

45.001

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK.

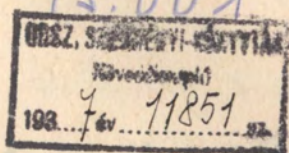
Országos Széchényi Könyvtár

KARÁCSONY BENŐ

PJOTRUSKA

R É V A I

Copyright 1937 by Révai, Budapest.

I

Csermely János elesapott városi fogalmazó, egy bolhaszínfelöltös, pápaszemes fiatalember, kezében jókora nagyságú szilvászaeszkóval, ott állott a kesztyűkészítő emeletes háza előtt és a fatornácon sikálgató vastaglábú hajadont nézte, aki négykézláb állva, valami keserves népdalt énekelt. A fogalmazó mohón eszegette a szilváit, csendes röhögéssel hallgatta a népies éneket, amelynek hamisságát a főtér kitűnő akusztikai viszonyai mintegy megkétszereztek. A város bóbiskolva emésztett a langyos őszi nap-sütésben. A dóm tornyában a kontrabasszus harang történelmi méltósággal hármat kongatott. A puha dörrenések lobogva úsztak át a tetők felett, ki a szabad rétekre, ahol a szeptembervégi délután bágyadt derűjében bogáncsok között elkésett lepkék csíntalankodtak. A mészáros-sor felől egy elzavart komondor lassú ügetéssel kanyarodott ki a főtérre, beleszagolt az egyik gesztenyefa törzsébe, aztán a Fűszer-udvar című szatócsbolt grizeszsákjába és lomha unalommal talpalt el a patak irányába. A városi park drótkerítése mellett néhány élemedett kofa fényesre sikált eperalmáit rakta halomba az alacsony asztalokon és lassú kéjjel szopta sötét cseréppipáját. A harangkongatásra a rendőr is elővette sárga zsebóráját, a rend kedvéért rázott egyet rajta, a füléhez emelte, aztán békésen köpködve sétált végig a kofák asztalsora előtt, megnézegette az almákat, elpotyogtatott egy-egy lassú szót, füle mögül leszedte félbemaradt cigarettáját és nagyokat ásítva pillantott fel a zárdatemplom apró tornyára, amelynek ablakából néhány ifjú suhanc a tér füves kövezetén szemezgető galambokat parittyázta. A takarékpénztár vasredőnyeit felgörgették, nyikorogva tárult

ki még néhány boltajtó, aztán elcsitult minden, a vastag-lábú hajadon is befejezte énekét, mire meghitt, szendergő csend feküdt végig a téren, parkon, utcákon.

Csermely fogalmazó elhajította az üres szilvászacskót és sietve elindult a derékszögben elhajló kettős tér másik részébe. Ott az egyik oldalt kellemes árnyékban hagyta a nap. Szalmakalapját, melyen a varrás több helyt felbomlott, élénk ventillációra nyujtván lehetőséget, zsinórjánál fogva a felöltőjére akasztotta és azon volt, hogy elővesz valami összegyűrt verses-füzetet a zsebéből, amikor érdeklődését hirtelen egy bodor füstkarika vonta magára, amely a szemközti bórraktár mögül kanyargott a magasba. Jóindulatú füstölgésnek látszott, amely származhatott disznópörkölésből, de ruhafőzésből is.

Csaplovics szörmekereskedő e pillanatban a fogalmazó mellé lépett. Leégett istállója révén a tüzesetek tere csalhatatlan tekintélynek tartotta magát.

— Napszámosok pipálnak ottan, — mondta lekicsinylően.

Alighogy kimondta, a bórraktár zsindelytetejére felzökkent egy kis sárga lobogó. Tűzből és füstből való lobogó volt, amely néhányszor ide-oda lengett, aztán szélesre táruló szárnyakkal végigrohant a tető gerincén.

Csermely fogalmazó megragadta a kalapját, futólépésben elindult a Kárpáti Figyelő című helybeli sajtóorgánium szerkesztősége felé.

— Hollá Kiriljovics Pjotr, — kiáltotta be a nyomda ablakán, — nem zavarom?... Ez esetben tartson velem... Szaguljon csak a magasba... Érzi?... Pörkölt bocskor-szag... Jöjjön Pjotruska, égnek a bocskorok...

Mire a fogalmazó Kiriljovics Pjotrnek nevezett barátjával a helyszínre érkezett, a bórraktár lángokban állott. Lassankint előrobogott a tűzoltóság is. Az előrobogás akként történt, hogy a park végén álló szinből elővonszoltak egy pókhálós szívattyút, az egyik fodrászüzletből kivágtatott egy pofaszakállas, pepitanadrágos, kötélöves tűzoltó, fején hevenyészett szolgálati sisakkal, kezében rücskös vászonvödörrel, dúsan tallérozott tűzoltó díszzubbonyban, szájában lapos sárgarézsípot tartva.

Strombolinszkynek hívták. Strombolinszky Mátyás, borbély és tűzoltóalparancsnok. Kitűnő tűzszakértő és felülmulhatatlan bariton. A tűz égését konstatálni és a tűzoltóság által előidézett fejetlenséget nála jobban túlbőgni senki sem tudta.

— Forvere pumpaparancsnok úr... forvere már aztat a бүдös szivattyú... csákányok előre... tömeg hátra és oltani már aztat a tűz, mert elalszik.

A közelben egy fedett kút állott. Az egyik fedődeszkát leszedték róla és a tömlő végét beeresztették a nyíláson. A fodrász megduplázta a baritonját.

— Hátra az összes tömeg, ha mondom... saját kuncsaftok is hátra... És herrgott, lássunk már bugyborékolni aztat a víz...

A szelíd fodrász vérfagyasztó tűzoltóparancsnoknak bizonyult. A víz azonban megmakacsolta magát és egyáltalában nem óhajtott bugyborékolni. A tűz zajosan rotyogott és már a szomszéd vasraktárt is nyalogatni kezdte, de a fecskendő vászonsövei még mindig laposan, döglött giliszták módjára feküdtek a kövezeten. Felütötte a fejét az a gyanú, hogy a szivattyúba paszuly, esetleg kukoricaszem tévedt. Szétszedték a szivattyút, Strombolinszky bömbölve adta ki az újabb parancsokat, közben a vasraktár is olvadásnak indult.

A Kárpáti Figyelő szerkesztője, aki fanyar mosollyal nézte a tűzoltótestület zajos hadmozdulatait, átsétált a tér túlsó oldalára, amely mögött csendes patak volt. Megnézte a kiszáradt patakmedret, aztán visszatérve a kúthoz kiemelt a zsebéből egy doboz svédgyufát, néhány szálat meggyújtott és a tömlő számára készített nyíláson át szép lassan beleejtette a kútha.

— Nézzen bele — mondta a fogalmazónak.

Csermely lekuporodott a kút mellé és fejét bedugta a nyíláson. Aztán hevesen visszakapta.

— Hoháháhú Kiriljovics Pjotr — nevetett meglepődve. — Képzeld csak... a gyufák tovább égnek...

Az újságíró bólíntott és zsebredugta a kezét. A városi főjegyző, egy karesú, elegánsan szőke fiatalember, ragyogó tűzoltófőparancsnoki egyenruhában, rézveretes,

festői csákóban, oldalán nikkelezett kicsi csákánnyal e pillanatban érkezett meg egy tajtékzó ló által röpített könnyű homokfutón. A tömeg lelkesen és tisztelettel nyitott neki utat.

Újabb vezényszavak röpködtek; újabb tömlőket fektettek le; az egyiket a főjegyző parancsára elvezették a patakig. Az egyik tűzoltó nemsokára visszatért a tömlő végével a pataktól és jelentette, hogy a patakban semmi néven nevezendő víz nem folyik. Közben a bőrraktár szép csendesen leégett. Példáját követte a vasraktár is és addig égett, míg magától el nem hamvadt.

Az eset kapcsán a helyi sajtóban heves viharok fűtyörészttek. A cikkek „Egy hazafias tűzoltó“ aláírásával láttak napvilágot. A nyomda a legnagyobb betűit vette elő, hogy a dörgő szövegeket, amelyek egy erősebb kéz korszakának és egy új polgármester eljövételének megváltó szükségességét hirdették, az esemény jelentőségéhez méltó komor köntösbe öltöztesse. Elvonulva a nyilvánosság nagybetűs zajától, a lap hátulsó oldalán egy rövid szerkesztői üzenet is napvilágot látott, amely lényegesen elütött a lap első oldalán harsogó szövegek ünnepélyes hanghordozásától. Egy négysoros kis vigyor volt, egy csúfondáros, fölényes grimász, egy mélységes pukkedli mindazok előtt, akik a város vezetésében szerepet játszottak. Kis dalocska volt egy kútról, egy szál gyufáról és a bocskoriparról.

A sajtóban támadt csendháborítás hatása alatt kiszállott egy bizottság a kúthoz. A bizottságot egy rendőrőrmester követte, aki adott jelre fölemelte a kút fedődeszkáját és egy doboz égő gyufát hajított le a mélybe. A kút derékig volt tele porral és piaci hulladékkal. A gyufák lassú melanchóliával lobogtak a kiszikkadt kútban, a szemétkupac tetején.

A bizottság tagjai savanyúan néztek egymásra. A főjegyző titokzatos arccal begombolta divatos cérnakesztyűjét és az ankétot megnyitva, jelt adott a rendőrőrmesternek, hogy tartsa távol az avatatlan közönséget. Elsőnek Strombolinszky szólalt fel.

— Ha szabad magamat kifejezni, tekintetes kiszálló

bizottság, — mondta hazafias hangsúllyal — hát ez svájneráj, tekintetes bizottság. A kút, miben víz kell lenni, nincsen víz. Ellenben mi van benne? Egy nagy rakás szemétesorda van benne. Továbbá tekintetes kiszálló bizottság a patakba, amibe víz kell lenni, nincsen víz. Miért nincsen? Azért nincsen, mert Majthényi méltóságos úr elzárt a vizet az orrunk elöl. Miért elzárt? Azért elzárt, mert azt mondja kell a víz a malmainak. Nem azért mondom mivel nem abonál nálam, de én mint tűzoltóalparancsnok ki kell hogy nyilvánítsam: ez nem járja... Nem igaz?

A főjegyző bágyadt előkelőséggel intett a következő szónoknak. A következő szónok Czuczor volt, Czuczor Dániel pékmester, megyebizottsági tag. Szorosra gombolt hasát riadtan betolta a bizottság alkotta kis körbe, tekintetét körülrebbentette, aztán kinyitotta a száját. Majd ránézett a körön kívül álló újságíróra, aki gyorsírói jegyzeteket készült papírra vetni, sietve lecsukta száját, kihúzta hasát a körből és mint aki általános helyeslés közben fejezte be szónoklatát, zsebkendőjével megtörölte haratos homlokát és feszült kíváncsisággal nézett az utána következő felszólalóra.

— Kléber főorvos urat illeti a szó — jelentette ki a főjegyző.

A főorvos, egy nagytestű, törött orrú, kanecsal személyiség, haragosan vonta össze a homlokát. Kitűnően iskolázott fő volt, mi sem természetesebb tehát, hogy a kútba került szemét származásának titkát a logika feszítő vasával igyekezett kipattantani.

— A szemét — kezdte komoran körülhordozva tekintetét — nem magától támadó szerves képződmény, mint például a kalarábé, vagy a méhmagzat, hanem anorgánikus produktum. Azon körülmény tehát, hogy a kútban szemét jelenlétét állapítottuk meg, föltennünk engedi, hogy az mások közvetítésével, mechanikai úton jutott oda.

A gondolatoknak e mesterei gombolyítása nem maradt hatás nélkül a körülállókra.

— Hoháháhú — jelentette ki Csermely elragadtatva. Az újságíró hevesen jegyzett, a főjegyző pedig cérnakesz-

tyűs kezével diszkréten eltakarta elégedett mosolyát. A főorvos felhasználva az alkalmat, hogy kancsalsága miatt senki sem tudhatta, hová néz igazán, mérgesen szemügyre vette a jóízűen szórakozó újságíró és fogalmazót. Czuczor megyebizottsági pékmester, aki mint a fogyatékos bátorságú szónokok, közbeszólásokban élte ki dialektikai vakmerőségét, rendreutasítást javasolt.

— Az utcaseprőket vétkes mulasztás terheli, — vonta össze a hurkot a főorvos — mert a közkutat hulladék-rezervoárnak használták. De sötét bűn terheli a sajtót is...

— ... a sajtót is — ismételte az újságíró fennhangon, papírra vetvén az elhangzott szavakat. Aztán tekintet kíváncsian függesztette a főorvos elpihent ajkára.

— Igen, a sajtót is, közelebb szólva Baltazár nevű újságíró, közéletünk mikéntjének e kártékony beavatkozóját. Mert az illető — magasra hágott itt a főorvos haragja, kancsal szemei villámokat szórtak — nem átalotta az itt felraktározott szemetet felkavarni, bennünket vele beszennyezni, azt állítván cikkében, hogy e közpiszok az én idült elnézésem eredménye, amivel kétségtelenül látószerveim fogyatékoságára célzott.

— Hoháháhú — röhögött az elcsapott fogalmazó fennhangon.

A főorvos félbeszakította szónoklatát és felszólította a rendőrőrmestert, hogy távolítsa el az alkalmatlan fogalmazót.

— Bocsánat, — mondta az újságíró mosolyogva meghajtván a fejét — a fogalmazó csak alkotmányos jogait gyakorolta azzal, hogy békésen elnevette magát...

— Micsoda alkotmány? Micsoda jog? — förmedt fel a főorvos. Távolítsák el innen...

— Bocsánat, — makaeskodott az újságíró — nemcsak az alkotmány, de a büntetőjog is mentességet biztosít neki. Ellentállhatatlan kényszerből cselekedett.

A főorvos nagy elszántsággal megigazította kilógó kezelőit. A mozdulatai vészterhesek voltak.

— Uraim, — fortyogta felindultan — ez a Baltazár nevű kártékony egyén, aki itt nem átalott védelmébe venni egy elcsapott városi tisztviselőt, nem átalotta

sárbatiporni őszhajú polgármesterünk becsületét sem, támadó cikkeinek céljául azt tűzvén ki, hogy őt lemondásra bírja. Rólam meg azt írta, hogy az összes orvosi tévedések doktora vagyok...

Az újságíró nyugodtan jegyzett, mintha nem is róla lett volna szó. A főorvos azzal a felhívással fejezte be szónoklatát, hogy a bizottság nyilvánítsa ki bizalmát az őszhajú polgármester iránt, aki neki a véletlen szerencse folytán nemcsak polgármestere, hanem sógora is és fejezze ki megvetését ama sajtó iránt, amely a város békés nyugalmát elvetemült támadásokkal veszélyezteti.

A bizottság befejezte ankétját, a rendőrőrmester szétoszlatta a közönséget. A főjegyző megállt egy pillanatra az újságíró előtt.

— Hallja, Baltazár, — mondta megróvóan — a cik-kem, amit leköszölt, tele van sajtóhibával.

— Nem olvastam — felelte az újságíró vállat vonva. — De a hatásából ítélve nem ártott neki a sajtóhiba.

A főjegyző arcán diadalmas mosoly suhant át. Ő volt az a hazafias tűzoltó, aki egy új polgármester eljövételének szükségességét hirdette. És hogy kárpótolja az újságírót azokért a meg nem érdemelt megrovásokért, mikben az ő névtelen cikke miatt részesült, leereszkedően intett cérnakesztyűs kezével.

— Írja meg, hogy szombaton táncmulatságot rendezünk az új szivattyú beszerzésére.

Az újságíró eleget tett a felhívásnak. Megírta, hogy a főjegyző kezdeményezésére nagyszabású táncestély lesz, serpentinnel, kabaréval, amelynek keretén belül több szenzációs meglepetés várható. A táncmulatság napján az újságíró magához rendelte a fogalmazót.

— Akar valami érdekeset látni? Ma este legyen fenn a redut erkélyén.

— Égek a vágytól, Kiriljovics Pjotr... — lelkesedett a fogalmazó — nem árulná el?

— Elárulom — szólott az újságíró és mosolyogva a levegőbe nézett. Az egyik meglepetés az lesz, hogy Csizi, alias Csiszlik Olivér, városunk regényirodalmának e büszkesége, egy humoros felolvasás keretében megsemmi-

sító csapást fog mérni Ady Endrére. A másik, hogy fel fogom kérni táncrea Kléber főorvos lányát, Kléber Ilonát.

— Őriási — hűledezett Csermely és izgatottan igazított egyet papaszemén.

II

A csatorna köhídján sárgakerekű, ragyogóra lakkozott kocsi dübörgött át, amelynek világos szarvasbőrrel bevont ülésén elegáns, apollói arcú férfi himbálózott. A rendőr öt ujjával kiszedte a cigarettavéget szájából, csizmáit egymás mellé rakta és feszes tisztelgéssel nyúlt horpadt sapkájához. A Grand Caféban, mely a híd közelében, a tér sarkán állott, a sárgakerekű kocsi ismerős dübörgésére hirtelen elesitultak a dominókövek, félárbóera hullottak az újságok, felhemzsegték székeiken az emberek, néhány kíváncsi a kijáráshoz nyomult, hogy közelebből szemügyre vegye a kocsi tartalmát. A takarékpénztár ablakában is megmozdult néhány női fej. S mint mindig, valahányszor feltűnt a láthatáron a sárgakerekű kocsi, benépesültek az üzletek ajtai és az emeletek tarka virágcserepei között meglibbentek a függönyök. A fogat hirtelen letért a síma makadámról és csattanva pattanva vágatott át a széles piac kegyetlen kövezetén, felrebbentve a szerelmesen turbékoló pávafarkú galambokat. Aztán egy újabb öblös kanyargás következett, a dolmányos, paszomántos kocsis egy szempillantás alatt megállásra hipnotizálta a szilaj lovakat és az ifjú Majthényi könnyed mozdulattal kiszökött a kocsiból. Sárga kesztyűje messzire világított, finom lovaglópálcáján villanó nap-sugár szaladt végig, ruhájának szabása a messzi és elérhetetlen Párizsról beszélt.

A sárgakerekű kocsi a kút mellett állott meg. E szokatlan eseményre néhányan kiszivárogtak a Grand Caféból és tétován elindultak a kocsi felé.

A kút mellett csak a müncheni söröző van. Harmadrangú vegyes hely, híg sörrel, elhullott szirmú pincérnőkkel és ilyenkor már honfibúra kókkadt pénzügyőrök-

kel. Nem, ilyen helyre nem járhat az ifjú Majthényi. Volna még egy lehetséges föltevés, hogy tudniillik a Kesztyűt akarja meglátogatni. A szomszéd épület udvarán van ugyanis a Kesztyűnek nevezett társaskör, egy szigorúan zárt közművelődési egyesület, a város szellemi mozgalmainak bölesője, fedett tekepályával egybekötve. Falai között hangos viták zajlottak le, amelyek javarészt a politikai konstellációkat és fizetésrendezést érintették és rendszerint hosszas sörözésekbe torkollottak. A társaságban a kézfogást tiltották az alapszabályok. Akinek kezefoghatnékja támadt, az a mennyezetről lecsüngő fonnyadt vívókesztyűt szorongatta meg. Az alapszabály ellen vétőket huszonöt pohárig terjedhető büntetés érte. A dóm tornyában a kontrabasszus harang csak most kongatta el a négyet, ilyenkor még nem vette kezdetét a szellemi mozgalom, nem látszott hát valószínűnek az a feltevés, hogy az ifjú Majthényi a Kesztyűt akarja látogatásával megtisztelni. Nem szenved hát kétséget, hogy a kútügyet akarja tanulmányozni. Befolyásos, tetterős férfi, nyugati kultúrák emlőjén nevelkedett, intézkedni fog, hogy a kút mielőbb kitakarítottassék és európai színvonalra emeltessék.

Majthényi nem vett tudomást a felészivárgó érdeklődésről és a házszámokat nézegetve hirtelen befordult egy zöld olajjal befestett ház kapuján. Az udvar végén egy maszatos ajtó előtt megállott. Valaki nyájas kalaplengetéssel köszöntötte.

— A nyomdába páráncsol?

Sárgaarcú, kurta és vékonylábú emberke volt, ragyogóra símított, szénfekete hajjal, kitüremlő vastag ajkakkal, a Majthényiéhoz hasonló eleganciával. — Zizevszky lovag, nemde? — kérdezte Majthényi bizonytalanul.

A lovag udvariasan meghajtotta magát, Ő az. Két év előtt, amikor Majthényi egyszer külföldről hazatérve vad-disznóvadászatot rendezett, együtt álltak lesen.

— Ó, igen, — emlékezett a fiatal Majthényi a kezét nyujtva — igen örvendek... Valami lap készül itt... a szerkesztőséget keresem. Ez az?

— Ez az... Olvástám ázókat á szemtelenségeket,

ámiket ez á fickó, ez á Báltázár firkált... Botrány, Májthényi úr...

Majthényi elnézően mosolygott. Látszott rajta, hogy nem szereti az elegáns gnómot. Hanyagul a kezét nyujtotta. Majd elintézi a dolgot azzal a Baltazárral.

— Csák semmi kímélet, Májthényi úr... Kurtán kell bánni á fickóvál. Há nem páriroz, ákkor odálegyinteni neki egyet á képére.

Vigyorogva legyintett egyet a levegőbe.

— Mi így szoktuk, Májthényi úr... Nágyon pimász álák. Nem kell komolyán venni.

Majthényi megköszönte a tanácsot és benyitott a maszatos ajtón. Nyirkos, homályos szobába lépett, amelyben napvilághoz szokott szeme elvesztette a tájékozódást. Olajos, fekete szedőszekrények között botorkált előre. A helyiség végéből valaki barátságos hangon figyelmeztette:

— Vigyázzon... az a szekrény nyomdafestékes... — Mire elhangzott a figyelmeztetés, sárga kesztyűjén már jókora sötét folt harapódzott el.

— Jobban kéne vele takarékoskodni, jegyezte meg a látogató nyomatékosan. — Én egy Baltazár nevű egyént keresek. Ön az?

A hosszúkás szoba végén, egy rozoga asztal előtt ült Baltazár lapszerkesztő és jogszigorló. Felvetette a fejét és figyelmesen végignézett előkelő látogatóján. Aztán barátságosan biccentett a fejével.

— Mi a kívánsága, Majthényi úr?

Majthényi az asztalhoz lépett.

— Úgy látom, ismer engem — jegyezte meg nyomatékosan és cigarettára gyujtott.

— Ítélje meg Ön, Majthényi úr. Néhány év előtt tévedésből az Ön kalapját akasztottam le a polgármesteri előszoba fogasáról. A kalapot másnap visszaküldtem, Ön tájékozódott az én társadalmi, morális és köztisztasági viszonyaim felől és — a kalapot elajándékozta. Lemondott a kalap további viseléséről.

Majthényi néhány hosszúra nyúló másodpercig figyelmeztett szótlansággal kutatta az előtte elterülő fiatal-

ember homályos arcát. Aztán jelentősen percentett egyet a pálcájával.

— Maga csinálja a lapot?

— Ahogy vesszük — felelte szívélyes hangon az újságíró. — A vidéki újság demokratikus intézmény, az ír bele, aki elsajátította az ábécé misztériumait. Vannak a lapnak rendes belcikkezői, akik korunk égetőbb problémáit feszegetik. Itt van például a múzeum kibővítése. Vagy teszem azt: az okszerű trágyázás kérdése, a portugál gyarmatok sorsa. A kor nagy problémáktól vemhes — és én nyugodtan állíthatom, hogy lapunk méltó tükre e vemhességnek. A belmunkatársak tántoríthatatlan termékenységére arra indította a lap tördelőjét, hogy az újságban állandó múzeum- és trágyarovatot létesítsen. Vannak aztán alkalmi munkatársaink is. Egy gyanútlan timár például éjjél felé belelép valami gödörbe és kifecamítja a lábát. Elővesz egy ócska irkalapot és megírja, hogy ez nem civilizáció, ez a közállapotok teljes züllése, más szóval disznóság és rendkívüli közgyűlést kell összehívni, amely felszólítsa a polgármestert, hogy adja be a lemondását. Vagy bejön a szomszéd faluból a kántor, hogy napok óta dübörög alattuk a föld, földrengés készül és hogy inézkedni kéne. Leültetem, papírt adok neki és nyílt levelet iratok vele a főispánhoz, hogy ideje volna már valami intézkedést tenni a földrengés megakadályozása érdekében. Vagy itt van például a városi főjegyző. Kitűnő pennája van, a közigazgatás dudváit nyesegeti. De mert polgármester szeretne lenni, inkognitóját nem óhajtaná levetni és ezért csak cérnakesztyűben nyeseget. Legutóbb is a városi közkútban összespórolt szemetet szellőztette... Így készül a lap, Majthényi úr. A beérkező kéziratokat leadom a nyomdába. Ha a nyomda további anyagot kér és történetesen nem tartalékoltam valamelyik lyukbalépő munkatárs cikkelyét, úgy kimetélek a Pallas Lexikonból annyi anyagot, amennyi a lap kiegészítéséhez szükséges... Idenézzen: egy kötetet már teljesen leköszöltem, csak a fedele van meg.

Majthényi sötét nyugalommal nézett a lexikon fedelére.

— Úgy tudom, maga is ír néha.

— Néha — bólintott Baltazár. — Piaci híreket, külpolitikai költeményeket és széljegyzeteket szellemi és lovagias mozgalmainkhoz. Zsánerem a tejföl, a vaj és a malomárok vize, amely fölött az Ön édesapja a főkegyúri jogok egy nemét gyakorolja. Hetekig elzárva tartja a vizet az orrunk előtt és mi nem tudunk házi szennyvizeinktől szabadulni.

Himbálózott a széken, az arcán ártatlan derű ült, a szavai kellemes egyhangúsággal csörgedeztek. Majthényi lassú mozdulattal letette ezüstnyelű lovaglővesszőjét az asztalra, egyenesen a nyitott újságra, amely Baltazár előtt feküdt.

— Az uradalom sok folyadékot fogyaszt, Majthényi úr — folytatta Baltazár mosolyogva és fölemelte a pálcát. Megnézte az ezüstnyélbe vésett írást, a pálcát visszatette az asztalra és nyugodtan folytatta:

— Kénytelen vagyok rosszalásomat kifejezni édesatyja iránt és remélem, hogy Ön, mint a köztisztaság tántoríthatatlan híve, egyetért velem abban, hogy édesatyja eljárása durva anakronizmus és semmibevevése polgári jogainknak... Olvassa Ön az én cikkeimet?

Majthényi a pálcája után nyúlt.

— Nem érdeklik a cikkeim? — kérdezte az újságíró barátságosan. — Kár. Nagy körültekintéssel szoktam őket összeállítani. Itt van például a malomárok, amiért szerencsés voltam édesatyját néhányszor megtámadni. Mit írtam az édesatyjáról? Néhány erős dolgot. Érdekes ez? Nem érdekes. Tehát bemásoltam egy félhasábot az angol posztógyártás fejlődéséről. Egy másik alkalommal pedig ötven sort Firdúzi hősi énekéből, a Kalevalából.

Nyugodtan fecsegő hangjában, mint avar alatt futó vízer, fürgén kanyargott a gúny. A szavai látszólag céltalanul kalandoztak, de Majthényi érezte, hogy állandóan a közelében suhognak és szárnyukkal néha kihívóan az arcát érintik. Csodálkozott magán, hogy elviselte eddig ezt a bántó locsogást, amely inceselkedve keringőzött a személye körül. De most elérkezettnek látta az időt, hogy mellén összefonja a karjait.

— Az illendőség úgy hozza magával, — szólott feltörő dölyffel — hogy felálljon arról a székről és megkérdezze, hogy miért jöttem.

Az újságíró nyájasan nézett előkelő látogatója felhevült arcába.

— Hogy miért jött, azt fölösleges megkérdezni. Egy cikknek akarja elejét venni, ha kell, lovaglóstora közreműködésével. Ami pedig a széket illeti, el kell árulnom Önnek, hogy mindössze csak három lába van és tartottam attól, hogy hadonászó pálcája miatt elveszteni rajta az egyensúlyát.

Majthényit meglepte ez az ártatlanul hangzó arcátlanság. Baltazár pedig úgy tett, mintha nem venné észre, közömbös udvariassággal folytatta:

— A látogatásnak ez a módja, Majthényi úr, nem újság előttem. Óriási sárgatök volnék, ha nem akarnám meglátni, milyen helyet jelölt ki számomra a rendezőség városunk társadalmában. Engem az utolsó padba ültettek igen tisztelt Majthényi úr, a legutolsó padba, oda, ahová a vásott nadrágokat szokás.

Derűs arccal emelkedett fel a helyéről, mire a háromlábú szék orrabukott.

— Hogy mondta az előbb itt az ajtó előtt az a neandervölgyi orángutáng? Kurtán kell bánni a fickóval! Nos, Majthényi úr, Ön ügylátszik nem követi ezt a tanácsot.

— Térjünk a tárgyra, barátom — szólott Majthényi megvető mosollyal és lovagló vesszőjével néhányszor könnyedén megérintette az újságíró vállát.

Baltazár megfogta a pálcát, a mozdulata barátságos volt, mintha csak meg akarná simogatni sárga bőrrrel bevont vékony szárát. Az ujjai óvatosan rákapesolódtak és játszi szórakozottsággal kihúzták a Majthényi kezéből.

— Ön tehát holnap verekedni fog a gyógyszerész-szegéddel — folytatta rendületlen nyugalommal — és az az óhaja, hogy ne merészeljek erről írni.

— A véleményem valóban az, hogy az esetről fölösleges a lapjában megemlékeznie. De verekedni? — gúnyos mosollyal emelte Baltazár a tekintetét — verekedni?

Az én megítélésem szerint a gyógyszerész úrnak semmi szüksége elégtételre... Meg kell elégednie azzal, amit kapott.

Nevetve, fölényesen, karcsún és öntelten állott az újságíró előtt, készen arra, hogy egy kurta mozdulatával elseperje maga elől. A Baltazár szeme most belekapcsolódott a tekintetébe.

— Ön diszkrét célokra szobát bérelt a gyógyszerész-szegéd házában. És mikor ő tiltakozott az ellen, hogy a házában diszkrét célok valósíttassanak meg, Ön volt olyan szeretetreméltó és lefricskázta őt a lépcsőn. Well?

— Körülbelől.

— Én a patikus epidermizét is tartom olyan sértetetlennek, mint az Önét.

— Ez kétségtelenül bátorságra vall. Amennyiben ez csak a magánvéleménye, úgy semmi okom megharagudni érte. De sajnálnám, ha a közvéleménye is ez volna.

Az újságíró mereven állott a helyén. Mosolygott.

— Majthényi úr, — mondta és a hangjában idegen vibrációk támadtak — egy patikusnak is vannak érzékeny felületei, amiket nem illik megbántani. A patikusnak, etikánk mai haladottságát tekintve, elégtétel jár. Ön megalázta ezt az embert.

Majthényi fölényes nyugalommal tért ki a vita elől.

— Elég volt az eszmecseréből, kedves Baltazár. Ami pedig a szennyvizet illeti, jobb lesz, ha ezen a téren sem tékozolja szórakoztató ötleteit. Úgy-e, megért engem?... Mosolyog?... Örvendek, hogy egy véleményen vagyunk. És minthogy az előbb az uradalom folyadékait említette, nem bánom, küldjön fel hozzám... egy kosár csemegebort fogok félretétetni a számára.

Egy mozdulattal jelezte, hogy nincs több mondani-valója és megindult. Aztán megfordult.

— Nem fogja elfelejteni?

Az újságíró szélcsendes kedéllyel, megszelidülve bölintgatott a fejével.

— Ah, uram, — felelte egy lemérhetetlen piciny hangsúllyal bizonytalanná varázsolván az „ah uram“ finomságait — nekem jó emlékezőtehetségem van.

Majthényi úgy találta, hogy ez a válasz barátságta-
lanul hangzik.

— Talán kevesli a bort?

— Sokallom a gögjét, Majthényi úr. Egy pohárral még megittam volna az Ön tanulságos társaságában, de kosárszámra nem kérek ebből a megtiszteltetésből.

Majthényi, aki a szedőszekrények között már a kijárat felé indult, szinte megmerevedve állott meg. Nem hitt a füleinek. Megfordult, lassan, tétova léptekkel visszasétált az asztalhoz és megállott az újságíró előtt.

— Hogy mondta? — kérdezte hitetlenkedve.

— Sokallom a gögjét — szólott Baltazár közömbösen... El sem hiszi, Majthényi úr, volt idő, amikor tiszteltem önt... Ha jól emlékszem, tizenkét éve történt... Én a vashíd mellett bogarásztam. A gíggjüknek a közelben eltörött a kereke, önök leszállottak és megfogtak engem, hogy kövessem a társaságot. Az volt a rendeltetésem, hogy az elejtendő nyúlakat hazacipeljem. Maga már akkor csinos fiú volt, svájci nevelőintézetben tanult, lakkesizmás, friss lénye olyan volt számomra, mint egy álomszerű jelenség. A svájci nevelőintézet különösen varázsos hatással volt rám. A távolságok iránt már akkor sajgó nosztalgiát éreztem. A társaság lövöldözött a tarlón és én követtem, elbájolva és káprázó szemekkel nyeltem a maga finom mozdulatait, előkelő karesúságát. Lestem az arcát, élmény volt számomra ez a délután. Azt kérdeztem magamtól: mi lenne rongyos kis Baltazár, ha ez a fiatal, mesebeli herceg, ez a szőke, előkelő, lakkesizmás, nyúlánk svájci ifjú odalépne hozzád és azt mondaná neked: „Baltazár, akar a barátom lenni?”

Majthényi végignézett rajta.

— Fejezze be ezt a lírai komédiát — mondta kurtán és parancsolóan. — Mi a tanulsága a meséjének?

— Befejezem — bólintott az újságíró. — Tanulsága nincs a mesének... A társaság sok nyúlát lőtt össze, a nyúlakat rám akasztották és én diadalmasan dacolva a rámszakadó teherrel, fürgén lépegettem a társaság mögött. Egy vakondtúrásban megbotlottam és vigyázatlanul ráléptem a vizslája lábára. Nyomban beláttam, hogy

ügyetlenség volt, amit elkövettem, meg is ijedtem egy kicsit, ezért sietve bocsánatot kértem a vizslától. Azt mondtam neki, amit ilyenkor már mondani szokás: pardon. A kutya a helyett, hogy gavallérosan meglegedett volna a sajnálkozásommal, amely, biztosíthatom uram, őszinte és férfias volt, hangos vonítással beárulta a társaságnak az inzultust, mire maga odalépett hozzám és azt mondta: te víziló. Csak ennyit. Ez a víziló — folytatta Baltazár mosolygó tárgyilagossággal — határozottan meglepett. Nem azt mondta: te számár, sem azt, hogy: te bivalyborjú, hanem víziló. Igazolva láttam álmodozó képzelgéseimet, hogy egy messzi idegenből hazatérő embernek nemcsak a szaga és ruhája más, mint nekünk kisvárosi pincebogaroknak, hanem az intuiciója, a hasonlatai is. A vízilóban volt valami távoli, valami rokonszenves vonás, amely felrebbentette szunnyadó fantáziámat. A Nílust láttam magam előtt, iszappal termékenyített völgyeket, bambuszerdőket, kár, hogy ami azután következett, az, hogy úgy mondjam, már nem tükrözte a messziség varázsát. Maga ugyanis egyszerűen felemelte a kezét — sötétszürke szarvasbőrkesztyű volt rajta — minden különösebb emóció nélkül, azt mondhatnám egyszerű és korrekt mozdulattal nyakonvágott.

Majthényi felnevetett. Kemény, férfias szája barátságosra enyhült és elnézően vette szemügyre Baltazárt.

— Biztosíthatom, — mondta szinte jóakarólag — hogy semmit sem változtam. A mozdulataim ma is egyszerűek és korrektek...

— Minek tagadjam, Majthényi úr, az előbb, amikor a borát kínálta, arra gondoltam, hogy mi is történne akkor, ha én magát minden korrektség mellőzésével, tisztult ízlése és emelkedett világnézete ellenére, alaposan hasbarúgnám?

Két acélhideg szem fagyott az arcára. Ütés nem érte, de a válla erősen sajgott a Majthényi kezének szorításától.

— Mit merészelt?

— No, ne ijedjen meg — rázta ő a fejét és fájdal-

mai dacára is szelíden mosolygott föl Majthényire — nem fogom hasbarúgni.

— Ez mindenesetre megnyugtató — mondta Majthényi fenyegető szárkázmussal és mosolyogva tette hozzá: — Le kell szoknia erről az arcátlanságról.

Néhány hosszúra nyúló másodpercig csend volt, a két fiatalember némán és sötéten nézte egymást. Majthényi aztán cigarettára gyújtott és a kijárat felé indult.

— A lovaglópálcáját — szólott utána az újságíró és a hangjában nyoma sem volt semmi izgalomnak — itt ne felejtse.

Egy inas valami kézirattal nyitott be. Az újságíró futó pillantást vetett az írásba, aztán visszaadta a küldöneknek.

— Vigye vissza, fiam, a gyógyszerészszegéd úrnak és mondja meg neki, hogy nincs rá szükségem. — Aztán Majthényire nézett. És mikor az ajtó becsukódott a patikus küldönce mögött, azt mondta: — A cikket én fogom megírni, Majthényi úr. Legyen nyugodt, igyekezni fogok minél szívélyesebb formában kellemetlenkedni magának. Nem fogom szem elől téveszteni, hogy az olvasóközönség érdeklődését csak úgy tudom megszerezni a maga hőstettei számára, ha szórakoztató és fűszeres szervirozásról gondoskodom. A cikket a borászati rovatban lehetne elhelyezni és a címe lenne, mondjuk: Gyógyborok az erkölcsi tisztaság szolgálatában... Harminc sor talán elég lesz, mit gondol?

Majthényi megrökönyödve nézett rá. Az előzmények után erre nem volt elkészülve. Ez a fickó határozottan mulatságos rugalmas fickándozásával.

— Nem lesz sok? — kérdezte felderülve.

— Úgy gondolja? Azt hiszem nem lesz sok. Egy kicsit körültapogatnám, aztán vigyázva beleereszteném a fulánkomat rokonszenves személyébe.

Majthényi tehetetlenül állott ott. Nem tudott számot adni magának arról, hogy miért hallgatja ilyen türelmesen ennek a homálybaborult fickónak arcátlan fecsegéseit. Senki ennyire még meg nem sértette. Személyesen jött el hozzá, mert ezzel is alá akarta húzni azt a véleményét,

hogy a patikussal való esete túljelentéktelen ahhoz, hogy a nyilvánosságnak kiszolgáltassék. És ez a fiatalember, ebben a nyirkos, kellemetlen oduban játszi mozdulattal utasítja vissza az ajánlatát, malíciózus magasságban kóvályog felette és ostobának meri őt nevezni!

— Nagyon felesigázza a kíváncsiságomat — jegyezte meg, végkép átevezve azokra a derűs vizekre, amikben az újságíró fürge úszómutatványait végezte. A Firdúzi Kalevalájához is lesz szerencsém?

— Ahhoz bajosan. A Kalevalát ugyanis nem Firdúzi írta.

— De hiszen... ha jól emlékszem, egy negyedórával előbb maga mondta.

— Igen. De tudja miért? Hogy maga bekapja a maszlagot... Tudnia kell, mélyen tisztelt követségi segédtitkár úr... a ménkübe is, most jut eszembe, hogy megfosztottam eddig a címeitől, amik pedig zenei hatás szempontjából is igen figyelemreméltóak... nos, hát tudnia kell, hogy én igen rakoncátlan ember vagyok... Talán azért is ültettek a legutolsó padba... Minek tagadjam, néhányszor nekifeszítettem a könyökömet, hogy néhány sorral előbbre jussak. Fejlődni óhajtottam egy kicsit, előbbre jutni egy keveset, mert az volt a véleményem, hogy a társadalmi evolúció törvénye reám is érvényes. Nagyot röhögtek: hátra csak, tisztelt Baltazár, rád az nem vonatkozik. Ha tehetségem volna a vértanúsághoz, biblikus megadással enném a számkivetettség mannáját, de én, amint mondtam, rakoncátlan ember vagyok, követségi segédtitkár úr, betörök néha társadalmunk békés legelőjére és megfagyasztom a velőt gyanútlan juhainkban. Tudja maga, mélyen tisztelt követségi altitkár úr, hogy mit tettem én a multheti fecskendőbálon? Figyeljen: a multheti fecskendőbálon én, Baltazár György, mikroszkópikus bogár t-á-n-e-r-a k-é-r-t-e-m f-e-l... érti, követségi atassé úr? — tánera kértem fel a főorvos lányát, Kléber Ilonát... Meg sem lepődik rajta? Pedig ez van olyan vérfagyasztó szemtelenség, mintha a yorki hercegnek egy hatalmas barackot nyomnék a fejébúbjára... Önt helytelenül informálták, Majthényi úr, azzal a bor-

ral. Én nem iszom soha bort és sohasem részegszem meg attól a gyönyörűségtől, ha valaki az emeletről leereszkedik hozzám a szuterénbe.

— Szerfelett mulatságos, mosolygott Majthényi. Kíváncsian várom a cikkét, amely, nem kételkedem benne, épp olyan lebilincselő lesz, mint a mai eszmecserénk... Jó napot, Baltazár úr.

— Jónapot, Majthényi úr — viszonozta a köszöntést az újságíró. — A pálcáját megint itthagytá.

A másik visszafordult, a hóna alá kapta lovaglós-vesszőjét, megvetően még egyszer végignézett az újságírón és kisietett a helyiségből.

III

Csermely elesapott közigazgatási fogalmazó a szénapadláson aludt, amikor a színlaposztó a szemközti kerítésre kiragasztotta a színlapot. A szokatlan eseményt követő élénkségre a fogalmazó is felnyitotta a szemeit. Csak a felét értette meg annak, ami az utcán történt, de már talpon volt, magára terítette a bolhaszín szárnyas-kabátot és kirobogott a kapun.

— Állj! — vezényelte aztán magának egy nagyszerű eszmétől megkapatva. Visszafordult és fölvette a sárcipőjét. A nap elsőrangúan süt, sárnak nyoma sincs az egész városban, mit jelent tehát ezzel szemben a sárcipő? He? — faggatta magát ravaszul hunyorogva.

Izgatottan cikázott fel a főtérre. Libegő nyakkendő-szár úszott utána.

— Hó, Kiriljovics Pjotruska, — kiáltotta a sarkon Baltazár szerkesztő után — egy szóra, ha szabad kérnem.

Az újságíró mosolyogva nézett végig rajta.

— Mi lelte magát már megint? — kérdezte tőle feddő hangon.

A fogalmazó nem hallotta a kérdést. A túloldalon látott valamit, ami minden érzékszervét lebilincselte. Megbokrosodott lelkesedéssel mutatott a túloldali cuk-

rászda felé és anélkül, hogy magyarázatokba bocsátkozott volna, lihegve kérdezte:

— Mondja Pjotruska, mi a véleménye, tiszta a galériom? És amikor az ujságíró jobb meggyőződése ellenére úgy találta, hogy egy kicsit még tiszta, száguldó stílusban folytatta.

— A sárcipőm, Pjotruska? Döfi, mi? Ide figyeljen. Úgy festek én, mint egy vidéki, mint egy polgári banálítás? Úgy-e, hogy nem? Profilban orosz forradalmár, szemben züllött francia költő... hogy mondta maga Pjotruska? Költő, aki előre amortizálja a díszsírhelyet, amelyet a nemzet ásni fog neki? Fájdalom, ez csak magára vonatkozik... Nos, mi a véleménye, meg akarok ismerkedni valamelyik színésznővel... látja, ott krémeseznek a cukrászda előtt... Figyeljen: hogy kell az ilyent nyélbeütni? Valami eredeti föllépés, úgy-e? Sárcipő... hajadonfő... Vigyázat, jön a vadvarangy.

A rendőrkapitány csörtetett el mellettük. Lusta szemhéját, amelyet mindig lebecsájtva hordott s amely olyanná tette arcát, mint egy varangybéka, egy kicsit megemelte és a szeme sarkából alattomos pillantást fecskendett a két fiatalemberre. Az ujságíró hanyagul fellendítette a kezét a kalapja pereméhez, úgy tett, mintha köszönni készülne és feltolta homlokán a kalapot. A rendőrfőnök ezt némi köszönésnek vélte és ő is a sapkája ellenzőjéhez nyúlt, mire az ujságíró kárörvendve elnevette magát. Csermely fogalmazó, aki a vakmerőségnek és gyávaságnak kiszámíthatatlan keveréke volt, ijedten hajtotta meg magát a megtréfált ember előtt.

— Tudja mit böfögött felém, — kérdezte hirtelen haragra lobbanva a rendőrfőnök távozása után — ez a ganajturó, amikor kitessékeltek a hivatalomból? Azt mondta nekem: hajja Csermely, legfőbb ideje, hogy magát kiejtették a várostól... ha nem viseli magát tisztességesen, elmegyógyintézetbe küldjük. Hallja Pjotruska? Ők — engem — küldenek! Hát bolond vagyok én? Nyilatkozzék, Kiriljovics Pjotr, barátom és mesterem, nyilatkozzék... bolond vagyok én? Mert kijavítottam a közgyűlési jegyzőkönyvben a helyesírási hibákat?

— Egyebet is csinált, — jegyezte meg az ujságíró csitítólag. — Néhány erős széljegyzetet is megkockáztott olykor...

— Galamboeskám, hát van magának fogalma? Tudja miket mond például ez a vadszamár? *Hipnoztálni!* Azt mondja: Csermely, tanuljon egy kis intelligenciát; nem úgy mondják, hogy *komprimál*, hanem, hogy *kompromittál*. Puff, mi? Ide hallgasson. Mikor kitessékeltek, délután elhatároztam, hogy színipályára lépek... Hoháháhá — tudja, énekelni is szoktam, inkább csak futamokat... Azt mondja az egyik szemtelen alak, hogy nyálazok egy kicsit... köpködök, nem vesznek föl... Sivár rágalom, nemde?... Hagyjuk... Imádom a színésznőket... meg kell ismerkednem valamelyikkel.

A nadrágjának egy valószínűtlen fekvésű zsebéből kiragadott egy gyűrött könyvet, sebesen végiglapozta s mint egy falánk szarka, kikapott belőle egy-egy verssort, aztán megrészegülve szökdécselt tovább.

— Olvasta?... Abszolút, nemde?... Tudja? Holnap éjjél után legyen szerencsém a Piros Lámpához címzett irodalmi szalonban... el fogok szavalni néhány Ady-verset... válaszul a Csiszlik Olivér felolvasására...

Hirtelen elhallgatott és ellágyulva nézett az ujságíróra.

— Pjotruska, — mondta félénken — az nagyon csúnya volt azzal a Kléber-lánnyal...

— Láttá? — kérdezte az ujságíró és a levegőbe mosolygott.

— Nagyon... Maga felkérte a lányt... a karját már rátette a derekára... és akkor odasietett az anyja... lefejtette a maga karját a lány derekáról... és ott-hagyták magát a terem közepén, drága barátom... Az emberek magára vihogtak... és maga csak állt ott, mosolygott és vállatvont... Odanézzon, a színészek... felkeltek... most adósok maradnak a krémeseikkel... most megindulnak... Kiriljovics Pjotr, miből van maga?... Vegye már szemügyre ezeket az isteni mozdulatokat... Ilyen nagymérvű művészet itt még nem fordult elő...

Most egy másik zsebéből, de lehet, hogy a ruhája

béléséből, mert az is mindenütt zsebformán nyiladozott, előkapott egy színlapot és kigyulladva olvasta.

— Hallja, Pjotruska?... Rózsaligethi Elza... Szerelmivölgyi Irma... Szirmai Izabella... Csákvári Armand...

— Micsoda hangszerelés... — gúnyolódott az ujságíró. — Minő dús szimfónia.

— És ez... ez talán kiskutya? — Odatartotta a Baltazár orra alá a színlapot, amely legfelül, bekeregetve kövéren és fennhéjázva hirdette: Veresy Ilona, a Vígszínház v. tagja.

Hangos és vidám karaván indult el a cukrászdából, elbűvölt cseléd lányok, vidám iparostanoncok és odaszívárgott járókelők sorfala között. A hőstenor félárboera eresztett hangon a Donna e mobile-t zümmögte, a szubrett elragadó közvetlenséggel dorgálta egész úton borzas pincijét, amely válogatás nélkül szagolta végig a házakat és könnyelmű ismeretségektől sem riadt vissza. A szubrett mögött egy rejtélyesen sovány és néhány fejjel a társaság fölé magasló férfi lépegetett, aki mély meghajlással, mekegve köszöntötte a gyümölcsös kofákat és zajos vicekkel fűszerezte az üzletek cégfeliratait. Végzetére nézve nyilván ő volt a társulat kómikusa. A menet végén a társulat halványabb csillagai haladtak, néhány csapzott, kandurkülsejű suhanc és fantasztikus tollazatú hölgy, akiknek már nem telt szellemes megjegyzésekre, mint a komikusnak s csak hangos nevetéssel igyekeztek magukra vonni a mohó közfigyelmet. A művészek körüljárták a főteret, megvillogtatták élceiket, meglobogtatták vékony kabátjukat és vidám bohém-ségüket, a bonviván nagyszerű mozdulattal lengette meg széles kárbonári kalapját az emeleti ablakok felé, egy zordon segédszínész a vállára csapta terebélyes körgallérja szárnyát és győztes gladiátorként nézett végig a közönségen.

A fogalmazó elragadtatva kapaszkodott meg az ujságíró karjába. Szertelenül és sebesen fecsegett, egy kis csőrepedés érte, mint mindannyiszor, valahányszor élményekre éhes vágyai friss táplálékot kaptak és el-

özönlötte Baltazárt ötletei és érzései zavaros áradatával. Lázás fiatalember volt, aki lenézte a polgári gondolkodás szabályait, amiket a haladás már régen félretaposott, mint az ócska cipősarkot. Valami nagyszabású közművelődési mozgalmat szeretett volna kezdeményezni „a tűzoltózenekar határozott kiküszöbölésével“, amely felkarolta volna a modern költészetet, gondoskodott volna az irodalomtanárok sterilizálásáról, hogy a társadalom e közveszélyes elemektől végre-valahára megszabaduljon, intézkedett volna a nők arányos elosztásáról és a ruházkodás terén a teljes egyéni szabadságot biztosította volna. A nők arányos elosztásáról részletesen kidolgozott alapszabályai voltak. E pontnál, nem volt nehéz megállapítani, egyéni érvényesülést célzó törekvések is kifejezésre jutottak. Csermely fogalmazó, bár élete céljának a szerelmet tekintette, makacsul kívül rekedt azon az ajtón, amely mögött az élet szeszélye a nőt és a szerelmet osztogatta ki az igénylők között. Csikorgó téli estéken, sötét kapualjakban lobogó szerelmi verseket szavalt egy-egy meghatott cselédlánynak, tavasszal állástalan enyvgyári munkáslányokkal sétált a berekben, bolhaszín felöltője nyugtalanul szárnyalt a fűzfák és bodzabokrok között, Adyt szavalta, a csillagokról, a halálról, a csókról hadart valószínűtlen dolgokat és mikor ügyetlen szája áhítatos csókot akart lopni a vihogó nőre, faképnél hagyták, elrepültek mellőle. Nem esett kétségbe. Nem volt érzéke a gúny iránt, nem tudta mi az a megszégyenülés. A fantáziája fáradhatatlanul csapongott tovább. Rendetlen külsejű fiatalember volt, a hajából most is szalmaszálak állottak ki, de szemei a megrepedt szemüveg mögött olthatatlan vágytól és lelkesedéstől hunyorogtak. Baltazár volt az egyetlen barátja. Az újságíró nem tért ki előle az utcán, ha a gallérját elfelejtette begombolni, vagy a haját leváogatni. Nem értette őt egészen, de megérezte benne a mindent megértő és megbocsátó barátot. Az újságíró cikkei diadalmas önkívületbe hozták. Sejtette, hogy az örökké mozdulatlan, mosolygó arc mögött valami más lakozik, mint a kisváros fűrészpörbelű hetvenkedőiben. Valami, amiről az újság-

író sohasem beszélt, de ami kiserkedt, mint rubintpiros vér, a bőréen, a hangján, kiröppent a szeméből, valami, ami csúfondárosan kiöltötte belőle a nyelvét. Szerette Baltazárt, aki sohasem volt jó, sohasem volt rossz hozzá, aki csak félmozdulatokkal adott kifejezést a gondolatainak, akkor, amikor ő vastag sugárban öntötte mondani-valóit...

— Mondja, — kérdezte most hirtelen — tudja, hogy egy kis összegecskét kaptam? Most derült ki, hogy az apámnak valami régi zálogjoga volt egy házon... Legyen a vendégem... beszopjuk a zálogjogot... Egy örökséget egy színésznőért... Nézze csak... nézze Pjotr-ruska... micsoda mozdulatok...

Az újságíró közömbösen nézte a zajos karaván közeledését. Az egyik fiatalember, aki minden elképzelhető ok nélkül rákotkodácsolt a szembejövőkre és henye mozgásával őt is majdnem feldöntötte, megállott előttük.

— Hercegem, mi a véleménye e lovag kalapjáról? — fordult mély meghajlással a komikus felé, az újságíró kalapjára mutatva.

A herceg kettőt-hármat ketyegett kicsiny fejével és mókusmódra mozgatta a száját.

— Köszönts Fuszekli e békés nyárspolgárt — hangzott méltóságteljesen a hercegi parancs.

— Üdv tehát e tisztas kalaposnak — tisztelgett a Fuszeklinek nevezett fiatal suhanc, mire a karaván éljenzésbe tört ki. A körülállók nagyszerűnek találták a bohémság tréfáját és hangosan nevettek.

Az újságíró elnézően követte őket a tekintetével. A suhanc foszló nadrágszárát bánatosan lebegtette a kellemes őszi fuvalom és első tekintetre a herceg sem látszott nagy sikerekben dúslakodó művésznek. A külseje inkább rongyoskás volt, mint hanyag. Egy végtelen hosszú, sovány figura, amely felül aránytalan kicsi gombban nyert befejezést. Esetlenül hosszú karjain a kabát ujja majdnem a könyöknél végződött, napszitta nadrágjából a sok használat a térd körül és az ülepnél kikoptatta a hajdani sávokat.

Az újságíró eltűnődve nézte az elragadtatástól szé-

lesre lágyult arcokat, a libegő zsebkendőket, a tovahúzó zajos karavánt, amely testi közelségével arra vadászott, hogy áhítatra hangolja a város szenzációkban szegény publikumát, amely Csermely módjára felsétált a főtérre, hogy szemtől-szembe lássa őket. Gyermekkori lázálmodok jutottak eszébe. A köralakú fabódé a sétatér végén, a titokzatos, azóta összeomlott épület, amelynek szelelő ablakain vasárnap délutánonként sikolyok eikáztak ki, aztán tapsok lapos moraja következett, amely kereplők fahangjára emlékeztetett. Nyargaló értelmese sehogysem találta meg a bejáratot a titokhoz, amely ebben a feketére ázott, barátságtalan faházban lappangott. Aztán a későbbi időkből, amikor vihogó katonák között a karzaton szorongott, egy nőre emlékezett, aki egy sziklabörtön falához volt láncolva, melyet a légvonat vitorlamód felduzzasztott. A nő arcán halotti sápadtság ült, két meztelen karját a magasba dobta és egy férfi nevét sikoltotta. Hetekig csavargott a nő körül, követte a piacra, ahol a művésznő retekre és hagymára alkudott. Nyomában volt és bevárta, amíg hóna alatt barna kenyérrúddal kifordult a péküzlet ajtaján. Boldoggá tette a barna kenyér és a hagyma lefityegő szára, anélkül, hogy magyarázatát tudta volna adni reményteljes érzéseinek. Évek múlva viszontlátta a színésznőt és csalódva állapította meg, hogy áhítatos borzongásait optikai tévedések okozták. Mert a hősnő bizony kegyetlenül rossz színésznő volt, a festék alatt is meglátszott negyvenöt évének kopársága. Kisded, provinciális örömei korán fejlődő kritikai érzéke miatt így hamar elmúltak és nem érezte többé élménynek, mint társai, ha a felvonások közötti szünetekben véletlenül tüzet kért tőle az énekes bonviván.

Este, amikor belépett az egyik kávéházba, ahová hetenkint egyszer eljárt külföldi képeslapokat olvasni, a fogalmazó már ott hadonászott a bolthajtásos, füstös helyiség végében két hosszúnyakú borospalackkal. Tán-torogva, ölelésre tárt karokkal állotta útját az ujságíróknak.

— Jöjjön hazám mellőzött novellistája... hohá-

háhú... látja ott azt a két óriási kalapot?... Azalatt vannak... Két isteni nő... Jöjjön Pjotruska, pakkolja meg őket a költségemre... Tisztelje meg őket a kézfogásával... Négy, azaz négy vacsorát ettek meg fejenként...

Lehullott az egyik székre, beleverte a fejét az asztal márványlapjába és röhögni kezdett.

— Ohohohó... szíveskedjék, galambocskám, megpakkolni őket egy kicsit... Elöl... a mellbősnél mintha némi leereszkedést tanusítanának... azt mondják... ha kebellabdacsot szednének... ismét kidudorodnának... Azt mondom galambocskám, kutyából nem lesz szalonna... de én azért rendeltem nekik kebellabdacsokat a pincérnél... imádom a művészetet...

Az egyik asztalon gyertyák égtek; az asztal tele volt rakva mindenféle tányérral, borospalackokkal és a két nő vihogva falatozott a különböző tartalmú tányérokból. A fogalmazó megragadta az ujságíró karját és forró, rekedt hangon suttozta a fülébe:

— Köpjön le engem, Pjotruska... Nagyot köpjön rám... A pénzt haza kellett volna adnom, nem volt az enyém... és elvertem... elvertem ezzel a két ragyogó tündérnővel... jöjjön barátom... felezzük meg őket... az egyiket magának adom...

A sarokba tántorgott és elkapta az egyik nő karját. Az ujságíró hidegen intett neki.

— Hagyja Csermely a hölgyeket. Ők maga nélkül is jól fogják magukat érezni... Jöjjön, hazakísérem.

Megfogta a fogalmazót és a kijárat felé vezette. Az ajtó előtt Zizevszkyvel találkoztak, aki egy kisebb férfitársaság élén merev, nyugalmas mozdulattal belökte a kávéház ajtaját. A fogalmazó kijózanodva, riadtan húzta be a fejét. Félt ettől az embertől. Sárga arcáról szüntelen kajánság fenyegetett. Gyakran megtörtént, hogy Zizevszky hajnal felé egy-egy állatias, vandál borozás után felkényszerítette őt a ruhafogas tetejére, hogy a részeg társaság hahotája közben néhány borsos malacságot szavaljon. Cserébe tojáást, vagy virslit fizetett neki és olykor egy-egy pohár bort is a nyakába ön-

tött. Most két ujja hegyével felesíppentette a fogalmazó kicsüngő ingujját és visszahúzta őt a kávéházba.

— Lássuk hát a művésznőket — adta ki a rendeletet.

Az újságíró belenézett a lovag arcába, lassan feltöltötte a szemöldökét, a száját elhúzta és egészségesen, jóízűen belevigyorgott a szemeibe. Aztán kilépett a kávéház elé. Künn eső esett, erre befordult a szálloda udvarára és megállott a széles eresz alatt. A nyitott kocsiszínbén elhullatott trágyafoltok között kopott, öblöshasú omnibusz állott. A bakján egy remegő kicsi koreskutya vinnyogva meredt a konyha ablakára. Az ablakon karmanádlik és párolt káposzta édes gőze bodrozódott ki az udvarra, amelyet néhány piszkos villanykörte ajándékozott meg valami derengő világossággal. A kutya vékony, kiéhezett testében neuraszténiás vágyak ketyegtek és ettől mintha óramű billegetné, ütemesen emelgette a hátulját.

Az újságíró lába alatt tócsává gyűlt az esővíz, hogy bőrig ne ázzon, a színházi előcsarnok ajtajáig húzódott. A csarnokban, egy koporsóalakú hosszúkás helyiségben horpadt csilláron, amely gyertyafényes időkben ragyogásával a nagytermet kápráztatta, magányos villanykörte égett, szendergő lángját hosszú üzleti pultra hullatva... A pult egyik végén, amely színházi pénztárul szolgált, színlapok és színházjegyek tarkáltak, mellettük piszkos bádogdoboz várta a bevételt. A pult másik végén gyászruhás, lefátyolozott női alak foglalt helyet. A fátyolt fejének egy kurta, kemény mozdulatával néha hátravetette s olyankor kifehérlett a ruha sötét foltjából hegyes, szinte gyermekeken fiatal könyöke. A pult előtt robbanva, furcsa bakugrással a titkár hadonászott tova. Zsíros alakját bekapta a csarnok sötét mélye, hogy egy pillanat múlva újra felkérődjze. Hangos indulat kergette a tömzsi emberkét, kurta kolbászujjait, az újságíró csodálkozására minduntalan meglobogtatta a levegőben és erőltetett gégehangon ismételte néhányszor:

— Tralala kedvesem... tralala.

Aztán hirtelen megállott a gyászruhás nő előtt.

— Meg kell szoknia ezt a petefészket kedvesem — jelentette ki dallamosan. Fürdőszobás lakást ígértem? Igen, aranyos művésznő, igen. De mit csináljak: elfelejtették felépíteni.

— Építsen egyet — szólalt meg a nő és meghimbálta a lábát.

A titkár újra nekirugaszkodott a csarnok végének. Építeni? Ne mondjon ilyet a művésznő. A művésznő olyan tréfás, még olyan fiatal. Mindössze alig van több ... huszonkettő? Eltalálta?

A színésznő fiatalságát meghazudtoló hidegvérrel lendítette meg újra a lábát. Nem erről van szó. Fürdőszobás lakást ígértek neki és egy hentesnél szállásolták el, egy mestergerendás szobában. Ő szereti a romantikát, de ez egy kissé túlzás. Az ablak alatt virágfűzér módjára összefűzött marhahólyagok sütkéreznek a napon. Ezek nem voltak benne a szerződésben.

A titkár magasra emelte szivarját és megfontoltan pergettette le róla a hamut. Mi az a pár marhahólyag? Édes Istenem...

A csarnok homályos végéből nyújtózkodva egy sovány figura lépett elő. Legédesebb álmát aludta az egyik ócska, kidobott billiárd asztalon. A vita hangjára felébredt. A titkárhoz sompolygott és szótlanul kinyújtotta a kezét.

— Mi az Fuszekli, — förmedt rá a titkár — kilenc-kor kezdünk és maga még itt vakaródzik?

Fuszekli válasza sem méltatta. Tenyerét most a fiatal színésznő felé nyújtotta.

— Kérem, — mondta a színésznő felháborodva — próba alatt kilopta a tárcámból a cigarettáimat.

— De csak azért tiszteletreméltó kolléganőm, hogy társulatunk ragadozó hajlamú nyúlványai ne essenek kísértésbe... A titkárhoz fordult: — Titoknak úr! A társulat egyik hölgytagja ma délután egy női orvos-speciálista iránt tájékozódott. Nem tudna neki ajánlani egyet? A fogát akarja ugyanis betömetni...

A titkár megállott és egész testében rezegni kezdett. Hangtalanul, bevezetés nélkül nevetett s csak hasának és

gömbölyű vállának ritmikus mozgása árulta el, hogy a duzzadt gömb belsejében dinamikus erők működnek. A fogát akarja plombáltatni? Ez jó. Nagyon jó... Ki volt az?

Fuszekli nem felelt. Megvetően végignézett a társágon és besietett az öltözőbe. A színésznő haragosan emelte fel a fejét.

— Ez undorító, kedves titkár úr... Kifizeti az egyhavi gázsimat és szobát nyittat nekem a szállodában!... Maga engem félrevezetett.

A titkár megvakarta a fejét.

— Igenis, drága művésznő. Nyugodt lehet, a gázsiját megkapja. A többinek ugyan még a multhavi fizetést sem adtam ki, de a kisasszony megkapja. A szobáról is gondoskodni fognak. Nincs szó itt félrevezetésről, ez egy elsőrendű vidéki társulat, amely hallatlan népszerűségnek örvend az egész kerületben. A kisasszonynak nincs oka nyugtalankodásra, itt meg fogják becsülni a művészetét. Az eső ugyan elmosta egy kicsit a megnyitó előadás vérmes reményeit, de a kisasszony nyugodt lehet, hogy lesz itt közönség rogyásig, csak álljon el az eső. A legkitűnőbb állomás az egész kontinensen, kedvező időjárás esetén a pénztár előtt rendőri készség tartja fenn a rendet. Ó, itt imádják a színművészetet, csak álljon el az eső. A színpártolás óriási arányokat szokott ölteni, van itt például egy bizonyos Dr. Rodárics, ügyvéd, a legkitűnőbb kriminalista az egész városban. Előadás után autón viszi haza a művésznőket vacsorára... Pezsgő, veresbor, malactokány, vadhús, ázalékok, szivarok, likőrök — a vacsora minden műsorpontja után megállott, diadalmasan ránézett a fiatal színésznőre, aztán halkan, mintha gyöngéd csókot lehelne a levegőbe, csettintett egyet a szájával — rákok... egyszer rákokkal kínálta meg a társulatot. A hölgytagok nem tudták megenni, hát betették a retiküljükbe... A legjelesebb kriminalista, kolosszális sok ital van a pincéjében és ha jutalomjáték van, tízkoronás galacsinokat fricskáz fel a színpadra. Kis golyóvá gyúri a pénzt és úgy fricskázza fel a színpadra.

— Ügy? — kérdezte a fiatal nő kurtán és rejtélyesen.

A titkár belemelegedett a társulat rózsás jövőjének ecsetelésébe. A hangja bizalmasabb lett, néhányszor biztatóan hunyorított a színésznőre. Ó, ez itt kitűnő állomás. Itt van például lovag Zizevszky. Valóságos lovag, majdnem báró... Lelkes pártfogója a művészetnek... Tavaly mikor itt voltak, a szubrettnak volt a barátja... A primadonnával ugyanis... egy kicsit balul ütött ki a dolog. A primadonnának volt egy földbirtokosa, aki minden héten egyszer lejött hozzá Szolnokról... A lovag meghívta a társaságot. A primadonna is elment, cigányzene is volt... Hajnal felé a lovag ajánlatot tett a primadonnának, hogy fáradjon át vele a szomszéd szobába, ahol egy illatosan megvetett ágy várta a multság betetőzését... Jó — szólt a primadonna, de kikötöm, hogy a villanyt nem szabad felgyújtani... Aztán volt ott egy cigányasszony, aki a nagybögőt cipelte a zenészek után... azt befektette a primadonna az ágyba, ő maga pedig a hátsó ajtón kereket oldott... Képzelteri a lovagot. Újjé... milyen savanyú pofákat vághatott... Nagyon kedélyes városka ez... Pest az más, de ez sem kismiska... Itt jól fogja magát érezni, kisasszony... ha maga is akarja...

Várákózan nézett a fiatal hölgyre. Az pedig megbillentette a lábát. Szép, karesú lába kifejező mozdulattal lendült egyet.

— Nem érdekel sem az ázalékja, sem a lovagja, kedves titkár úr. Nem bánom, ha bogot köt a zsebkendőjére, hogy el ne felejtse... Fizesse ki most a gázsimat, aztán gondoskodjék lakásról... Dél óta semmit sem ettem...

A kis tömzsi ember nyájas arccal emelt ki a zsebéből egy ezüst ötkoronást, elől-hátul gondosan megnézte, aztán a színésznő felé nyújtotta. De a keze irányt tévesztett és rásimult a nő mellére. Orrlikai még ki sem tágulhattak az érintés meleg késétől, amikor orrát kemény, sebes ütés érte. Erőteljes koppanás volt, amely a nő kezében lévő masszív ezüst tárcától származott.

— Csirkefogó — mondta a nő magához térve elképe-

déséből. Leszállt a pultról és felháborodva nézett végig a tömzsi emberen. — Nyomorult.

A titkár kövér ujjaiiban a rugalmas, üde női mell érintése úgylátszik csökönyös nosztalgiát bizsergetett meg, mert gurulni hagyta az ötkoronást és tenyerét szemtelen alázattal emelte újra a nő keblének. Ezúttal nem adatott meg neki, hogy vágyai céljához jusson, mert az orrára két tüneményesen gyors ütés csapott le, amitől kiszöktek a könnyei. Az ellenséges fogadtatás sürgős hátrálásra kényszerítette.

Az újságíró ekkor benyitott a csarnokba. Nagy gondal lerázta ázott kalapját és barátságos mosollyal fordult a jelenlevőkhöz.

— Szabadna kérdenem, próbát tartanak?

IV

A titkár, aki a pult tulsó végéig hátrált, sajgó orrát tapogatva, mérgesen kandikált a jövevényre.

— Oh, maga az, tisztelt szerkesztő úr? — Elszélesedett a képe és husos kezét nagy zajjal tolta az újságíró felé. — Ohó... Ohó... meg sem ismertem így elázva... Mit szól a társulatunkhoz, tisztelt szerkesztő úr?... Kontinentális erők, elsőrendű anyag... Nem is beszélve a drámai hősnőnkéről... hírből ismernie kell... Ilyen abszolút valamit itt még nem pipáltak... Megengedi, művésznő?

Bemutatta a szerkesztőt és a nevéhez lírizálva ragasztott néhány dagályos jelzőt. A fiatalember ügyet sem vetett rá. Megemelte a kalapját.

— Veresy Ilona, a Vígszínház volt tagja?

A színésznő még minden porcikájában remegett. A kérdés, különösen volt tagságának emlegetése felbőszítette.

— Eltalálta — vetette oda élesen.

Baltazárnak eszébe jutott, hogy a fiatal színésznő apja, aki ismertnevű festő volt, az elmúlt télen vasúti

szerencsétlenségnek esett áldozatul. Illendőnek ítélte résztvevően megemlékezni az elhúnytról.

— Nagy tisztelője voltam az édesatyjának — mondta és meghajtotta a fejét.

A nő vibrálva fordult feléje. Meglengette a gyöngy-sorát.

— És azt akarja mondani, hogy nekem is nagy tisztelőm lesz, ügyebár?

— Lehet — hagyta helyben a fiatalember.

— Ó, tehát még nem is bizonyos?

— Attól függ, művésznő. Még nem volt szerencsém látni.

A színésznő felvetette arcáról a fátylat és megmutatta sápadt, megvető arcát. A fiatalember meghajtotta magát és nyugodtan mondta:

— Nem így értettem, kisasszony. Még nem láttam játszani.

A színésznő most szembefordult vele. Baltazár szinte hallotta gondolatait, amint a szemén át részletező, gúnyos kíváncsisággal végigjárnak a külsején. Angol bajusz, határozatlan, kicsit nyerges orr, dióbarna szemek... Semmi... A tömegbe süppedt lények rút egyformasága, rútság nélkül, minden különösebb ismertetőjel nélkül. A kitűnő tollú szerkesztőnek rosszul szerkesztették az arcát... Kisváros... kisváros, ahol az emberek a maguk nagyságát nem a sarkuktól, hanem a tenger színétől mérik... Olyan, mint az itteni falragaszok a sóáruda falán: tudtára adatik a nagyérdemű közönségnek, hogy a Durákban ma nagyszabású disznótor tartatik, kocsonyával, éjféli tombolával és színikritikával. Rajta van az arcon a vidék minden kétértelmű, homályos pislogása, hangos kulturátlansága és disznótoros derűje.

A színésznő most cigarettára gyújtott, fogait ráharapta a cigaretta szárára, felhúzta a felső ajkát, megmutatta hideg, villogó fogait és az égő gyufát a fiatalember lábai elé dobta, majdnem a cipőjére. Nyugodt volt már. Mosolygott.

— Tehát maga a színikritikus. És mi a polgári foglalkozása?

— Szemlélődöm, kisasszony.

— Mit csinál?

— Szemlélődöm — ismételte az újságíró szelíden.

— Ó, — nézett rá a fiatal nő tájékozatlanul. — Nem lehet túlságosan jövedelmező foglalkozás — jegyezte meg aztán ajkbiggyesztve.

Gyöngé kis válasz volt. Ezt mintha maga is érezte volna. Abban a „szemlélődés“-ben volt valami arcátlan-ság, ami határozottabb, fölényesebb visszautasítást tett volna szükségessé.

A titkár észrevette a közelgő vihart. Közben néhány jegyet adott el. Most sietve otthagya a pultot és közbe-lépett.

— A művésznő ma hátrányosan van hangolva a hosszú utazástól — jegyezte meg nyájasan. — Egyene-sen Pestről érkezett. Láttá a fényképét az Érdekes Ujság-ban?... Európa legjobb Sasfiókja... — Hullámos moz-dulatot kanyarított a levegőbe, mintha a nő szobrát mintázná. — Micsoda finomságok... Micsoda nőánszok, kérem tisztelettel... Kolosszális... Írja meg, szerkesztő úr, hogy a Vígben volt... De mi az, hogy volt?... Két évig volt a Vígben... Faképnél hagyta őket... Érti? Faképnél hagyta őket, szeszélyből. Nem kolosszális?

A fiatalember elismerőleg bólintott. A szeszély a nagy művésznők erénye.

Lehetett valami a bólintásában, kikuncoghatott va-lami a bókja banalitásából, ami felborzolta a fiatal nő türelmét. A következő pillanatban ugyanis meleg parfüm-illat csapott az orrába, amely elvegyült a színésznő fel-hevült, remegő lélekzetével. Alig arasznyi közelben maga előtt látta az elkeményedett, piros száját, örvénylő mélyű szemeket, a felindult, lányos arcot, amely haragosan vi-rította feléje minden forró szépségét. Jó félpereig tartott ez a néma szembenállás.

Nem csúnya — gondolta Baltazár.

— Mondja, barátom — szólalt meg a nő, gőgösen felemelve a fejét...

(A barátom szóra az újságíró arcán halvány mo-soly cikkant át. A szemöldöke alig észrevehetően meg-

mozdult: nyugtázta és derűsen zsebrevágta a vérigsértő szándékot.)

— Mondja, barátom... hány példányban jelenik meg az a bizonyos sajtóorgánus?

— Negyvenkettőben, kisasszony...

— Mennyiben? — kérdezte a színésznő és nevetni készült. De a fiatalember arca megállította.

— Egy tévedést kell helyreigazítanom, kisasszony. A színkritikát nem én írom. Ezt a művészi feladatot a főjegyző vállalta magára.

A nő most tehetetlenül nézett rá. Aztán hirtelen elfordult tőle és az ajtóhoz lépett.

— Nem tartóztatom — mondta kurtán.

Az idő kilenc óra felé közeledett és a színház lassankint megtelt közönséggel. Baltazár az egyik hátsó széksorban foglalt helyet. Az előadás hosszas készülődés után végre kezdetét vette. Operettet adtak, az újságíró szórakozottan nézte a színlapot, de a darabból nem sokat értett meg. Egy kandurképű suhanc — ő volt az a Fuszekli-nek nevezett fiatalember — zörgő karddal, hatalmas csizmában botorkált a színpadon. Majdnem elmerült a csizmaiban, pedig azt szerette volna megjátszani, hogy a gondolataiban merült el. Kisvártatva aztán kirántotta a kardját és énekelni kezdett. Hátról újabb csizmák közeledtek, bajuszuk elferdült az orruk alatt és leszúrták az éneklő csizmát. A lazán összetákoltszínpadocska nagyokat reccsent, oldalfalai elferdültek és himbálózni kezdtek. Fuszekli, aki a darabban gyilkosságnak esett áldozatul, óvatosan leejtette magát a padlóra. Egyik lába helyszűke miatt leesett a színpadról és behorpasztott egy kalapot, amelyet gazdája egy szék támlájára akasztott. A közelben ülők hangosan mulattak a jeleneten, de hátul türelmetlen pisszegés támadt. A rendőrkapitány, aki a nagydobra könyökölve, egész előadás alatt figyelemre sem méltatta a színpadot s lenéző, szenvtelen arccal szívta kialudt szivarját, a pisszegésre felemelte fényes golyóbis fejét és puffadt zsírpárnák mögé süllyedt szemével nyugtalanítóan nézett a hátsó sorok felé. Alig mozduló, lebocsátott szemhéjával olyan volt, mint egy figyelő, álmos-

szemű öreg varangy. Mellette ült a főjegyző kényelmesen elnyúlva, messzire kirugott lábszárakkal, szökén, jól fésülve, csinos arcának, szálas alakjának minden tetszetős hatását arra a pillanatra igyekezvén koncentrálni, amikor a primadonna kilép a színpadra. Erre várakozott a színpadot körülülő másik négy-öt férfi is. Közöttük volt Zizevszky is, hátat fordítva a színpadnak. Síma, élesre lapult nagy fülkagylói fénylettek, hasadt alsóajka szélesen buggyant elő kicsi álla fölé. Pecsétgyűrűs hosszú ujjá a selyemnyakkendőjébe tűzött gyöngyszemmel játszadozott. Alul volt még a negyvenen, de szőrtelen, sárga arcának merev vonásai, csömört színlelő lenyúló szája, mozdulatlansága e pillanatban öreg ruénak mutatták. Térdén fehér glaszékesztyű feküdt, élesre vasalt kurta nadrágszára elegáns bokavédőben folytatódott. Mint a rendőrkapitány, ő sem méltatta megtekintésre a színpadot, de elunván háta mögött a csizmák egyhangú dobogását, címeres gyűrűjével megkopogtatta az egyik kottaállványt és nyafogva szólott hátra a színpadra.

— Elég volt már. Váláki más jöjjön...

Nevetés támadt. Az újságíró szeme egy fiatal leányarcon akadt meg.

— Kléber Ilona . . .

Szőke, gyermekes, szelíd, kissé sápadt arc. Kipirulva, édes mosolygással állott föl és engedte át a derekát, amikor Baltazár a tűzoltóbálon felkérte. És hogy megriadt az arca, amikor az anyja lefejtette derekáról az újságíró karját és kézenfogva visszavezette a helyére.

Baltazár most sokáig nézte. Érdekes, gondolta, Veresy Ilonához hasonlít. Észre sem vette, a színpadról elkotródtak az éneklő csizmák és belibegett a színre egy kurtaruhás, teltecombú nő.

A színpadot trapézalakban körülülő zsűritagok a rendőrfőnök kivételével, összeverték a tenyerüket. A közönség követte példájukat és a primadonna kacérul ugrándozott a tapsviharban. Az újságíró szórakozottan nézett maga elé. Egy novellatéma zsongott benne tegnap óta. Elhatározta, hogy nem várja be a második felvonást, hanem hazamegy és megírja novelláját. Nem lesz holmi

békés nyekergés, kis csónakázás a fantázia poshadt, békalencsés taván, tárcsa, fesledező kis beszélybimbó. Nem. Maga körül pillantott: de ki fogja őt megérteni? Zizevszky? A főjegyző? A varangybéka?

...A felvonás végén az előcsarnokban magához intette őt a főjegyző.

— Tudom, — bólintott ő a fejével — a színikritikát ön fogja írni.

— Honnan tudja, hogy ezt akartam mondani? — csodálkozott a főjegyző.

— Nem volt nehéz eltalálni. Különben... közöltem már a drámai hősnővel is.

A másik elégedetten mosolygott. Hivatali méltóságával nem fért össze, hogy az újságíró különös megbecsülésben részesítse, de titokban nem tagadott meg tőle egy-egy nagylelkű kézfogást. Hasznát lehetett venni néha a fickónak, nem volt éppen ostoba. Aztán valami hallgatóságos megállapodás cinkostársakká is tette őket. Például a polgármester-kérdésben. Az újságíró kitűnően értett hozzá, hogy a polgármestert megbosszantsa és a maga könnyed és ártatlan módján nevetségessé tegye. Itt van azonkívül a színikritika és egy csomó más kérdés is. Főjegyzői elfoglaltsága miatt nem ér rá cikkeiben, amiket a lap számára ír, minden jelentéktelen kis ékezetet felrakni, vegyelemzésekbe bocsátkozni annak megállapítása iránt, hogy ikes, vagy iktelen ragozású-e az az ige, amely a kezeügyébe téved. Az ember sebtében feldönti néha a mondatok értelmét, adós marad itt-ott egy állítmánnyal, kétszer is leírja az alanyt és nagy sietségében elpotyogtat olyasmit is, amire azt szokták mondani, hogy se füle, se farka. Mindezt azért, mert hivatali elfoglaltsága gátolja abban, hogy mondatait azzal a túlzott gondossággal állítsa össze, amely az idővel bőven rendelkező firkászok sajátja. A hazafias kitörések érces harangkongása körül is zavarok támadnak néha, az érces kongás veszedelmesen emlékeztet repedt fazekak zajára. Az újságíró ráér, nem kerül fáradságába felrakni a hiányzó ékezeteket s szükség esetén átpingálni egy kicsit az egész írásművet. De néha haragszik rá. Az újságíró néhányszor elkövette

azt a hanyagságot, hogy a kézirat dudváit elfelejtette kiirtani, ami némileg ártalmára volt a cikk értékes gondolatmenetének. Legutóbb is azt a hatalmas támadást, amelyet „Egy hazafias tűzoltó“ inkognitójában intézett a polgármester ellen, minden gyomlálás nélkül adta nyomdába! Hogy Baltazár a drámai hősnőnek is jelezte már az ő színikritikáit, ezt szolgálatkész cselekedetnek minősítette.

— Sétáljon el a polgármester háza elé — hunyorított neki jelentőségteljesen — és nézze meg, mi történik ottan. A vén számár a város költségén kiaszfaltoztatta a kocsutatót is, hogy nyugodtan alhasson.

Zizevszky, aki már értesült az újságíró és drámai hősnő ismeretségéről, hitetlenkedve közeledett. Miről diskuráltak olyan sokáig? — kérdezte az újságírótól.

— Úgy találja, hogy sokáig diskuráltunk?

Zizevszky úgy tett, mintha nem hallaná.

— Kérlek szépen, — fordult a főjegyzőhöz — ez á Veresy távasszal Pesten mellbelötte magát egy báróért, ákivel szegről-végre átyáfiák vágyunk.

Az újságíró felvette a kabátját és kilépett az udvarra. Emlékezett rá, Pesten néhány hónap előtt, egy reggel vértócsában, eszméletlenül találtak egy fiatal színésznőt a lakásán. Akkor napokig írtak a lapok a nagy szenzációról . . .

Tehát ő volt az?

A szín felől, ahol az ócska omnibusz állott, Csermely tántorgott feléje csuromvizesen, szemüveg nélkül, rövidlátón tévelyegve. A kezében valami ajtókilincset szorongatott. Boldogan kapaszkodott meg az újságíróban . . .

— Galambocskám . . . Nem látta valahol a szemüvegemet?

A szemüveg ott lógott a kabátja egy gombján. Baltazár lekasztotta és a kezébe nyomta.

— Meghálálom Pjotruska . . . jöjjön csak . . . Ott vannak abban az udvari szobában . . . csipsz . . . rájuk zártam az ajtót . . . nehogy valaki ellopja őket . . . A pin-cérrel szobát nyitattam nekik . . . jöjjön galambocskám,

válasszon egyet magának... ó, ha tudná barátom... milyen feneketlenül boldog vagyok...

Nekilódult a színben álló omnibusznak, a kilincset, amelyet a kezében tartott, visszaillesztette a helyére, ami jónéhány pernyi munkát igényelt, aztán felnyitotta az ajtót.

— Az egyik művésznő szíveskedjék kihurcolkodni a szobából — kiáltotta be az ajtón. — Válasszon, hazám félreismeret novellistája... válasszon...

Az újságíró egy pillantást vetett a koci belsejébe. A két nő egymásba gabalyodva, kúsza, színes rongy-csomag módjára feküdt a koci keskeny padlóján. A fogalmazó megpróbálta életre kelteni őket. Részegek voltak, az egyik álmában barátságatlanul rúgott Csermely felé.

Baltazár megfordult és a kapu felé tartott. Az eső csurgott, az udvart mély víztócsák borították. A kapu aljában egy sötét alak állott. A színésznő volt. Valakit kociért küldött, de úgy látszik, az illető megfeledezett róla.

— Kérem, — szólalt meg, Baltazárt a homályos kapualjában meg sem ismerve, — nem lenne szíves valami kocsit keríteni nekem?

Az újságíró készségesen vállalkozott rá. Elsietett, de hasztalan szaladgált a csurgó esőben, kocsit nem talált. E helyett terebélyes esernyőt szerzett valahonnan, azt kínálta fel a türelmetlenül várakozó színésznőnek.

— Az út egy kissé barátságatlan lesz, művésznő — mondta udvariasan. — Terhére lenne, ha elkísérném?

Veresy Ilona most ismerte meg. Az arcát a feltűrt gallér és a letűrt kalap árnyékában nem láthatta, csak a hangja kötekedő muzsikája árulta el, hogy ismét azzal a kellemetlen fiatalemberrel áll szemben, aki az előcsarnokban indulatba hozta.

A gyér lámpavilág alatt elszántan, kihívó daccal nézett az arcába.

— Kísérjen — felelte kurtán.

V

Óvatosan keltek át az aszfalt hidegen villanó kátyúin. A sarkon egy ködös vendéglőből zeneautomata hangjai szűrődtek ki, az ajtó kicsapódott és néhány fiatalember botorkált le a lépcsőn. A kihasadó lámpavilágnál meglátták az újságíró, mire az egyik elfütyentette magát, felpattintotta öngyújtóját és utánuk világitott.

— Hop-hop... odanézzetek — rikította el magát csodálkozva — komondor legyenek, ha ez nem Petőfi... Nője van Petőfi úrnak... Halló, Baltazár... jó mulatást...

Az újságíró keze egy pillanatig összeszorult az esernyő nyelén. Aztán, a nélkül, hogy ügyet vetett volna a rikoltó alakokra, nyugodtan lépegetett tovább a gyászruhás fiatal nő mellett, vigyázva arra, hogy túlközel ne tévedjen hozzá az ernyő alatt. Egy lámpa tovasikló világánál elfogta a pillantását.

— Magát Baltazárnak hívják? — kérdezte a színésznő, megtörve a hosszú csendet.

Az újságíró felelt, aztán újra csend állott be. A lábuk alatt cuppogott az esőlé. Lejtős utcába értek, amelyben már csak egy-két petróleumlámpa pislogott. A síkos úttesten lomha, sötét foltok imbolyogtak keresztül. Az egyik kerítésről kutya vetette magát a lábaik elé, lucskos bundáját végigkente rajtuk és vastag ugatással iramodott be egy kerítéstelen udvarra. A színésznő megremegve kapott az újságíró karja után.

— Kapaszkodjék belém, művésznő — ajánlotta Baltazár barátságosan. — Egész otthonosan, kisasszony... Nem fogom félreérteni.

Veresy Ilona a fiatalember karjába fűzte a kezét. Az a „Nem fogom félreérteni“ mintha fölösleges megjegyzés lett volna. Nem felelt neki semmit, némán lépegetett tovább. Világosságához érve, végignézett összemasztolt ruháján és sáros félcipőjén. Semmi — legyintett az újságíró vigasztalón — kisváros... éjjéli kaland... Az ember cipője belemerül a kátyúba, mire észrevette, hopp,

benneragadt a sarka... Jó, ha csak a sarkát hagyja ott az ember, néha az egész útravalója is ott reked. Az akarat, vágyai, biztossága... Van, aki nagyobb kátyúba lép. Még a hangja frissége és mozdulatainak kecsessége is odavész. Úgy mászik ki belőle, mint sóval terhelt szármár a patakból: sótlanul, üresen, céltalanul...

— Nem vette észre, milyen lúdtalpasok a kisvárosi emberek?

A nő megrázta a fejét. Még nem volt vidéken.

Az újságíró tovább fecsegett.

— Itt vannak például az én cipőim. Kegyed látta az én cipőimet... kérem, nincs abban semmi, hogy alaposan szemügyre vette őket. Én nem csinállok titkot belőle, az én cipőmnek alaposan befellegzett... de bocsánatot kérek, kisasszony, szórakoztatja magát az én locsogásom?

A színésznő megmozdította kissé a vállát.

— Miattam locsoghat.

Az újságíró nem jött zavarba, tovább locsogott. A cipőjét kezdte magyarázni. Az ember kidülleszti a mellkasát és útnak ered... hová indul az ember, ha fiatal és teletömte a fejét mindenféle megváltó gondolattal? Elindul világot váltani. Ő olyan domborúnak érezte a mellkasát, mint egy atléta, olyan nagyokat és gyönyörűket tudott lélekezni... Hát mendegélt és vidáman lengette a tarisznyáját. A megváltás útirányával még nem volt egészen tisztában, de valami homályos ösztön azt súgta neki, hogy egy fővárosi szerkesztőség felé kell beállítania az iránytűjét. Ahogy lépegetett kifelé a városból, csak jön egy rendőr és azt mondja, hogy hajja tisztelt Petőfi úr, ne igen lengesse itt a tudományát, mert itt minden fajta lengetés szigorúan tilos. Pödörgette a bajuszát és szemével erősen matatott a tarisznyájában, amiben a hamubasült pogácsáját tartotta, mintha lopott holmit dugdosna benne. Engedelmes tisztelője lévén a hatalomnak — mert nézete szerint a hatalmat tisztelni kell — úgy tett, ahogy a rendőr mondta, nem igen lengetett tovább. Folytatta útját, bár egy kicsit már meglappant jókedvvel. Aztán jön a másik rendőr és azt mondja,

hogy ne vegyen akkora lélekzetet, mert az nem jár neki, akkora lélekzet. Kérdi tőle, kinek a parancsára, azt mondja a rendőr, a főorvos úr parancsára, meg a rendőrkapitány parancsára, mivel ez közlélekzési kihágás, a kapitány úr sem szokott ilyen nagyokat lélekzeni, meg aztán nem is tudna, ha akarna is, a mellbősége miatt. Úgy határozott, hogy ezt a parancsot már nem tartja be, eleget tett tehát a tüdeje követelményeinek és akkorákat lélekzett, amekkorákat csak tudott. Közlélekzési kihágás és tarisznyalengetés miatt üzőbe vették, hiába volt neki nagy tüdeje, nem tudott átugrani minden pocsolyát, néhányba belemászott és egyikben benne is maradt a sarka...

Tréfásan beszélt, hogy felderítse a színésznőt. De az makaesul hallgatott. A keze ott pihent a karjában, néha, ahol sikosabb útra értek, megszorította. Az újságíró megkérdezte tőle: kívánja-e, hogy elhallgasson? A színésznő újra vállat vont. Neki mindegy. Baltazár erre a színházról és a városról kezdett beszélni. Tolvajlámpásának mosolygó fényét gyors szökkeléssel suhantotta el a felbukkanó alakokon.

— Valami lovagjuk is van — szólalt meg a színésznő visszaemlékezve arra, amit a titkártól hallott.

— Tud már róla? — csodálkozott az újságíró.

— Hallottam.

— Vigyázzon kisasszony... vigyázzon erre az emberre...

— Miért vigyázzak? — tudakolta a nő sértődötten.

— Bizonyára hallotta már, — felelte az újságíró — hogy a kígyók madarakat tudnak hipnotizálni. A kiesi, ragyogótollú paradicsommadár gyanutlanul csicsereg a fán, ügyet sem vet a kígyóra, amely csak nézi alulról, csak nézi nyálkás vággyal és a paradicsommadár egyszerre csak lepotyog a fáról...

— Úgy, találja, hogy paradicsommadárhoz hasonlítok? És azt hiszi: hogy én is le fogok potyogni a fáról, ha a lovag kitartóan a sarkomban lesz? — Megállott, a karját kihúzta az újságíró karjából. — Mondja csak...

Úgy-e, nem hitte el, hogy a Vígben játszottam?... Volt valami sértő a mosolyában... Mit gondolt rólam?

— Semmit, kisasszony, — mondta Baltazár szelíden — semmi rosszat... Mikor orrbavágta a titkárt, azt mondtam magamnak: szép, határozott mozdulatai vannak. Szép, elragadó kezei...

— Mást nem?

— Mást? De igen, kisasszony. Felvetette a fátylat az arca elől és akkor arra gondoltam: milyen fiatal, milyen elgyötört arc. Fáradt lehet egy messzi úttól, sok-sok állomáson csattogott át a vonatja, mint ahogy utazásoknál szokás.

— Érdekes.

— Ahogy utazásoknál néha megesik, kisasszony: egy nagy-nagy állomás előtt egy kis hibás váltóállítás... A kisasszony ifjú idegeit megviselte egy kicsit a hibás váltóállítás, gondoltam magamban, te Baltazár lapszerkesztő, hallod-e, meg kell bocsájtanod neki, hogy olyan fagyos nevetéssel trillázott le téged.

— És maga erre nagylelkűen megbocsájtott? — érdeklődött a színésznő.

Nagylelkűen? Baltazár legyintett: nem szokott nagylelkű lenni. Aztán elhallgatott. Érezte, hogy a színésznőn valami keserű hangulat haragos felhője rohan keresztül. Az út szélesre ásította előttük fekete száját. Az árok szélén néhány fűzfa hidegen esőváltá tar fejét az alánehazedő éjszakába. A lábuk néhányszor belecsobbant a vígasztalan, piszkos esőlébe.

— Nem tévedtünk el? — kérdezte a színésznő belebámulva az elhigult, fekete utcába.

— A temető — mutatta az újságíró — aztán célnál vagyunk.

— Temető? Elindultam egyszer a temető felé — felelt a nő s a nevetése hidegen, tompán ömlött el az éjszakában — és mégis eltévedtem...

— A vezetőjében lehetett a hiba.

Veresy Ilona hirtelen szükségét érezte annak, hogy beszéljen. Gonoszkodó kedve támadt.

— A vezetőm otthon felejtette a bátorságát, vissza-

szaladt érte és én egyedül vágtam neki az útnak... Pedig roppant bátor férfinak látszott, csupa bronz volt, mindennap svéd-tornázott...

— Valami rokona volt a mi lovagunknak... Egy félóra előtt jelezte a színházban.

A nő megállott. — Rokona?...

— Szabad tudnom, mi történt vele?

— Szabad — nevetett a színésznő. Kiugrott az ablakon... Amikor én elvágódtam a földön, ő kiugrott az ablakon... No, ne aggódjon érte, semmi baja nem történt, földszinten volt a lakásom.

Apró, fojtott strófákban nevette ki magából a svéd-tornázó, nagyszerű férfit, aki nyúl módjára ugrott meg a korai örökkévalóság elől. Pedig az ajtón is kísétálhatott volna, senki vissza nem tartotta, de műugró volt az aranyos és inkább választotta az ablakot... Az újságok könyökig vájkáltak a szenzációban, mint a mészárosok, amikor levágott állatban turkálnak. Förtelmes volt, miket írtak. Azt hitték, meg fog halni...

A malomhídhöz értek, amelyen petróleumlámpa füstölgött. A rozoga deszkák alatt harsogva lódult tova a zsilip lerohanó vize. A színésznő megállott és a lábával meglökte a laza korlátot.

— Kimentene?

— Hangos víz, — mondta az újságíró — de nem mély. Nem igen szokták ezt olyasmire igénybe venni.

Csökönyszerű ez a fiatalember. És milyen bántó nyugalommal, milyen elnézően mosolygott ott az előcsarnokban.

— Kimentene? — lobbant ki a nőből a gúnyos kíváncsiság.

Az újságíró nem felelt. Mit feleljen? Állott csendesen, kezében a félrebillent ernyővel, ahogy a színésznő félrebillentette a szitáló esőben és nézte a fiatal nőt, aki karesún, ismeretlen szenvedélytől márvánnyá keményült arccal, a hulló permet ezernyi gyöngyszemétől ragyogó hajjal, a harsogó víz fölött egy himbálózó, meghajló deszkavégen állva, megalázó szavakat lobog feléje.

— Mon ami, ne álljon ott olyan napoleoni felsőséggel a párápléja alatt és ne hüvösködjék, mon ami,

mert ez sehogysem áll jól magának... A barátai megbántottak ott a kocsmá előtt és maga csak kullogott melletttem, mint egy megriadt kutyakölyök és nem mert visszacsaholni rájuk... Nem látta hasznosnak megkockáztatni a védelmemet... Jelentéktelen eset vagyok magának... úgy látom nincsen kedve náthát kapni miattam... Ki sem mentene. Úgy-e?... És a cipője orrával meglökte a korlát laza rúdját, amely a szilaj lökéstől nyikorogva hullott a vízbe.

Az újságíró mellette termett. A deszka megreccsent alattuk.

— Jöjjön, kisasszony.

A nő dacosan, megvetően nevetett.

— Csak menjen, mon ami. Ne kockáztassa itt miattam az egészségét.

Baltazár átfogta a karjával és a levegőbe emelte. Aztán levitte a hídról. A karja erősen ölelte a szilaj testet, amelynek itt-ott érezte megremegtető puhaságát. Az arcát a nő arcának hűvös húsa érintette. Forróság, sohasem érzett szédület kezdett zsongani a halántékában. Állát és száját megragadták a nő ujjai. Kinyíltak az ajkai és megcsókolta az ujjakat.

— Eresszen — hallotta a hideg parancsot.

Letette a nőt, ott álltak már a hentesház közelében.

— Ma nem vacsorázott, kisasszony — jegyezte meg Baltazár szárazon.

— Ezt is tudja már? — kérdezte a színésznő fagyosan.

Baltazár nem felelt a kérdésre. Csendesesen mondta:

— Egy negyedóra múlva visszajövök. Ha kopogtatok, nyissa ki az ablakot...

A színésznő, akinek keze már az ajtókilincsen volt, megfordult. Ez a kopott szatir... oh ez a kopott szatir... talán az ablakán akar bemászni? Minden köntörfalazás nélkül, nem is az ajtón, hanem az ablakon át akarja nála férfiúi kegyét leróni?... Istenem, hát mit gondolnak ezek az emberek?... Hajnalban, amikor megérkezett, a szennyes, zsúfolt társaskocsiban, egy szuszogó utazóféle kedélyesen az ölébe invitálta. A titkár öt koronát kínált

neki előlegül a fizetésére és cserébe ezért az áldozatkészségéért a nyomorult a mellét akarta megecirógatni... Hát minek nézik őt?... Az a Fuszekli nevű mesterlegény kilopta a tárcájából a cigarettákat... Aztán ez a mestergerendás budoir a hentes házában... ezek a sártengerben fuldokló utcák... ez a hangosan vigyorgó műpártolás... A kriminálista, akiről a titkár hunyorogva példálózgatott, aki veresborát és ázalékjait rakja a művésznők lábai elé, ha eláll az eső... Ezeknek az embereknek játsszon ő drámát!... És ezek közül az emberszabású majmok közül válasszon magának szeretőt... Miért jött ide? A vidéki színészélet romantikájával akarta gyógyítani magát?...

Felháborodás szorongatta a torkát. Mit fog itt kezdeni? Miért hagyta el Pestet? Hiszen kaphatott volna ott is szerződést. Pihenni akart, vagy talán menekülni? Hiszen azt az embert nem szerette már...

... Mikor felépült a sebéből, az az ember eljött hozzá. Alázatos, zavart mosollyal állott meg az ajtóban, mint egy könnyelmű kamasz, aki rossz fát tett a tűzre és biztos a bűnbocsánatban... „Jó, hogy így történt, Ilona... igazán... igazán boldog vagyok... igazán mondom magának, Ilona...” Vajjon hányszor mondja még, hogy igazán, kérdezte ő magától kihűlő szívvel... És a báró tovább hebegett, tovább igazánkodott: „Ilona, kidobattad a virágaimat... visszaküldted a leveleimet... de én még most is...” Figyelt, nézte mozdulatlanul a hebegő embert, aki most hirtelen letérdelt ott az ajtóban. Láta magát a szemközti tükörben; fehér volt, mint pongyolájának a csipkéje. De a szeme meg sem rebbent, ahogy nézte az embert, aki most odakúszott eléje, ahogyan rossz filmen láthatta... „Felejtsük el, Ilona... igazán kérlek, felejtsük el...” Milyen hamis, milyen hasogatóan közönséges volt: a szerelmük, a halálrakészülésük és ez az utolsó, mindent megölő találkozásuk. Milyen símára volt fésülve most is ez az ember, milyen tökéletesen elegáns volt a bűnbánatnak ebben az órájában is... Fenn a zsebében egy mintásszegélyű, hófehér zsebkendő... gondos könnyedséggel megkötött selyemnyakkendő... szemén a

monokli: „Felejtsük hát el Ilona...“ „Elfelejtteni? Hát van még mit elfelejtteni?“ Aztán valami szörnyű szégyenkezés forró hulláma zúdul végig rajta. A báró a ruhája szegélyét csókolja... Milyen banális, milyen hamis, milyen tökéletlen... Nem szól neki, eddig még nem szólt hozzá, csak hallgatta pihegve és nézte összeomolva... Ezért az ostobáért akart ő meghalni?... Ezzel akart neki indulni a másvilágnak, az örök együttlétnek, a halálon túli elszakíthatatlanságnak? „Menjen, — mondta neki — menjen...“ A szeme száraz marad, fájdalom nélkül nézi a becsukódó ajtót. Semmi más érzése nincs, csak szégyenkezik. Forró, sötét szégyen égeti. Az öreg báró boldog, hogy hiánytalanul visszakapta kitagadott csemetéjét. El akarja végezni még az utolsó símitásokat: ahogy szokás, gavalléros borítékot küld az emberével, hogy lehetővé tegye neki valami olasz, vagy svájci üdülőhelyen a zavartalan, tökéletes feledést. „Kéretem a báró urat“, üzeni válaszul s mikor az öreg beállít, golyót gyűr a papirosból és az arcába vágja. „Csak ezért kérettem“. A színházhoz nem jár be többet. Elviselhetetlen lenne számára a kollégák és az ismerősök pillantása. Ismeretlenek is felismernék, négy-öt lap is hozta a fényképét... A lakását feladta, a bútorokat elkótyavetyélte, elajándékozta és egy magános nőrokonához költözött. Elvagyódott Pestről. Nyár végén egy hadonászó, kövér emberkét mutattak be neki. Zajos, furesa dolgokat hordott össze a vidéki színészéletről. Érdeklődéssel hallgatta. A kerületünkben — magyarázta a kövér emberke — van egy városka, fenn a hegyek között... A színház egy fenyveserdő közepén épült... valóságos fenyőerdő veszi körül... A színháznak leszedjük a tetejét, felnyitható fedele van és azok a hosszúkás micsodák, azok a pikkelyes dolgok, amik a fenyőfáról lógnak, előadás közben bepotyognak a színpadra... Képzeld el, egyszer fújt a szél és annyi fenyőpikkely, vagy minekhijják esett a színpadra, hogy mielőtt a szubrett és a komikus elkezdtek volna táncolni, egy nagy seprűvel le kellett előbb seperni a színpadot... „Messze van innen az a városka?“ — kérdezi eltűnődő kíváncsisággal. „Ojjé“ — integet az emberke néhányszor

a Keleti pályaudvar irányába, „ojjé... három pár csirkét és három veknit ettem meg a vonaton, amíg felérkeztem Pestre... Nem nézne le hozzánk egy kis vendég-szereplésre?“ „Miért ne“ — mondja ő nevetve. És aláírja a szerződést. Tetszik neki a hulló fenyőtoboz... És ime, ez várt rá itten... Még a nevét sem tudja az újságírónak, úgy bukkant elébe a színház előcsarnokában, mint egy kaján szatir egy gyanutlanul fürdőző nő előtt. Fel szállott benne minden haragja. Valamit mondani, valamit kiáltani szeretett volna. De nem tudta mit, nem jutott semmi az eszébe, ami bánthat, fájhat, megbosszúlhat. Tehetetlenül, könnyes szemekkel állott a kapu előtt és az elsiető alak után nézett.

Az újságíró pedig szapora léptekkel indult vissza a főtérre. Megszámlálta a pénzét, néhány hidegre árvult nikkelpénz csörgött a zsebében, aztán betért a vendéglőbe és hideg vacsorát csomagoltatott be. Egy kis szalámit, sajtot, néhány darab süteményt és egy fehér cipót. Amíg a cipót válogatta egy kerek kosárból, valaki megérintette a vállát.

— Hová vitte a gyászruhás zsákmányt, Baltazár? Csak nem a cselédesűrbe?

A gyógyszerészsegéd volt. Az újságíró nem felelt neki, békésen válogatott a cipók között, mire a gyógyszerész az orra alá tolta hosszú bőrszivarját és a fogai közül hetykén odaköpte:

— Hallom, magánál járt az ifjú Majthényi.

— Jól hallotta — hagyta rá Baltazár, csomagját békésen a hóna alá véve.

A gyógyszerész megbillentette szájában a szivart. Kétszer is megbillentette és zsebrerakta a kezét.

— A cikkemet visszaküldte... Tudom honnan fúj a szél...

Az újságírónak sehogysem volt ínyére szóbaereszkedni a fitogó fiatalemberrel. Pedig megmagyarázhatta volna neki, hogy nincs mitől félnie, az ifjú Majthényi sokkal különb elbánásban fog részesülni, mert a cikket ő maga írta meg róla.

— A diplomata lekente magát néhány koronával

— jegyezte meg a patikus megrovóan. Aztán újra billentett egyet szivarjával. — Lepénzelték magát, Petőfi úr...

Baltazár begombolta a kabátját és rámosolygott a patikusra.

— Ha megvár itt, mondok valamit. Egy negyedóra múlva visszajövök.

A patikus érdeklődve emelte ki szivarját a szájából. Nem bánja, de egy negyedóra múlva biztosan itt legyen.

— Siessen — kiáltotta utána.

Baltazár bólintott. Sietni fog. Útközben eszébe jutott, hogy sovány kis dolgot produkál ezzel a vacsorával. Bort is kellett volna vennie, néhány decit, talán adtak volna neki hitelbe. A sajt az jó friss, a cipó is ropog, délután sütötték. Szerény vacsorácska lesz, egy-két falatcska épen... Hamar leért a hentesházhoz, megállt az ablak előtt és halkán bezörgetett. Várt, a fülét rászorította az ablak üvegére és hallgatózott. Benn a szobában gyöngye nesz támadt. Erre újra megkocogtatta az üveget. Az olesó elnyúlt függöny, amelyen sárga lámpafény derengett át, szétnyílt és a nyílásban megjelent a színésznő karesú alakja.

— Bocsánatot kérek, — mondta Baltazár nyájasan — valami vacsorafélét hoztam... Ideteszem az ablakpárkányra.

A csomagot letette a párkányra és elköszönt. De hirtelen kinyílt az ablak és a következő pillanatban valami súlyosabb tárgy szottyant a lábai elé. Lehajolt és megnézte. A vacsora volt. Aztán, mintha mi sem történt volna, elindult vissza a főtér felé. A vendéglőben a gyógyszerész várt már rá. Baltazár az asztalához lépett és kétszer egymásután arculütötte.

VI

A falról leszedett egy tussrajzot, — a saját alkotása volt: kövér felhők között összeomló légvár, mementónak szánta holmi könnyelmű építkezések ellen — és a rajzlap hátán folytatta az írást. Már minden papírt telerótt. A rozsdától vörhenylő bádorgályha alatt papírzacskó hevert, szilvát vett benne hazajövet egy kései kofától. A zacskót felfejtette, kisimította és maga elé terítette az asztalra a sápadt lámpafény alá. Most már takarékoskodni kellett a mondatokkal, kiszűrni áramló gondolataiból a nélkülözhetőt, garasosan mérlegelni a szükségeset, hogy az arasnyi helyen minden odavaló helyet kapjon. Hajnalodott már, mire elkészült a novellával. Az ablaka előtt, amely hepehupás, fűzfás utcácskára nyílt, deszkaszállító szekerek nyikorogtak. Összerakosgatta a felgyűlt papírhalmazt, amely olyan volt, mintha szemeteskosárból borították volna ki: tisztes készlet sűrűn teleírt rajzlapból, gyűrött naptárból, levélborítékból és más elhasznált papírgyártmányból. Az írás meggyorsította nyugodt lüktetésű vérért. A lelke átalakult: egyenletes, nyugodt derűje élesen lövelő reflektorfények gyors játékává alakult. Ismerőseivel, az emberekkel való beszélgetésében nyugalmas, hosszú mondatokban fejezte ki magát. De ha írt, a gondolatai csak kurta szavakban villantak, a dialógusok megállás nélkül viharzottak előre írásain. A papiros előtt élte le eddig ifjúságának minden nyugtalan, kitörő tettvágyát és dobogó, vágató romantikáját. A valóság nem nyújtott neki többet, mint a kisváros minden emberének: sok lehetőséget a tunya fogpiszkálásra és napsütésben való emésztésre. Csermely éjnek idején néha lobogva tárta fel a szobája ajtaját: (a kerítésen mászott be hozzá) tenni kéne valamit Kiriljovics Pjotr, tenni, valami nagyot... Beűzte hozzá a kisvárosi éjszaka csendje, amelynek mázsás mammuttalpai eltaposással fenyegettek. És leültek tanakodni a tennivalókon. Maga Csermely felrobbantja az Eiffel-tornyot — adta ki neki az utasítást az ujságíró. — Megfigyelte, milyen kéjjel pusz-

tírtják el Párist azok a könyvek, amelyek a jövő világ képét rajzolják?... Én lemegyek Afrikába... adjon egy térképet... nem hord magánál?... Az olyan szenvedélyes turista, mint maga, hordjon térképet magánál, legalább is egy csillagászati térképet. Nos én Afrikába teszem át a székhelyemet. Egy hatalmas állam vár ott arra, hogy valami jószímatú ember megalapítsa. Közül kiítani az őserdőt... hőgyűjtő tartályokat építeni... megölni a baktériumokat... a liánokról hatalmas táblák fognak lógni és finom költemények lesznek rajta a mosolyról, az álomról, a felhőkről és így tovább... Az államot nem ügyvédek fogják kormányozni. Megette a fene azt a civilizációt, amely rászorul néhány egyoldalú fiskális terméketlen bölcsességére és koszos paragrafusára... Menjen, Csermely, az egereim már türelmetlenek, szeretnének már tovább rágódni a kézírataimon, amelyeket, mint tudja, ebben a ládában gyűjtök a számukra. A további teendőknél még gondolkodni fogok. A fogalmazó, miután erősen a szívére kötötte, hogy eszeljen ki valami hatalmas tennivalót, egy közös programot, amellyel felszabadítják az emberiséget az előítéletek és a kemény cipők elnyomó béklyóiból, elvágtatott a Piros Lámpás-hoz címzett irodalmi szalonba, ahol kitörő lelkesedéssel fogadták... A papiros előtt Baltazár lerúgta a keskeny cipőket. És ha elkészült az írással, úgy érezte, hogy egészségeset nyújtózkodott, hogy megropogtatta elálmosodott izületeit, üdítő zuhanyt vett. Embereket alkotott, akik helyette cselekedtek, helyette csókoltak, helyette emelték toronymagasságba az öklüket. Délceg izomzatú, fürge, konokul előremerő emberek voltak. A saját hétköznapijainak áramszünetét éjszaka, munkája közben magasfeszültségű szilaj áramok követték... Olvasatlanul összegöngyöltette a kéziratot, egy madzaggal átkötötte és bedobta a kályha mellett álló ládába, amely valaha fásládául szolgált. Azokon a fullasztó napokon, amelyeken komor, hályogos felhők neheztek a városra, hogy foglyul ejtsék a lelkeket, néha kedve támadt belenyúlni szellemének és gondolatainak ebbe a poros takarékperselyébe, Ugyan micsoda víziókat

zárt be az összemadzagolt papírtekerésekbe? Rebbentsük életre, gondolta. Találomra kihúzott egy tekercset és elindult, hogy a fogalmazót, valamelyik homályos koresmából, ahol a pincérnő lábai elé mállva a fekete zongorát tépte és cibálta, kihalássza. Aztán a vendéglő zugában, vagy egy néptelen külvárosi utcában odaadta neki a kéziratot.

— Olvassa fel — adta ki az utasítást.

A fogalmazó, akit boldoggá tett az újságíró bizalma, lázasan nyúlt a kézirat után. A felolvasás abból állott, hogy sistergett, bokázott, letépte kabátjáról megmaradt gombjait és aztán elragadtatva borult az újságíró nyakába.

— Ó, Kiriljovics Pjotr, ha én úgy tudnék írni... És maga itt oxidálódik velünk ebben a trágyagödörben... Kiadni atyuskám... fellángolni, lepörkölni az uborkafáról irodalmi tetveinket...

Baltazár egy mozdulattal elállította a bővízü bugyogást.

— Hogyan, Kiriljovics Pjotruska, maga azt hiszi, hogy bolondságokat hadarok össze?... Ide hallgasson galamboeskám... meg kell próbálnia a fővárosban, a Novoje Vremjánál... Letisztázni és beküldeni... Adja ide... én letisztázom... Nem, ne adja ide, siralmas csúnyán írok... Különben megálljon, atyuskám... hagyja azokat az imbecilliseket... ne küldje be nekik... Tudja mit csináltam két év előtt?... A Leonid Andrejev egyik elbeszélését küldtem be a saját névtelenségem alatt... Bevették a maszlagot, Pjotruska... Szerkesztői üzenet: (úgy hat hét múlva) „Csermely J.: Gyöngécske mű. Alakjainak csak a neve orosz, a levegője, a szelleme kezdetleges utánzat. Témája közismert. Mértékünket nem üti meg...” Az orosz író egyik legjobb novellája volt... és nekik nem ütötte meg a mértéküket... Jól teszi, ne álljon szóba velük... Köpjön rájuk galamboeskám...

Egyszer egy ilyen felolvasás után előkapott a zsebéből valami papírost.

— Látja ezt a sorsjegyet?... Az a szándékom, hogy megnyerem vele a főnyereményt... Maga kételkedik, Kiriljovics?... Ide figyeljen... Nagy Sándor milliós hadseregét néhány fakir minden fegyver nélkül megállította... Mi a véleménye?... Tudja mi volt ez? Akaratkoncentráció... Az én módszerem... (Az újságíró emlékezett rá: ezek az ő szavai voltak; minduntalan a saját gondolatainak torzójába ütközött.) A húzás napján koncentrálok az akaratomat... meglátja, megütöm a főnyereményt. Lapot csinálunk... Ott fog maga megjelenni, mint egy fényes meteor... Hátról, gyászkeretben a Moravetz és Csiszlik Olivér oszlási termékeit fogjuk közszemlére kitenni... Én vezetem a női rovatot... nagyszerű eszméim vannak... Mi a véleménye... Idehallgasson csak...

A kalapja, a ruhája őszinte robbanás képét mutatta. Az elragadtatás valósággal elrongyolta, olyan volt szét-tárt, szárnyaló karjaival, mint egy megbolygatott madárijesztő. Baltazár visszatette a poros ládába a kéziratot. Pestnek nem kellett. A lapok szerkesztői üzenetei csak a tömeges kivégzéseknél említették meg kézíratainak címét, az utolsó bekezdésben, amely e szavakkal kezdődött: „Nem közölhetők“... Vidáman mutatta meg a fogalmazónak; novelláiból egyet-kettőt tréfából lekötött a Kárpáti Figyelőben. Senki sem olvasta el. Azaz akadt mégis két ember, akik nem dobták félre olvasatlanul. Az egyik Moravetz volt, a gimnázium irodalomtanára, a másik Csiszlik Olivér, a költő. Úgy tettek, mint vakondok az illatosan virágzó réttel: földalatti esőhálózatot túrtak alája. A gyökereken rágesáltak és alulról szagolták a virágokat. Moravetz az idegen szavakat bogarászta, Csiszlik a holtvágányra szaladt hasonlatokra vadászott.

A eseléd már megébredt és csörömpölve rakta le a kövezetre a tejeskannákat, amikor az újságíró ledobta magáról a ruháit és végignyúlt a keskeny faágyon. A ruhái gyűrötten heverték egy széken. Eszébe jutott az esti jelenete a patikussal és homlokához nyult. Kis gombóc dudorodott rajta. Akkor kapta, amikor a patikus

egy húsos csapástól az asztal alá gurulva elkapta a lábát és kirántotta alóla. „Egy kenőcsöt Petőfi úrnak az orrára májfolt ellen“ — javasolták a patikusnak csapzéki barátai. A patikus erőlködött, fujtatott, talpra állt és megint nekilendült. Ő bevárta, aztán az öklét függőlegesen feltolta. A patikusnak megreccsentek a fogai és feladta a küzdelmet. Valamelyik tavaszi estén jött rá arra, hogy ezzel a függőleges mozdulattal véget vethet a hasonló eszmecseréknek, ha rájuk ünt. Cikket írt a Kesztyűről és néhány alak egy este gáncsot vetett neki. Háromszor tolta fel függőlegesen az öklét és nem lehetett oka panaszra. Az ellenfelek lefegyverezve csikorgatták utána meglazult fogait és ő távozóban vidáman lengette feléjük zsebkendőjét. A patikustól is illendően elköszönt: „Azért csak vegye meg vasárnap az ujságot. Nem felejtkeztem meg Majthényiről“ ...

Hirtelen felült az ágyban. A tekintete betévedt a rosszul foncsorozott tükörbe. Pjotruska — nevetett magára — miért képelte fel a patikust? Mi közöd volt ehhez a patikushoz? ... Hogy pöffedt magaviseletet tanúsított? ... Ááá Pjotruska, semmi keringő a lényeg körül... Mi a neve lelépett tyúkszemednek?

A fal felé fordult és behúnyta a szemét. Tökfilkó vagyok, gondolta szárazon. Az az érzése volt, hogy orosz-lánketree helyett majomketrecbe ugrott, hogy kihalássza a színésznő eldobott rózsáját.

Délután arra ébredt, hogy a kutyája az udvaron heves szóváltást folytat két cilinderes fiatalemberrel. A kutyát a szőrös kalaptornyok éktelen tiltakozásra ingerelték. Rút, ismeretlen állatfajnak nézte őket és minden igyekezete odairányult, hogy lekergesse őket a két ismeretlen fejéről. Az ujságíró véget vetett a céltalan csatározásoknak és a látogatókat betessékelte a szobájába. A kicsi szoba egyszerre megtelt benzinszaggal és valami hervadt szekrényillattal, amely a két zavartképző, frissenborotvált fiatalember fehér glaszékesztyűjéből és hosszúszárnyú Ferenc József kabátjából áradt. Baltazár nyugodtan visszamászott az ágyába és vidáman végignézett szokatlan látogatóin.

— Mindenekelőtt — kezdte az egyik, meghajtva magát — be fogunk mutatkozni...

— Valóban? — csodálkozott Baltazár.

Mindakettőt ismerte. Az egyik, aki a bevezető beszédet tartotta, nyole évig volt osztálytársa. Kelemen Györgynek hívták. Ejnye, gondolta Baltazár és barátságosan helyet szorított neki az ágya szélén.

— Ül le, Gyuri, ide az ágy szélére... a cilindereket le lehet tenni az asztalra... A fölösleges székeimet feltüzelttem a télen... szokatlan hidegek voltak.

Szavaival meglehetősen zavart támasztott. A Gyuri-nak nevezett fiatalember komor arcot öltve előrelépett. Nem lehet titok Baltazár előtt, mondotta, hogy e látogatásnak nincsen holmi barátságos jellege, amiért is kéri őt, hogy mellőzze a tegezést... Határozottan felhívja erre, minthogy ő a maga részéről már esztendőök előtt leszokott erről. Azért jöttek, hogy Baltazár nevezze meg segédeit.

Az újságíró a párnára könyökölt. Nagyon elcsodálkozott ezen a férfias beszéden. Nézte Gyurit, aki Schillert mindig Goethével tévesztette össze és a mohácsi síkot a majthényi síkkal. És most milyen könnyedén ropogtatja az ilyen imáginárius dolgokat mint: erkölcsi folt, kódex, becsület, elégtétel... Mintha lyukas mogyorókat ropogtatna. Kócos, sovány kamaszka volt, amíg együtt jártak, sokszor marakodtak össze a padok között. Baltazár néhányszor vékony, törékeny orrára nyomta a masszatos szivacsot. Valahol az orra hegyén mintha még most is rajta volna a régi szivacsok gyerekes maszatja, de az arcából már tollasodott a méltóság, a valakiség suta, kisvárosi önérzete. Csuklóján vékony aranylánc finomkodott... Otthonosan lubickolt már a társasági élet langyos tavaeskájában, néhányszor már együtt látta őt Zizevszkyvel, ami nagy kitüntetés számba ment. A másik fiatalember, a kevésbbé szónok, aki félmerészen csak lába hangosabb odébbbrakásával és semmitmondó szemének kemény, de hirtelen megzavarodó és elforduló tekintetével osztozott a barátja méltóságteljes kijelentéseiben, most előrelépett és figyelmeztette az újságíró

annak a hátrányos következményeire, ha megtagadná segédeinek megnevezését.

— Nono — egyengette Baltazár símára a ráncotvetett tónust — nem tagadom meg, nem vagyok olyan makacs természet. — Ámbár nem titkolja, tette aztán hozzá, hogy a segédek megnevezése némi fejtörést fog okozni. Nem ajánlanának neki valakit az urak? Látva aztán, hogy a becsületügyi kiküldötteket ez a kérdés kibillentette a párbajkódex által kijelölt kerékvágásból, közölte velük, hogy majd maga fogja segédeit a szükséges létszámban előteremteni... Mit szólnának a tisztelt rendezőbizottsági urak például Csermelyhez? A fogalmazó bizonyára nagy odaadással lenne segítségükre a becsületügyi hadműveletek irányításában.

A kiküldöttek sértődötten utasították vissza a méltatlan tónust. Gyuri, az osztálytárs megbélyegző eljárást helyezett kilátásba. És mielőtt távoznak, mondotta, nem mulaszthatják el megjegyezni, hogy Baltazár vakmerően mellőzte az udvariasság alapelemeit, amidőn ügyet sem vetve küldetésük fontosságára, visszafeküdt az ágyba.

— Csak helyszűke miatt történt — biztosította őket az ujságíró.

— Mi Önnek, hogy úgy fejezzem ki magam — folytatta a hajdani osztálytárs — bírái vagyunk, akik ítélkezni fogunk afölött is, hogy méltónak és képesnek tartjuk-e Önt... a lovagiasság... egyszerűen elégtételadásra. Nem túlzás tehát, ha azt állítom, hogy a jövője fölötte fogunk dönteni... Vannak illetékes körökben olyatén vélemények is, hogy Ön ab ovo... egyszerűen vannak olyanok, akik kételkednek az Ön abbeli képességében... egyszerűen...

Az ujságíró úgy határozott, hogy nem gyújtja meg a szájában levő cigarettát, nehogy megzavarja hajdani barátja törékeny mondatszerkezetét, amely rendszerint már az első szélfúvásra is összedült. Figyelmesen hallgatta. És eszébe jutott, hogy két év előtt báli meghívót kért tőle a huga részére... Valami ifjúsági bál volt... és Gyuri, aki elnöke volt a rendezőbizottságnak, ötölve-

hatolva ígérte meg, hogy majd előterjeszti a kérést, aztán postán elküldik a meghívót. De sohasem küldték el. Ellenállhatatlan kíváncsiság vett rajta erőt, ahogy a távozni készülő zordon fiatalembereket nézte.

— Egy kérdést még — szólott utánuk. — Egy igen komoly kérdést még uraim... Tudnának nekem egy festőt mondani?

A másik kettő nem értette a kérdést. Festőt? Miért? És milyen festőt?

— Egy festőművész nevét gondolom... Vagy mondjuk, egy szobrászt: magyart vagy franciát, mind-egy...

A látogatókat meglepte a kérdés. Akaratlanul is összeráncolták a homlokukat és gondolkozni kezdtek. Az ajtóban állottak és a cigarettázó újságíróra bámultak.

— Nem bánom uraim: egy tudóst.

A másik kettő egyre növekvő zavarral tűnődött az ajtóban. Az újságíró tovább faggatta őket:

— Egy bölcselet, uraim...

— Miért akarja tudni... — érdeklődött Kelemen Gyuri és hirtelen világosság gyuladt ki benne. Felfor-tyant, kipirult a méltatlankodástól. — Kikérem magamnak... megértette... kikérem magamnak, hogy engem itt intelligenciából vizsgáztasson. Nekem itt nincs szükségem... nekünk itt nincs szükségünk a maga szobrászaira és festőire, meg íróira. Ezt jegyezze jól meg... Én akkor is úriember vagyok, ha egy író sem jut az eszembe. Maga pedig kívülről elmondhatja az egész lexikont... érti... akkor sem... akkor sem... megértette?...

— Megértettem, — bólintott az újságíró. — Isten veled Gyuri — intett utána barátságosan. Aztán felkelt és öltözködni kezdett. Mosakodás közben újra meglátta magát a tükörben.

— Párbajozni fogsz, Baltazár? — kérdezte magától mosolyogva.

VII

Az erődöt övező árok mélyén hatalmas, öreg patkányok sütkéreztek a napon. Az újságíró a csapóhíd korlátjára támaszkodott és szórakozottan lenézett a mélységbe. Az ároköv fekete téglái közül sárga virágok serkedtek ki... Megszólalt benne a Csermely csúfondáros hangja: „Mondja csak Kiriljovics Pjotr, hát ilyen filozófus maga?... Párbaj... hol olvasta ezt, melyik orosz regényben párbajoznak a Pjotruskák?... He? Fújj, atyuskám, ilyen hülyeséget!... A társadalom csorbíthatatlan tisztelete?... Milyen tréfás ember maga, Pjotruska... Tudja mennyit ér a társadalom csorbíthatatlan tisztelete?... Mindössze egy tehénpalacsintát, Kiriljovics Pjotr“.

Bizonyos, hogy a társadalom tisztelete igen csekély értéket képviselt a szemében... Ami pedig Veresy Ilonát illeti...

— Áhá, Pjotruska, most megcsíptelek — ragadta galléron tilosban legelésző gondolatait. Aztán lelohadt a keze a gallérról és útjára bocsátotta újra a gondolatait... Meglepő, állapította meg, meglepő, hogy mennyire hasonlít Kléber Ilonához...

Nézte a sütkérező patkányokat. Végigelemezte az ismerőseit. Nem sokan voltak. Mekkora néznének ezek a békés emberek, ha azzal a bolond kéréssel fordulna hozzájuk, hogy fájadjanak ki vele hajnalban a löporony mögötti erdőbe és legyenek tanúi, amikor agyonlővi a patikust, vagy őt a patikus... Kihez fordulhatna? Hagyja a dolgot? Űssék rá a bélyegzőt, vegyék fel az egyoldalú jegyzőkönyvet, hogy meghátrált?... Az erőd belsejéből egy tiszt lépett ki. Meglökte magát: gyerünk az erődbe... Itt most nem lehet okoskodni, ez egyszer nem lehet kiriljovicspjotrkodni. Mert most nem arról van szó, hogy a saját veszélyeztetett becsületét fogja megvédeni, hanem segédkezet kell nyújtania ahhoz, hogy a patikussegéd becsülete visszaállíttassék arra a magaslatra, amelyről ő, Baltazár György egy szórakozott pofonnal leverte.

Elindult az erődbe. A harcias várkapu oszlopos, nyirkos boltozata alatt visszhangosan dobbant az őrszem bakancsa. Méteres, vastagfalú kaszárnyák között állott a térparancsnokság ódon épülete. Hideg osztrák világ konzerválódott itt a magaslaton, a város felett; kőből faragott és tojásdad táblákra festett kétfejű sasok lengték a kapuk felett, épületszörnyetegek sötét homlokán hatalmas szárnyaikat. A kazamaták fölé lapított tennispályákon és a tiszti pavillon akácos parkjában, régi háborús emlékművek alatt a bécsi Grábenről nevetgeltek leánykori emlékeket a nők, laibachi lovasbravúrokról és tiroli zergevadászatokról kéröztek félig álmodott, félig lezajlott történeteket a gyalogos tisztek. Kardok csörögtek, csákós, patrontáskás ordonáncok várakoztak az épületek kapujában, kapuk aljában szőnyeget poroltak a tisztiszolgák, avas posztószag áradt a rostélyos ablakokból és a prófunt savanyú illata vette hatalmába az ósdi utcákat. Baltazár bizonytalanul botorkált végig a térparancsnokság épületének sötét folyosóin, megzökkent néhányszor a gödrössé koptatott kőlapokon és a drótrostély mögé zárt villanylámpák sápadt világánál lassan betűzgette a pántozott vasajtók német feliratát. A komor vasajtók kegyetlen sötét titkokat sejtettek, pedig javarészt végkép kilyukadt bakancsok és talpraállíthatatlan katonanadrágok pállott illata lapangott mögöttük. Valami kérlelhetetlen merevség és érzéketlenség hidege áradt a falakból. Az újságíró kíváncsian kopogtatott be néhány ajtón, amíg valaki útbaigazította. Egy Haynau-bajuszú, fakóra aszalt kis ember elé vezették, aki mindjárt az újságíró foglalkozása után tudakozódott. Szinte torkán akadt a szó, amikor gépiesen ismételte: — Újságíró? Miesoda foglalkozás — berzenkedett — újságírni... gúnyolni a hadsereget... a hadsereget... egy liter tintát elpancsolni és szétfrescsenteni, ha véletlenül megszólal a Császári Ház himnusza. Egy pátens kéne, egy kurta napiparancs és egy rakás tintanyaló... igen... Baltazár is kellemetlen dolgokat írt a hadseregről... mi?

Az újságíró nyugodtan nézte a falakat. Az őrnagy újra nekilendült.

— Los von Oesterreich banda... mit akarnak maguk itt Ausztria nélkül? Hogyan akarnak exisztálni? Csárdástáncal és túróscusuzával akarják az ellenséget megfélemlíteni?

Az újságíró engedelmesen bevárta az összm monarchiai eszme ódon harcosának értelmetlen robbanásait. Aztán rátért a jövőtele céljára. Két tisztre volna szüksége. Az őrnagy még egy zárófutamot recsegett. Nem lehet. Baltazár vétett a hadsereg ellen. Bécs ellen. Az összm monarchia ellen.

Az újságíró vállat vont. Aztán megfordult és lekullogott a lépcsőn. Mégis Csermelyt fogja küldeni. Majd még akad valaki. Ha nem fogadják el, elég volt ebből az ízetlen bohózatból. Csermelynek pedig meg fogja hagyni, hogy semmitől se ijedjen meg. Tréfa lesz az egész.

Csak a zsebe ne volna olyan kilátástalanul üres. Éhes is volt. Cigaretára gyújtott és azzal elverte az éhségét.

... Másnap reggel megállott a bank előtt, várta, amíg feltolják a vasredőnyöket. Fiatal nő ült a bankpult mögött. Együtt jártak régen tánciskolába, vékony, le-sütöttszemű jószág volt még akkor, azóta hideg, öntudatos lánnyá szépült. Fel sem emelte a fejét, csak kinyujtotta közömbösen hosszúujjú hófehér kezét. Váltó?... Nem is volt ez érdeklődés, csak közömbös, kelletlen kérdés, meghintve egy szemernyi gúnyos csodálkozással és hitetlenkedéssel. De az újságíró nem tulajdonított neki jelentőséget.

— El tetszett találni — felelte nyájasan. A nő hidegen nyitotta rá szemét és visszahullatta a pultra a papírost: — Jöjjön holnap.

Baltazár előrehajolt és nagyon barátságosan nézett a hivatalnoknőre. Valami sürgős ügyről van szó... abszolút komoly célra kell... Kettőszáz koronát gondolt; nem jártas az ilyen pénzügyi műveletekben, de ha a kisasszony úgy gondolja, hogy a bank vagyontárhelye

megengedi, úgy esetleg egy nagyobb összeg előirányzását kéri.

A lány nem nézett rá. Csak a fejét rázta. Jobb, ha Baltazár elviszi a váltóját... Elvinni? Ugyan mi jut a kisasszonynak az eszébe? Elvinni... nem, erről szó sem lehet, ő fejébe vette, hogy a főorvos bankja részesüljön ennek az üzletnek a hasznaiban.

A szomszéd szobából, egy zöld posztóval borított ajtón kilépett az eszmecsere zajára a főorvos. Meglátta a pulton a váltót, csodálkozva emelte szeméhez és tagolva kezdte olvasni rajta az aláírást. Úgy tett, mintha nem hinne a szemeinek. B-a-l-t-a-z-á-r G-y-ö-r-g-y? Mik a szándékai ezzel a papirossal?

A pulton előrehajolva, diadalmasan nézett az újságíró arcába.

— Miféle írásmű ez, ha szabad kérdezni?

— Ez? — kérdezte a fiatalember szelíden. — Ez? Autogramm.

— Autogramm? Hogy érti azt?

Az újságíró rákönyökölt az asztalra. Láttá már: lőttek a kétszáz koronának. Belenézett a főorvos meghökkenett szemeibe. Úgy érti, hogy a bank üzletszerűleg gyűjti az ilyen autogrammokat. Hadd legyen egy értékesebb is közöttük, gondolta ő nagylelkűen, bizonyos lévén abban, hogy a bank eddig elmulasztotta az ő autogrammját megszerezni.

— És ezt kétszáz koronára becsüli? — kérdezte a főorvos dühös nevetéssel.

— Látom már, nines érzékük a műemlékek iránt — mondta az újságíró vállat vonva. — Igazán sajnálom.

A papír után nyúlt, lassan kihúzta a főorvos ujjai közül és begyűrte a zsebébe. Szeretetre méltóan meghajtottta magát. — Elnézést kérek, ha háborgattam. — Aztán a lányra nevetett: — Kisasszony?... Jó napot.

A bankból távozva néhányszor végigsétált a főtéren. Kocsi... orvos... kötszerek... aztán egyéb kiadások is lesznek. Mit csináljon? A kiadóhoz menjen? No, ezt eltalálta. Potom, nevetséges garasokat kap tőle így is, nemhogy előre számíthatna. Néhány hónapja fe-

nyezetőzik azzal, hogy beszünteti a lapot. A hirdetések megapadtak, a példányszámok emelkedése, amit Baltazár ígért, nem következett be. Aztán egyre-másra kapja a Baltazár cikkei miatt a szemrehányásokat... Nem, a kiadóra nem számíthat... Nincs, hát nincs pénz. Azt fogja írni a segédeknek: Uraim! Mély sajnálattal kell tudomásukra hoznom, hogy a becsületügyi költségeket szorgos utánjárás ellenére sem tudtam előteremteni. Teljesítsék hát kötelességüket segéd urak. Megnyugvással várom az ítéletüket, amely — kétség nem fér hozzá — férfias és határozott lesz, méltó az üggyhez és a kor-szellemhez...

Az egyik kirakat tükrös ablakában Veresy Ilonát pillantotta meg. A levélírás abbamaradt, a szemei elcsendesedve nézték a nő tovalebegő tükörképét... Aztán apróra szemügyre vette a kirakatban lévő kalapokat, harisnyákat, a ragyogó mellű ingeket, kézelőgombokat. A filmeken ragyogó fehér ingplasztronban vonulnak ki az ellenfelek a boulogne-i erdő valamelyik tisztására. A sötét fák lombját szellő éri, a fűből hosszúszerű mezei virágok dugják ki a fejüket, a cilindereket megemelik, az arcok hidegek... ujjé, milyen pazar eleganciával fogja ő is megemelni kopott plüsskalapját a patikus felé... Ujjé... És a patikus is, milyen hideglelősen fogja levenni fejéről pörge keménykalapját...

Délután mégis eszébe jutott valami. Előbb beszólt az udvarukon lakó pénztárosnak és megkérte, hogy legyen a segédje. Csermelynek küldött néhány sort, meghagyta neki, hogy keresse fel a pénztárnokot. Aztán fütttyentett a kutyájának, kinyitotta a kert rozoga ajtaját és végigsietett a gazzal telenőtt ösvényen. A vizsla hízelegve kapta el néhányszor a kezét, szélesre áradt örömmel gázolt át a fagyalbokrokron, aztán levegőben felejtett lábbal, elképedve nézett fel Baltázárra, aki mint tolvaj komondorok, egy ugrással a kerítés tetején termett.

— Gyerünk Pagát. Majd megmagyarázom — intett a fejével Baltazár.

A kerítésen át hamarább eljutottak a mezei útra,

nem kellett végigmenniök a külső utcákon, amelyek fölött ebben az órában a hazatérő szekerek nyomán sűrű porfelhők gomolyogtak. Néhány sietős lépés és már előttük volt a szeszgyár ringó pallója, amely a gőzölgő patak felett a mezőre vezetett. A gyár felől csípős moslékszagot és marhabögést szállított a langyos őszi fuvalom. A kerítés mellett a raktárnok sütkérezett, az utcára lógatván piros bojtokkal díszített hosszú pipáját.

Az újságíró megállott és nagy lélekzetet vett. Észre sem vette, hogy annyira nekilendült a menésnek. A raktárnok oldalra kormányozta szájában a pipáját és oda-köszönt nagy barátsággal az újságírónak. Tavaly megcsúszott a másik gyárban egy deszkán és derékig esett a forró moslékba. A kártérítést ő verekedte ki akkor a gyártól. Odaléphetne most — gondolta — és beszélgetés közben kiszottyanthatná a pénzügyet. A raktárnok bizonyára adna neki. Szép summát kapott a gyártól. Odaléphetne... de nem lép oda. Jónapot — kiáltotta a raktárnok felé újra nekiindulva pillanatnyi álltából. A híd után barna mezei utacska következett, amely egy nyárfasor mellett megfiadzott, testéből szakadt vékony porontyát szélnek eresztette a domb alján gunnyasztó présházak felé, ő maga a széles lapálynak vette irányát. Pagát a nyárfasor elején megállott, felkapta a lábát, bevárta gazdáját és meleg szemét kérdően emelte az arcára.

— Arra — mondta Baltazár és a délen kéklő hegyek felé mutatott.

A vizsla elragadtatva loholt neki az ösvénynek. A letarolt kukoricásból testes madarak riadtak fel, ahogy kushadt fejfel belezörrent a kukoricakóré közé. Végiglátogatta a gazdátlan gallykunyhókat, amiket dinnyeszüret végeztén otthagytak a csöszök, felcsaholt a domblábról az erdőbe, amely játszadozva felelgetett neki, de ahogy tovahúzódtott, már csak messzi morajlás volt a válasza. Az éjszaka zúgó szélvész ereszkedett le a távoli havasokról, reggelig nyargalt az erdők felett és az őszi szántásokon, leverte a gesztenyefák alélt lombjait és felitta a keréknyomok sárga csermelyeit. Baltazár sietve

lépegetett az agyagos úton és fátyolozott tekintettel nézett fel a szőlődombok tüskés gerincére. Sárga felhők lebegtek a szőlők felett, úgy látszott, mintha egy-egy ügyetlenül úszkáló felhőfióka fennakadt volna a kinyúló karokon. Pagát egy fürjjet futott versenyt, felcikkázott az előttük emelkedő földhullámra, a tetőn megállott, visszanézett, elengedte a fürjet és ravasz pofával egy határkúp mögé rejtőzött. Baltazár ismerte már a tréfáit, úgy tett, mintha nem venné észre és komoly képpel lépegetett el a földhányás előtt. Pagát győztes vakkanással pattant elő a búvóhely mögül. Csupa életöröm volt, csupa líra és sugárzó ifjúság. Karesű testében pattanásig lüktetett az életkedv, Baltazárnak néhányszor le kellett hajolnia, hogy elfogadja a fülén a csókját, túláradó köszönetét az életért, a pázsitos dombokért, a felriadó madarakért, a kereplő hangjáért és azért a mosolyért, amellyel őt Baltazár megajándékozta. Aztán elégedetten és újabb örömeire gyulladva száguldott neki a sárguló lapálynak, hogy egy kis idő múlva valami névtelen félelemtől hajtva viasszasompolyogjon és felszimatozjon a Baltazár arcába. A tekintete ilyenkor nyugtalanul kémlelődött és feleletre várt. Símogatással ilyenkor nem érte be, szó kellett neki, értelmes, tagolt beszéd.

— Előre, Pagát... semmi...

Bólintásformán kapta le erre a fejét, aggályait a meleg hang eloszlatta, vidáman loholt neki az ugarnak, vagy vetésnek. Most is csaholva lendült előre, de a mozdulataiban nem volt tűz, a hangja hamisan szólott és néhányszor visszafordult tekintete a gazdájához. Valamit érzett a levegőben, valamit láthatott a Baltazár arcán.

A folyóparton megálltak. A komp néhány perccel előbb indult el, hátán magasra rakott szénásszekerekkel. A láncok éles csikorgásába monoton csobbanás olvadt, a komp farára rohanó hullámok zaja. Baltazár leült egy kilométerköre és hallgatta a partmenti habok csendes locsogását és a távoli hullámok zúgását. A vizsla a trágyarakásokon lézengő varjakat hajkurászta. Nem szólította, várta, amíg kifenekedi magát közöttük és magától visszatér hozzá. Pagát jött is nemsokára. Tudta, ilyenkor be-

szélgetés szokott lenni. Érdekelték a beszédek, a hozzáintézett szavak, amelyek ismerősen csillogtak feléje az ismeretlenség ködéből. Figyelte, találgatta. A gazdájának lágy zenei hangja volt, hízelgő meleg áradt végig a testében, ha hallgatta.

Messziről emelgette az orrát, cimpái kíváncsi szimatra tágultak, a feje megnyúlt, fülei lelapultak, nézte Baltazárt kíváncsi, tapadó szemekkel.

— Ül le, Pagát, — invitálta Baltazár fáradtra mélyült hangon — mondani akarok valamit.

A kutya elkomolyodva ereszkedett a hátsó lábára. Néhányszor idegesen nyalta meg a száját, a szemét le nem vette a gazdája arcáról. Lomha madár suhogott el mellette, olyan alacsonyan szállt, hogy majdnem érintette őket, a vizsla észre sem vette. Az újságíró érzékenyülve fogta meg a fülét.

— Ej, gyanús vagyok, mi? ... Ide hallgass, barátom, bevallom ... egy judási aljasságot akarok elkövetni ellened. Akarok? Helytelen szót használtam. Nem, nem akarok ... hogy is akarnék ... A társadalom, melyet te felületesen csak kellemetlen szagáról és fütykösbotjáról ismersz, parancsolja rám, hogy megtegyem ...

Pagát felfigyelt a lágy szavakra. A lábai alig észrevehetően remegni kezdtek.

— Dogmákkal állunk szemben, szeretett barátom és osztályos társam ... Emlékezz csak rá: sokszor megpróbáltuk már, hogy leoldjuk magunkról a szájkosarat ... hogy éljük a szabad kutyák boldog, szabad életét. Mit tett erre a társadalom? Kuss! — mondta nekünk a társadalom ... A társadalomnak alapszabályai vannak, barátom ... Sohasem köphetsz a padlóra ... a gyepre lépni nem szabad ... menetközben tilos kiszállanod ... kihajolni a társadalomból meg éppen veszélyes dolog ... szeretned kell a felebarátaidat, mint tenmagadat ... Hallod-e? Köss bogot a farkadra mon ami, nehogy megfélekedezz róla ... Aztán a vészfékről is van valami alapszabály: nem szabad megrántani ... Egyszer nagy bajban voltam, megrántottam, kiderült, hogy az a vészfék már régen elromlott ... No, hagyjuk a társadalmat. Tegyük

úgy, mintha megadnók magunkat. Neked, aki rugalmas inú fajkutya vagy, még megbecsülésben is volna részed... Engem az univerzum legparányibb bankjából is kipörgettek, mert úgymond, egy rézgarasnyi ellenértéket sem képviselek... Kidobtak barátom... Tudod-e hol vagyunk most? A világűrben... Órült üres ez a világ, barátom. Azt mondják, másfélmilliárd ember lakik a földön... Másfélmilliárd ember és senki... senki a másfélmilliárd közül... Érted, szeretett osztályos társam?... Nekünk kettőnknek tulajdonképpen össze kéne egy kicsit tartanunk... Ott... ott messze, a városban, senkinek nincs rám szüksége. Azt kérdelek úgy-e, hogy mégis mit keresek ott?... Fel akartam frissíteni azt a pállott levegőt. Egy kis ózont akartam juttatni az ottani tüdőknek. Fintorgatták az orrukat és elzárták ózonszállítmányaim elől a tüdejüket... Címzett nem fogadja el, retour!... Hát én mosom a kezeimet... Ami nagy dolog történt velem ezalatt a huszonöt év alatt, az csak annyi, hogy hatvan kiló sejtet termeltem... Hagyjuk, vigye az ördög... Arra kéne felelnem, hogy miért csinálom ezt a dolgot azzal a patikus-sal? Neked megfelelek rá, magamtól makacsul megtagadtam a választ. Nos, hát az ok... fülelj... erősen fülelj, az ok: Veresy Ilona, a Vígszínház volt tagja... Puff, mi? Röhej, nemde? Mi a véleménye erről a felhőkarcoló marhaságról, Kiriljovics Pjotr, kérdezné a fogalmazó... Mindegy... Mindegy... Szeretsz, Pagát?... Ne nézz rám, kérlek... mellőzd ezt a bánatos tekintetet... ezúttal semmit nem fognak nyomni a latba az ilyen imponderábiliák: hűség... barátság... Szíveskedjél beszüntetni minden hűséget, minden barátságot...

A Pagát torkából halk, vékony hangocskák rezdültek ki. Emelgette a lábát, elfordult, de aztán újra visszaakasztotta tekintetét a gazdájára.

— Jön a komp, térjünk hát a tárgyra. Pénzt kínáltak érted kedvesem és én... ne vess meg érte nagyon, csak szegény, becsstelen ember vagyok és nem olyan ragyogó kutyajellem, mint te... én most belemegyek az alkuba és pénzzé teszek kedvesem... Hogy miért... hogy mire jó ez? A társadalom, tisztelt barátom, a Társada-

lom... Gyöngé kis féreg vagyok... Sohase sajnálj, kedvesem... Tudom én, ha van gyalázat a földön, hát ez akkurátosan az. Tiszta, töményített gyalázat. Eladom a szeretetet. Pénzzé teszem az egyetlen lényt, aki ragaszkodik hozzám... Kikötött már a komp, nyujtsd a kezéd mon ami... én barátom, így mondta nekem valaki: mon ami... Nyujtsd a kezedet és légy elnéző hozzám. Ha kutyá volnék, egészen bizonyos, hogy nem tudnám megtenni... nem tudnálak elárulni... dehát csak ember vagyok...

Kinyújtotta a kezét, lassan Pagát is a maga mancsát. Dióbarna szeme melegen és alázatos szomorúsággal kémlelt az újságíró ködös szemébe, lába tétován csüngött a levegőben, várta, hátha nem igaz, nem végleges az a sajgó beszéd, ami az emberi arcáról szűrte a szívébe. Voltak így máskor is, meghányták-vetették a világ furesza dolgait és közben estek ilyen szeszélyes beszédek akkor is. De ezek jól végződtek, csak egy szempilllogás, egy önkénytelen mosolybimbócska a Baltazár szeme szögletében és ő huss! boldoggá szabadult kedvvel vette újra birtokába a világot és hangos csatazajjal rontott neki a porfürdőző verebeknek, vagy a major napraforgói alatt gondtalanul pipegő tyúkoknak. Most mégis mintha másképp lett volna. Az emberi arcon erőtlenségre derű hullámozott keresztül, ráncok torlódtak össze rajta, amik mosolyhoz hasonlítottak, de a szeme tág pupillájában fekete csend ült. Pagát orrával előre szimatolt, a feje lekushadt: megszagolta a gazdája mosolyát és lábát megadóan eresztette le a felé nyúló kézbe. Köszönöm, Pagát — hallotta valami rejtett, mély forrásból előbuggyanni az emberi hangokat. Félszemmel mégis leste a tréfa végét. De a felésugárzó mosolynak árnyai voltak, látta, valami nagy dolog hideg árnyéka lebeg felettük. A lába nagyon rászúlyosodott a gazdája tenyerére. A teste lassan rezegni kezdett. Befúrta fejét a gazdája karjai közé — mint akkor, amikor Baltazár didergő kéthetes kölyökkorában a patak sekély vizéből kiemelte — és gyerekes, fájdalmas sírás vonaglott ki a torkán.

A város messzi tornyából harangkongást sodort végig a völgyön egy szélhullám. Négy óra volt. A komp is meg-

érkezett már az innenső partra, széles orra ritmikus zajjal morzsolta a kikötő rozoga fenyőgerendáit.

Legyünk férfiak — nevetett Baltazár és a keze szerető lágyan símult rá a kutya fejére.

Átkeltek a kompon. Nem voltak már messze a falutól. Borostás dombok következtek, ölükből kékefestett házak lágy pasztellje melegedett ki. Némán, lassan kullogtak a falu felé, szavak már nem igen estek közöttük. Fenyőkert övezte széles kőházba fordultak be. Az alku hamar megesett. Baltazárt a házigazda helyvel és falnivalóval kínálta meg, vállánál fogva barátságosan le is nyomta egy székre, de ő szabadkozva állott fel. Közelgett az est, vissza akart térni a városba. A tornácon nyúlánknövésű, merésznézésű lány lépett eléje. A kutya nevét tudakolta. Aztán kurtán fütytyentett.

— Pagát... ide!

A kutya egy rebbenésnyi ideig feléje fordult és megemelte egyik fülét. Aztán visszatapasztotta tekintetét a gazdájára.

— Hol szerezte? — kérdezte a lány bizalmatlanul.

Az újságíró néhány szóval elmondta. A kutyát elvetélték, egy patakban találta, fennakadva egy homokzátonyon. A tenyerén vitte haza, cuclit szerzett neki és felnövelte.

A lány valahonnan láncot kerített, azt rácsatolta a vizsla nyakörvére. Baltazár nem állta meg, hogy néhány búcsúszót ne mondjon.

— Aztán mon ami... — a hangját sajgó mosoly tette bensővé — ha elúnod itt falun a vadrucákat, nem bánom, vissza is szökhetsz hozzám... Ha a patikus következtében végleg lefeküdtem volna — minek tagadjam: nem szeretnék még ilyen korán lefeküdni — ...hát akkor sem maradsz az árvaszék nyakán. A suszterné asszony majd gondodat viseli.

A leány az újságíróra pillantott.

A hangból, amelyet a megindultság fátyolossá finomított, intelligens lélek áradt. Kíváncsian lépett közelebb hozzá.

— Itt jó dolga lesz a barátjának — mondta szívélyesebben. — Azt hiszem nem lesz oka szökésre.

Baltazár szótlanul nézte, amikor a kutyát a tornác előtt egy cseresznyefához kötötték.

— Ön nem vadászik, — folytatta a lány — mit is csinálna vele?

— Diskurálgatnék vele... Eltársalognék vele, kis-asszony... Sokat beszélgettünk mi már egymással, mindenféléről... Jó barátságban voltunk.

A nap lenyugodni készült. A fiatalembert marasztalták, de ő a fejét rázta. Aztán elrakta a bankókat, amiket szórakozottan még mindig a markában szorongatott és elköszönt. A lány kedvesen biccentett. A tornácra kihajolt és érdeklődve nézett utána. De furcsákat beszélt! Az a pár értelmetlen, de nem ostoba szó ismétlődött benne, amit a fiatalember szelíd mosollyal elszórt itt a tornácra, ahol nem igen szoktak kutyát mon aminak szólítani.

Baltazár pedig fütyörészve indult el az országúton. Csak úgy fújta, melódia nélkül, összevissza, hogy éppen fütyüljön. Pagát hallgatta a cseresznyefa mellől, felágaskodó fülei az országút felé fordultak. Hallgatta a távozó, halkuló füttyszót, vert, zokogott a szíve és észre sem vette, hogy csülökig áll a lába egy puliszkás tálban, amelyet édesgető lakomának raktak elébe.

VIII

Majthényi nyár végén került haza Németországból, ahol követségi szolgálatban állott. A hivatalnoki pálya megkötöttsége, az egyéni megnyilatkozások tilalma, amely napvilágra kívánczoló egészséges hajlamainak szelepét elzárta, lassankint letompították érdeklődését pályája iránt, amely különben is csak lassú előmenetellel kecsegtetett. Hiányzott belőle a diplomaták és menüettáncosok diszkrét hajlékonysága és türelme, kényelmetlenül érezte magát szűk íróasztalánál és véralkata nem érte be azzal a tompa csenddel, amely a párnázott ajtókkal elzárt hivatali szobákban honolt. Nagyobb fesztelenségre és nagyobb nyil-

vánosságra vágyott. Diplomátának lenni annyi, mint egy színes és eseményekben gazdag életen át leragasztott levélboríték szerepét játszani, amely csak a halál után nyílik meg, olykor csak azért, hogy megmutassa, mennyire üres volt. Majthényi nem érzett semmi hivatottságot a pályája iránt. Nem mintha ostoba lett volna. Emlékezett még Plátonra és Aristotelesre, ismerte Széchenyit, kritizálta Colbert-t és Taylor-t, néhány jelentős statisztikai adatot tudott a hazai agrárvámokról és átnézte olykor a szociológiával foglalkozó folyóiratok tartalomjegyzékét is, nem minden szellemi haszon nélkül. Az irodalmat, amellyel kevés alkalma nyílt találkozni, őszintén lenézte, mint beteges álmodozások üvegházi hajtásait. Az irodalom az életen kívüleső valami volt, ami semmi tiszteletet nem követelhetett. Az író elképzelésénél nem tudott szabadulni attól a gyanújától, hogy az írók többnyire valamely eltitkolt testi hibában szenvednek, amely arra készítette őket, hogy a közéletben való nyílt megjelenés helyett visszahúzódjanak szűk csigaházukba és bátoratlan csápjaikkal maguk körül tapogatva, életnek nevezzék könyveikben azt, amit így tökéletlenül kitapogattak. A könyv félórára szolgáló unaloműző volt a szemében és fölöslegesnek tartotta szót vesztegetni rá. Egy áttörhetetlenül tömör rétege az embereknek, hatalmas tömege a szellemi pályákon élőknek lenézi azt a hiábavaló mesterséget, amely könyvek termelésével foglalkozik. Megrendeli a Szabadságharc Történetét díszkötésben és ha metszett üvegű könyvszekrényt juttatott neki a divat szeszélye, Mikszáth jubiléris kiadású könyveit is megszerzi szekrénye számára, de érzékszerveinek idegen marad az írott szó művészi zamatja, értelme felett nem nyer hatalmat a toll ereje. Majthényi nem titkolta, hogy a szépirodalom nagy nevei hidegen hagyják. Unalomból sok mindent elolvasott, de amikor lecsukta a könyvet, lelkében is becsukódott az a kis rekesz, ahová olvasmányainak emléke lerakódott. A szekrényében mindig egy tucat divatos ruha lógott megfelelő számú nyakkendővel, amelyek fölött a gondnoki tisztelet egy diszkrét lakájruhába öltözött inas töltötte be. Modorának nyugatiassága, kellemes megjele-

nése, könnyedsége és arcának nem banális szépsége tárt ajtókat biztosított neki minden társaságban. Tudott elragadó lenni fehérhajú grófnőkkel szemben és bosszantóan közömbös fiatal lányok és asszonyok iránt, ha nem feleltek meg utolsó árnyalatig ízlése csökönyös követelményeinek. Válaszolatlanul hagyott néhány kacér ígéretet villantó levelet, amelyet egy elmés csevegés eredményeként adtak fel másnap a címére és hajózott ismeretlen növel az Adrián, aki valami álarcos bálon fűzte karját a karjába, megmámorosodva az éjjél sziporkázó csillagaitól és valahol a fedélközön cincogó mandolintól. S mikor partot értek újra, a szerelem is nyomtalanul kiszállt a lelkéből minden poggyászával. Huszonnyolc éves korában, miután meggyőződött arról, hogy pályáján nem várja sem korai babér, sem érvényesülés, beadta a lemondását és elhatározta, hogy néhány hónapra hazamegy, ahol majd lesz ideje bőven gondolkodni a további teendőkön. Becsomagolta Colbert és Széchenyi összegyűjtött műveit, vívókardjait, ruháit és számtalan nyakkendőit, valakinek sebtében egy hatalmas fehér rózsacsokrot küldött és néhány sajnálkozó szót egy hideg, címeres kartonon, aztán vonatra ült és meg sem állott hazáig.

Az apja az első napon elégedetten és jólesően nézett végig rajta; a maga tökéletes hasonmását látta benne: ugyanazt a nyúlánk, kellemes külsőt, elegánshajlású orrot, dacos homlokot és hideg szemeket. Csak másnap kérdezte meg, miután leküzdötték már a viszontlátás örömét:

— Hát elúntad szórni a pénzt, fiam?

A kérdés már gúnyosan hangzott. A megérkezéseknél és távozásoknál váltott kézfogásokat leszámítva mindig ellenfelekként állottak szemben egymással. Majthényi vállat vont. Úgy találta, hogy túlkorán volna még felvenni a harcot az apjával.

A város szerfelett unalmas volt. Néhányszor kilovagolt a birtokra, vagy bevette magát a szobájába és régi családi okmányokat böngészett, vagy hajdani családi perpatvarok fakó írásait olvassgatta, amik valami havasi legelő, vagy kegyúri templom körül folytak hosszú évtizedeken keresztül. A kaszinóba is benézett egyszer. Nyájas

kézfogások és tiszteletteljes érdeklődés fogadták. A kaszinó ócska bútoraiból a kisvárosi kaszinócskák megnevezhetetlen, ernyedtt szaga áradt, a pókhálós ablakközökben legyek kiszáradt tetemei heverték... Kopasz fejtetők, jellegzetes, rosszul szabott ruhák... Körülnézett és unatkozva otthagytta őket... Hetenkint egyszer az anyja vendégeket látott magánál. A társaságot, amely három-négy asztalnál eloszolva whistet játszott, környékbeli földbirtokosok, magasabbrangú katonatisztek és feleségeik alkották s csak elvétele akadt közöttük egy-egy városbeli úr. Majthényi néhányszor résztvett ezeken az estéken, de a játékokban sem talált szórakozást. Egyik napon, amikor a vendégek elől éppen elvonulni készült, a lépcsőházban egy fiatal nő állta útját. Csornainé volt, egy képviselő felesége, aki férjével az évnek nagy részét a fővárosban és külföldön töltötte s csak ősszel tért haza rövid időre. Túlfűtött leydeni palackhoz hasonlított, amelynek dús elektromos készletét hanyag kezek elmulasztották kipattanítani.

— Rég nem láttuk egymást — mondta jelentősen, mosolyát merészen a férfi tekintetének kormányozva. — Vártam, hogy felkeres egyszer...

Majthényi könnyed, elegáns mozdulattal hajtotta meg magát. Volt valami ebben a mozdulatban, amit csak a mozdulatok kifinomodott kultúrája képes kifejezni: mentegetődző sajnálkozás, szeretetreméltóság, bók, közvetlenség és az érdeklődés tökéletes hiánya. A nő a Majthényi kérdéseire elmondta, hogy férje betegeskedik, egy külföldi szanatóriumból tért vissza az elmúlt héten és az a szándéka, hogy lemond a mandátumról és visszavonul a birtokra. A hangja fojtottan zümmögött, mint fődött edényben morajló víz, néha ki is loccsant belőle néhány szenvedélyes csöpp. Tetszett neki Majthényi. És nem idegenkedve semmi vakmerőségtől, amely védtelen nőiséget érhetné, mélyen belemosolygott a rajta függő közömbös szemekbe. Lengő fátylak, zizegő selymek, habzó tollak ködében néhányszor elsuhant Majthényi előtt, anélkül, hogy felébredszthette volna benne azt a szenvedélyes figyelmet, amelyet kora, eleganciája és tökéletes alakja

révén joggal elvárhatott volna. Szürke, nagy szemei egy tűnődő kecske szeméhez hasonlítottak, néha egy mozi-plakát démonjának forró szemeihez, írisztét félig eltakarták a mámorosan lelankadó szemhéjak. Makacs szája volt, amelyet türelmetlen ragadozó, vagy nyalánságra sóvárgó gyermek módján félig nyitva tartott.

— Látogasson meg, Majthényi — szólott most Majthényihez és a kezét nyújtotta. — Tudja mire gondoltam? — kérdezte aztán visszafordulva. Ha a férjem lemond... nos, kitalálta?... Nem?... Ejnye, de kevés invenció van magában. Megsúgjam, hogy mire gondolok?... Hajoljon hát közelebb... még közelebb, Majthényi...

— Próbára teszi a nyugalmat, asszonyom — fenyegetődzött tréfásan a férfi.

— Valóban?... Ezt szeretem... Figyeljen hát: arra gondoltam, hogy maga felléphetne majd a férjem kerületében...

Majthényi szép gondolatnak találta. Az asszony keze után nyult és hódolattal megcsókolta.

— A gondolatért hála jár. És maga, úgy hallom, konokul feledékeny tud lenni.

Egymásra mosolyogtak. Majthényi biztosította, hogy nem lesz feledékeny.

Néhány nap múlva aztán kilovagolt Csornaiékhoz. Csornai, aki talán harminc évvel volt idősebb a feleségénél, sokak szerint negyvennel, megrokkantan bicegett botjára támaszkodva, másik kezében egy légyecsapóval, a kúria tágas szalonjában.

— Ha lemondasz, bátyám, számíthatok a jóakaratodra? — kérdezte Majthényi, egyenesen a tárgyra térve.

Az öreg kajánul bicegett a legyek után és nagy örömmel csapta agyon őket... Ha ő lemond?... Eszéágában sincs lemondani... Az orvosok?... Lárifári... Mindegy az, ha ő itthon vagy a pártklubban képviseli a kerület érdekeit... Furfangos kitérésekkel válaszoltott Majthényinek. Nehezére esett bevallani, hogy egészségi állapota — annyi vihar után — a teljes visszavonulást és nyugalmat követeli. Fájó irigységet keltett benne

az a gondolat, hogy kerületét, amelyet annyi időn át képviselt, másnak kell most átengednie.

Künn a verandán az asszony újra belenézett a Majthényi szemeibe.

— Bizza rám, barátom. Beszélni fogok vele... A szövetségese leszek. Elfogad?

Majthényi közömbös mosollyal nézte a nedves női ajkakát. Dús lukullusi ebédek utolsó terhes falatjait nemrég fogyasztotta el, elszunnyadt étvágyát nem ébresztette fel a csillogó, raffinált teríték. De azért nagylelkű gyöngédséggel tapasztotta száját az asszony meztelen vállára.

— Elfogadom.

A község végén fiatal, barnaarcú leány állott az egyik kapuban. Majthényi érdeklődve nézett végig rajta. Aztán megállította a lovát és nyájasan kérdezte:

— Kérhetek egy korty vizet?

A fiatal lány barnapirosra gyulladva nézett fel az idegen férfire. Aztán szolgálatkészen suhant be a házba. Mire visszatért, Majthényi már leszállott a lováról és szeretetreméltóan bölintott feléje.

— Kinek köszönjem meg? — kérdezte visszanyujtva a poharat.

— A nevem? — hangzott habozva a válasz. — A nevem Molnár Anna...

— Kissé komoly... De kedves... Megengedi, hogy leüljek ide a házuk elé?

A lány riadtan bölintott. Az arcáról elvonult a mosoly, tekintete vergődve került az előkelő, idegen férfi nyájas, de mélyreható szemsugarát. Sokáig állott ott szótlanul és pillantása az utca porában játszó gyermekekbe kapaszkodott. Aztán hirtelen a férfi felé fordult és merész elhatározással a szemébe nézett. A szokatlan állású szemek egymástól kissé elhajló irányban tekintettek fel a Majthényi arcába. Majthényi emlékezett rá, hogy egy híres dán filmszínésznőnek voltak ilyen kétfelé mélázó, rezignált szemei. A lány ujján lévő gyűrűre pillantott. — Menyasszony? — kérdezte. A lány arcát újra elborította a mosoly. Nem, oh dehogy... miért gondolja ezt

Majthényi? Lassanként elindult közöttük a beszélgetés. Molnár Anna is leült a lócára, de zavart pillantása többet időzött a szemközti ház előtt álló jegenyefák csúcsán, mint a mellette ülő férfi arcán. A kicsi házból nyíló boltajtó felett egy bádogtábla látszott, ezzel a felirással: özvegy Baltazárné.

— Nincs ennek az özvegy Baltazárnénak valami fia a városban? — kérdezte Majthényi kíváncsian.

— Van, Baltazár György... Lapszerkesztő... írással foglalkozik. Nagyon szép elbeszéléseket ír... Elmondta, hogy régi gyermekkori pajtások voltak... Most ritkán jön haza... olyan régen nem mutatkozott...

— Szerette?

A hirtelen kérdés elakasztotta. Mosolyogva próbált kitérni előle, de az egyre érdeklődőbben, egyre sürgetőbben ismétlődött.

— Nagyon szerette, Molnár Anna?

És ekkor vidámságot erőltetve, lángoló arccal, dacosan hagyta rá: igen... Nagyon szerette?... Igen, igen, igen. És győzelmesen nevetett hozzá... És milyen az, tudakozódott a férfi tovább, amikor ő, Molnár Anna szeret... nagyon szeret valakit?

— Oh, miket beszél — tiltakozott mosolyogva a lány — hiszen György nem tudott róla.

— Úgy, tehát titkos rajongás? És bizonyos benne, hogy Baltazár nem tudott róla?...

— Igen, akkor nem tudott róla.

A hídnál egy megbokrosodott ló elragadott egy szekeret, amely elütötte őt. Szerencsére nem sérült meg nagyon, csak az eszméletét veszítette el. Mikor magához tért, a György karjaiban volt. György vitte, vitte őt... olyan jó hosszú volt az út... és olyan kimondhatatlanul kellemes volt himbálózni a karjai között... tovább tettetni az ájulást, a nyakát átfogva ringani az ölében és lecsukott pillái mögül kileselkedni néha az arcára... Ő még kislány volt akkor, négy év előtt történt, alig volt tizenhatéves... Csak egy év múlva látta viszont, de György akkor már teljesen elfelejtette az esetet. Éppen a városba készült visszatérni és a boltajtóból tréfásan kiáltott át

az udvarukra: de megnőttél Anna, tudod-e már mi az: ötöt ötször többszörözött örökzöld tőködöt köszönöm?

— Maga tudja, hogy mi az? — kérdezte a lány felbátorodva.

Majthényi úgy tett, mintha gondolkoznék, aztán nevetve rázta a fejét.

— Azt jelenti, — magyarázta a lány vidáman — hogy köszönöm a huszonöt görögdinnyét.

A ház mellett a nagy rét kezdődött. Itt valahol egy rövid gyalogösvény vezet fel a dombnak, mondta Majthényi, megmutatná neki Molnár Anna a gyalogösvényt?

A lány készségesen vállalkozott rá. Élénk, tréfás bőséggel csurgott belőlük a szó. Fejük fölött a magasban egy vércse galambot vitt a karmai között. A lány megindulva mutatott a magasba.

— Ismeri a mezei virágokat? — kérdezte a férfi és mosolyogva kényszerítette magára a lány elrévedő pillantását.

Molnár Anna ismerte, hogyne ismerte volna. Itt nőtt fel közöttük ezen a réten.

— Az a sokszínű ott micsoda?

— Az? Kígyószisz.

— Az a sárga, aminek olyan ujjalakú szíromlevelei vannak?

— Nem tudja? — csodálkozott a lány. — Szarvas-kerep.

A magasból fehér galambtoll pillegett alá. Ringott a levegőben, mint apró, mesebeli sajka, aztán megkerülte kétszer a lány fejét és leszállott a keblére, oda, ahol a leburnult bőrön egy elinduló árok lágy árnyéka látszott.

A lány lenézett rá. Majthényi is nézte. A lány sajnálkozva. Majthényi felgyulladó érdeklődéssel.

— A Simonka Péter galambjai közül való...

Majthényi a toll után nyúlt és levette a lány kebléről.

— Nekem adja, Molnár Anna?... Halott galambtolla egy fiatal lány mellén... a szíve fölött... Tudja, mit jelent? Hogy aki a tollat megkapja... az... mindig magára gondol, Molnár Anna...

Férfiás erejének lenyűgöző hatalmával nézett le az

egyszerű, kedves arcocskára. Nem furdalta a lelkiismeret azért az ügyetlenül kitalált banalitásért, amit a halott galamb tolláról elmondott. Molnár Anna pedig elfulladva állott előtte. Nem bánta, hogy a férfi síma keze feljebb csúszik meztelen karján. Édes rémület nyilalt a szívébe az érintéstől. Hátratekintett, menekülni szeretett volna. De a kéz fogta, mint a vércse a Simonka Péter dermedt galambját.

— Nekem adja, Molnár Anna?

És ő lehúnyta a szemét, a feje szédült, nem gondolt Baltazár Györgyre, akit máig mindennap maga elé hívott álmodozó képzelete, titkos szerelme, nem bánta, hogy az úton haladó szénásszekér tetejéről furcsákat néz feléje napszitta szalmakalapja alól egy béres, — tűrte a testét érintő kéz símogatását és sápadtan, halk szóval ajándékozta oda a halott galamb tollát és ájult szívét az idegen férfinak.

— Magának adom... de a nevét nem mondta meg — mondta belesímulva a Majthényi szemeinek mély, titokzatos mosolyába.

Nem mondta volna meg a nevét? Oh, de illetlenség. Nagy Ádám, tette hozzá nevetve. A tollat a kalapja szalagja mögé dugta és megszorította a lány kezét.

— A viszontlátásra, Molnár Anna... A viszontlátásra... Ó és valamit — most jut lám az eszembe — valamit nem mondott meg. Nagyon szereti még azt a Baltazárt?

A lány arcán elhalt a mosoly. Sokáig nézett maga elé. A keze gépiesen tépdeste a magasszárú virágokat.

— Miért kérdezi ezt? — mondta halkán és elkínzottan.

Mikor felpillantott, Majthényi már a lován ült. Karesú, magas alakja kellemesen ringott a nyeregben, ahogy nekivágott a dombra kapaszkodó gyalogösvénynek. Puha, világos kalapját vidáman lebegtette feléje...

...Hazaérve, Majthényi szokása ellenére felkereste az apját, aki az emeletes épület földszintjére vette be magát és csak vendégségek idején látogatott fel az emeletre, ahol felesége és fia laktak. Az öreg Majthényi azzal

volt elfoglalva, hogy egy kis gépezet segítségével fojtást szorított a sörétes vadásztöltényekbe. Anélkül, hogy munkáját abban hagyta volna, száraz kíváncsisággal vette szemügyre a fiát. A szobája rendetlen, nagy bolt-hajtásos helyiség volt, üveges szekrényekkel és iratpolcokkal, amiken tavaszról otthelyezett szőlőoltványok, puskatisztító kőcsomók, kitömött nyestek és vidrák porosodtak. A székeken irattekercsek, gazdasági közlönyök és különféle vadász kellékek heverték. A falakat mindenfajta fegyverek, kardok és sötét olajképek borították, amikről írósvajszínűre szelidülten marcona ősök tekintettek le. Majthényi kesztyűs kezével lesöpörte az egyik székről a poros árjegyzékeket és nagy elhatározásokat sejtető komolysággal mondta:

— Valamelyik nap a szándékaim iránt érdeklődött az anyámnál.

— Kifogásod van ellene? — mordult feléje gúnyosan az öregúr.

— Tőlem bezzeg csak annyit tartott szükségesnek megkérdezni, hogy eluntam-e szórni a pénzét?... Mert mindig csak a pénzét hánytorgatja előttem.

Apa és fia hidegen néztek egymásra. Lekiesinylően, majdnem lenézéssel bántak egymással.

— Felelek mindkét kérdésre — folytatta a fiatal Majthényi. — Tél végén megürül a Csornai mandátuma. A kerület jórésze a birtokunkon fekszik.

Az öregúr nagy kedvteléssel forgatta a kis dugaszoló készüléket.

— Sohse törd rajta a fejed, hogy mi lesz, ha megürül a kerület. Van annak már jelöltje. Van itt egy jószájú fiskális...

— Számíthatok a támogatására? — kérdezte a fiatal Majthényi hidegen. Az apja gúnyosan rázta a fejét. Sajnálja. Nagyon sajnálja. Ő ezt a dolgot már megbeszélte a jószájú fiskálissal. De ha a fia fel akar lépni, nagykorú, meg nem tilthatja neki. De, ami a pénzt illeti, ismételten sajnálja, de szó sem lehet semmiféle újabb befektetésről. Az a kis vendégszereplése a diplomáciai pályán — a diplomáciai pályát gúnyos nyomatékkal ejtette

ki — túlságosan költséges volt ahhoz, hogy újabb kalandjaihoz segédkezet nyujthatna. Majthényi tudta, hogy az apjától kitelik: támogatni fogja a fiskálist és tőle minden segítséget megtagad. A pénzszekrénye tele volt bankrészvénnyel és — tojásokkal. A felesége, egy finomlelkű, előkelő érzésű nő, férje örökös csatározásai elől, amiket bérlőivel és ispánjaival folytatott, elvonult az emeleten lévő szobáiba, ahol zongorájával és könyveivel szórakozott és néhány finommuzsikájú románcot írt. Az öreg úrban felesége zenei hajlamai nem sok elismerést ébresztettek. Jobban szerette volna, ha a felesége a cselédséget tartja féken és a háztartást ellenőrzi, amelyet lopáson tettenért cselédek vezettek. Ez készítette arra, hogy a tojásokat a páncélszekrényben őrizze, nem adva ki belőlük többet a szakácsnőnek, mint amennyit az a szakácskönyv receptjeivel igazolni tudott. Egyéb-ként kevés jelét mutatta az öregségnek. Gyakorta már virradat előtt eltávozott otthonról, hogy egy-egy régen üldözött vaddisznót nyomon kövessen, vagy egy távol-eső tanyán béreseit naplopáson érje és ostorával a nyakuk közé sózzon. Szénagyűjtéskor egy szénakazal tetejéről vendégoldallal vert szét egy kaszátvillogtató paraszt-lázongást.

A fiatal Majthényi szó nélkül távozni akart. Az apja felemelt egy újságot az asztalról és kárörömmel nyujtotta feléje.

— Ezt még elolvashatod. Elmehetsz vele a választóid elé.

A Baltazár cikke volt. Rövid, furesa írás, kétszer is el kellett olvasnia, hogy minden rejtett célzását megértse. Olyan volt, mint egy csillagszóró, amilyennel a gyermekek játszanak. Baltazár is játszott: meggyújtotta elmésségének tűzszerszámát, fényes, sziporkázó csillagokat freccsentett szét, kis égési sebeket ejtett, aztán eloltotta a játékát. Egy mozdulat: unottan félredobta harcos szellemének kóclelkű játékszerét: Majthényit.

Majthényi összeszorította az ajkait. Milyen merész ez a fiatalember! És ő milyen ostoba volt, hogy tréfának hitte az újságíró játszi könnyedségét, nyájas egyszerű-

ségét, amivel kilátásba helyezte ennek a támadó cikknek a megírását! Ó, és ez a támadó cikk nem is ostoba, Félkézzel, futólagos fölényrel teszi őt nevetségessé. Honnan vesz ez a fickó annyi vakmerőséget és szellemet?

Néhány pillanatig írgykedve gondolt az újságíró biztos, vidám fölényére. Ha ő így tudná kifejezni a gondolatait!

Aztán összegyűrte az újságlapot és közömbösen félredobta.

— Nem érdekel — mondta az apjának.

— Kiütöm a tollat a kezéből — határozta el hidegen. Másnap magához kérte a kiadót.

IX

Baltazár egy tisztáson feküdt, a fonnyadozó erdei pázsiton. Nézte az őszi ég hervadt, opálos kékjét, amelyen, mint csendes oceánon, réveteg felhőgályák vitorláztak nyugat felé, ismeretlen messzeségekbe. Aztán egy kóválygó vércsét követett a tekintetével, amelyet idétlen mozgású varjak vettek üldözőbe. A mellénye zsebében egy kis dohányhulladéokra bukkant, amelyből a mellényzsebek egyéb szokásos tartalmának figyelembevételével — bár nem minden zavaró mellékszöveg nélkül — cigarettát lehetett komponálni. Cigarettát sodort és rágyujtott.

— Az élet így egészen csinos — határozta el derűs érzések között, hetykén füstölögve. Az ám, Kiriljovics Petár... Igaz, hogy útilapút kötöttek a talpad alá, de meglehet az az elégtétele, hogy megcsiklandoztad egy kicsit a tekintetes polgári társadalmat.

Igen, összerúgták kissé a patkót. Ezúttal az újságíró volt a gyöngébbik fél. Néhány nap előtt, amikor bement a szerkesztőségbe, egy papírszeletet talált az ajtón. Az ő sírfeliratának szánták. Nyomtatott betűkkel az állott rajta: „Kéregetőknek, elesapott szerkesztőknek és mindenfajta idegen elemeknek tilos a belépés. Csizi Olivér, a Kárpáti Figyelő főszerkesztője.“ Bedugta fejét a sötét,

híváson gondolkozott. Az emberi lélek tisztátlansága ellen akart egy velős, rövidrefogott mondatocskát szerkeszteni.

Nézte a kóválygó madarakat és délfelé elnyomta az álmom, azt álmodta, hogy otthon jár az anyjánál. Fűtő-részve indult el a városból, a vámháznál Csiszlik Olivér regényíróval találkozott, aki hóna alatt nagy kéregpapír borítékban, készülő regényének kéziratát szorongatta. A borítékra nagy, árnyékos betűkkel, kék, piros és barna ceruzával ráírta a regény címét és szerzőjének nevét: „A halál csókja. Regény két kötetben. Írta Csízi Olivér.” Csiszlik letette egy kőre a regényét, levetette a kabátját és kibontotta a szárnyát, hogy a vámházat, amelyen túl tilos volt átmennie, átrepülje. A szárnyai azonban, amelyek egy kicsit megevett a moly és amelyekről figyelmesebb vizsgálat után kiderült, hogy nem is emberi, hanem csak egyszerű libaszárnyak voltak, beleakadtak a vámház ereszébe és Csiszlik kénytelen volt leszállni. Ő pedig könnyű testtel, könnyű lélekkel ringva úszott a tubarózsailatos levegőben, szárnyát nem is kellett mozgatnia, csak egyet-kettőt lebbentett vele és fenn volt már a meredek domb tetején. Ha a száját kinyitotta, édes levegő tódult be rajta, amely érett gyümölcsök nagyszerű ízére emlékeztette. A tetőről megpillantotta a lekanyarodó út mentén álló két karesű jegenyét és mellette a vakolatlan kőházat, amelyben homályos gyermekéveit töltötte. A rozzant fészer fekete zsindeletetején két jókora süttők pirult a napon. Hallotta a tök kemény roppanását, amint végighasít gömbölyű hasán a konyhakés és utána az anyja erőtlén hangját: Szegény apátok mennyire szeretted! Nem emlékezett az apjára, csak egy vízfoltos fényképről ismerte, amely ott lógott lombfűrészelt keretben a kis szoba falán, a színehagyott, sellyemmel kivarrt házi-rend fölött. Tirol vadászkabát volt rajta, szarvasaggancsból készített nagy gombokkal, erdészkalap, óralánc. Aztán hosszú, hervadtan lekonyuló bajusz, komoly és szomorú szemek, egy ismeretlen ember, kinek tökéletlen papírvonásai anyja meséinek hatása alatt a lelkében eleven emlékké melegedtek. Ez a kép színesedett élővé

álmában, ahogy letekintett a hegytetőről a házukba. Aztán leereszkedett a faluba, úgy szállt le a hegyoldalon, mint a gyermekláncfű ringatózó bóbítája; belépett az apró szatócsboltba és az anyját kereste. A húga, aki hátát az áruállványnak támasztva, szundikáló szemmel követte a hegygerincen felbukkanó szekereket, felé sem fordította a tekintetét, a hegyet nézte merően, mintha onnan túlról várna valakit. A homlokán és a halántékán sárga foltok világítottak. „Üres a zsebem, hugocskám... üres a zsebem...” — mosolygott ő engesztelően, — „de majd hozok egyszer valamit... Meglásd, hozok neked egy gyönyörű, aranyosszívű vőlegényt...” Aztán beljebb osont a lakásba és az anyját kereste. Meg akarta neki mondani, hogy éhes. Megéhezett útközben... Azaz pontosabban szólva nem éppen útközben, már azelőtt is... napok óta érzi ezt a furesa, fájó ürt a gyomrában... De ezt nem fogja megmondani az anyjának. Azt fogja mondani, hogy mindössze egy órája éhes, eszébe jutott, hogy enne valamit... Például egy híg tojást... mindössze egy híg tojást, anyám, ez nem sok, úgy-e, ez igazán nem sok... és egy darab kenyeret. Majd visszaadja. Valahol... valahol, úgy emlékszik, mintha ígéretet tettek volna neki, hogy megfordítják a szerencse kerekét... „Kiadtuk a rendeletet, Baltazár, hogy a kereket meg kell fordítani...” és akkor majd visszaadja... Emlékezett rá, hogy az anyja bement a fáskamrába, követte, sötét folyosófélére jutott, amely egyre szűkült, egyre fullasztóbb és félelmetesebb lett. Rémulten kezdett kiáltozni, az anyját szólította. A kezébe beleszúrtak a fal kiálló vasszögei s ahogy kiáltott, a hangja kongva ömlött szét a végtelen labirintusban. Fülelt és úgy rémlett neki, hogy a visszhang valami Andersen-mesét mond:

— A kökénytüskék nagyon megvérezték... Kökénybokor alá feküdt és tüskék a kezét megvérezték...

Kinyitotta a szemét. Idősebb asszony állott előtte, köténye duzzadásig teleszedve sarjával, mellette pirosréklis, taknyos gyerekecske lyukas szalmakalapban. A társaságot egy szürke kecske egészítette ki, nagy, majdnem földigérő tőgyekkel. Nézték Baltazárt, az asszony

részvétellel, a gyerek közömbösen, a kecske hideg kíváncsisággal.

Kábultan állt fel és vérző kezét bekötözte a zseb-kendőjével. Aztán megköszönte az asszonynak a figyelemztetést és lassan megindult a lejtős gyalogösvényen a város felé. A lábai előtt feküdt a völgy zöldessárga síkja, rajta a város, mint egy számtalan foltokból fércelt, elnyűtt kolduskabát, amelyet gazdája az országút mellett eldobott. Hangyák és apró rovarok szaglászta benne, futkároztak, serénykedtek, néha megállottak, csápjaikat mintha összeérintették volna, eszmét cseréltek, vágyaikat és bánatukat közölték egymással, aztán tovább folytatták misztikus célú mozgásukat. Emberek, kutyák, lovak és ökrök voltak, sötét és talányos rendeltetésű pettyek, valamennyien, amik agyuk vagy válluk terhével néha el-eltűntek a sötét condra valamelyik hasadékan, hogy más teherrel, más hasadékon újra felbukkanjanak. Elveszett közöttük minden különbség, petyhüdtlen, talányosan perccetek előre a tenyérrnyi folton, amely aprócska létük játszóteréül szolgált... Ott lenn, a kolduscondra árnyas hajlásában az a kis piszok, egy lehelet elsodorná, az a takarékpénztár. A piszok belsejében most egy olyan mákszemnyi bogárka, amilyen a condra felületén matat, a kamatokat számítja. (Kamat... kamat... És ha a nap protuberenciái... vagy mondjuk a Betelgeuz csillag... vagy az Arcturus... egy kis kozmikus szellő, egy kis csillagpor... és elsöpör örökre minden kamatot...) Egy másik bogárka most belekiabál a telefonkagylóba... Kléber városi tiszti főbogár most kancsalit egyet és azt mondja: „Most pedig benevezem a tökfilkót...”

Olyan volt ez a szemlélődés, mint mikor Gulliver hasra fekve és a gyepe könyökölve benézett a liliputiak városába. Baltazár fölényesen és megnyugvó mosollyal érezte annak a sok mindennek a törpeségét, amit ott lenn a teremtés koronája művelt és ami e távlatból nem volt több és nem volt eszményibb, mint amit minden útszéli hangya tudott: mozogni és sötétnek látszani. Megenyhülve lépegetett az agyagos hegyi úton. A lába súlyos volt, lassan emelgette. Pontosan szólva negyvenkét órája

nem evett. Ámbár amit három hét óta elfogyasztott, lukullusi fogalmak szerint azt sem igen lehetne a táplálkozás rovatban elkönyvelni. A Majthényivel foglalkozó könnyed borászati és feudálpeszichológiai tanulmány megjelenése után kitették a laptól. A sajtószabadság és gondolatterjesztés fürge sajkácskáját fenékbe fúrta egy megtorló kéz... Seabaj, seabaj, nevetett ő egykedvűen és így történt, hogy nemcsak a gondolatait, hanem a pénzét sem terjeszthette már szabadon. Felmondás nélkül eresztették szélnek és a zsebe olyan sívárul festett, mint a Góbi-sivatag. Nem ajánlana valami ehető gyökereket? — fordult a patikushoz, aki a párbaj óta olyan peckesen hordta bepólyált fejét, mint egy hóember. Valamelyik nap aztán levélben arra kérte az öreg Majthényt, hogy jelöljön ki részére valahol a birtokán egy kis parcellát, ahol békésen eltelelelőzhetne, kárpótlásul azért a kenyérkarajért, amit Majthényiek kiütöttek a szájából. „Biztosíthatom, uram, — írta a levélben — hogy mellőzni fogok az uradalom békés marhaállománya között minden propagandát, amely arra irányulna, hogy gondolataikat sajtó útján szabadon terjeszthessék, vagy más alkotmányos túlzásra ragadtassák magukat.“

A nyelvével kiszáradt ajkához ért. Az ördögbe is, gondolta, hiszen lázam van. Fújj, egy kis koplalástól lázat kapni!... Elrontottam talán a gyomromat a sok fűszeres levegőtől... Nehezen lépegetett lefelé az agyagos hegyi úton. Reggel óta hanyatt feküdt az erdő alján és a felhőket nézte. Sovány hivatalocska, gondolta mosolyogva. Igen, mert néhány nap óta úgy járt ide fel az erdőszelére hanyattfeküdni, mintha hivatalba járna.

A lelkében rózsaszín bárányszerű felhők úszkáltak.

Aztán ahogy gyengült a testi ereje, úgy borította el lassan valami zavaros köd. És ebből a zavaros ködből egyszerre szelíden pislogott ki, mint esti homályból felvillanó szentjánosbogár, egy fénypontocska.

Haza fog menni. Haza, az anyjához, a falujába!

A falu háromórás gyalogút volt a várostól. Mégis milyen régen nem volt otthon. Tavasszal, ennek is már

féléve. Csak éppen beszólt, öt percet sem ült, a mondatát szakította félbe, hogy elérje a ház előtt elzörgő szekeret, amellyel visszatért a városba. „Vasárnap újra kijövök...” Az anyja és húga csak nézték elszótlanodva, ahogy elporzik a szekérrel és tudták, hogy hiába várnák vasárnap. Únta az álmos cseppekben szivárgó falusi beszélgetést az anyjával, kinőtt a melengető, féltő tyúkszárnyak alól. A szeretet eltokosodott benne és valami fanyar kedvetlenség vett erőt rajta, ha az anyja felemelte rá bátortalan, kérdő szemeit. Kényelmetlen volt a húga látása is, aki homályosan a férfi támogató karját reklamálta. Nyugtalanította a család jövője, amely minden bizonnyal az ő férfias erejére, sikereire építette a maga szegényes légvárait.

Most nem félt ezektől az érzésektől. Visszatér közéjük hosszú időre, beáll a családba. Hónapok óta egy regény motoszkál benne. Rágcsál, kaparász, mint egy egérke, aztán neszt hall, vagy meggondolja magát és elszalad. Mindennap visszatér egy félórára. Hazamegy és megfogja. A kis bolt nem adja ki mindhármuk számára a megélhetést, a regény mellett valami mást is kell majd dolgoznia. Például ott van az óeska cséplőgép. Ki lehetne javíttatni. A faluban a harmadik községből hozzák aratáskor a cséplőgépet... Az ám, Pjotruska, csak hogy már arattak is, meg csépeltek is... Persze, de ez nem akadály. Nem akadály a annak, hogy haza menjen. Valami mást kell majd kitalálni. Például... például... Mindegy. Ki fog találni valamit. A városban végleg sárba akadt a tengelye. A fiatal Majthényi kinyújtotta utána bosszúálló kezeit... Ó, milyen csengő-bongó bárgyúságot írt az utódja, Csiszlik Olivér regényíró, amikor átvette örökét a szerkesztőségben: háromlábú székét és színházi szabadjegyét! Lúdtollal írt, mint a régi költők és porzóval szárította le talpraesett vezércikkeinek verítékét. A lap kipukkadt és összeesett, mint egy hólyag. Lapos elmésségek siettek az ő egészséges, nevető szatirájának a pótlására. Moravetz János, az irodalom tanára, a régi szögyőkökről értekezve, végig feküdt egy egész oldalon. Nem állotta meg sajtó nélkül, amikor hűtlen lapját a kezébe

vette... Próbált máshol elhelyezkedni. Tréfás társalgásra felkészült mosollyal fogadták, de fagypontra esett derűjük, amikor kertelés nélkül munkára ajánlkozott. A cikkei, amikkel megnevetette őket, a harcai, amiket értük vívott, az eszméi, amiket közcélokra kiszórt az utcára, hogy mások teleszedjék magukat vele, lázas öt esztendeje, mindez homályos emlékké kocsonyásodott az emlékezetükben. Nem akarták a közelükbe engedni, levelüket, vagy ebzárlati hirdetményeiket vele fogalmaztatni; polgári erkölcsük lúdbőrözött attól a gondolattól, hogy maguk közé fogadják. Zavaros és mondhatni tisztátlan foglalkozás az újságírás. A tudatukban valahol a csepűrágók és hamiskártyások képzetének szomszédságában helyeződött el, talán mint alosztály. Kialakulatlan fogalmaikkal, csenevész képzeletükkel és szűkmarkúan kimért intelligenciájukkal tájékozatlanul állottak a nyomtatott betűvel szemben. A nyomdafesték minden betűt egyformán feketére mázolt, nem tudtak különbséget tenni... Mi tagadás, a nyomtatott betűvel e század belterjesen visszaélt, dőreség lett volna a polgártól azt kívánni, hogy minden könyvkiadást előtt levegye a kalapját. Amit itt hiába is kívánt volna tőle akárki. A nyomtatott betűnek nem volt tekintélye...

Semmi keserűséget nem érzett, inkább derű szállta meg arra a gondolatra, hogy a társadalom kiséperte, mint valami haszontalan hulladékot. Kedélyes harcban állott a társadalommal, amelyet mint Cyrano, mindig megbökött a verse végén. Nem ügyelt eléggé magára, bizony őt is sokszor megszúrkálták. Az élet a város elöregedett falai között csak hosszú aszály lett volna, sovány, hideg évek örömtelen mulása, ha ő rakoncátlanul kis játékrakétákat el nem sütöget az emberek ijesztésére és a maga mulatóságára. A cikkeit jóformán már senki sem olvasta. Leszokott az írásról, a tintatartójában legyek kezdtek zümögni. E helyett rácsábította a közönséget, hogy maga írjon. Kitenyészttette az ellentéteket, kiszemelte az ellenfeleket és aztán egymásnak eresztette őket. És a vérengző szamarak milyen tréfás vadállatokká váltak, amikor ő rájuk segítette az oroszlánbört. A lapból valóságos aré-

nát csinált és gonoszkodva, jóízű nevetéssel nézte páholyából a bőszi viaskodást...

Ide-oda cikázott az élet állóvize felett, mint gondtalan szitakötő. Nem volt sok, amit eddig csinált. De most hazamegy. Hazamegy, vissza az anyai házba és ott gyermekévei szelíden derengő reflexfényében dologhoz kezd. Marokra fogja a szétzilált szálakat. Célok és beteljesedések szerves egymásrakövetkezése lesz az élete, nem véletlenek tehetetlen találkozása, nem kis mécszláng gyámoltalan pislogása... A cséplőgép... tévedés, a cséplőgépet nem úgy iktatta be a műsorába, mintha programot akart volna ezzel adni. A cséplőgép, vagy kocsikenőcs-gyár — hopp! Nem is rossz gondolat a kertben nagy hodályt állítani, kocsikenőcsöt fabrikálni, — nos igen... a cséplőgép, vagy kocsikenőcs csak eszköz, amely szükségleteiről gondoskodik; a betevő falat és a tiszta szalmazsák. A falat békés ízét, a szalmazsákon töltött éjszaka egészséges nyugalmat: ezt az írásával fogja megteremteni... A reggel friss lesz, szűz, munkára ihlető, harmatos... A dél: verőfényes, békés leves páráitól illatos. Az alkony: nyugalom és álom, szerenád, béke...

...A tagjaiban különös bágyadtságot érzett. Leért már a hegyről, a lábait egyre fáradtabban vonszolta. Semmi — legyintett magának — egy kis kalóriahiány. De mégis meg kellett állnia, mert hirtelen szédülés fogta el. Kékbe olvadó kertek között állott keskeny szekérúton. A mézzé érett szőlő illata elkeveredett az erdő nehéz fűszerével, az őszi érett-asszony szagával. Ezer vérző sebből sajogtak a dombok. A csipkerózsa bíborbogyója, a kecskerágó cinóberszínű fürtjei, a fatörzseket körülölelő vadszőlő sárkányvér levelei lágy harmóniába olvadtak össze és csüggedt vörösre mázolták a kerteket. A nap lebukófélben szorongató sajgással borította el a márgás utat, a sárgás tarlót, a szilfák koronáját. A csendbe kerepelők zaja percegett, aztán valahonnan egy tárogató hangja emelkedett a magasba és bűgva ömlött szét a fák között. Az újságíró egy útszéli fatörzsnek támaszkodott és szédülve nézett át a kerteket övező fagyalbokrokon. Balról, az egyik kertben fapavillont látott, amelyet valósággal

elborítottak a barnára festett facsipkék. Lapos tetején terebélyes kerti ernyő alatt vidám társaság borozott. Megismerte a Rodárics ügyvéd zsíros bömbölését, a Zizevsky althangú mekegését, a főjegyző vezényszavait. A lépcső korlátja mellett szürke női fátylat lebegtetett a szél. Erőtlenül, de a nyugalomnak valami kábult és mámoros érzésével állott a fa alatt, sápadt arcát a lehúnyó napnak fordítva. Nem volt kíváncsi a Rodárics vidám garden-partyjára. Lecsukta a szemét és nem vette észre, hogy a komlóindák, amelyek a kerti ajtó nyílását elfüggönyzik, megremegnek és a szétnyíló függöny homályában egy csodálkozó arc fehér foltja gyullad ki hirtelen.

X

Veresy Ilona állott előtte.

— Maga az, mon ami? — kérdezte összevont szemöldökkel.

Hetek óta cincogott ez a mon ami a fülében. Miért haragszik rá ez a nő? Mit vétett neki? A mosolya? Miért jönnek dühbe az emberek az ő mosolyától? Vagy nem is a mosolya miatt, hanem azért, mert olyan megalázó helyzetben találta, amikor a megnyitó előadás estélyén benyitott az előcsarnokba? Mindegy... mindegy... Révedve, ködösen viszonzotta a pillantását, még a fejét sem ingatta meg, hogy köszöntse. Jól esett neki ez a némaság, ez a pihentető mozdulatlanság. Beszélni?... A szó éterrezgés, semmi egyéb. Mondatokat váltani?... Tökéletlen még az emberiség, hogy a gondolatait ki kell csicseregnie és el kell kárognia, hogy megértőjük akadjon... Beszélni? Ugyan, mire jó az?... Majd megnyílnak ezek a szépen mintázott ajkak, beszélni fog ez az akaratos, gúnyos száj, ha beszélni és haragudnivalója van.

Úgy látszik volt beszélni és haragudnivalója. Mosolyogva nyílt meg és ezeket mondta:

— Sokáig váratott magára, tisztelt életmentőm... Azt hittem, nyoma veszett... Köszönetet akartam mondani magának.

No lám, alaposan megharagította. És milyen nyájas gúnnyal készül magának elégtételt venni! A saját mosolya volt ez, a saját elpusztíthatatlan iróniája. Rokonvonás... Tegyük hát édessé a bosszúját, gondolta, legyen tökéletes a diadala. És odatartotta vértelen arcát és fáradt lelkét a lecsapni készülő villámoknak.

— Itt vagyok, művésznő... Rendelkezzék velem.

— Rendelkezni?... Oh, nem... nem óhajtok rendelkezni magával, mon ami... — Szép, könyörtelen nevetés következett. — Csak meg akartam köszönni, hogy olyan nagylelkűen ki akart ragadni az éhhalál karjaiból... Nemes cselekedet volt, kedves... izé...

— Baltazár, — igyekezett az újságíró előzékenyen a segítségére lenni.

— ...kedves Baltazár... — folytatta a színésznő és elragadó kecsességgel biccentette meg a fejét, — szép volt kedves Baltazár... Egy középkori lovag sem lehetne hódítóbb... Köszönöm.

Baltazár szerényen hártotta el a hálálkodó szavakat.

— Semmiség kérem, nincs mit köszönnie... Örömmel ragadtam meg az alkalmat. Az ember szívesen fitogtatja a szívét, ha van.

— Úgy? — kérdezte a színésznő elakadó mosollyal.

— Mink itt helyben ilyenek vagyunk — magyarázta Baltazár szelíden. — Egy kis szalámit a haza oltárára... Egy kis sajtot éhinség ellen a drámai művésznő ablakába!...

És egymásra néztek. A nő haragos kémlelődéssel, az újságíró bágyadtan, megadóan. A szeme kitűnően beidegződött a dolgok fonákjának észrevezésére. Maga is nevetséges színben látta most annak az esős éjszakának fináléját. A szegényes, de buzgó csomag bátor felvonulását, megérkezését és szertelen elesodálkozását, amikor, a helyett, hogy jóízűen elfogyasztották volna, utána dobták az ablakon.

Most egy kis fegyverszünet látszott szükségesnek.

— Kérdezősködtem maga után, — mondta a színésznő — azt mondták, hogy ritkán jár színházba...

— Valóban, — hagyta rá az újságíró — elég ritkán

járok... Tulajdonképpen a megnyitó előadás óta nem volt szerencsém...

— Nem szereti?

— Nem mondhatnám...

— De Zacconin és Sarah Bernhardon alul nem adja... Az idegeire megy, mon ami, ha a színésznő nem Duse Eleonora... Úgy-e?...

Az újságíró engedelmesen hallgatta. Egy-egy kurta bólintással kísérte a színésznő szavait. Nézte a felhevült arcot, amelyen fogyott, egyre fogyott a mosoly felhőtlen kékje, a szemeit, amiknek íriszén és pupilláján nőtt, harapózott az árnyék, a száját, amely sötéten megremegett, aztán fehér fogait, amik megcsillogtak a lehúnyó nap özönében.

Ah, alaposan haragszik...

— Igaz... igaz, — hagyta ő rá bűnbánóan — faragatlan ember vagyok, nem méltó a kegyed elbűvölően szép haragjára... Egy alázatos kérdést engedjen meg nekem kisasszony, egy nagyon alázatos kérdést...

A színésznő rosszat sejtve kutatta pillantásával a szándékait. Csak a válla egy elenyésző mozdulatával jelezte, hogy várja a kérdést, a nagyon alázatos kérdést.

— Milyen lelki együtthatónak kell betudni azt, — folytatta az újságíró — ha kegyed valakit mon aminek szólít? Nem tudom ugyanis, honnan jön és hová igyekszik a kegyed kedvessége... Meg kell vallanom, egy pillanatig sem keveredtem önmagam előtt abba a gyanúba, hogy valamilyen kiválóságom kötötte le az ön sokfelé viharzó érdeklődését, művésznő. Baltazár György nem az a pont a lét végtelen síkján, amely felé vonzalmak és barátságok törekszenek centripetális erővel. Úgy képelem, művésznő, hogy kegyed néhány győzelmes trillát tartogat még számomra.

A kerti pavillon lépcsőjén most Zizevszky sietett le és girárdi-kalappal integetve, feléjük tartott. Veresy Ilona hidegen pillantott abba az irányba. Aztán a nélkül, hogy az újságíró kérdését válasza méltatta volna, megindult.

— Jó napot, szerkesztő úr.

— Isten Önnel, művésznő — viszonzta a köszöntést Baltazár.

— Azaz — fordult meg hirtelen a színésznő és újra volt valami édes elégtétel a hangjában — már nem is szerkesztő... Ott kellett hagynia a lapot, úgy-e?

— Kidobtak, művésznő.

— Ó, az kellemetlen lehet...

— Vannak dolgok, kisasszony, amiknek semmi jelentőségük nincsen... A dolgok általában oly kevés fontossággal bírnak...

Volt valami megtörhetetlenül nyugalmas a hangjában, aminek meleg zengése arra készítette a színésznőt, hogy abból a féloldali, futólagos helyzetből, amely lenézését és az érdeklődése teljes hiányát jelentette, szembe forduljon az újságíróval.

Baltazár észrevette ezt a várakozó mozdulatot. A keleti hegyoldalból bazaltsziklák emelkedtek ki, amiket a lehúnyó nap sárkányvérvörösre festett.

— Túl sok jelentőséget tulajdonítunk a hétköznapiak felszínén úszkáló dolgoknak — mondta és felmutatott a távoli bazaltokra. Tegnap még a tenger hullámai nyalogatták azokat a sziklákat...

A színésznő megindult. A pillantása, amelyet Baltazárra vetett, engedély, beleegyezés volt, hogy Baltazár követheti.

Kertek között haladtak tova.

Veresy Ilona már nem viselt gyászfátyolt. Egyszerű, finom, sötét ruha volt rajta. Vékony bokái kecsesen mozogtak a keskeny gyalogösvényen. Egyenes tartású válláiból büszkén sugárzott ki a nyaka. Szépen mintázott, rátarti alakja volt, könnyed és hajlékony s ahogy sietve lépegetett Baltazár előtt, olyan hidegnek és tökéletesnek látszott, mintha férfi csókja sohasem merte volna illetni. Pedig, jutott eszébe Baltazárnak, a kígyó nem sokáig ólálkodott a fa alatt. Üveg szemével meghipnotizálta a fennhéjázó paradicsommadarat. És a paradicsommadár, szegényke, lebukfencezett a magas fáról... A Zizevszky ragadós kezenyoma rajta maradt a büszke alakon.

Háromszor is együtt látta őket az elmúlt napokban.

Azt beszélük, hogy előadás után a lovag ott ácsorog mindig az öltözője előtt. Aztán ez a garden-party a Rodárics szőlőjében... a sárga majom, hogy gurult le a pavillon lépcsőjén, amikor meglátta őket...

Hátrapillantott, ott botorkált talán száz lépésnyire, hevesen hadonászva szalmakalapjával.

— Jöjjön... — intett a nő megszaporázva lépteit. Kis sikátorutca szelte át a kerteket, abba befordultak. A színésznő feltekintett a távoli bazaltokra.

— Azt mondja, mon ami, hogy tegnap még tenger nyaldosta azokat a sziklákat?

Hogy a gúny pallosával néhányszor fölényesen le-sujthattott az újságíróra, szeszélyes haragja lehült és békésebb húrokat kezdett pengetni.

— Tegnap, vagy kétmillió év előtt, mindegy művésznő — felelte az újságíró. — Az emberek kétségbeesnének, ha megértenék, hogy csak a zsebórájuk kelti az idő illuzióját. Idő nincsen. Az órát, — magyarázta tovább, egyre csendesebb hangon, — a vallásos hit hozta létre, a naptárt a halhatatlanságra vágyó akadémikusok szerkesztették. Itt künn tűnő percek az évmilliók, ott benn — a városra mutatott — centenáriumokra sóvárognak az emberek. A bádogosinas rápingálja nevét a kémény falára, a hadvezér szobrot faragtat magáról. Az emberiség gyermekes büszkeséggel rajzolja történelmi ákombákomjait a kiszáradt tengerfenék homokjába. A kozmosz pedig lélekzik egyet és elsöpri a megkúszált homokot... Tegnap ezen a helyen kardhalak marakodtak és a harsogó hullámok közül a bálnák és cetek ősei csóválták a reménytelen ég felé iszonyú farkukat. Hol volt akkor a Kárpáti Figyelő, a színművészet, a bankok, a rendőrkapitány, a lovag? Egy sügér ivari mirigyeiben, vagy egy korallzátony homokszemei között. Tegnap még szundikált az emberiség. Nem írt még színikritikát... (bocsánat, melleleg eszébe jut a Csiszlik Olivér vezércikke a színházról és Veresy Ilonáról... milyen jóízű dolog volt az!)... nem ivott dupla márciusi sört, nem nevezte magát nagyságos főjegyző úrnak és nem írta még nevetséges naplója első oldalára: Történelem. A sügér lerakta a főjegyzőpeté-

ket, az embersejteket a part moszatos üregeibe. A föld kérge redőkbe szaladt, mint a ló bőre, ha piaci legyek csípdesik. Kiborult a víz a nagy teknőből... Tugulti-palezarra, Perikles, Nagy Sándor... Zizevszky diónyi kagyló alatt moszatba ágyazva átaludták a tengerek elvonulását, kikeltek a petékből és a pállott mocsáron át idétlenül csapkodván farkacskájukkal, egy utilapú alá lubickoltak. Trópusi nap itta fel a tengerfenék iszapos üledékét, szálás zsurlóerdők ütöttek ki a szikkadó talajból és a polgári kaszinó helyén dinozaurus rakta le tojásait. A főtéren még nem volt makadám, a sóáruda falán még nem hirdették színlapok a művészet bevonulását, a Grand Café helyén, ahol most szellemes kártyacsatákat folytat Moravetz irodalomtanár és Rákóczi bankügysz, brontozaurus vívta rengő csatáját a gyíkfarkú lelapsszal és a kis idomtalan szörnyeteg, akit akkor nem hívtak még sem Molièrenek, sem Zizevszkynek, sem Baltazárnak, kövérre hívva az utilapú fiatal hajtásaitól, riadtan kúszott fel a lábaügyébe eső első majomkenyérfára. A kozmosz prüszkölt egyet, a dinozauruszok haldokolva vonszolták magukat barlangjukba, a lelapsznak letörött néhány méter a farkából s mint apró gyík elfutott a páfránylevelek közé. A kenyérfán kiütöttek a polgármesterválasztás izgalmai, valamelyik csimpánz lepotyogott a fáról és megtörtént az új honfoglalás, az emberiség birtokába vette a földet... Pantheonok és múzeumok épültek... lovagok és elcsapott újságírók csapkodnak mulandó szárnyukkal... hosszú még az út a földön... van-e valami jelentősége annak, hogy egy Baltazár nevű lapszerkesztőt kipenderítették az állásából?

Rámosolygott fáradtan a színésznőre. Ő valóban úgy érezte most, hogy mindannak, ami vele eddig történt és történni fog, nem sok fontossága lehet az életben. A színésznő pedig komolyan, kíváncsian nézte a távoli sziklakat, aztán megenyhülve fordult az újságíróhoz. Hirtelen szemébe ötlött az újságíró arcának sápadtsága.

— Olyan sápadtnak látszik — mondta elváltozott hangon. — Nem beteg?

Baltazár tagadólag intett a fejével. (Ha most azt fe-

lelné: „Nem, művésznő, semmi bajom sincs, csak két nap óta nem ettem“, úgy festene a dolog, mintha a realizmust hajszolná.) A színésznő tekintete most ráesett a kezén levő zsebkendőre, amelyen sötét vérfoltok ütöttek át.

— De hiszen vérzik... Mi történt a kezével?

György legyintett. Semmi. Megsértette a kezét egy kökénybokorban, amíg aludt. Álmodni sem lehet már büntetlenül.

Egy kerítés mellett állottak meg. A kerítés végén volt a villa, amelyben a színésznő lakott.

Hallgattak. Távolból egy mozdony füttye hallatszott.

— Maga tulajdonképpen mit gondol rólam? — kérdezte kis idő múlva a színésznő csendesen.

Hirtelen szükségét érezte annak, hogy megtudja az újságíró gondolatait. Valami megmozdult benne.

— Ne legyen szerény, mon ami és ne kérdezze tőlem, hogy miért vagyok kíváncsi egy elesapott, szürke újságíró gondolataira... Feleljen a kérdésemre.

— Csupa jót, kisasszony... csupa jót...

— Nem igaz. Maga nagyon gonoszul gondolkozik rólam.

— Biztosíthatom, kisasszony... — védekezett elhalálva az újságíró.

— Miért kisasszonyoz? Hiszen jól tudja, nem vagyok az... Nos, nem felel a kérdésemre?... Akkor vegye tudomásul, mon ami: én Zizevszkyt éppúgy utálom, mint a többi nyálkás polipot... Megvetem őket...

— Parancsára — mondta Baltazár és meghajtotta magát.

A színésznő a kezét sem nyujtotta feléje és besietett a házba. Baltazár a kerítéshez támaszkodott. A láza megnőtt, gyöngének érezte magát. A szomszéd utcáskából éles füttyszót hallott, utána valaki-vidám-hamis hangon a nevét cédurskálázta.

— Hoháháhu Kiriljovics Pjotr — harsogta Csermely már messziről — láttam ám, Pjotruska... üdv... ave... Látja, ez igen... nem úgy, mint az a két művésznő, tudja... Emlékszik? Facér szobalányok voltak... a rendőrségen derült ki... Hopszá... Hallotta? Tegnap

éjszaka a Piros Lámpás című irodalmi szalonban Adyt szavaltam... felmáshztam a zongorára... elszavaltam nekik a Fekete zongorát... Testvéreim a kájben és lueszben, tudjátok meg, hogy ezt Ady Endre írta... Szédület... Zivatar... letéptek a zongoráról... Mint rothadt gyümöles, úgy estem a lábaik elé... Nyakkendöm ronggyá viharozva... Emlékszik? Kék alapon fehér babok... Lidia... ismeri, nemde... az a viharos kis párduekölýök... heliotrop selyeming... harminkét hófehér metszőfog... káprázatosan harap... „Mondd, kis hülyém, ihatok egy konyakot?“ Tizet, hercegnőm... Megiszik egymásután tíz pohárral és hálásan megharapja az arcom... „No, hülyém, most záplátyi a tíz konyakot.“ Én?... Én?... Kihúdom a lyukas zsebemet: egy grandom sines... Hóháháhu... Nekem esnek... Futólépés... Jókat röhögök... Pjotruska, képzelje, ingyen és bérmentve kaptam egy harapást... Meg kell próbálnia egyszer, Kiriljovics Pjotr... Mit is akartam mondani...

Hirtelen körülnézett, aztán félrelökte bolhaszín felöltőjének szárnyát és egy kalitkát pakolt elő a bő kabát alól. Fésületlen, hosszú haja izzadt homlokára tapadt, kabátujja alól egy arasznyira csüngött ki tarka ingének néhány foszlánya. Magasra emelte a kalitkát, hogy a benne pislogó riadt mátyásmadarat bemutassa barátjának.

— Engedje meg, Kiriljovics Pjotr, hogy bemutassam... Frici... Egy sajnálatraméltó madár, akit a rothadt emberi társadalom a beszéd képességével fertőzött meg... Tudja mit kiabál ez mindennap utánam, amikor a gazdája háza előtt elhaladok? Egy hallatlan disznóságot, atyuskám... Belopódtam az udvarra, leakasztottam a falról... visszaadom neki az erdő lombját... hogy felejtse el, amire az emberi kultúra tanította... Tudja ki a gazdája? Moravetz, a vadszamár...

Kinyitotta a kalitka ajtaját és lendületes szónoklatot intézett a madárhoz, arra buzdítván őt, hogy rúgja oldalba az emberi társadalmat és emelkedjék a magasba, fel a csúcsokra. Hiába volt minden sürgetés, a fogoly az itatócsésze vizétől csapzottá ázva, ijedten farolt a kalitka sarkába és bizalmatlanul sandított a nyitott ajtóra. Végre

is szabadítójának kellett őt megszokott rabságából kipiszkálnia. De mintha megfeledkezett volna szárnyas mivoltáról, békés gyalogjáró módjára indult el az út mentén, az őszi gaz között. A fogalmazó gyöngéd szavakkal biztatta, ózondús magasságokkal kecsegtette, hessegette, az emberi társadalom bűneire emlékeztette, de mindez semmit sem használt. Frici lassan szedegette a lábait, meg-megállott, felnézett egy-egy bogáncskóró tüskés levelére és ügyet sem vetve szabadítójának lelkes sürgetésére, békésen poroszkált tovább. Addig, amíg meg nem únta háta mögött a hangos szajkolást. Akkor aztán megállott, szembefordult a fogalmazóval és azt mondta neki:

— Buta naplopó . . .

— Mi? — állt meg elhűlve a fogalmazó és ijedten nézett Baltazárra — mit mondott? . . . No, mit szól hozzá, Pjotruska . . . ilyen hálátlan fattyú.

Frici nem hagyta magát. A fogalmazó méltatlankodva nyúlt egy göröngy után, hogy pártfogoltja után röpítse. A madár riadt futólépésbe váltott át, de futás közben is kihívó arcátlansággal nyelvelt vissza Csermelyre.

— Buta naplopó . . . szajha . . .

A fogalmazó tölcseért formált a szája elé, úgy kiabált utána:

— Fattyú . . . emberi kreáció . . . madárutánzat . . .

— Tökfilkó — hangzott kurtán a válasz. A kis szemtelen láthatólag örömét lelte az élénk eszmecserében.

— Látja ezt a hálátlan dögöt, — panaszkodott a fogalmazó — ez már kész ember . . . Utána iramodott, hogy eltapossa . . . Frici megérezve a komoly veszedelmet, hanyatt-homlok menekült, aztán valami mélyen szunnyadó ösztön hirtelen felriadására szétbontotta csapzott szárnyait és a levegőbe emelkedett. A fogalmazó dühösen fenyegette a kezével:

— Te pimasz . . . megállj csak . . . még találkozunk!

Frici válaszra sem méltatta és vidáman lendült tova a kert fái között.

— Íme atyuskám — szólott a fogalmazó gyászosan — íme az ember . . . Dögszaga van az emberi társadalom-

nak... tekeri az orromat... faképnél fogom én is hagyni... Mi a véleménye?... Ki a folyóhoz... egy földkunyhó... göröngyillat... Tolsztoj, mi?... A föld!... Semmi az egész... egy kapa... egy lábas... pakkgyufa... kókuszszír... kész... Nem igaz? Ki kell vönnünk nekünk is a társadalomból...

— Jöjjön ide — szólt Baltazár — és nyujtsa a karját... Szédülök egy kicsit...

Az utca himbálózott vele, mint vízparton tükröződő házsor. A fogalmazóba kapaszkodott, hogy el ne essék. Csak annyi ereje volt még, hogy a lakása közelében betért egy péküzletbe. Két évig tanította a pékmester fiát, egy cipót fog venni, egy kis cipót.

— Az árát majd behozom, Kárpáti úr — mondta a péknek. A cipót a hóna alá fogta és érzéketlenül nézte, amint a pék egy hosszú fekete táblára, amely a háta mögött a falon lógott, orrabukó és kibicsakló betűkkel felírta a nevét.

A kapuban valami szőrös test vetette rá magát, vónítva, vinyogva, féktelen örömmel.

— Te vagy az, Pagát?... kérdezte Baltazár boldog mosollyal. — Régen várlak már...

Megfogta a lesoványodott állat vérző fülét és betámolygott vele a szobába.

XI

Másodnap magasra szökött a láza és átkozottul rossz érzései voltak. Estefelé benézett hozzá a gőzmalmi pénztárnok felesége, egy száfrányszőke asszony, aki ott lakott férjével a hosszú udvaron és meglátva a Baltazár égő, verítékes arcát, ijedten szalasztotta eselédjét orvosért. Az orvos csak másnap reggel látogatta meg, amikor már elmúlt a forrósága és a pénztárnokné ecetes lemosásaitól jelentősen frissebbnek érezte magát. A doktor, aki történetesen nem volt más, mint Kléber városi főorvos, bosszúsan dugta be fejét a nyitott ajtón.

— Tessék, tessék, — invitálta az újságíró — dögrováson vagyonok egy kisé.

És amikor a főorvos gépies sietséggel és nem minden zavar nélkül belemarkolt a hasába és futó pillantást vetett a nyelvére, tettetett aggodalommal kérdezte, hogy vajon tud-e rajta az orvostudomány segíteni? Szeretne ugyanis még néhány újságcikket megírni, amelyekkel jóvátenné ifjúkori szájhösködéseit és mindama csintalanságokat, amiket a társadalom tekintélyei ellen elkövetett. A doktor bizalmatlanul bandzsított rá és súlyos gyomorrontást állapított meg, amit az újságíró némi kétkedéssel fogadott, amire volt is valamicske oka: az utóbbi napokban ugyanis nem igen nyílt alkalma és lehetősége arra, hogy megterhelje a gyomrát.

— Főorvos úr, az orvostudomány ez esetben tévedésbe esett.

A doktor nem volt hajlandó beismerni a tévedését és felháborodott kijelentések közben távozott. Pagát, aki hazaérkezése óta mindannyiszor az ágy alá menekült, valahányszor idegen léptek közeledését hallotta, az újságíró hívására kimászott az ágy alól és odaállt a gazdája elé.

— Na, mit szólsz ehhez a lódoktorhoz, he? — kérdezte tőle Baltazár derűsen. — De ki az ördög hívta? Egyszer elneveztem ezt az embert az összes orvosi tévedések doktorának... Na, mi lelt már megint?

Pagát lépteket hallott és az ágy alá menekült. A félelme ezúttal alaptalan volt, mert csak a kávé hozta a cseléd, egy álmos, sündisznószemű, puffadtarcú, nagykeblű nőszemély. Baltazár ijedten fordította arcát a falnak.

— Mondtam már neked, — szólott hátra szemrehányóan — hogy háromszor kopogtass, mielőtt belépsz hozzám, hogy időm legyen a fal felé fordulni.

Az özvegynek, a bérbeadójának volt a cselédje. A falon túl volt a konyha, gyakran hallotta esténként magában beszélni. Hajnalban pedig kopp... kopp... sokszor egy óráig is elkopogott a cipők sarkán a sárkefével. És énekelt. Pokolian hamis volt a hangja. A blúza alatt, a

keblében valami fényképet hordott, de Baltazár sohasem tudta meg, hogy kinek a képe. Fázott ettől a lánytól, nem tudott ránézni. Azóta volt ez így, amióta egyszer — életében először — becsípve érkezett haza egy névnapi mulatságról, ahol számtalan likőrös poharat ürített ki, hogy a mámor szépségeit megismerje. Ruhástól dőlt be az ágyba és a cseléd vetköztette le és fektette vissza. Másnap csak két erőteljes mellre és valami tűrhetetlen istállószagra emlékezett. A hideg rázta és két napig egy falatot sem tudott lenyelni.

A cseléd letette a tejeskávét és jelentette, hogy eljöttek a kutyaért.

— Nyisd ki az ablakot — rendelkezett Baltazár gyorsan — és told ki Pagátot az utcára.

Pagát, aki már sejtette a közelgő veszedelmet, egy ugrással az utcán termett és futásnak eredt. Új gazdája hiába követelte, Baltazár ártatlan arccal mutatott körül az apró szobán. Azóta, amióta eladta, a színét sem látta a vizslának. Pagát pedig ezalatt elkódorgott valahová és csak estefelé tért haza, amikor elmúlt felőle a veszedelem.

Baltazár néhány nap mulva meglehetősen összeszedte magát, de sétára és „szemlélődő“ csavargásokra még nem futotta az erejéből. Napjában néhányszor bevágatott hozzá a fogalmazó azzal az indítvánnyal, hogy már csinálni kéne valamit Kiriljovics Pjotr. Igen, tenni kéne valamit. Például... no, mi a véleménye Pjotruska?... A Fűszerudvar előtt leesett egy petróleumhordó a szekérről, az abroncsai szétestek... szereti Pjotruska a petróleumszagot?... Ő rajong a petróleumszagért... egész nap ott sétálgat most a Fűszerudvar előtt... A børszagot is nagyon kedveli... Egy eszmét kölcsönözzön neki Pjotruska... egy gondolatot... Most elkísért egy lányt a fogorvoshoz... a kapu alatt megcsókolta a lány könyökét... óh, de határtalanul szép dolog bírni egy nőt... egy valódi nőt, akivel kieserélheti eszméit a költészetről és az orosz irodalomról... Gonesarovról, Lermontovról, Dosztojevszkiről... egy nőt, aki nem mondja neki: na, Csermely, legyen szíves és ne butáskodjon, fáj a fogam... ni, akkora odv van benne... Odv... Odv... Hoháháhú...

Na, alászolgája, Pjotruska... Délután kilopja a kávéházban a Nyugatot és elhozza...

Elhozta a Nyugatot, falánk habzsolással fogyasztotta a lírát és prózát egyaránt. Aztán megkérdezte Pjotruska véleményét és közben néhányszor arcul köpte őt, úgy, hogy Baltazár kénytelen volt ágyát az asztallal elsáncolni előle...

Az élelmezéséről ezekben a napokban egy Frost nevű fiatal fagyakornok gondoskodott, aki a túlsó udvaron lakott a szüleivel. Délben és este erőteljes húsleveseket szálított, egyszer-kétszer becsinált csirkét és kompótot. Ott-honról is érkezett kellő mennyiségű táplálék, szilárdabb dolgok, mint sajt, sonka, néhány nagy doboz szárdínia és kockacukor. Baltazár jókedvűen tűrte ezt a segélyakciót. No lám, még sem lehet csak úgy símán, egy-kettőre éhen veszni. Frost esténként, ha hazajött a deszkaraktárból, átrándult hozzá egy kis beszélgetésre. Szívesen és tisztelettel hallgatta a Baltazár mulatságos eszmefuttatásait, amikből mindig megmaradt valami tanulságos a számára. Egyik nap elhozta a Csiszlik Olivér beszélyfüzetét, amelyet a regényíró maga vitt le hozzá a deszkaraktárba.

— Azt mondta, hogy juttassam el valahogyan Ön-höz... Hogy felejtsem itt az asztalán...

Vékony, alig százoldalas, silány papírra nyomott füzet volt, amelynek sárga borítéklapján ezt a címet látta: Havasi gyopárok. Ez volt immár a második elbeszélésgyűjteménye Csiszlik Olivérnek. Baltazár átlapozta a füzetet. Néhol megállott és figyelmesen olvasgatta a sorokat, sokkal hosszabb ideig, mint amennyi az elolvasásukhoz kellett. Akkor robogott be Csermely a szobába. Szentjánoskenyeret majszolgatott.

— Tettenérés esete forog fenn — hadarta tele szájjal. — A lovagot láttam kilépni Veresy Ilonától... Mi a véleménye, atyuskám?

— Olvassa — intett neki Baltazár és odadobta a füzetet. — De értelmesen.

A fogalmazó hátravetette bolhaszín köpenyének szárnyát és nekilátott az olvasásnak. Közben rágta a szent-

jánoskenyeret, amellyel tele volt a zsebe és hangosakat röhögött.

Amíg a fogalmazó olvasott, Baltazár az ajtó hátára akasztott „menetrendet“ nézegette. A menetrend egyszerű papírlap volt, amelyre Baltazár részben ceruzával, részben tintával a következőket firkálta egy régebbi dátummal:

VIGYÁZAT, PJOTRUSKA!

FONTOSABB TEENDŐK!

1. Ne szégyeld magad: végy egy cipőt holnap reggel Kárpáti péknél.
2. Gondolkozni a lét értelmén.
3. A toronyóra elromlott, egy zsebórát szerezni.
4. Pjotruska, szavamra, te semmit sem olvasol. Olvastad már a bibliát?
5. Cipőtalpalás-ügyben valami megoldást keresni.
6. Köszönni az embereknek, Pjotruska. Mélyen kalapot emelni előttük.
7. Gondolkozni... Különben semmi gondolkodás: becsomagolni a bőröndjeidet és megváltani a jegyet a Par-nasszusra.
8. Esetleg — ha közben ráérsz — vacsoráról is gondoskodni.

Néhány tétel már át volt húzva rajta. A végén piros ceruzával ez a figyelmeztetés állott:

Igérd meg, Pjotruska, hogy nem leszel szerelmes!
Igérd meg, galamboeskám.

Elfordította tekintetét a „menetrend“-től és tovább hallgatta a fogalmazó felolvasását. Buta ember volt ez a Csizi Olivér regényíró. Nagyokat szuszogott az erőlködéstől, hogy betartsa a grammatika szabályait. Nagyon akart szegény regényt írni. Valami élettelen, döglött dolgot firkált össze, amit választékos szavainak ünnepélyes dörögésével és lágy fuvolaszával akart életre serkenteni. Meg kell hagyni, a stílusa gondosan meg volt esiszolva és fényesítve, Moravetznek bizonyára öröme tellett benne.

De szörnyen, leküzdhetetlenül unalmas volt. Baltazár el is aludt tőle. Arra ébredt fel, hogy Frost szelíden költögeti. A fogalmazó akkor már nem volt a szobában, magával vitte a füzetet is, hogy a sikerültebb zöltségeket kiírja belőle.

Frost zavart volt. Köhécselt néhányat. Forgatta a fejét, lesütötte a szemét. Bocsásson meg neki Baltazár... egy roppant furcsa kéréssel fog előállni... egészen szokatlan kéréssel...

— Gyerünk, Frost, ne köntörfalazzon, — biztatta Baltazár — maga kitűnő erőlevesekkel támogatta a vajdó magyar irodalmat... Illő, hogy helyet szorítsak majd magának is a lexikonban magam mellett...

— Valami ilyenféle dologról volna szó... Ugyanis... ne nevéssen ki, Baltazár úr... egy levelet szerettem volna írni valakinek... Egy szépen megfogalmazott levelet... Olyant, amilyent csak Ön tudna írni... Úgy-e, megért engem, Baltazár úr...

— A tárgyra, Frost. Lediktáljam a levelet?... Helyes... Üljön le oda... Ragadja meg a tollat és írja...

Frost megfogta a tollat és zavartan nézett az újságíróra. Nehogy félreértse őt Baltazár, nem azért fordul hozzá, mintha erre a leveleknél fogva érezné magát feljogosítva... hanem, mert ilyen nagy feladattal az ő szerény fagyakornoki képességei úgy sem tudnának megbirkózni...

— A tárgyra, Frost. Találkoztak már? Valami helyzetrajzot kérek.

Frost akadozva és lesütött szemekkel adta meg a szükséges felvilágosításokat. Egy színésznőről van szó. Sohasem találkoztak. De ő halálosan... ahogy mondani szokták, halálosan beleszomorodott a színésznőbe... Egy kis életjelt szeretne adni magáról... valami olyat írni, ami felkeltené a figyelmét, az érdeklődését és nem dobná nevetve félre a levelet.

— Veresy Ilona? — kérdezte Baltazár.

— Ne haragudjon, Baltazár úr, — tért ki a kérdés elől szerényen a gyakornok — erre igazán nem szeretnék Önnek felelni.

Az újságíró bólintott. Hanyatt feküdt a keskeny szalmaágyon és föl nézett az alacsony mennyezetre, amelyet két bemeszelt mestergerenda tartott. A feje fölött a padlás vékony deszkapallóján egerek futkároztak, fonnyadt vadgesztenyével futballoztak. Pagát merőlegesen emelte fel a fejét és úgy szimatolt mozdulatlanul a magasba.

Veresy Ilonát látta maga előtt. Amint ott a Malom utcában azon az esős éjjelen egy erőteljes mozdulattal a karjaiba kapta és magához szorította. Az arca az arcához ért, a melle a melléhez tapadt.

— Frost, hallott maga valamit Cyrano de Bergerac-ról? ... Igen, egy színdarab ... Kezdjünk hát hozzá a levélhez ... Tehát írja: Művésznő ... Felkiáltójel nem kell ... Művésznő ... Leírta?

Frost bemártotta tollát a tintába és írni kezdett. Baltazár pedig nézte a mennyezetet és a száján peregni kezdtek a szavak. Előbb formásan, kecsesen lépdelve elő a lélek nehéz függőnye mögül, aztán egyre visszhangosabban, nagyokat dobbanva, egyre mélyebbeket horkanva, zenekari bőséggel. Veresy Ilona állott előtte, a homloka fölött nagy, örvénylő szőke hajcsomóval, szemében hideg közömbösséggel ... Baltazár nézte és a lelkéből énekelve ömlött a szó. Az ária aztán végéhez közeledett. Még egy magas lendületet vett, majd a szívére tette a kezét és meghajtva magát, alázatosan, lassan kiserkedő gúnyos mosollyal visszaenyészett a függönyök mögé ... A gyakor-nokra nézett és nevetve mondta:

— Kész. Aláírás.

Frostnak lázasan tüzeltek a szemei. Aztán lemondóan nézett az újságíróra.

— Még sohasem hallottam ilyent, Baltazár úr. Azt fogja hinni, hogy valami regényből írtam ki.

Az újságíró megnyugtatta. Az életben is előfordulnak ilyen levelek s ha történetesen kedve szottyant volna levelet írni egy színésznőhöz, szóról-szóra ezt a levelet írta volna meg. Erre aztán Frost összehajtotta a levelet és csendesen elköszönt Baltazártól.

A hosszú udvar, amelyben lakott, átjáróul is szolgált a Patak-utcából a mészárossorhoz. Baltazár másnap füttyö-

részve fogott hozzá az öltözködéshez. Az alkotás nyugtalanító öröme vett erőt rajta. Írni fog. Ezalatt a néhány hét alatt, amit a szőlők között kószálassal töltött és fenn a hegytetőn, ahonnan elláthatott a szétnyíló völgy legtávolabbi pontjáig és a havas hegyesúcsokra, megint megszedte magát érzésekkel és gondolatokkal, amik lassan egy tömör mag köré telepedtek. Frissen kapta magára a ruháit. Valami templomi zsoltárt fütyörészett. A nyitott ajtó mellett egy nagytestű pap állott és a zsoltárt hallgatta. A tekintete közben ráesett a Baltazár névjegyére, amelyen a következő, ceruzával javított szöveget olvasta:

BALTAZÁR GYÖRGY

a Kárpáti Figyelő elcsapott szerkesztője

A pap bedugta fejét a nyitott ajtón.

— Á... most fülön ragadom, amice... Tudja-e, ki vagyok?... Nohát: Páter Izidor...

Terebélyes testű, likörreklámra emlékeztető, nyájas arcú pap volt, úgy megtöltötte az ajtót, hogy azon már egy tűt sem lehetett volna kidugni.

— Mit írt maga, amice, az én orpington tyúkjaimról? — kérdezte megrovóan, amikor az újságíró tessékélésére belépett a szobába és testének hatalmas tömegét szuszogva és megfelelő óvatossággal nyugvópontra hozta — Hogy vakaróznak? Aztán a csizmáimat is kifigurázta, amice! Megálljon, most aztán leszámolunk. — Megragadta a fiatalember kezét és párnás tenyerében szinte eltüntette annak vékony ujjait. — Eltettem ám azt az újságot, nehogy letagadja. Aztán illik az, hogy nem is felelt a meghívásomra? Azt akartam, hogy személyesen mutassam be az inkriminált tyúkokat. Soha, amice, eszükbe nem jutott vakarózni.

Leültette az újságíróat maga mellé és derűs szerzetes arca megtelt érdeklődéssel és jóakarattal. Egyszerűség és gondtalan öregség mosolygott a szeméből. Baltazár kíváncsian nézegette. Az az újságicikk? Ah, nem volt az komoly dolog. Szeptemberben egyszer messze kóborolt

a várostól és útba ejtette az omladozó kolostort. A pincéjében néhány befalazott koporsó porladt hareban el-esett szerzetesek csontjaival. Egy öreg eseléd engedel-mével lebotorkált a pincébe, de omladozó, salétromos falakon kívül egyebet nemigen látott. Aztán végigjárta az öreg folyosót, bedugta fejét a pókhálós, vasrácsos cel-lákba, amelyekben meggyúlt a penész és az esővíz és be-lépett a rendház egyetlen páterének a szobájába. Egy kacsalábú széken, régi naptárak tetején poros zeneauto-mata állott, fölötte jókora faszögön a Páter Izidor esiz-mái lógtak. Faágy, gyékényszőnyeg, feszület, egy ubor-kásüveg, benne egy tucat vérszívó nadály, a sarokban nyitott zsák vereshagymával, az asztalon pápaszem és egy jubileumi képesalbum. Lenn az udvaron a gyom kö-zött álmos majorság kaparászott, az eperfa alatt három-lábú suszterszék állott, előtte vizesdézsa, nagy halom burgonya, amit az öreg eseléd a hazaérkezendő páter ré-szére készített elő, aki a főzés körüli teendőket maga látta el. Az udvaron kolostori béke honolt, mint régi mesterek metszetein. Baltazárt ez különösen megkapta, a látogatásról hosszú tárcát írt, hangulatos napfényben mutatta be a kolostort, a pátert, aki a veteményes kert-ben barátságos bánásmóddal fejlődésre sarkallja a retket és a dohányleveleket, csirkét ültet, házsártos kakast dor-gál, Angeluskor a maga hívására megrángatja a tömzsi torony ásító üregében fészkelő harangocska kötelét, a miseborok ügyében levelet fogalmaz a püspöki udvar-nak, hasán fehér köténnyel leül a suszterszékre burgo-nyát hámozni, aztán elszunnyad a déli verőn, kiesi sap-kája lecsúszik a tonzuráján, mire vakmerő csirkéi ki-koppantják kezéből a félig hámozott burgonyát. Nem átalotta a páter muzsikásládáját is megszólaltani, azt írván róla, hogy ebből a repedt hangszerdobozból néha sápadt keringőket ereget ki a derék franciskánus, haj-dani abbéságának elhervadt emlékeit.

Most aztán ott ültek egymás mellett, az ujságíró felvidámodva azon, hogy látatlanul is ilyen jól ráhibá-zott a páter nagyszerű alakjára, a páter meg zsörtölődve, jólelkűen osztva a szemrehányások garmadáját,

miközben szemei nevetve és megbocsátást hirdető szelíd-séggel forogtak puha ágyukban.

— Hej, fiatalember — csóváltgatta a fejét rosszalóan — a hajdani abbéságomat emlegeti? Hát tudja-e, hogy öt évig voltam Afrikában?... Bizony, barátom... Dahomeyben töltöttem a fiatalságomat... Gonosz csont, kifigurázni az Úr szegény szolgáját...

A cikket különben nagy élvezettel olvasta, nem is haragszik érte, de Baltazárnak meg kellett ígérnie, hogy jóvá teszi, amit ellene vétett és mielőbb felkeresi újra.

— El kell jönnie barátom. Van még egy kis jószagú boroeskám. Kicsi hordócska, de jókedvében volt a Teremtő, mikor szüretelték... Aztán szereti, barátoeskám, a tokányt puliszkával?... Nohát... látom, hogy nem veti meg... Avval várom majd...

Csettintett a nyelvével és nagy rokonszenvvel veregette meg az ujságíró hátát. Aztán kikérdezte az életkörülményeiről és minden elképzelhető dologról s jóízűen nevetett az ujságíró tréfás leírásain. Mikor a Majthényiek szerepéről hallott, elkomorodott az arca. Egyet-mást tudott már erről a dologról. Bizony, nem helyeselni való, hogy valakit így megfosszanak a kenyerétől. El is határozta, hogy nyomban felkeresi Majthényiekat és szóvá teszi előttük a dolgot. Aztán nagy szeretettel nyúlt az ujságíró keze után. Verseket ír-e az amice? Nem? Ő szereti a verseket, persze inkább a régieket, a jambusokat, a hexametereket... Mert szép dolgok voltak a régi hexameterek... Ma már nem tudnak ilyesmit.

— *Quadruple dante putrem sonitu quatit ungula campum...* — skandálta fiatalos hévvel.

Mégegyszer megrázta a Baltazár kezét és lomha nagy testét fürge léptekkel indította útnak. Az ujságíró elégedetten nézett utána.

— Derék figura.

Elhatározta, hogy néhány tréfát gyűjt össze a legközelebbi alkalomra, mert igazi élvezetet okozott neki a pap tele szívből jövő egészséges nevetése.

XII

Az őszi szépsége hamar elmúlt. Néhány villogás még a házak ormán, kietlen sárga fény a tornyok ablakán, aztán eltűnt a nap, szélroham sepett végig az utcákon, kihűlt és elnémult a város. A rosszul függönyözött ablakok mögött korán felgyúltak a szegénylángú, sárga lámpák, alattuk kézimunkát öltött vagy ujságot lapozott egy-egy hervadt kéz. A háztetőket kandúrok tartották megszállva, siránkozó hangjuk, amely okarinára emlékeztetett, megállásra kényszerítette a csavargó komondorokat. A pincenyílásokból alma és erjedő must szaga ömlött az utcákra. A lépések élesen koppantak a lapos kövezeten és a főtér aszfaltján, a református - templom tornyában bús hangossággal nyikorgott az óraszerkezet ütője; a néptelen tér és elhagyott utcák riadt ébredéssel verték vissza a zajt, aztán mozdulatlan, öreg csend feküdt végig újra a városon.

A fiatalság biliárdozott a Grand Caféban, vagy a Kesztyűben butult fél liter bor mellett. Baltazár és Csermely nem tartozott közéjük. A Kesztyű nem fogadta be őket. Tisztes ivószoba és társaskör volt, ahol fizetésjavításról, önálló vámterületről és nemi kérdésekről vitatkoztak. Megállapodottság és szabatos életprogram jellemezte őket, többnyire magas keménygallért viseltek és rátarti természetűek voltak, hátgerincüket férfias egyenességgel hordták; önbizalmukat nemesi előnevükön vagy hivatali állásukon kívül főleg annak köszönhették, hogy beágyazódva az univerzumnak ebbe a hegyekkel övezett zugába, alig jutott eszükbe felkapaszkodni a körülfekvő hegyek csúcsára és átpillantani az élet mozgalmas síkjára; fordulatok nem érhatték őket, problémák nem döbbsentek eléjük, élményeiket a Kesztyű vagy a fedett kuglizó zajos napjaiból merítették. A fogalmazót néha bebocsátották maguk közé, hogy meghallgassák az Ady Endre valamelyik mulatságosan ható versét, vagy a fogalmazó kalandjait, amiket java-részen kitalált, hogy mulattassa vagy elképezzze őket. De komolyan nem állottak vele szóba és nem engedték

meg neki, hogy vitáikba belekotyogjon. Az újságíró lénye, amely nyugtalanító keveréke volt a türelmes szerénységnek és mosolygó megingathatatlan fölénynek, engedékenységnak és vissza nem hőkkenő akaratnak, felháborította őket. Szigorúan határolt elméjük és ízlésük nem tudta és nem óhajtotta követni az újságíró fecskeszárnyú cikázásait. Gyötörte őket a bizonytalanság, hogy akkor is az orruknál fogva vezeti őket, amikor a legszelídebben mosolyog rájuk. A cikkei nélkülöztek a jól bevált fordulatokat és iskolázott rendszerességet; gyakran használt ismeretlen szóképeket. Idegen szavai mély szakadékot vájtak közé és a Kesztyűben tömörült kortársai közé. Moravetz, aki a gimnázium irodalomtanára volt és aki maga is előszeretettel forgatta a tollat, mélységes lenézéssel nyilatkozott ezekről az eltévelyedésekről. A Baltazár egyik cikkében nem kevesebb, mint nyole idegen szót számlált össze, nem említve néhány vakmerő szófüzést és súlyos kimenetelű nyelvtani műtétet, amik a maguk nemében szintén égbekiáltók voltak. Talán ezekkel fektette le népszerűtlenségének alapkövét.

A fogalmazó naphosszat vágatott az utcákon és rendszerint valami társadalmi probléma megoldásán törte a fejét. Voltak néha figyelemreméltó kijelentései is, de ezek csak kurta villanások voltak. A fantáziája motorhiba miatt feleúton mindig leszállni kényszerült. Az újságíró, akihez hűség és rajongó szeretet fűzte, bőkezűen szórta olykor az ötleteit, amiket ő ugrándozva, éhes szarka falánkságával csipkedett fel, hogy legközelebb valami vita keretében visszalője őket Baltazárra. Bolhaszínű felöltője sötéten szárnyalt utána és hasonlóvá tette őt egy óriási denevérhez, mely céltalan cikkcakkban suhog az alkonyi homályban.

Együtt bandukoltak esténként a főtéren és néptelen utcákon. Kifogyhatatlan témájuk az irodalom volt. Izgalomba hozta agyukat, megtermékenyítette a lelküket. Csermely lobogva égett, mint szurokfáklya a sötétben. Ismerte minden nagy író önéletrajzát és különös szenvedéllyel gyűjtötte össze belőlük a bizarr részleteket.

Ezeket vigasztalásul és buzdításul szánta Baltazárnak. Zola egy télen át olajba mártott kenyéren élt, ágytakaróban sétált a szobában és hihetetlenül rossz verseket faragott. Maupassant egyszer egy estélyen levetette vendégei előtt a nadrágját... És Balzac, aki húsz évig dolgozott, mint egy gályarab, naponkint tizenkét órát, hogy ifjúkori adósságait, amelyekbe mint kereskedelmi vállalkozó keveredett, letörlessze. A Cheops piramisának megépítésénél kevesebb energia és kevesebb erő pazarlódott el. Úgy bizony, Pjotruska... Aztán hallotta? A Dumas ereiben néger vér folyt és Zola széngázmérgezésben halt meg... Dosztojevszkit kéjes érzések fogták el, mikor epilepsziás rohamait közeledni érezte... És a Goncourt testvérek... Tolsztoj... A Zakár szolga alakja Oblomovban... A herceg a Félkegyelműben... És a többi... mennyi nagy érték... mennyi világosság... Azután egy Kiriljovics Pjotrról is olvasott valahol... Olyan vidám zseni volt mint Baltazár, sohasem alkotott semmit, nevetve tűrte a sorscsapásokat és ahol lehetett, ő is fürgén fenékbe rúgott másokat... Igen... a magyar irodalomnak is vannak messzire ragyogó világító tornyai, de nagyot és igazán eredetit csak a nagy muszka föld termett... Ha ő egyszer Oroszországba eljuthatna!...

A szél, mintha nem talált volna a völgyből kijáratot, kora ősztől vesztegelt a városban, amíg le nem hullott a zsindeletetőkre az első gyapjas hó; cibálta a kabátjukat, porral lepte el az arcukat, a fülüket és néha lehordta a kalapjukat. A kalap után vetették magukat, a fogalmazó éles megrovásban részesítvén a szelet és a kalapot, míg Baltazár néhány méltóságteljes ugrás után a talpa alá kényszerítette a szökevényt. Azután folytatták útjukat és témájukat az irodalomról.

Fáradhatatlanul rótták az utcákat. Valahányszor a főtér sarkán ragyogó kávéház elé értek, a fogalmazó megállott és a kivilágított tükörablakon át vágyó pillantást vetett a kávéházi felírónőre.

— Ha egyszer tíz koronám volna — sóhajtott a őszintén — egy valódi tízkoronásom, Kiriljovics Pjotr...

Egyszer ugyanis volt egy tízkoronása, de az nem volt valódi. Zajos mulatozás után Zizevszky nyomta hajnal felé a markába, kaján vigyorgás kíséretében, azzal a kikötéssel, hogy a pénztárban tündöklő hölgy barátságát kell vele megnyernie. A nő bőkezű gavallért sejtven a bolhaszínű felöltő mögött, nem utasította vissza a váratlan ajánlatot és kegyesen megengedte a fogalmazónak, hogy hazakísérje. Pjotruska — dadogta másnap siralmas képpel a fogalmazó — hallotta milyen szerencsétlenség történt velem?... Elmesélte, hogyan adta neki Zizevszky a bankjegyet, mi történt addig, míg megérkeztek a nő lakására és hogyan folytak le a további események...

— Belépünk a szobába... A levegőben nagyszerű szappanszag... Beszélgetés... Megszagolom a törülközőt... Lendületbe jövök... Szavalni kezdek... A nő elragadóan viselkedik... Kacaj... Oldalt két aranyfog... Belenyul a hajamba... Micsoda illat, galambocskám... Belehullok a karjai közé... Ah... Érzett maga már olyan fönségeset, Pjotruska?... Könnyökön csókolom... Nyakon csókolom... Jószagú, fehér bőr... Gyönyörű... Aztán a kabát... Valami bankjegy kiesett a zsebéből, mondja... Persze, a tíz kron... Ha nem veszi rossz néven, imádott tündérleány, leteszem ide az éjjeliszekrényre... Hehe... Egy kis ösztöndíj... Akarom mondani izé, egy kis házbérpótlék... A tízkront szépen leteszem az éjjeliszekrényre... Ül az ágy szélén... kis piros szegedi papucs a lábán... nevet... az inge lecsúszik a vállán... Keblek... Előbb egy kebel... Aztán kettő... A közepén mindegyiknek barna csengőgomb. Tudja, Pjotruska, hová szól ez a csengőgomb? A mennyországba... Igen... mit is... A nő... Vetkeződik... Rápillant a tíz krónra... Mosolyogva fölemeli... kibontja... Mi ez? kérdezi... Elsötétül az arca... lekapja a szép piros szegedi papucset a lábáról... se szó se beszéd... csak puff-puff... Neki a fejemnek... Csaló piszok... Rimáncodok, hogy hagyja abba... Veszi az ernyőt... üt... püföl... Reklámcédulával akar rászedni?... Reklámcédulával ope-

rál maga kis bitang? He?... Hujj a kutyafáját annak a gaz Zizevszkynek... Kapom a kabátomat... felborítom az asztalt... csörömpölés... négykézláb ki az ajtón... hazáig meg sem álltam... Nézze ezt a galuskát a fejemen... Verték magát már szegedi papuccsal?... Oh Pjotruska, de cudarul beleestem...

...A kávéházi törzsasztal körül így esténként teljes volt a létszám, a város minden előkelősége és nevezetes személye helyet foglalt körülötte. A szomszédságában volt a helyőrségi tisztikar asztala, hátul, a kávéház mélyén, néhány kereskedő és alsóbbrendű hivatalnok esendesen dominót játszott vagy sakkozott. Olykor abba hagyták a játékot és tiszteletteljes figyelemmel füleltek a törzsasztal felől szivárgó vitákra. Ha elkaptak egy-egy mondatot, tanakodva ismételték el, aztán halk eszmecserét indítottak felette. A törzsasztal végén néha feltűnt a Moravetz szikár alakja is, ami a fogalmazót puffogó tüzijátéokra gyújtotta.

— Hollá... vegye szemügyre ezt a múmiabalzamozót... ezt a vigyori vadszamarat... Olvasta?... A Kárpáti Figyelőben megint elbőffentette magát... „Idegen befolyások nyelvünk tisztaságára“... A görény!... Az éjszaka egy verssort írtam a háza falára... Valami rémes malacságot... Gondolom, ettől időelőtt gutaütést idézek elő nála...

Nem tudott őszintén haragudni senkire, sokkal felületesebb és feledékenyebb volt, hogysem számon tartotta volna az elszenvedett sérelmeket, de Moravetz ellen vad düh forrott benne. Tudta ezt Moravetz s mint óvatosan viacsorgató párdue, fojtott haraggal emelgette felső ajkát és táncoltatta vörhenylő, csapzott bajuszát, ha a fogalmazó lőtávolba érkezett. Baltazárral is hajbakapásra készen gusztálgatták egymást, noha közöttük még nyílt kenyértörésre nem került a sor. Baltazár egyszer csillag alatt megfelelő magyarázatok kíséretében leköszölt egykori irodalomtanárának egy szüreti prólógját, amely igen gyászosan festett nyomtatásban; lapos elmésségek váltakoztak benne, rímei pedig olyan hangot adtak, mint mikor homokszem csikorog az ember

fogai között. Ehhez járult még az is, hogy Baltazár egykori tanárát makacs irodalmi kihágásaiért a literatúra orvvadászának, máskor meg az irodalmi iktatóhivatal tollnokának nevezte. Moravetznak remegtek az orrcimpái, ha két elvetemedett tanítványát megpillantotta. Legféltettebb palántáiba gázolt bele a két semmirekellő! Kétségbevonták irodalmi hivatottságát és irányának nemes tisztaságát. A XVIII. század költőinek írásaiból halmozott össze néhány tucat idézetet, az irodalomtanárok gépies elragadtatásával majszolgatva egy-egy színehagyott verssor kétes szépségeit. A modern irodalom hazaárulás és szemérem elleni vétség volt a szemében. Érdemeiért egy kolozsvári olvasókör tagjául választotta. Ez az olvasókör maga köré gyűjtötte Erdély elszántabb nyelvőreit, akik kovapuskával felszerelve tiszteletreméltó kitartással vették védelmükbe Baltazár szavai szerint a hadastyánok menházát, a nyugatról hazafelé porzó magyarok pogánysága ellen. Olykor hangos csatazajjal ki is rohantak erődítményeikből, hogy felapítsák az ellent, akiket kalózoknak nyilvánítottak és meghagyták, hogy minden jó hazafinak és irodalomtanárnak kötelessége lepuffantani őket. És Moravetz szerföllött büszke volt arra, hogy egy cikkével in contumaciam ő is hátbapuffanthatta egyikét e veszedelmes betyároknak.

A közönséget ez a harc nem érdekelte. Képes családi lapok böffentésein andalgott és a napilapok irodalmi süppedékeiben fürdette meg a lelkét.

— Az intelligencia — állapította meg Baltazár — másszóval az érettségi bizonyítvány-tulajdonosok önértékes kasztja hüvös távolságban tartja magát a latin ige-
ragozásban járatlanabb kereskedőtől és iparostól. Göggel hangsúlyozza kultúrtöbbletét s mert e kultúrtöbbletet valamivel igazolni is kell, üveges szekrényét díszkötéses — és részletfizetéses — bizonyítékokkal tömködi tele.

No de azért legyünk igazságosak, akad a szekrényükön néhány kevésbbé díszkötéses könyv is, amelyeknek lapjain agyonesapott legyek vagy kivégzett bolhák elbar-

nult nyoma hirdeti, hogy mégis van népszerűsége a nyomtatott betűnek.

A gőzmalmi pénztárnok, akihez néha sakkozni járt, szívesen vitatkozott Baltazárral ezekről a kérdésekről. Érettségizett ember volt és hevesen védelmére kelt az intelligenciának.

— Mit tud ez a maga intelligenciája? — kérdezte Baltazár. — A fejébe verték sok év előtt egyszer az Archimedes-tételt. Nos, nézzen végig ezen a társaságon: mire volt jó nekik ez az Archimedes-tétel? Ragadjon ki egyet közülük, egy értelmesebb pofájút... itt van például a főjegyző... vagy az az ügyvéd, hogy is hívják... a legényegylet díszelnöke. Adja fel nekik a kérdést: nagyságos uram, egy roppant egyszerű kérdést, ha megengedi. Látom, naponként egy fél doboz gyufát is elhasznál, nem mondaná meg, hogyan készül a gyufa? Nézze meg, milyen arcot kap feleletül... Miből? Hát kénből... És ezzel szegény kicsi műveltségük kileheli nemtelen páráját.

Erről a kérdésről a fogalmazónak sem volt kedvezőbb a véleménye. A véleményét ebbe a néhány szóba foglalta össze: intelligencia? Tehénpalacsinta, Kiriljovics Pjotr...

Úgy találták, hogy a társadalom fülledt lett egészségtelen gőzétől és lomha ahhoz, hogy a szellőztető nyílásokat kidugasolja, mert nem ismerte az elhasznált oxigén káros hatását.

— A falvakban — legyintett az ujságíró — a honfoglalás óta hálistennek semmi említésre méltó esemény nem történt. Mindössze néhány pár bocskor szakadt el. Amíg Budapest Marconinak és Wrightnek a kortársa, a vidéki városok a kultúra vívmányaiból csak a gumi-sarkot ismerték meg, de ezt is félretaposták.

És mosolygó pillantást vetve a törzsasztal felé, befejezte az eszmecseréjét.

— Csúf anakronizmus ők Edison villanylámpája alatt.

Feltűrt gallérral bandukoltak tovább egyik utcából a másikba. Az Apaffy-utca elején volt a főorvos háza.

Az ablakból szelíd vörös fény hullott az utca kövezetére. És valaki zongorázott. Baltazár tovább lépegetett, de a fogalmazó visszahúzta a karjánál fogva.

— No ne legyen már olyan kökemény. Nem hallja?... Fenn pityeg a kis pinyőke... Pszt... hallja csak... Grieg, vagy mi a fene... Mindegy... A kis pihegő keblét megcsókolni... he?... Annyi csak, idenézzen... mint egy marék rózsalevél... A fatter, az csúnya szerzet... Haragszik magára, atyuskám... Pszt, pszt... hallja?... A kis pinyőke megérezte, hogy a közelében két... hogy is mondjam csak... két lovagi szív zenél... Bocsánat e hatásköri túllépésért: az enyém, tudom, csak marhahólyag... mit is akartam... igen... hallja?... Rezonál a kis pinyőke... nagyon zongorázik... Megcsókolni a kis marék keblét... mi Pjotruska?... Mi?... Talán meg se tenné?

Az újságíró megfogta a fecsegő fogalmazó gallérját.

— Jöjjön, kicsikém. Bárgyúságot beszél...

— Hoháháhú — nevetgélt jóízűen a fogalmazó — nem mennénk a villasor felé?... A pinyőkét úgy látom levette a napirendről...

— Mindegy, akármerre megyünk — vonta a vállát Baltazár. Csermely csúfolódva mekegett.

A villasorban lakott Veresy Ilona. Az ő ablakában is világosságot láttak.

— Mi a véleménye, Pjotruska?

Az újságíró nem felelt. Odatámaszkodott a ház falához, cigarettát sodort s hallgatta a villa kertjében suhogó fenyőket. A fogalmazó tovább fecsegett.

— Látja, atyuskám... ilyen reménytelen szerelemre vágyom én... Csak egyszer nézze meg... Mesésen játszik, Pjotruska... Nem nézi meg?

— Nem.

— Haragszik rá?

— Nem.

— Ide figyeljen, galambocskám... holnap hozok egy létrát...

— Milyen létrát?

— Majd meglátja,

És másnap, amikor újra elsétáltak a villasor zörgő akácai alatt, a fogalmazó egy létrát húzott ki az egyik üres telek ledöntött kerítése mögül. Magas piktorlétra volt, felállította a néptelen, sötét út közepén, szemben a Veresy Ilona emeleti szobájának ablakával, levetette a felöltőjét, ráerősítette az orrára a szemüveget és zordonan szólt oda az ámuló Baltazárnak:

— Kövessen, Kiriljovics Péter...

Ügyetlenül, félénken megindult a létrán. Az újságíró a létra másik szárán követte. Sokáig álltak szótlantul, előremeredve a magasban, mintha kísétált volna szemük üregéből és bemászott volna a színésznő szobájába. A falakon valami sárga rézkorongok függtek, mintha kifényesített pajzsok lennének. A sarokban soklevelű filodendron állott. Az egyetlen élőlény, akit kényelmetlen kakasülőjükről megpillanthattak, Zizevszky volt. Duzdadt ajkai között vigyorogva tartotta szivarját, mellső végtagjait, amiken széles kezelők ragyogtak, az asztalon pihentette és vágyó, alázatos pillantást vetett a szoba láthatatlan felébe. Csermely görcsösen kapaszkodott a Baltazár karjába.

— Hoháháhú — jegyezte meg sokatmondóan. És csak később fűzte hozzá a kérdést, miután már leszállottak a létráról. — Mondja... szegény barátom... mik voltak azok a sárga korongok ott a falon?

— Ha én azt tudnám — rázta a fejét lágyan az újságíró. — Higgye el, barátom, erre a kérdésre nem tudok felelni.

— Más kérdésre tudna?

— Azt akarja kérdezni, hogy mi a fenének másztunk mi fel arra a létrára?

— Nem... Hanem... látta azt a fehér lábszárvédőt... annak a csipásnak a lábán?... Mondja, galambocskám... mi ellen védi ez a... ez a társadalmi csökevény a lábszárát?... Egyszer... ha Isten megsegít... rá fogok köpni a lakkecipőjére... Célozni fogok, Pjotruska... hogy ne csak a cipőt inzultáljam... hanem ezt a bokavédőt is... Mondott ez életében... valaha egy

jó mondatot?... Egy saját találmányú viccet?... Valami érdekeset?... Le fogom köpni, Pjotruska...

Mikor a lassú bandukolásba belefáradtak, lábuk tehetetlenül rákormányozta őket a hazavívó útra. Tehetetlenül, mert fázva kerülgették az otthonukat. A fogalmazó künn lakott a vágóhíd környékén; a zsebeit mindig megszedte előbb kövekkel, hogy a kuvaszok ellen védekezhessék. Félt a kutyaiktól és hangos, ijedt kiáltásokkal igyekezett őket távol tartani magától. Az anyjával szemben is félelmet érzett. Az öregasszony a konyhában, egy tüllfüggöny mögött fészkelődött. Pedig nem korholta, nem is kérdezte, honnan vetődik minden áldott nap olyan későn haza, csak nagy lélekzetet véve megfordult recsegő fekhelyén és mély, tragikus hangon egy korty vizet kért. És akkor meg kellett gyújtani a gyertyát, a csuprot belemeríteni a fakártyusba és oda-botorkálni az anyja elé, aki míg a csupor után nyújtotta kezét, felpillantott az órára és szomorúan állapította meg:

— Elmúlt már éjfél.

Aztán megkérte, hogy az apjának is vigyen be vizet. Az apja, a szélütött, elszáradt öregember mindig ébren volt és kísértetiesen emelgette a fejét a tarka párnán. Azt hitte, hogy a fia hivatalból tér haza és motyogva kérdezte minden éjjel:

— Sok munkád volt?

Vízivás után még egy félóraig csámesogott és Csermely, aki a keskeny viaszos vászonnal bevont heverőn aludt, a fülére húzta a takarót. Csinálni kéne valamit — határozta el a takaró alatt. Az agyán néhány mentőgondolat villant át, kusza, ködös gondolatok, aztán elaludt.

XIII

Elúsztak a nappalok és éjszakák, mint monoton locsogású, szennyes folyó. Az ifjúkornak itt nem voltak robajos esztendei és észrevétlenül oldottak kerekét a férfikor izetlen évei. Az emberekre rászitált az őszi dér

anélkül, hogy észrevették volna. A szű halkan percegett, az ütőerek nem doboltak ünnepélyes indulókat, bolondok, mártírok és hősök a kedvezőtlen éghajlati viszonyok miatt nem sarjadtak ki a rosszul gondozott talajból. Események itt nem voltak, nagy történesek le nem zajlottak. Nagy csend volt itt és összefutottak a főtéren, ha egy ügyetlen verébfióka az aszfaltra potyogott a fészekből, melyet gondos szülei valamelyik cégtábla védőpajzsa mögé rejtettek. Baltazár az esős napok beálltával délutánonként bekopogtatott a gőzmalom pénztárosához, aki az ócska épülettömb utcafelőli részén lakott. Jól egyensúlyozott, egészséges lélek volt, aki hivatal után lombfűrész munkákkal foglalkozott. Csendesen füttyörészett maga elé és türelmesen faragott, fűrészelt, kalapált lefekvésig. Tele volt a lakása finomfaragású kalitkákkal, képkeretekkel, dobozokkal és más csinos, de haszontalan lombfűrész munkákkal. Most éppen egy papagályházon dolgozott. Igen komplikált, aprólékos munka volt, kiszámította, hogyha minden ilyen pompásan megy, jövő ősszel készen lesz vele. Baltazár érkezésére abbahagyta a munkát, a varrógép fiókjából elővette a viaszkos vászonra festett sakktáblát, füttyörészve kiteregette az ebédlő asztalára és előkereste a dobott sakksfigurákkal. A bársonyabroszon otthagya nyomát egy forró lábos, a pénztárnok felesége a kerevet szélén ülve alsónadrágot foltozott, a szoba levegőjében káposztaszag terjengett. A pénztárnok gondtalanul füttyörészett, nagyot emelt a vezéren és csettintve rakta vissza a sakktáblára.

— Sakkoeska!

Az újságíró oda sem figyelt, szórakozottan emelgette a figurákat. Mit bánta ő, hogy sakkot kapott! A város fanyar csendje, ólmos unalma ráült a lelkére. Dolgozni? ... Ah, félrelökte. A szobájában hideg volt, elkelt volna a bádogkemencében néhány fahasáb. Fenn a padláson egyre szemtelenebbül zajongtak és futkostak az egerek ... Vamelyik nap eszébe jutott, hogy színdarabbal kísérletezék. Próbaképpen odaadná az itteni társulat igazgatójának ... Kísérleti léggömb volna ... Megkérdezte a fogalmazót, hogy mit szól hozzá?

— Kukorékolnék, Kiriljovics Pjotr — lelkesedett a fogalmazó. — Tapsolnék... Éhljen... Éhéljehen a szerző... Maga kijönne a lámpák elé... De mondja csak... milyen ruhában jönne ki?

Meghányták-vetették a színdarab dolgát és Csermelyen szereplési láz vett erőt.

— Tudja én mit szeretnék?... Szavalni a Redutban... Nem... Énekelni szeretnék... Tenorban... Kiereszteném a hangomat és az ablakok csak úgy csörömpölnének... Hallgassa csak... Hóhajhahu-hó-hú... Tapsorkán... A főjegyző felugrik a székre és úgy üvölt bele a tapsviharba: ezt az embert... egy ilyen caruso-i tenort dobtam én ki a hivatalából...

— De hiszen nem is tud énekelni — figyelmeztette Baltazár.

— Nem tudok?... Nem fontos... (Bizonyára úgy gondolta, hogy nem az a fontos, amit az ember itt a földön, a valóságban tud, hanem amit álmodni tud magáról.)

Hozzákezdett a színdarabhoz, azután félrelökte. Úgy érezte, hogy a mellére száll a köd és lassan megfojtja minden reményét és munkakedvét. Elmenekült otthonról és bekopogtatott a pénztároshoz. És most gépiesen rakosgatta a figurákat és tűnődve nézte az olesó, kopott szőnyegen a bölcső keréknyomait. Az asszony néha felemelte a tekintetét és hosszan figyelte. A pénztárnok a párbajról kezdett beszélni. Dícsérte a Baltazár hidegvérét és előkelő mozdulatait. A patikus úgy remegett, mint a kocsonya. És amikor Baltazár elsütötte a fegyverét: micsoda üvöltést csapott, pedig csak a fülét horzsolta a golyó.

Künn az utcán trágyaszekerek vonultak tova. Baltazár kitekintett és a reménytelenség érzése fogta el. Felállott és elköszönt a pénztároséktól. Az asszony letette a kezéből az alsónadrágot, amelyen dolgozott és meglepődve nézett Baltazárra.

— Egy kis almát ne hozzak, Baltazár úr?

Baltazár udvariasan köszönte. És elindult a kávéházba. Keddi nap volt, ilyenkor érkeztek meg a képes lapok. Várta ezeket a keddi estéket, hogy az alacsony, bolthajtásos kávéházban beletemetkezhessék távoli váro-

sok és napsugaras vidékek képeibe, amik megtöltötték szemét nyugtalan színekkel és távolságok verőfényes nosztalgijával. Vándormadarak bontogatták benne a szárnyukat és elindultak a füstölgő, felhős hegyeken túlra, mosolygó messziségekbe... Feketekávét rendelt és felnyitotta az egyik képes lapot. Borostyános sűrűből fehér villa mosolygott a szemébe. Terasz, kavicsos kerti út, japán hidacska, vaskosarakban húsos kaktuszok... Tovább lapozott. Ódon utca, egy katedrális bejárata... Aztán egy másik kép: A Mincio partján... Sokáig nézte a falombok csipkés körvonalát, a túlsó parton elterülő város képét. A világból semmit sem ismert még. Jogász korában néhány hónapot Pesten töltött. Nyirkos, kőszénfüstös téli hónapok voltak. A Dunán állandóan köd ült, a villamosok csatakosan szaladgáltak... Szép emlékei csak a színházi előadásokról maradtak...

A közelében pirosra hevült altisztek billiárdoztak. Később a Strombolinszky fodrász hangját hallotta.

— Hollá, tisztelt szerkesztőség... Hát meglőttünk a mult hónapban a patikust?

Mikor kilépett a kávéházból Veresy Ilonával találkozott. A színésznő kíváncsian nézett a szemébe.

— Hol bujkál, mon ami? — kérdezte és őszinte érdeklődéssel kereste a Baltazár tekintetét.

Néhány percig elbeszélgettek. A szavak, amiket egymással váltottak, közömbösek és mindennapiak voltak. De a szemükben tartósan sugárzott valami, az ajkukon kérdések és feleletek váraakoztak. Baltazár, aki olyan kitűnően értett az emberi arc ékjeles írásaihoz, a fiatal nő óvatos kíváncsiságát és elnyomott mosolyát nem tudta megfejteni. Nagy távolságot, hideg szakadékot érzett közöttük. Nem volt gyámoltalan, akinek tömondatokban és jó hangosan kell megmagyarázni azt, amit csak hallgatagon szokás elmondani, de a színésznő hideg arca előtt elvesztette a tájékozódó képességét. Egyet azonban bizonyosan tudott. Azt, hogy nem közömbösek egymásnak. De nem valami rokonérzés okán. Nem. Valami hideg, ki nem elemzett harag készteti őket arra, hogy összemérjék a tekintetüket. Ma lovagias napjuk van: a tekintetük,

mint két, szikrázásban kimerült kardpenge, finoman sur-lódik össze, nem csattan és nem riaszt fel villámokat, szelíden összesímul, úgy látszik, vége az izgató tornának. Szinte kár.

Baltazár veszteségnek érezte ezt a megenyhülő ellenségeskedést. Mi következhetik ezután a számára? Amíg megremegő haragjával és dallamosan kicsengő tehetetlen iróniájával feléje lendült a nő kíváncsisága, néhány szép és lesújtó jelenetnek lehetett a tanúja. Vége a jeleneteknek. Veresy Ilona megszokta őt, nem haragszik már a mosolyáért, amely orvul belecseppent olykor gyanútlan hangulataiba, nem tarajlik fel a hangja és arca egyenletes, nyugodt derűjéért.

Néhány közömbös szó következett még, aztán kezefogtak.

— A viszontlátásra, mon ami.

Ő ráhagyta.

— A viszontlátásra, művésznő.

Az általános mosolyból kióvakodott a nő szemén egy komoly, figyelő pillantás.

— Tudja, kihez hasonlít az arca? ... A Beethoven arcához.

Az újságíró érdeklődve nyúlt az orrához. Megtapogatta.

— Nem valami elragadó bók az orrom számára.

— Muzsikál? — kérdezte a nő mosolyogva.

— Nem — rázta a fejét Baltazár. — Minden rozoga verkli elandalít és minden buta keringő felmelegíti a szívemet ...

Előttük az aszfalt mellett megállott a Rodáries autója. Pirosra mázolt, debella nagy jószág volt, honnan, hogyan, senki sem tudta, egy szép napon csak végigdur-rantott, köhögve végigszakatolt a főtéren. Baltazár nem állhatta meg, hogy néhány elmés megjegyzéssel ne köszöntse a haladásnak ezt a heptikás, előregedett vívmá-nyát, amely legelsőnek vonult be a város falai közé. Né-hányszor a bámulók szemeláttára lőtt lyukat a gumija, elállott a lélekezete, napszámos cigányok és utcai suhan-cok tolták haza nagy üdvrivalgással a kriminalista fás-

kamrájába, de ez nem csorbította azt a nagy tiszteletet, amely a technikának ezt a bűvös csodáját és az előkelőségnek ezt a kétségtelen járulékát megillette. Ha hosszas dögrovás után összefoltozva, vagy összekalapálva újra kipuffogott a főtérre, néhány másodperc alatt sűrű gyűrű zárta körül és az emberek suttogó hangon magyarázgatták és találgatták a titkait.

Az autóból Rodárics dugta ki a fejét. Megkérdezte hogy hazaviheti-e a színésznőt a kocsiján?

Veresy Ilona mégegyszer megfogta a Baltazár kezét.

— Úgy rémlik, a multkor haragban váltunk el egymástól... Haragszik még?... Semmi oka rá?... Annál jobb... A viszontlátásra...

Beszállt a Rodárics kocsijába. Baltazár nem nézett utána.

Egy kérdés tátogatta benne a csőrét: egy ilyen fiatal, gyönyörű lány... ilyen komoly (mert ha szeszélyes is, látta már néhány meglepő komoly pillantását), okos lány hogyan szédülhetett bele a lovag karjai közé? Hogyan hullhatott bele ennek a rút majomnak a hálójába?

Pénz?

Hidegen szúrt belé ez a gondolat. Mon ami, ifjú tökfílkó, mondta magának megvetéssel, hogy erre az egyszerű kézenfekvő dologra te eddig nem gondoltál...

A vászonkereskedő boltja előtt ládákat szegeztek. Megállott és nézte a ládákkal foglalatatoskodó alkalmazottakat... Hát persze, Pjotruska... Pénz... Pénz... Igen... Dehát mi közöm hozzá? Vállat vont és tovább ment. Az illata kétségtelenül jó, sőt mi több, elsőrangú... A szájának is kitűnő szabása van. Gyönyörű, makacs, forró száj... Hogy változnak, hogy formálódnak a vonalai! És ezt a nagyszerű száját, ezeket az ajkakat...

Hirtelen füttyülni kezdett. Előtte két fiatalember haladt. Történetesen azok is füttyültek. Ugyanazt az együgyű, szintelen műdalt, amit Baltazár. Megfordultak és az egyik méltatlankodva figyelmeztette Baltazárt, hogy van még más füttyülnivaló dal is a világon. Jól teszi, ha azokból válogat magának egyet.

— Eszem ágában sincs — nevetett az újságíró. —

Már csak megmaradok e mellett a marhaság mellett, amely, amint látom, a maguk tetszését is megnyerte.

Azok elállták az útját, mert valami sértést szimatoltak. Baltazár szépen félreállította az egyiket az útjából.

— Maga különben sem volna alkalmas forgalmi akadálnak — jegyezte meg minden harag nélkül a fiatalember soványságára célozva. Aztán meghökkent arcukba nézett és folytatta az útját.

Alig ért haza, a fogalmazó fuldokolva bukott be hozzá. Nem volt rajta szemüveg, a küszöbön elbotlott és úszótempóban érkezett be a szobába.

— Pjotrsk... galambesk... — dadogta remegő szájjal — hamar... hamar... egy kancsó vizet a fejemre... hamar... mert megbolondulok.

A barátja sietve segítette talpra.

— Mi lelte, Csermely?

— Kihúzták, Pjotruska... Kihúzták... A sorsjegyemet...

— Kihúzták a zsebéből?

— Ó, minő lelki egyensúly... Írigylem... Nem érti?... Nyert a sorsjegyem... Harminchárom... kettőszázhatvanhét... Jöjjön... Menjünk... Én nem merem, nem tudtam megnézni... Egy csomó nullát láttam... meg akartam számlálni őket... puff, a kezemmel leütöttem a szemüvegemet... leesett... összetört... Gyerünk, galamboeskám... gyerünk... hol a kalapja... ah... Lapot indítunk, Kiriljovics Pjotr... Világlapot... A női rovatot én vezetem... Evett már banánt?... Osztrigát?... Ó... vizet a fejemre... úgy rémlik... kerek egy milliót nyertem... Hol a kalapja?... Jajj... Fusunk hát, galamboeskám... megőrülök...

Lihegve csetlett-botlott Baltazár után. A menethez Pagát is csatlakozott. Csermely most a kutyával ereszkedett szóba. Megígérte, hogy a megalapítandó világlapban egy interjút fog vele közölni. Aztán osztrigát is kilátásba helyezett neki. Baltazárnak pedig felajánlotta a nyeremény felét. Az évek folyamán nagyon meggyűlt a tartozása az újságírónál, aki, ha akadt a zsebében pénz, szíve-

sen kisegítette őt sűrűn jelentkező szorultságából, a nélkül, hogy számon tartotta volna, amit adott.

A könyvkereskedés kivilágított kirakatában nyomtatott nyereményjegyzék függött hosszú és sűrű számoszlopokkal. Baltazár nyugodtan hozzálátott a számok tanulmányozásához. Csermely, aki szemüveg nélkül alig látott túl az orrán, izzadt homlokát törölgetve nyugtalanul leste barátja arcán az öröm kitörő ragyogását.

— Szóljon már, galamboeskám — vacogta türelmetlenül. Még a fogai is összeverődtek.

Baltazár nevetve fordult meg.

— Hallja csak, barátom, volna itt egy csinos nyeremény, de egy nullával kevesebb van benne...

— Pjotrs... galambesk... — lihegte Csermely elhalóan.

— De nem maga nyerte meg — fűzte hozzá Baltazár nyájasan. — Úgy látszik, elfelejtette koncentrálni a húzás napján az akaratát.

A fogalmazó nyitott szájjal, lesújtva tántorgott utána. Pedig a világlapon és az osztrigákon kívül azt is tervbe vette, hogy a Piros Lámpáshoz címzett irodalmi szalon nőtagjait kiházásítja és tisztességes kelengyével látja el őket. Nagyszerű dolgok viharzottak át a fején. Gyaloghintóban fog közlekedni, végigjárja Oroszországot, sétahajózást tesz a Volgán, összevásárolja a Zizevszky váltoit, amikre ráhamisította gazdag apósa nevét. Szébbnél-szebb eszméi támadtak. Szétfoszlottak az álmai, testén kihült az öröm veritéke és a szája fanyar nevetésre nyílt.

— Hoháháhú, Pjotruska... Pedig milyen szép lett volna.

...Néhány nap mulva kemény hidegek állottak be. A fogalmazó három mellényt öltött magára, hogy a bolhaszín felöltő alatt némi kis testmeleget gyűjtsön össze. A keményre fagyott aszfalt élesen koppant a lábaik alatt. A rosszul világított tér sivár csendbe merült. Váratlanul aztán visszhangos robaj tört bele ebbe a csendbe. A tér végén most húzták le a Czuczor-féle péküzlet vasredőnyét. A dörgés mintha felriasztotta volna a dóm alvó tornyát is. Vackolódva, álmittas bongással hullott le az

óra kalapácsa a kontrabasszus harangra . . . A Grand Café ablakait belepte a lecsapódó harmat és eltakarta szemeik elől a kávéház tükrös, bársonyos pompáját. Csak ködös sziluettek mozgását látták a biliárdasztalok körül. A fogalmazó átlátszó helyet keresett az ablakon, hogy bekukkanthasson a kávéház belsejébe. Ez hozzátartozott az esti körútjukhoz, amely azonkívül, hogy kielégítette természetes kíváncsiságukat, újabb tápanyagot nyújtott beszélgetéseikhez.

— Moravetz vadszamár biliárdozik — állapította meg Csermely a szemle eredményeképpen.

Nem volt szemüvege és megállapításai így csak nagyon hozzávetőlegesek voltak, amit bizonyított az is, hogy Moravetz ebben a pillanatban haladt el mellettük. Nyilván hallotta a fogalmazó kijelentését, mert haragosan végigmérte őket, vastag bajuszát elfintorította és néhány érthetetlen szót morogva, betért a kávéházba. Hóháháhú — nevetett most Baltazár a fogalmazó elképedt, rémült arcát látva. Ahogy a kávéház előtt álltak, a tekintete a falon szokatlanul nagybetűs színlapra tévedt. A színlap a Veresy Ilona búcsúfellépését hirdette. Gyufát gyújtott és figyelmesen elolvasta. A színésznő a Sasfiókban búcsúzott a közönségtől. Csermely már látta ebben a szerepében és frenetikusnak találta. A mai előadásra is elment volna, hogy még egyszer megnézzé. Utolérhetetlen, csodás ebben a szerepében, de a sárcipő, amit ő, Csermely a jegyszedőnek ajándékozott volt, teljesen szétrepedt, ami a jegyszedőt arra indította, hogy Csermelynek az előadások további ingyenes látogatását a leghatározottabban felmondja.

Baltazár némán lépegetett és szórakozottan bámulta a közelgő lámpákat. Elhagyták már a főteret és az erőd körül futó letarolt fasorban jártak.

— Ez a Rostand nem ír rosszul — szólalt meg hirtelen az újságíró csúfolódó vidámsággal. — Ha nagyon akarja, nem bánom, megnézhetjük a Sasfiókot.

A fogalmazó megértően nyertett egyet. Széttárta karjait és elragadtatva ölelt egy láthatatlan lényt a keblére. Aztán mámoros csataordítással megragadta társa

karját és futva indult el a főtér irányában. Baltazár nevetve kapálózott a heves iram ellen, de nem tudott ellentállni, futott, lendült a lihegő Csermely nyomában, átugorva a park fagyos buxussövényén és az elrothadt virágágyakon. A rendőr gyanútfogó érdeklődéssel pislogott utánuk, aztán rosszat sejtve ő is futásnak eredt és lihegve követte a két száguldó fiatalembert, akik meglepetésére a színház előcsarnokába nyitottak be.

A titkár lelkes gesztusokkal és rosszaló fejcsóválással fogadta az egykori szerkesztőt. Ó, micsoda ember! Ennyire faképnél hagyni a művészetet és átengedni a színházi rovatot valami írástudatlan sihedernek, aki beleütközik a grammatika minden szabályába. A művésznőket önagyságának címezi a kritikáiban, az operetteket pedig Shakespeare darabjaival hasonlítja össze. Egy abszolút bivaly. Valóságos oázis a tudatlanság eme sivatagjában, ha a főjegyző ragadja meg olykor a tollat. Ámbar hol vannak a főjegyző nyikorgó snájdigságai a Baltazár ötletes írásaitól! Ojjé! A mai lapban Veresy Ilonát búcsúztatta, aki visszatér Pestre. Micsoda lapály!

Baltazár így tudta meg, hogy Veresy Ilona visszatér Pestre. Nem tett rá semmi észrevételt, nem kérdezett semmit, belépett a nézőtérre. Megállott a szorongásig megtelt terem végén, a falhoz támaszkodott és a karjait összefonva, felnézett a színpadra.

A második felvonás végén tartottak. Baltazárt, ahogy a néma, mozdulatlan tömegben elveszve a színpadot nézte, lassan valami sajgó nyugtalanság fogta el. Most látta először a színésznő karcsú alakjának lányos gyöngédségét, mozdulatainak ösztönös finomságát, most hallotta először hangjának szépségét, most érezte meg lelkének csillogó gazdagságát. Ösztönszerűleg összehúzódtott és egy gépies mozdulattal begombolta a kabátját. Védekezett a rátörő, feléhömpölygő varázs ellen. De késő volt, a hullámok elkapták és ő kiszolgáltatva tűrte, hogy a lány mozdulatai beleégjenek a lelkébe, a hangja beivódjék a fülébe. És amikor fenn a színpadon egy hervadt, öreg karosszékekben fehér arccal, csendes sóhajjal a Sasfiók elkészönt az élettől — nagyot emelkedett a

melle és meghatottan gondolta: szép volt! A színésznőt a forró tapsvihár néhányszor még a lámpák elé szólította. Bágyadt mosolyát körülhordta a nézőtéren, néhányszor megállott, alig észrevehetően biccentett és továbbfordította a fejét. Milyen más volt ez a fej, ez az arc, mint amilyennek eddig látta!

— Gyerünk, mon ami — indította magát útnak, elhessegetve minden ábrándot.

A Zizevszky sárga majomarca sokatsejtetően fénylett. Nem sietett, nem igyekezett sürgősen átvágódni a tömegben. Megfontoltan, tökéletes nyugalommal lépegett, mint akinek fölösleges sietnie, senki tőle a színésznőt el nem veheti.

A kapu alatt Baltazárt vadul megragadta a fogalmazó.

— Kiriljovics... örület... jöjjön, — lihegte izgatottan — hol feneklett meg?... Jöjjön.

Ész nélkül cipelte vissza Baltazárt a sötét udvaron a színészbejáróhoz.

— Jöjjön... káprázat... frenézis...

Betuszkolta egy keskeny, sötét folyosóra és az újságíró hiába faggatta, hiába próbálta magát kitépni a fogalmazó kezei közül, nem boldogult, kénytelen volt engedni és végigbotorkálni a rosszul szellőztetett, világtalan épületen. Egy alacsony ajtó előtt végre megállottak. A zegzugos szállodának egyik földszinti szobája volt, amely színházi öltözőül szolgált.

— Nyisson be... Azt üzenték, hogy hozzam ide... És a fogalmazó csontos ujjáival megkocogtatta az ajtót.

XIV

Baltazár belépett. A szobában a színésznővel találta magát szemközt. Egy széken ült, a haját bontotta. Még rajta volt a reichstadti herceg lányos selyeminge a habos mellfodrokkal, hosszú ujjcsipkéekkel, amelyek hosszú, sápadt ujjait eltakarták.

Baltazár meghajtotta magát.

— Hivatott, művésznő. Szabad tudnom, mi a kívánsága?

Veresy Ilona felvetette a fejét és vidáman vette szemügyre látogatóját.

— El akartam búcsúzni magától.

Váratlan kívánság volt. Baltazár nagyot nézett. A színésznő észrevette, maga elé mosolygott és azt mondta:

— Mon ami, én magát félrcértettem. Úgy érzem, meg kell ezt magának mondanom, mielőtt elmegyek... Szeretem elintézni a dolgaimat... Olyan voltam, mint egy ingerült vadmacska... haragos, vad... magát is megkarmoltam... ne rázza a fejét... egy kicsit, egy kicsit magát is megkarmoltam... Pedig hát maga nem akart semmi rosszat tőlem. Nem akart sem bántani, sem simogatni... Úgy-e?

Baltazárnak nem mozdult az arca. Azt felelte, hogy nem vett magán észre semmi karcolást vagy más sérülést, amiből azt következteti, hogy a kisasszony vadmacska korában semmiféle kártékony cselekedetet ellene el nem követett.

Veresy Ilona eltűnődve nézte.

— Makacs ember... Nem bánom, hát ne beszéljünk róla... Úgy-e, — kérdezte aztán más hangon — nem játszottam rosszul?

— A művésznő tökéletesen játszott — felelte kifogástalan udvariassággal Baltazár.

Néhány másodpercig csend volt, aztán látta és érezte, hogy a karjára lassan, tétován, szenvedélyesen alászáll, mint elhullott virág, a nő vékony keze, tropikus fehér szíromleveleket rajzolva a kabát sötét szövetére.

— A legbüszkébb ember, akit valaha láttam — szólott a nő komolyan. — Felnőtt embereknek hogyan lehetnek ilyen gyerekes szokásai?... Szórakozottan kigombolta fehér selyemingének néhány gombját és rámosolygott Baltazárra. — Györgynek hívják?... Idehallgasson, Baltazár György... Idehallgat?

— Hallgatom — felelte a fiatalember.

— Maga engem akkor este, amikor én gyermekes,

érthetetlen pátosszal valami értelmetlenséget hordtam össze azon a rozoga hídon... úgy-e, Baltazár György, maga akkor a karjaiba vett és megcsókolt?

— Körülbelül — hagyta rá Baltazár.

— Miért mondja, hogy körülbelül?

— Mert csak az ujját csókoltam meg.

— Úgy látszik, hogy rossz az emlékezőtehetségem... Végül is mindegy... Megcsókolta a kezemet, az ujjamat... Nem lehetek magának közömbös... És ezért mégegyszer kérem, felejtse el, ha kissé hirtelen voltam. Ha elmondanám az okaimat, talán könnyebben értene meg. De ez most messzire vezetne és én remélem, hogy magyarázat nélkül is idenyujtja a kezét.

Baltazár megfogta a feléje nyujtott kezét. Nem emelte a szájához, csak megrázta. Valami ismeretlen illat felhőzte körül.

— Agyó, művésznő, minden jót!

Az ajtón kopogtattak, aztán belépett az öltözőbe Zizevszky lovag. Elsodálkozva állott meg az ajtóban. Aztán előkelő gúnnyal lengetett egyet a kalapján.

— Áh... úgy látom, álkálmátlán időben jöttem.

Veresy Ilona felhúzta a szemöldökét, aztán kurtán, de határozottan bólintott a fejével.

— A lehető legalkalmatlanabb időben.

A lovag önhittén vigyorgott. Más választ várt, de ezért sem haragudott. Nem vette komolyan.

— Vágyis...

— Ne elemezze — szakította félbe a nő. — Kérem, hagyjon magunkra.

A lovag az újságíróra sandított. A szokatlan találkozás hatása alatt valami ünnepélyes aktusra felkészülve, már becsípte szemébe monokliját és ujjáról huzogatni kezdte sárga szarvasbőr kesztyűjét. Azért jött, hogy a művésznőt lekísérje az étterem külön helyiségébe, ahol tisztelői egy intím vacsora keretében óhajtanának tőle búcsút venni. De Veresy Ilona másképp határozott.

— Mon ami, — fordult Baltazárhoz — maga majd hazakísér. A lovag úr pedig köszön, Istenhozzádót mond

a művésznőnek és megy. A barátainak pedig... mondja azt, ami jól esik...

A lovag hasadt ajkai széles mosolyra tárultak. Úgy találta, hogy nem kell készpénznek venni a drámai hősnő szeszélyes tréfáját.

— Nos, lovag? Megy? — makacskodott a színésznő.

Zizevszky nevetve távozott. A széken heverő rózsacsokorból előbb kitépett egy szál rózsát és a gomblyukába tűzte. Majd lenn, az étterem előtt várni fogja a művésznőt. A viszontlátásra. Amikor künn volt, a nő nyugodtan fordult Baltazárhoz.

— Így. Most menjen maga is és künn várjon meg. Fel akarok öltözködni.

Éjfél felé járt már az idő, amikor az éttermet elkerülve kiléptek az utcára. Mögöttük egy kis cselédlány haladt, aki egy nagy dobozban a színésznő ruháit hozta. Baltazárnak megint az első estéjük jutott az eszébe, amikor ernyő alatt egymáshoz símulva haladtak a lejtős utca síkos útján és ő vidáman locsogott a maga életéről, Zizevszkyról, Rodáricsról és a város egyéb nevezetességeiről. Most minden érintés égeti. Az illat nyugtalanítja. Nehezen szorul ki kiszáradt torkán a szó, inkább nem beszél, nehogy elárulja az erőlködését. Érthetetlen némaság, nagy csend rohanta meg a lelkét. Az előbb ott állt az öltözőben és alig válaszolt a nő kérdéseire, amiket könnyű, futólag elfogyasztott vacsorája közben hozzá intézett. Most is hallgatja szaggatott beszédét és alig érti, mit mond. Csak a hanglejtését hallja, a hárfahúrok meleg pengését. Dolgokról, színházról, emberekről beszél, önmagáról semmit. Aztán odafigyel, mert Zizevszky körül csintalankodik a hangja, mint cikázó lepke valami sötét dög felett.

— Ó, a kis lovag! Milyen kiállhatatlan.

A kiállhatatlan szó megüti a fülét. Gyanakodva pillant a nő felé. Sötétbe jutott, nem tud tájékozódni. A lelke nagy sötétségben kavarg. Örömet érez a kiállhatatlan szóért és ez a felfedezés elveszi a kedvét. Nézi magát, mintha meztelen testét nézné egy operációs asztalon. Aztán csengő nevetés támad benne.

— Pjotruska, mit félted magad? Mit vegyelemzed magad?

És a kapu alá érnek. Veresy Ilona nem nyújtja búcsúra a kezét. Kinyílik a kapu és azt mondja: jöjjön, mon ami... És nevetve magyarázza:

— Le kell számolnunk egymással... Nyugtalan emlék maradna a számomra. Nem szeretek útravalóul nyugtalan emlékeket...

Merész hang, de derűsen hangzik. A sötét folyosón a kezét nyújtja. Vezeti, őt, Baltazárt. A tenyerük a kesztyűn át jó erősen tapad egymáshoz. A színésznő kezében játékosan, élénken váltakoznak az áramok. Néha átvillanik rajta valami, a villanást tovább adja neki, Baltazárnak, aztán elernyed...

A szoba kellemesen be van fűtve. Asztalon, zongorán virágok.

Kérdések, feleletek, egy-két szeszélyes futam a zongorán. Aztán elkészül a tea, felszűröcsölik. Nem néznek túlságosan egymásra, könnyed a hangjuk, őt elkapja ez a könnyűség, szavakat mond, amiknek nem sok az értelmük, de mély zenével szelik át a szoba levegőjét, mint petárdák, mint augusztusi hulló csillagok. Veresy Ilona olykor utánuk bámul és nyomban egy mély tekintet éri az arcát. Mintha azt mondaná ez a tekintet:

— Tetszel nekem, Baltazár György... Kár, hogy ilyen későn akadtunk egymásra...

Persze, későn. A bőröndök a sarokban, elegáns, kecses bőröndök útrakészen. Aztán megérinti a maga vállát. Ne rohanj olyan részegen Pjotruska, az a tekintet mást is jelenthet... A szobában virágillat úszik. Most tudja, mennyiszer sóvárgott a nők után, nem, Veresy Ilona után. Csak eldugta ezt a sóvárgását, dugdosta, Pandora-szelencébe zárta. Milyen utálatosan, könyörtelenül uralkodott a vágyain, hogy vezényelte az ábrándjait! Úgy viselkedett önmagával szemben, mint egy kiszikkadt, lapos nevelőnő, akinek száraz szája szüntelenül ontja a hasznos leckéket...

Alacsony, napraforgómintás kereveten ülnek, a lány

eigarettára gyújt, elgondolkodva lengeti néhányszor a hamvadó gyufát, eldobja.

Pestről beszél. Meggondolatlan, gyerekes félelem és nyugtalanság tartotta fogva, most, hogy visszatekint azokra a napokra, nem tudja megérteni, miért hagyta ott Pestet? Mikor megérkezett ide, még tele volt nyugtalansággal és haraggal...

— Holnap ilyenkor újra Pesten leszek — mondja csendesen.

Ellhallgat, a falra néz. Most kiszállt a szobából, egész lelkével otthon van, egy másik, Baltazárnak ismeretlen világban.

— Késő van — mondja. Aztán hirtelen Baltazárra néz. — Került engem?

Összenéznek, kutatják egymás lelkének tartalmát.

— Kerültem.

— Nem volt rám kíváncsi?

— Borzasztóan — mosolyog Baltazár.

— És mégsem jött?

— Nem jöttem.

— És most?

— Itt vagyok.

Veresy Ilona kibontja a haját. Az aranyszőke fürtök lebágyadnak a vállára.

— Szeret? — kérdezi tréfásan.

— Szeretem — mondja Baltazár ugyanúgy.

— Szeret? — komolyodik el a kérdés.

— Szeretem.

A nő megrázza a fejét. Elfogultan mosolyog.

— Ennek a szobának rossz az akusztikája. Nem jól értettem... Hogyan mondta?

— Szeretem — hangzik kurtán, határozottan a felelet.

— Három hónapig voltam itt... Reggel utazom, Baltazár György... Miért mondta ezt nekem?

— Mert kérdezte.

Veresy Ilona megrázza a fejét. A teste kiegyenesedik, a tekintete elfordul.

— Fölösleges volt.

Nem mondja meg, miért. De Baltazár tudja. És most mámor csinnadrattázik a szívében. Igen, igen, a szívében. Fölemelkedik a napraforgós kerevetről, magasnak és diadalmasnak érzi magát, a karjai szétvetődnek, mint kőszáli sasnak a szárnyai és a szédítő sziklacsúcsról neki-lódul a kéklő levegőóceánnak.

— Nem volt fölösleges, Ilona... Vágytam elmondani és maga kívánta hallani.

Két karja ráfonódik a lányra, mellét a mellén érzi, szája most indul el a nő forró szája felé. De valami rá-tapad hirtelen a szájára, nagy erővel elzárja a csók út-ját. A nő tenyere; karjait megfeszíti a hátráló nő szilaj dereka.

— Nem így gondoltam, mon ami!

A hangja riadt, szomorú. Nem haragszik, de az arca elváltozik és visszautasító lesz. Az elhirtelenkedett ölelést megalázónak találja. Átmegy némán a szoba túlsó felébe, megigazítja a haját és kitekint az ablakon. Csend. Aztán megfordul. Felnevet, egyre élénkebb lesz és rázza hideg kacajjal a fejét, hogy szőke fürtjei végigomlanak a halántéka mentén. Ó, nem így gondolta... nem egészen így gondolta... Ez túlságosan váratlan mozdulat volt... egy kicsit vérmes... Tudja, hogy nincs joga érte haragudni, mert a félreértést a kérdéseivel ő okozta... Nem is haragszik, de Baltazárnak meg kell ígérnie, hogy okosabb lesz...

Kétségtelen, az ember nem száguldhat neki ilyen tüzes vágtaival egy törékeny női deréknek. Igen népies, igen huszáros stílus... A torkán akad a mondanivalója. A feje körül cikk-cakkosan röpköd a lány kacaja, kissé csúfondárosan, kissé megbántottan. Leül egy székre, sivár mentségeket makog, mint hasonló helyzetben sok ezer év óta minden kibiesaklott kurafi. A hangja, a szavak, amiket hősies nyugalommal makog, úgy érzi, irtózatosan közönségesek. Elhallgat, némán viaskodik a rossz szellemmel, amely kábulatát felhasználva, ostobaságokat sugall neki. Torkonragadja és megfojtja. Az álom, a kábulat kimonója lehull róla, újra viszontlátja önmagát. A szava megint nyugodtan cseng, a tekintetét biztonság irányítja.

A színésznő elesodálkozva pillant rá. Aztán búcsúznak, késő van.

— Jó éjt, mon ami... — nyújtja kezét a nő mosolyogva. — De a pályaudvaron ott legyen ám.

Meghajlik, hosszú fekete hajának néhány fürtje a homlokára hull, mosolyog ő is.

— Ha súlyt helyez rá, művésznő...

— Ó, de kiállhatatlan — fenyegeti az ujjával a nő.

Egy tekintet éri még. Tartózkodóbb, mint az előbbi, de jelentősebb, komolyabb. Aztán elfordul.

Mikor az asszonyosság, akit lenn az udvaron a vackából kizörgetett, csoszogva indul meg vele a kapualatti hosszú folyosón, a kapu zárjában megcsikordul egy kules. Az asszonyosság fölemeli a kezében himbálódzó széllámpát és a jövevény arcába világít.

Zizevszky áll előttük. Nyilván nem először jár itt, fehér alumíniumkulesot tart a kezében. Megáll, egymásra néznek.

— Mi az, Báltázár... mire vár mágá itt á kápu álatt?

Nem felel neki. Néhány talpraesett felelet hemzseg a begyében, de nem méltatja szóra. A lovag int az asszonyoságnak, hogy világítson be a lépcsőházba és otthonosan, sokatmondó vigyorral indul fel a lépcsőkön.

A hideg éjszakai levegő, amikor kilép az utcára, élesen csap az arcába. A kapu előtt néhány másodpercig az az érzése, hogy vissza kell fordulnia. Aztán lehúzza kalapját forró homlokára és lázas kézzel cigarettára gyújt. Ahogy tüzet ad a cigarettájának és az égő gyufát szórakozottan eltolja magától, a gyér világosságnál piktorlétára szárát pillantja meg s ahogy följebb szalad a tekintete, fenn a létra csúcsán meglátja a fogalmazó körvonalait.

— Hoháháhu, Kiriljovics Pjotr — didereg a magasból a fogalmazó és lassan lefelé vackolódik a létrán — mindent láttam ám...

Nem volt szemüveg az orrán és így vajmi kevés látnivalóban lehetett része. Ki is derül ez nyomban, sőt az is kiderül, hogy amit látott, azt is másnak nézte, mint ami volt. Talán egy óráig kotolt fenn a magasban, dacolva széllal és faggyal, hogy szemtanuja legyen a barátja bol-

dogságának. A lábai és kezei valósággal meggémbe-
redtek.

Baltazár nevetésre fakadt.

Hazafelé vették útjokat. Baltazár nem figyelt többet a fogalmazó fecsegésére. Valami kavargott, készült benne. A szeme szenvedélyesen kutatott az éjjeli sötétben, a hideg, csillagos égboltozaton valamit látott, valami megragadta. Nagykésőre megfogta a barátja karját és örvendezve mondta:

— Azt hiszem, Csermely, hogy más állapotban vagyok. Tavaszra egészséges regénynek fogok életet adni.

A fogalmazó boldogan kukorékolt.

Aznap Baltazárnál aludt. Az újságíró az asztalon készített számára fekvőhelyet. Reggelig beszéltek a regényről.

— Idehallgasson, Pjotruska — szólalt meg reggel felé a fogalmazó, aki egész idő alatt azon tűnődött, hogy barátja miből fogja kihúzni a telet. — A regénye isteni lesz... El fog jönni a maga ideje. Hanem... mit is akartam... igen, volna egy ötletem... El kell sütni Pagátot. Keríték rá vevőt... Mi a véleménye? Ide figyeljen. Alszik? Nem? Évenként háromszor-négyszer eladóvá tennők Pagátot... egész csinos kis évjáradékot lehetne így biztosítani... Mi?... Én vállalom az eladást... Pagáttal maga megbeszéli a dolgot, hogy kellő időben mindig honvágyat kapjon és hazaszökjön... Ért engem, Pjotruska?

Ruhástul feküdt az asztalon s amíg hadart, ujjaival szorgosan összeszedte a zsebében rekedt kenyérmorzsákat s amikor egy csipetnyi gyült össze belőlük, berázta őket a szájába.

— Alszik, galamboeskám?

Nem kapott feleletet. Baltazár aludt, barna arcán sajgó mosoly ült.

XV

A tél ebben az évben igen barátságtalan magatartást tanúsított velük szemben. Viharosan orgonázott az ablakuk alatt, a kikopott küszöb és az ajtó között támadt nyíláson hideget és havat csempészett be a kicsi szobába, amelyben lámpa és pipa füstölögtek versenyt egymással. A versenyfüstölgésbe olykor a bádogkályha is benevezett, de hamar kilehelte sovány képességeit és elaludt. Baltazár és Csermely az ágyon ültek és szaporán lógatták a lábukat, hogy meg ne fázzanak.

Egy délután a fogalmazó hóna alatt valami jókora poggyászt cipelve lelkes zajjal robogott be a szobába. A rongyokba pólyált csomagot ledobta, a zsebéből két hatalmas kampósszöveget emelt ki és minden magyarázat nélkül nekiállott, hogy a szöveget a szoba két átellenben fekvő falába, közvetlenül a mennyezet alatt, beverje. Baltazár egy darabig szótlánul nézte a titokzatos műveletet, aztán megrázta a fejét és kijelentette, hogy neki dolga van, ma nem ér rá magát felakasztani. Ami a fogalmazót illeti, csak az a megjegyezni valója, hogy a szög kissé magasan van, ami némi nehézséget fog gördíteni az elhalálózása elé.

A fogalmazó fölényesen legyintett. Ne féltse Baltazár a szöveget, jó helyen vannak. Itt mindössze egy fizikai törvény ötletes felhasználásáról van szó. A szoba felső régióiban a hőmérséklet sokkal kedvezőbb, mint az alsóbb rétegekben. Itt van ez a függőágy, amit magával hozott. Nem igaz? Nos... Hogy a függőágyat hol szerezte? Nevetséges kérdés! A szomszédban lakik egy özvegyasszony, akinek a padlására gyakran feljárt, hogy az ott heverő ócska könyvek között kotorásson. A nyáron látott egy kerti függőágyat. Ma eszébejutott, felkérérdzkedett a padlásra, összepakolta a hálót és a padlásnyíláson ledobta az utcára. Aztán lesétált, elköszönt az asszonytól... no, és most rajta...

— Segítsen, Pjotruska...

A szoba két fala között kifeszítették a hálót, a fogal-

mazó felkapaszkodott rá és hangos elégedettséggel adta át magát a gyönyörnek.

— Nagyszerű éghajlat... Elsőrendű nyaraló... Tropikus levegő... Váltsa meg maga is a jegyét az expresszre... Biztosítom, hogy kitűnően fogja itt magát érezni...

A függőágyat kinevezték tropikus pálmaligetnek és felváltva élvezték annak enyhe éghajlatát és emelkedett fekvését...

Az istállóban, amely hátát a Baltazár szobája falának támasztotta, a tehénképű szolgálólány álmosítóan zümmögött naphosszat. Szerette az istállót, számára ez illatos budoár volt, dolga végeztével odahúzódott és a napját azzal töltötte, hogy eldiskurálgatott a tehénnek, amely körül gyöngéd gyámi teendőket végzett. Ha az asszonya hívta, vagy ha a konyhában akadt dolga, visszatérőben mindenről beszámolt a tehénnek. A tehén hálás lélek volt, olykor gyöngéd bögéssel jutalmazta a szolgálólány közlékenységét. Ha a szél zúgása elállt az udvaron és a kürtőben, minden szavát tisztán hallhatták és nem egyszer épületes dolgokról értesültek. Néha a szívét is kiöntötte a tehénnek: „Mindíg kikerget engemet a szobájából... Nem szereti a szegén szolgálólányt... Ne kergetse ki Baltazár úrfi a szegén lányt a szobából... Szűz Mária add, hogy beteg legyen mégegyszer... Marjítaná ki a lábát... add Szűz Mária, hogy hideglelés jöjjön rá... én kenőccsel kenetném a lábát, meg a hátát, a mellét... Osztan ráigazítanám a paplangyot... tudom, akkor nem kergetne ki a szobájából...” Egyszer arról ábrándozott, hogy Baltazár az övé lesz. El is beszélt a tehénnek, hogyan fogja szerelme tárgyát boldogítani. Baltazárnak lúdbőrözött a háta, a fogalmazó azonban zajos felköszöntőket rögtönzött.

— Pjotruska, mi tagadás, magának eszeveszett szerencséje van a nők körül.

... Veresy Ilona elutazott és az újságíró fölöslegesenek ítélte, hogy tovább foglalkozzon az emlékével. Nem ment ki a pályaudvarra és nem vett búcsút tőle. Pedig, ha kimegy, megvigasztalta volna az a várakozó és cso-

dálkozó tekintet, amelyet a fiatal nő lebegő fátyla mögül minduntalan a pályaudvar bejárója felé vetett, amíg Rodárics és a főjegyző néhány más színházi rajongó társaságában ott ácsorgott a vonat ablaka alatt. És talán gondolkodóba ejtette volna az, hogy a lovag sem jelent még a pályaudvaron, hogy elbúcsúzzék a színésznőtől. Az ügy, úgy gondolta, végleg lezáródott a számára. Becsukta maga mögött az ajtót. Furesa, sajgó érzések futottak rajta keresztül. — Ah, mon ami, — állapította meg gúnyos megilletődéssel — ennek a benned futkározó érzésnek fájdalom a neve. Mon ami, hiszen te szenvedsz! Szenvedek — ismerte be mosolyogva. És hozzátette: De csak egy kicsit... Volt valami könnyed nemtörődömség benne a saját érzéseivel szemben, úgy rohant el a maga szíve felett, mint oceánjáró gőzösök megmérhetetlen mélységek felett. Pedig ha mérőönt vesz és lebocsátja a szívébe, hogy megmérje annak az érzésnek a mélységét, amelyet a színésznő hasított benne, nem ért volna olyan hamar feneket, mint ahogy hitte. Nem beszélt többet a színésznőről, de a fogalmazónak nem tiltotta meg, hogy hangosan ne rajongjon a játékáért. Milyen csodálatosan finom volt a Sasfókban! Mennyi mindent fejezett ki egy lehelletnyi mozdulatával, a szemének rebbenésével... Az udvaron térdig nőtt a hó, a napok egyhangúak voltak. Baltazár nem vehette rossznéven, hogy a fogalmazó így próbálja elűzni a szürke délutánok és hosszú esték unalmát. Leszámítva azt a néhány felleget, amely elnyargalva felette, szeszélyes árnyékfoltokat hullatott a kedélye derűs síkjára, nem borult el és ha hideg volt is a szobája, versenyt tudott fűtyülni a kihűlt kályhacsőben kalandozó széllel. Az élelmszer utánpótlás is sok kívánnivalót hagyott hátra, úgy működött, mint egy rossz motor, gyakran kihagyott. A fogalmazó szokása szerint minden nap előállott az indítványával:

— Csinálni kéne valamit, Kiriljovics Pjotr...

De nem lehetett semmit sem csinálni, pedig a világ nagyon rászorult volna nagy tettekre. A fogalmazónak volt néhány társadalmi reformötlete, de a társadalom

takarójába burkolódzva téli álmát aludta és nem mutatott hajlandóságot arra, hogy holmi reformoknak vesse alá magát. Ezek a reformtervek különben is túlságosan mélyrehatóak voltak ahhoz, hogysem a tunya emésztésnek és habozó haladásnak ezekben a szürke éveiben visszhangot kelthettek volna. Az emberiség a tudomány békés szemétdombjai körül kapargált. A fogalmazó túl lassúnak találta a tudomány emésztési folyamatát. A világ általában roppant célszerűtlen irányban mozog előre. Ami pedig a kultúrát illeti, a válasz: hóháháhú!... Talán abban nyilatkozik a kultúra, azt tekintsük a kultúra fokmérőjének, hogy a főjegyző már nem eszi késsel a halat, mint tavaly, minthogy azonban másképp nem tud hozzáférközni, addig nyaggatja villájával jobbra-balra, addig kísérletezik különböző fogásokkal, amíg a hal elunja a sok csiklandozást és kicsicsonkázik a tányérból az abroszra... Á, Kirijlovics Pjotruska, ne csicseregjünk a kultúráról, mert dühbe jövök... becsületszavamra dühbe jövök... (Soha senki sem látta még dühbe jönni. Vagy gyáva volt, mint a nyul, vagy vakmerő, mint egy felizgatott kecskebak, de ahhoz, hogy dühbe jöjjön, nem volt eléggé kifejlődve az epéje...) A világban előforduló buta dolgokat csak ezzel a gyűjtőnévvel lehet megjelölni: tehénpalacsinta... Pedig annyi szép és méltó feladat vár az emberiségre... Itt van például a keménygallér viselésének eltörlése. Itt van például a nők arányos elosztásának a kérdése. Ha ezt igazságosan megoldanák, akkor minden nemesen gondolkodó, szépen érző férfinak jutna nő és pedig a javából, nemesak olyan alakoknak, mint Zizevszky... Zizevszkyt ebben az új társadalmi rendben legfeljebb ha valami alsórendű mosogatóleány illetné meg... Egyébként azt rebesgetik, hogy a cselédje az ő jóvoltából nemrégén egészséges fattyúnak adott életet...

— Pjotruska... arra spórolok, hogy leköpjem egyszer a bokavédőjét...

Baltazár alig figyelt rá, olykor abbahagyta a fütyörészést, a térdére fektette mappáját és írt. A regényét írta. A ceruzája játékosan, sebesen szaladgált ide-oda a

papíron. Egy idő múlva aztán félretette, megdörzsölte a kezeit és beléjük fujt. A fogalmazó a lelkére kötötte, hogy a szerelemmel is annak érdeme szerint foglalkozzék. A szerelem a lét legnemesebb adománya, a legnagyobb földi jó, az olyan nagy írónak, mint Baltazár, sem kell a szerelmet elhanyagolnia. Baltazár mosolyogva hallgatta a jótanácsokat. Vajjon ötezer év múlva is írnak még regényeket? Vajjon az irodalom, a költészet nemcsak ennek a gyermekes kornak a betegsége? Vagy ötezer év múlva is kelleni fog az emberiségnek a kieszt történetek, leírt csók, a szavakkal lefestett szenvedélyek és szelíd álmódzások kellemes izgalma? És ha megszűnik — mert bizonyára meg fog szűnni, a mai formájában mindenetre — milyen magasabb javak fogják az irodalomban kifejezésre jutó szépet és kellemeset pótolni?

Néha Frost is benézett hozzájuk. Cigarettát hozott és hallgatta a tréfáikat. A színésznőről, akinek Baltazárral levelet íratott, nem tett többet említést. A levelet napokig hordta magánál, aztán úgy határozott, hogy nem küldi el. Az okát nem mondta meg, hiába faggatta a fogalmazó.

Karácsony előtt néhány nappal elhatározták, hogy Pagátot forgalomba hozzák. A forgalmat szószerint értették, úgy, ahogy a fogalmazó ősz végén kifejtette. Szűkös napok kocogtattak az ajtón, tenni kellett hát valamit. A fogalmazó zsineget kötött a kutya nyakára, bolhaszínű bő felöltőjét szorosan magára csavarta és elindult Pagáttal, hogy egy jegyző ismerősével, aki alig tizenöt „versztnyire“ lakott a várostól, benn a hegyek között, a vásárt nyélbe üsse. Pagát értett valamelyest a vadakhoz, nyulakhoz, rókákhoz, a szalonkát is jól tudta aportírozni, persze, ha már lehullott. A vásár hamar létrejött, a kutya, mintha sejtette volna, hogy a gazdája kenyérkereseti pályára fogta, nem koncertezett már olyan meghatóan, amikor Csermely az idegen házban hagyta. Az adásvétel nyolcvan koronát hozott a házhoz és másfél méter száraz kolbászt, amit a jegyző ráadásul adott. (Pagátnak szemrevaló, rendkívül csinos alakja volt, csokoládébarna pofáján bársonyosan feszült a bőr, a szemei kedélytől és fölényes

értelemről sugároztak, kedvelte a tréfákat, a sportokat, a szórakozásokat, de ha munkába kellett állani, nem ismerte a megalkuvást és nem akarta ravasz képmutatással kijátszani a gazdáját. Szorgalmasan gázolta a zsombékok vizét, a vetéseket és a tüskés hegyoldalakat. A láposban szimatja egyenesen a szittyó között fészkelő vadrucákhoz vitte.) A kolbászt a mestergerendához kötötték, úgy csüngött le a mennyezetről, mint a harang kötele, a bicsok az ajtófélfába szúrva várta, hogy nagyot messen vele a kolbáson a két jóétvágyú fiatalember. Pagát úgy négy hét múlva egy hóviharos délután visszaérkezett rendeltetési helyére. (Meg kell adni, nem töltötte haszontalanul az időt, amíg odavolt: két rókának harapta át a torkát és a jegyző szarkáját is törölte az élők sorából.) Megérkezve a ház elé, lenyomta az ajtókilincset és boldogan csókolt kezét a gazdájának. Aztán amikor kiörvendezte magát, fáradt fejét lenyugtatta a Baltazár ölébe és estig onnan el nem mozdította.

A jegyző gyanút fogott, néhány hét múlva beszánkázott a városba és óvatosan benyitott hozzájuk, hátha tettenéri a kutyát a helyszínen. A fiatalemberek rendes bokázásukat végezték a szobában, hogy felmelegedjenek és táncmozdulataikat hangos énekkel kísérték. A mostoha viszonyok úgy akarták, hogy Pagát meg se melegedhessék tisztességesen a házi tűzhely szegényes parázsánál; két hét sem telt bele egészen és Csermely már a nyakára erősítette újra a zsineget, hogy legújabb gazdájához, aki — talán mondani sem kell — a jegyző falujával ellenkező égtáj felé lakott, a havas téli reggelen elkísérje. Ennek a harmadik vendégszereplésnek a jövedelme is elúszott már; soványan hozott, a fele elment szabóhoz, cipészhez, ház-bérbe, a másik felével régebbi réseket kellett betömni. Üres volt hát újra a zsebük, de a hangulatuk annál zajosabban nyilatkozott meg. A regény örvendetesen gyarapodott úgy szépségben, mint terjedelemben. Kiadós álmok vonultak el a láthatáron, a siker édessége ízesítette a szájukat, a reggeli napfénnel a dicsőség rózsaszíne derengett be a jégvirágos ablakon. Kiadókról, példányszámokról, kritikáról beszélgettek és elfeledkeztek arról, hogy

a lámpába estére már nem futja petróleumra, mert a pagáti judáspénzeket immár harmadszor is eltékoztatták. És ugyan mire Űrteremtőm, ha szabad a kérdést felvetni? Kenyérre, cipőtalpra, paprikás szalonnára és más önző célokra! A pénz túlságosan piszkos szerepet játszik itt a földön, túlságos zavarokat idéz elő, hogysen az emberiség békésen elhelyezkedhessék azon a napfényes tisztáson, amely a születés és halál határmesgyéi közé esik. Ki lehetne pedig tövestül irtani és akkor az emberiség nem hasonlítana ahhoz a falánkul zabáló alsórendű lényhez, amelynek gasztrea a neve és amelynek csak egy szerve van, a gyomor és egy ösztönzője, a falnivágyás. Hatalmas, nagy vitalitású emberek, de az emberiség kilencitizedrésze is, akik házakat, üzleteket, szőnyegeket, ezüstkandelábereket halmoznak össze, akik méltóságoknak a birtokosai, úgy zónáznak át az életen, hogy nem ismerik tíz növénynek, tíz madárnak, tíz csillagnak a nevét. Milyen suta az ember künn a természetben, milyen gyermekes naívsággal lepődik meg a hegyeken, milyen műkedvelő együgyűséggel pártfogolja a mezei virágokat! Ha törvényt lehetne hozni arról, gondolta az ujságíró, hogy minden ember köteles naponként egy félórát a csillagos eget nézni, milyen nagyot változnának az életről és halálról való fogalmaink és velük együtt, hogy megváltozna az emberiség földi menetrendje!

A kutya miatt különben nem nagyon furdalta őket a lelkiismeret, nem láttak semmi tragikus rosszat abban, amit elkövettek, semmi olyat, ami a kor erkölcsi színvonalá alá méritené őket.

A jegyző savanyú arccal távozott és ők vidáman bokáztak tovább.

Tél végén a házat, amelyben az ujságíró lakott, egy kis baleset érte. A nehéz hőtömeg alatt beszakadt a rozoga épület teteje, átszakította a deszkamennyezetet és eltemette a Baltazár szobáját. Sétáról tértek vissza és nagyot néztek, amikor a beomlott lakás elé értek. Az ajtót eltorlaszolták a leomlott fadarabok, téglák tömege és a hó, amely súlyosan feküdt végig a pusztuláson.

Baltazárnak eszébe jutott, hogy a fogalmazó nemrég valami emléktábláról hadart, amelyet az ő tiszteletere helyezne el a társadalom ennek a háznak a falán. Fitymálóan nézte a megrokkant vityillót.

— No, ezt sem fogják már emléktáblával megtisztelni!... De hát lássuk csak...

Hosszas munka után sikerült az omladékok annyira eltávolítani, hogy bejuthattak a szobába. A szomszédok csákányt és lapátot hoztak, segédkeztek az eltakarításnál. A fogalmazó elázva, elrongyolva, siralmas, piszkos arccal kaparta ki a havas sárból a regény kéziratának néhány tönkreázott oldalát.

— Galambocskám — szólalt meg sajogva, majdnem sírva — idenézzen...

Sikerült még néhány sáros papírlapot kihalászni a feltúrt, elázott törmelékből.

— Mi lesz most, Pjotruska? — kérdezte a fogalmazó sápadtan, mély részvétellel keresve a barátja eltűnődő tekintetét. Baltazár kezébe vette a megmentett lapokat. Sokáig nézte őket. Néhány sort elolvasott, aztán Csermelyre pillantott. Elbúcsúzott a regényétől. Tudta, sohasem fogja még egyszer megírni. Nem, ezt sohasem... Ezzel már betelt, nem tudná még egyszer papírra vetni, sorról-sorra kivájni az emlékezetéből... Összegyűrte a lapokat és a gomolyagot könnyű mozdulattal elhajította.

— Hogy mi lesz? Azt kérdi, hogy mi lesz most?... Egy házzal tovább állunk, mylord. Ennyi az egész... És most rajta, mentsük ki a fogkefémeket a nagy összeomlásból...

A kis ócska vászonbőrönd is előkerült. Baltazár beleszerelt a megmentett földi javait. Nem sokja volt, de még annál is kevesebb maradt meg most a számára. Megfogta a horpadt bőrönd fülét és indulást vezényelt. De aztán megállította a menetet. Az ajtó hátán szögbe akasztva egy papírlap lógott, amely az ajtó mélyedésébe húzódva elkerülte a pusztulást. Napirend volt, amelyet Baltazár akasztott ki a maga okulására és figyelmeztetésére, amikor a színésznő elutazott.

— Akassza csak le, — intett a fogalmazónak.
Csermely leakasztotta.

— Olvassa, Csermely. De értelmesen. Hadd hallják ezek a korhadt gerendák...

Csermely megigazította a szemüvegét (nemrég vette neki Baltazár) és olvasni kezdte:

Barátom!

Nem letérni az útszélére, az óvatosok, a köszvényesek, az igásállatoktól félők, a befellegzettek és mankósok bogáncsárnyékolta ösvényére; nem tanakodni és nem ajkbiggyeszteni; nem morzsolódni, nem öregedni, tisztelt Kibicsaklotti. Kis horzsolásokat nem fájlalni. Éjjeli tücskön nem elmélázni. Hosszú szakállt nem eresztetni. Préselt kakukfüvet nem szaglászni. Bankjegyet garasra nem váltani és nem meghalni, barátom.

Hanem:

1. Nekirugaszkodni.
2. Kitavaszkodni.
3. Friss hajnalokból nagyot lélekzeni.
4. A hangszalagokat kacajra stimulálni.
5. És nem félni.
6. És nem megállni, csak menni, menni, menni.
7. És újra megpróbálni...

— Indulónak nem rossz — mondta Baltazár. No és most, miután felszedtük a horgonyainkat, elindulhatunk.

A fogalmazó már mélyen belelovagolt az álmodozások sűrűjébe, nehezen talált vissza a valóságba. Szomorúság motoszkált a hangjában. A patak felé néző kicsi vasrácsos ablak előtt ecetfa suhogtatta kopasz veszőit. Amikor az udvaron áthaladtak, a gőzmalom pénztárnoka, aki a konyhában tizenhétedik kalitkáját lombfűrészelte, részvétellel lengette Baltazár után kövér kezét. Az ujságíró néhány másodpercre eleresztette a bőrrönd fülét és megállott a pénztárosék ajtaja előtt. A konyha gőzéből az asszony szőke feje bontakozott ki. Olyan volt ez a nő, mint egy sárga búzakéve, amelyet elfelejtettek kicsépelni és magától hullatta el magvait.

— Mennyire sajnálom — mondta petyhüdten és sugártalan szeméből részvét ömlött az újságíróra.

Az istállóból a rengőmellű cseléd dugta ki puffadt tehénarcát. A szemeiben, amik máskor kifejezéstartalannul feketék voltak, mint a cipőgomb, mintha most valami elfulladt kérdés vajúdott volna. Meredt vigyorral, bambára nyitott szájjal bámult ki az ajtón. Baltazár a zsebébe nyúlt. Volt még néhány garasa, azt sietve a lány felé nyújtotta és borzongva fordította félre a fejét. Aztán megfogta újra a koffer egyik fülét, a másikat a fogalmazó ragadta meg és sietve elhagyták az ócska házat.

Az utcán Csermely felvetette a kérdést:

— Pjotruska... mit is akartam mondani... igen... hova megyünk tulajdonképpen?

— Természetesen az orrunk után — adta ki az irányt az újságíró ellentmondást nem tűrő hangon.

A fogalmazóra is átragadt ez a nyugalom.

— Hoháháhu — mondta tele torokból és felvidámodva botorkált Baltazár után.

(Vége az első kötetnek)

II.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I

Páter Izidort elálmosította a kora tavaszi szellő és kövér kezeit a lábai között álló ernyőre támasztva, lágyan lóbálózott a zörgő szekér hintázó bőrülésén. A szekér a városba igyekezett. Az őrház előtt leeresztett sorompó fogadta őket, a parasztgyerek, aki a gyeplőt tartotta, odaszólt valamit az apró lovacskáknak, mire a szekér megállott és a páter kinyitotta a szemét.

— Hollá na, mi a baj? — kérdezte felriadva.

A háta mögött valami mozgást neszelt a szénában. Megfordult és a saroglyában egy bolhaszínfelöltős alakot látott, aki háttal fordulva, egykedvűen lógatta lábát a szekérből. A kezében murok volt, azt harapdálta csendesen. A páter megérintette a vállát.

— Szabad tudnom, amice, kényelmesen érzi ott magát?

Csermely volt. A Pagát hosszas távolléte miatt nyugtalankodva egy kis felderítő sétát csinált, hogy a kutya szokatlan elmaradásának okait kipuhatolja s ha lehet, a feledékeny állatot visszacsálja a városba. Eredménytelen útjáról visszatérőben megpillantotta a szekeret s rajta a bóbiskoló papot; úgy határozott, hogy nem folytatja gyalog az utat és felszállva a szekérre, kényelmesen elhelyezkedett a puha szénában. A megszólításra most sietve ugrott ki a saroglyából.

A pap kedélyesen nézte a fiatalember sietős mozdulatait.

— Mi a szösz csinál, amice? Talán sürgős a dolga, hogy gyalog akar menni? ... Maradjon csak, van itt hely a maga számára is.

A fogalmazó gyanakodva nézegette egy darabig, az-

tán elfogadta a meghívást. Felkapaszkodott a pap mellé a bőrülésre és bemutatkozott.

— Csermely, elesapott városi fogalmazó.

A pap megfogta a felé nyujtott csontos kezét és hosszú ideig nézett a fiatalember arcába.

— Tehát maga az?

— Igenis... Talán tetszett már hallani rólam?

A páter biccentett.

— Hallottam egyet-mást.

A fogalmazó kuncogott. Olyan röhögésféle volt.

— Haragban vagyok a társadalommal — mondta mintegy magyarázatképpen.

Sok bolondság keringett róla a városban. Mulatságos cselédhistóriák, furcsa, romantikus történetek, isten-tagadó szónoklatok, éjjeli kalandok. A vékonyra kopott bolhaszínű felöltő zsebéből füzetek és összegöngyölt folyóiratok kandikáltak ki, amiket valamelyik kávéházból tulajdonított el egy őrizetlen pillanatban. A kezében félig lerágott murkot tartott, a külseje rendetlen volt, állából hosszú, ritkás szőrszálak állottak ki, szökén és olyan egyenesen, mint a sündisznó tüskéi. A pap figyelmesen nézett a nyugtalan, szeplős arcba, a hunyorgó gyerekes szemekbe és résztvevő jóindulat sarjadt benne.

— A Baltazár barátja?

— Igenis kérem. A Baltazár barátja vagyok. Külöleg ez nem látszik rajtam... Kissé fesztelen egyéniség vagyok... Nem igaz?

A sorompót újra felhúzták, a kicsi ló elindította a szekeret. A pap elnézően bólintott a fogalmazó kérdésére. Hóbortos, ártatlan lélek, akit oktalannul félrelöktek a szemétkosárba. Ha igaz is az a sok furcsa história, amiket beszélnek róla, nincs szó elvetemültségről, vagy gonosz romlottságról. A Baltazár barátja. A Baltazár barátja nem lehet züllött és gonosz. Az emberek felületesen ítélnék és a külső burok miatt nem látják az igazat, a lényegét.

A szekér lassan zörgött velük a köves országúton. Elhagyott nyári vendéglő előtt haladtak el, amely az útszélén, kicsi erdőparcella közelében állott.

— Tetszik tudni, főtisztelendő úr... tetszik tudni, mi volt eddig a legfőbb jó az életemben?... A szódavíz... — Nevetve nézett a páterre. — Igenis kérem, a szódavíz... Gyermekkoromban... ebben a vendéglőben... kiránduláson... úgy éreztem, hogy ez a legfőnségesebb élvezet... Zodavásszer... Azért mondom ezt, kérem szépen... azért említem, mert ez is bizonyítja, hogy a boldogságról való fogalmaink korántsem olyan megállapodottak, mint ahogy az Egyház hiszi...

Fesztelenül csevegett és meglepte a páttert felkapott és félredobott ötleteivel, váratlan fordulataival, sebesen nyargaló beszédjével. Később levette zöldesbe játszó keménykalapját, rövidlátó szemeivel végigtekintett az eléjük táruló völgyön és hirtelen azt kérdezte:

— Lehet engem azért exkommunikálni, mert szeretem Adyt? Úgy-e nem? És be sem várva a páter feleletét, sebesen néhány verssort idézett Ady költeményeiből.

Amíg szavalt, egy madár röptében a fejére hullatott valamit.

— Látja, főtisztelendő atyám, — jelentette ki sietve és közömbösen letörölte magát — ezt a madarat irigylem... Igen... Igen... Ez mindenkivel megteheti ezt... Nem igaz, kérem szépen?... Ez még a polgármesternek... a főispánnak... a belügyminiszternek is a fejére szórhat valamit... Igen... ezt nevezem én valódi demokráciának... Ez az igazi egyenlőség... Olyan egyenlőség, amelyből az emberiségre is háramlik valami... A törvények előtti egyenlőség?... Nevetséges... Igen, a madarak előtt... ott egyenlőek vagyunk... Nem igaz kérem?... Én lelkesedem a madarak demokráciájáért... Mi a véleménye főtisztelendő úr?

A páter még nem foglalkozott a demokráciának ezzel az újabb válfajával, így nem is volt véleménye róla s beérte azzal, hogy jólelkűen mosolygott. Aztán Baltázár felől kérdezősködött. Három hét előtt találkozott vele utoljára. Jókedvűnek látszott, de mintha kissé rossz bőrben lett volna. Éppen készült hozzá, hogy meglátogassa. Remélhetőleg nem beteg.

— Oh kérem, — legyintett a fogalmazó — csak egy

kis nézeteltérés a gyomrával... A gyomra egyre követelt... ő pedig nem adott... Megmakacsolta magát és nem adott... Tetszik tudni miből élünk most?... Abból kéremszépen, hogy lóvá tesszük a társadalmat egy bizonyos Pagát nevű vizsla közreműködésével.

A páter kíváncsian hallgatta és minden rosszalása mellett sem állhatta meg, hogy ne mosolyogjon a két haszontalan fiatalember furfangján.

Másnap felkereste Baltazárt.

— No, amice, hát nem fogadta el a fiatal Majthényi meghívását? — kérdezte tőle szemrehányóan, de a régi nyájassággal.

— Nem én — hagyta rá az újságíró.

— Pedig várták. Majthényiné valami német románcot akart magával magyarra fordíttatni. Ő maga írta, a zenét is maga szerezte hozzá... Haragtartó, amice... Ilyen érdemes fickónak, mint maga, nem illik efféle gyarlóságban leledzeni... Segíteni akartak magán...

— Az ám, kipottyantottak az állásomból — jegyezte meg az újságíró derűsen.

Páter Izidor szemrehányóan emelte fel az ujját.

— Felejtse el, barátom. Felejtse el...

Egy kis kenetesség volt a hangjában, amit Baltazár szívesen megbocsájtott neki. A pap egy új lapról kezdett beszélni, amely a napokban indul. Vállalná Baltazár a szerkesztését?

Az újságíró élénk kíváncsisággal emelte fel a fejét. Új lap? Ki indítja? A pap megnevezte a lap alapítóját. Egy törekvő fényképészről volt szó, aki szabad idejében költemények létrehozásán fáradozott. Baltazár jól ismerte, a szerkesztői üzenetekben néhányszor kisegítette őt pillanatnyi rím-zavarából és nem egyszer hasznos ortopédiai tanácsokkal látta el beteg verslábainak gyógykezelését illetően. A fényképész sokáig neheztelt ezekért a tanácsokért, de most, hogy egy kis vagyunkát örökölve lapot alapított, félretett minden haragot és elküldte a pátert követségbe Baltazárhoz, hogy a lap szerkesztőjéül megnyerje.

Az újságíró sokáig habozott. Az új állás némi szerény kis jövedelemmel kecsegtette. Aztán arra gondolt, milyen kitűnő alkalma nyílik majd, hogy elpetyhüdt kedélyét újra rugalmassá tornázza és Csiszlik Olivért botrányosan tehetségtelen lapjával pozdorjává tréfálja. De, ha elvállalja a lap szerkesztését, úgy megint le kell mondania arról, hogy kihúzza a lábát a kisváros marasztaló degeszéből és hátat fordítson minden nyomorúságnak és reménytelenségnek. Hónapok óta érlelődött, melegegett benne a szándék, hogy felmegy a fővárosba és ott próbál szerencsét. A régi irodalmi tradíciók azt követelték, hogy néhány kötetre való vaskos regényt, vagy színművet vigyen magával a hóna alatt. Sem regénye, sem színműve nem volt raktáron. A szívósságát, makacs mosolyát vitte volna fel, amely nem hátrál meg az élet komisz fordulatai és a sikertelenség előtt. Aztán volt még valami. Azaz volt valaki, aki — bárhogyan is tiltakozott ellene — mint útmutató tűzoszlop ott ragyogott, ott lábatlanzkodott a szemei előtt és mutatta neki a Pest felé vezető utat.

Veresy Ilona.

Néhány hét előtt üzenetet kapott tőle. Pár szó volt csak, üdvözlés és szemrehányás. Tehát nem feledkezett meg róla. Forróság járta át. Azután már csak az utazásra gondolt. A pap ajánlatán sokáig gondolkozott. Elinduljon most, vagy őszre halassza, amikor egy kis pénzt is összetakaríthat magának útiköltségre és külsejének kitatarozására?

Engedett a páter rábeszélésének és megüzente a fényképésznek, hogy vállalja a lap szerkesztését. Az új lap néhány nap múlva meg is indult. Figyelő volt a címe és hetenkint kétszer nyolc oldalnyi terjedelemben jelent meg. A Csizi lapja fuldokolva kapott lélekzet után. Két hónap sem telt bele és a kitűnő regényíró fogcsikorgatva tette le a tollat. A kiadó részvétlenség miatt beszüntette a Kárpáti Figyelőt. A Baltazár lapja fürgén és fölényes lendülettel tört előre. Az újságíró kitett magáért. Az olvasók valami fővárosi ízt éreztek a szájukban. A vezércikkek nem kóvályogtak hagyományos mál-

tósággal az űrben, hanem könnyedén nyilalltak a cél felé. A tudósítások tömören, érdekesen szolgálták fel a tudnivalókat. A lapot az utolsó szóig Baltazár írta. Egy hosszabb német regény közlését is megkezdte. Ez is az ő munkája volt. A félművelt emberek irodalmi ízlése bőségesen megtalálta benne a maga csemegejét. A regénynek nagy sikere volt és Baltazár arra a kellemetlen tapasztalatra jutott, hogy a maga pallérozott stílusával és ízlésével kiemelte a ponyvát a fantáziátlanság és butaság sűrű mocsarából, polgárjogot szerezvén ekként akaratlanul is egy olyan szellemi tápláléknak, amelyet az élelmiszerhamisítás legkártékonyabb termékének tartott. A regény szerzőjeként valami Mathilde von Vogel-sangot szerepeltetett. Rodárics elragadtatva veregette meg egyszer a vállát.

— Maga nagyszerű ember, Baltazár... Elsőrendű ember...

Az új lakása, amelyet egy nyugalmazott törvényszéki bírónál bérelt, utcára néző tágas és csinosan berendezett szoba volt. A fogalmazó, aki a költözködésnél segédkezett, megilletődve nézett körül benne. Megsimogatta a falakat (a régi szobában a falon nagy daganatok voltak, lassankint valamennyi daganat felfakadt és akkor folyt belőlük a fehér mészipor, mint homokóra fővénye), megtapogatta a bútorokat és beleszagolt a kaktusz szűrős levelébe. A falon olajfestmények lógtak, egy angolkert, simára nyesett pázsittal, vízmedencével, tájképek, két fametszet és két daguerrotipe. A fiókos szekrényen gömbölyű üvegtartóban aranyhalacska úszkáltak, a szekrény tetejéről pletyka bocsájtotta le hosszú indáit egy majolika vázából. A lámpa alatt ragyogószárnyú porcellánangyalka himbálózott.

Miközben szétrakták a kevés holmit a tágas szekrényben, a fogalmazó barátja nagy elfoglaltságára és előkelő lakására célozva lemondóan jegyezte meg:

— Löttek, Pjotruska, a barátságunknak... Maga a polgári társadalom zsoldjába állott... Meg fog nőszülni... gyermekeket fog létesíteni... Élete alkonyán szép aranyhalacska fog tenyészteni és nevelni fog a

nappali szobájában, amelyet bérbead, ilyen szúrós, értelmetlen kaktuszvirágot...

— Mellőzze az ilyen zöldségeket, mylord. Hát mi történt velem, hogy maga ilyen keservesen elparentál?

— Az ember hamar elfelejti lyukas cipőit — vélte minden magyarázat nélkül a fogalmazó. — De apropó... ha nem veszi rossznéven... be fogok mutatkozni annak a hölgynek, aki az előbb az ajtót kinyitotta... Sokat ígérő perspektíva... Fölteszem, hogy még nem ismeri a modern költészetet... Ez esetben szavalok neki...

A cselédet gondolta.

Másnap kötelességének látta beszámolni a fejleményekről.

— Megnyugtatom: a viszonyunk plátonikus lesz... Volt egy biciglistája... sürgönykihordó, ő azt mondja biciglista... De semmi mélyebb vonzalom, csak kacérkodás a biciglistával szemben... Huszonkétéves, egy törvénytelen gyermek anyja, szereti a savanyúcukrot... A biciglista egyszer sörözni vitte... Mi a véleménye?

Baltazár nem hallotta a kérdést. Szórakozottan dobolt az ablakon. Azt az embert, aki Pestről az üzenetet hozta, körülményesebben ki akarta kérdezni a színésznővel folytatott beszélgetésről és kiderült, hogy a főjegyző is és Rodárics is kaptak hasonló üdvözlést...

Egyik este, mikor a szerkesztőséget elhagyta, egy kocsi előtt haladt el, amelyből kesztyűs kéz nyúlt ki feléje.

— Szálljon fel, Baltazár — invitálta egy ismerős hang.

Mire fölnézett, a kéz már erősen fogta a karját és felhúzta a kocsiába.

A lovak pattogó trappban vitték őket és bekanyarodtak a hársfasorra.

— Mi a kívánsága? — kérdezte Baltazár hidegen.

— Mindenekelőtt kérem kell rá, hogy szeretetreméltóbb hangon beszéljünk egymással — szólalt meg Majthényi barátságos hangon.

Az ujságíró a homályban útitársa felé fordította az arcát.

— Tartok tőle — felelte nyugodtan — hogy nem fog Önnek sikerülni. Ámbár megpróbálhatja...

— Meg fogom próbálni, Baltazár úr.

— Akkor hát áttérhetünk a tárgyra, Majthényi úr. Majthényi visszanézett rá a sötétben.

— A páterrel izentem magáért, Baltazár — jegyezte meg nyugodtan. — A pátert egészen megbabonázta. Örvendek, hogy találkoztunk és így végre megkísérelhetem jóvátenni azt a hibát, amelyet elkövettem és amely kétségen kívül jogosan kihívta a maga kritikáját.

— Ezek banálítások, Majthényi úr. Mi a kívánsága?

Majthényi barátságosan felelte, hogy szeretné, ha fátyolt borítanának a történetekre. Nagyon örvendene, ha megnyerné a Baltazár baráti rokonszenvét.

— Úgy? — kérdezte Baltazár mosolyogva. — És nem árulná el, mik a tervei az én baráti rokonszenvemmel?

— Jöjjön Baltazár — mondta Majthényi. — Megérkeztünk.

Leszálltak a kocsiról és Majthényi betessékelte az ujságírót a kapun, amelynek nehéz kőívét roskadozó titánok tartották. Szőnyeggel borított lépcsőházon át üveges folyosóra értek, amelynek falait kitömött vad-disznófejek és zergekoponyák díszítették. Egy inas segítségével a felöltőjüket és a folyosón túl ajtót nyitott előttük. Magasbolthajtású dolgozósobába léptek, amelynek falán tölgyfaburkolat futott körül. A szoba ólomkarikás, színes ablakaival, amelyek gondozott parkra néztek, nagy, mennyezetig érő könyvállványával, vadbőrös kerevetével, terhes íróasztalával, faragott bútorokkal régi kastélyok könyvtárszobájára emlékeztetett. A tölgyfaburkolat fölött vajsínüre sápadt ősök képei lógtak. Az ujságíró érdeklődő pillantást vetett a könyvek hosszú barázdáira.

Majthényi széket tolt elé. Előzékeny és barátságos volt.

A párbajról kezdett beszélni. Baltazár lovaggá ütött egy embert, akinek erre semmi szüksége nem volt. Őt, Majthényit arra akarta kényszeríteni, tette hozzá tréfás szemrehányással, hogy bocsánatot kérjen a patikustól, ő maga pedig megverekeedett vele. Ezt sehogysem tudja összhangba hozni a Baltazár életfelfogásával.

— Ön talán ismeri az én életfelfogásomat? — érdeklődött derűsen az ujságíró.

— Amennyire a cikkeiből megismerhettem.

— Úgy tudtam, hogy nem olvassa a cikkeimet.

Majthényi a fejét rázta. Téved Baltazár. Összel elhozatta valamennyi cikkét a nyomdából. Végigolvasta őket. És elárulja, hogy a mostani írásait is elolvassa. Elejétől végig. Rugalmas, érdekes dolgok. Úgy hatnak, mint amikor fiatal, nyulánk párdue esetén medvebocscsal játszik. Az esetben medveboc: a közvélemény, amelyre a Baltazár fürge szelleme játékos pofonokat mér le.

Kutatóan nézett az ujságíró arcába.

— Wilde azt mondja, hogy akinek szép fogai vannak, mindent nevetségesnek talál. A maga fogai ezenkívül úgy látom, erősek is. És ez eggyel több ok, hogy mulatságosaknak találjon bennünket, szegény földi halandókat.

Az ujságíró a szivarja felszálló füstjét nézte. Sokáig hallgatta szótlanul Majthényit.

— Majthényi úr — szólalt meg aztán kifejezés-telen hangon — nincs órám s így nem tudom megállapítani, mióta hallgatom tökéletes türelemmel az Ön szokatlan szeretetreméltóságait. Ötszáz sor röhögnivalót voltam szerencsés Önről összeírni. De talán ezer is volt. A közönség kéjesen csámesogott, hetekig szopogatta a zsíros sonkaesontokat, amiket eléjük hajítottam. És ezek után Ön lehajol, kimarkol engem az utca félhomályából és elhoz ide attól az emberbaráti vágytól indítva, hogy valami régi hibákat tegyen jóvá és megdícsérje a fogaimat... Miért nem beszélünk őszintén egymással?

— Tehát visszautasítja a baráti jobbjomat? — kérdezte Majthényi finom mosollyal.

— Ön nem a baráti jobbát nyújtja felém. A szolgálataimat, a segítségemet akarja... Így van?...

Amíg beszélt, a nehéz tölgyfaajtó nesztelenül kinyílt és a bejáró homályában megjelent a Csornainé karesú, elegáns alakja. Majthényi nem vette észre. Szembefordult az ujságíróval és nagy nyomatékkal mondta:

— Tegyük fel, hogy így van. Számíthatok a segítségére?

— Igen — adta meg rá a választ Csornainé előre lépve. Ott állott illatosan, még üde-kacéran a két férfi előtt és felragyogó szemekkel nevetett rá Majthényire.

— Képzelve csak, eltévesztettem az ajtót Majthényi... Az édesanyját akarom meglátogatni. Nem illik ugyan ennyire tévedni, de ha már itt vagyok... elszívhatok egy cigarettát?

Félreérthetetlen mosollyal nézett a Majthényi szemébe. Az ujságíró jóformán észre sem vette. Majthényi hívta fel rá a figyelmét, miután diszkrét otthonossággal szorította rá ajkát az asszony fehér csuklójára.

— Ismeri Baltazárt?

Az asszony most az ujságíró felé fordította a fejét. A neve olyan ismerős... Ah igen, persze, az özvegy Baltazárné fia, aki ott lakik a faluban... Igen, hallott már róla, talán látta is, úgy futólag...

Cigarettára gyújtott és nevetve nézett fel Majthényire, aki ott állott előtte, magasan, karesún, csinosan és tökéletes kedvességgel felelgetett a hozzáintézett kérdésekre.

Az asszonynak aztán hirtelen eszébe jutott a Majthényi kérdése, amelyre ő adta meg a választ. Az ujságíróra nézett.

— Kérem, Baltazár úr, Majthényi az előbb azt kérdezte, hogy számíthat-e a segítségére. Maga helyett én válaszoltam... Ugye maga is ezt felelte volna?

— Nem, asszonyom, — mondta az ujságíró nyugodtan. — Én éppen az ellenkezőjét válaszoltam volna.

Az asszony megütközve nézett Majthényire. Miért? Miért nem akar segítségére lenni Majthényinak?... A választásokról... ugyebár a választásokról van szó?... Hát miért utasítja el...

— Mert ellenfelek leszünk, asszonyom. Én küzdeni fogok a Majthényi úr megválasztása ellen és remélem, nem eredménytelenül...

Majthényi hallgatott. A szemöldöke, hiába parancsolt nyugalmat magára, sötét hullámvonalba torlódott. Aztán megérintette az újságíró vállát. Meg kell érteniök egymást. Mi értelme van ennek az örökös csatározásnak? Igen, semmi értelme nincs... Míg ha keresnék a barátságos együttműködés útját... nos... ez a barátságos viszony mindkettőjük számára csak előnyös lehet... A Majthényi figyelmét nem kerülte el, hogy az újságíró érdeklődve emelte fel a tekintetét. Az érdeklődését félremagyarázta és kevesebb elővigyázatossággal kezdte meg most az előnyomulást. Az előnyöket még egyszer megpengette, most már csábítóbban, érceesebb és értelmesebb zengéssel.

Az újságíró szemében szokatlanul sugárzott valami. Csendesen himbálta a lábát. Mosolygott. Nos és mi volna a mennyiségtani képlete... ennek a barátságos együttműködésnek?

Elhallgatott, a torkát fájó indulat szorongatta. Magán érezte a Majthényi várakozó pillantását és a Csornainé tűnődő kecskeszemének hideg tekintetét. Miért akarja őt Majthényi megalázni? Miért? Az ő segítése? Nem sokat nyomna a latba. Miért akarja hát mégis megszerezni? Vagy nem is ez a célja? Csak meg akarja venni, meg akarja fizetni? De miért? Haragból, dühből, rokonszenvből? Szándékos dűrvaság volt, hogy előnyökkel kecseltette a szolgálatai fejében, vagy a magasabb régiókban élő ember érzéketlensége a földi halandók ama gyöngéi iránt, amiket önérzetnek, becsületnek neveznek? Naív lélek vagy arcátlan semmittevő?... Ősz óta, amióta kitették a laptól, találkoztak néhányszor. A tekintetében mindig élénk érdeklődést látott. A páter is valami ilyenféléről beszélt neki...

Oktalan, naív lélek vagy arcátlan semmittevő? Mégis, mintha az előbbi volna. Úgy rémlik, mintha valóban keresné azt a hágót, amely az őket elválasztó magas sziklafalon át hozzá vezetné. Keresi, de minduntalan eltéved és messze elkerüli az átjárót. Nem tud bánni vele, Baltazárral... Most is, ez az idétlenség azokkal az előnyökkel!...

Az előbb még elégtétellel gondolt arra, hogy törbe csalja. Hadd zuhanjon le, hadd törje össze büszke gerincét, ha nem tud magára vigyázni. De nem, nem bántja. Menjen, szabad az útja... Az asszony ott mellette... nem, nem harcol többet vele. Elég volt már... Hagyják egymást. Két világ, két pólus...

Felállott.

— Majthényi úr, — mondta csendes hangon, el-tompuló tekintettel — megígérem, hogy elfelejtem, amit tenni akart. De arra kérem, ne bántsuk többé egymást. Ne keresse a barátságomat. Nem tudunk mi egymással bánni, Majthényi úr... Azt hittem, harcolni fogok az Ön bukása érdekében. Készültem rá, mondhatom előre is élvezetet okozott... De most inkább azt ajánlom, hogy ne bántsuk egymást...

Menni készült.

— És kérem, ne akarjon még egyszer megengesztelni. Biztosíthatom, hogy mindannak ellenére, ami itt most történt, nem haragszom...

Meghajtotta magát. A pillantása csak röpkén érte Majthényit, aztán az asszony felé szállott, aki elpirulva és kissé csodálkozva hallgatta.

— Nem tehetek róla, asszonyom, ha ez a jelenet egy kicsit teátrálisan festett. Magam sem szeretem a színpadias jeleneteket...

Majthényi a folyosóig kísérte.

— Fölöslegesnek találja, hogy kezet fogjunk? — kérdezte az ajtóban az ujságírótól.

— Teljesen fölöslegesnek — felelte Baltazár és le-sietett a lépcsőn.

II

Majthényi annak rendje és módja szerint elbukott a választáson. Az apja beváltotta ígéretét, a bérlőit és parasztjait a fia ellen vonultatta fel. Mikor meghozták neki a fia kudarcának hírért, elégedett mosollyal pödörte meg fehér bajuszát. Utálta a politikát és nem szívelte a naplopókat.

— Valami okosabb foglalkozást eszelj ki fiam.

Majthényi, akit a választás napján úgy cserben hagytak megbízható szavazói, hogy hírmondó sem maradt belőlük, furesázkodva pillantott vissza a történtekre. Először ébredt tudatára a maga relatív értékének. A valóság, a kesernyés valóság az, állapította meg, hogy nem nagyon törik magukat érte az emberek. A számításába egy kis hiba csúszott be: túlértékelt önmagát. A vereség nem sujtotta le túlságosan. Elismerő mosollyal állott az apja elé. „Gratulálok Önnek, apám, a sikeréhez“ mondta, „alul maradtam. Illő, hogy ezek után rendezze a tartozásaimat.“

Nyár elején hosszabb időre külföldre utazott. Elutazása előtt valamelyik nap találkozott az újságíróval. Megállította és barátságos hangon kérdezte tőle:

— Mit szól a bukásomhoz, Baltazár?

Az újságíró vállat vont.

— Örvendek neki, Majthényi úr.

— Nem teszem föl magáról, hogy pusztá ellenségeskedésből tagadja meg tőlem a felebarátnak kijáró részvétet.

— Örvendek neki — ismételte Baltazár szívélyes hangon — hogy rajtavesztett a kísérleten. Komolyan hitte Ön, hogy szívét a nép baja nyomja? Ugyan, Majthényi úr... Mit nyujthatna Ön a népnek? Évenként néhány sivár bombasztot és bő szilvatermés idején egy pohárka pálinkát az uradalom pincéjéből...

— Nagyon kevésre becsülhet engem, kedves Baltazár.

— Nem egészen, Majthényi úr — felelte az újságíró és meghajtotta magát. Az Országos Kaszinót érzékeny veszteség érte. Ön, el kell ismernem, igen vonzó jelenség lett volna a Kaszinó báljain. Szoborleleplezéseken is jól

hatott volna az Ön délceg kacagánya... Láthatja uram, megadom a császárnak, ami a császáré...

Majthényi úgy nézett rá, mint egy szeszélyes, vad csikóra, amelyet kedve támadt volna megnyergelni.

— Nem lehetnénk mi barátok? — kérdezte őszinte kíváncsisággal.

— Sok mindenről le kéne szoknia, Majthényi.

— Azt hiszi?

— Azt hiszem.

— Nos... hát a viszontlátásra, Baltazár... Maga kemény fiú. Mi még találkozni fogunk...

— Igen — mondta György — ez lehetséges...

Kölcsönösen megbillentették a kalapjukat és mindegyik folytatta a maga útját.

György egy vasárnap otthon járt a faluban. A kastély parkja előtt elhaladva a farácsos kerítés mögött Csornainét pillantotta meg, aki lengő florentin kalapban, csipkés pongyolában a lugasban üldögélt és valami divatlapos német folyóiratot lapozgatott. A köszöntésre kíváncsian emelte az ujságíróra szürke szeméit.

— Jónapot, Baltazár...

A hangjában valami élénk hangsúly volt, ami Baltazárt megállásra kényszerítette.

Az asszony félretette a folyóiratot és az ujságíróra mosolygott.

— Jöjjön, kedves barátom... azt mondják, hogy maga irodalommal is foglalkozik... a tanácsát szeretném kikérni...

Beinvitálta Baltazárt a parkba. Eddig jóformán észre sem vette őt, most fokozódó kíváncsisággal nézegette és felmelegedve hallgatta érdekes hangját, értelmet sugárzó válaszait. Kissé meg is lepték őt ezek a szavak. Mikor az ujságíró távozni készült, minden leereszkedés nélkül, pajtáskodó közvetlenséggel nyujtotta a kezét.

— A viszontlátásra, kedves Baltazár...

Az ujságíró eltűnődve kullogott vissza a városba. Ugyan mit ábrázolhat ez a szokatlan kedvesség? Mi volt a célja és mi lappanghat mögötte? Az, hogy ő irodalom-

mal is foglalkozik... no, aligha ettől lett olyan szívélyes ez az asszony... A Majthényi szeretője: valahol itt van elrejtve a kedvesség rúgója...

Vállat vont. Ha akarnak tőle valamit, majd csak kirukkolnak vele. Mára mindenesetre elkönnyvelheti a bevétel rovatban: egy adag finom női mosoly és egy meleg kézszorítás. Az ember, ha sohasem volt még benne része, gondosan elkönnyveli az ilyen váratlan bevételeket.

Sohasem? Nem, ez egy kis helyreigazításra szorul. Izabelláról megfeledkezett. Furcsa, hogy Izabelláról mindig megfeledkezik.

Izabella egy jelentéktelen, szürke szemű, szürke lelkű asszony volt, aki a hét két napján valami nehéz, szomorú parfümtől illatosan, kibodorított hajjal ott várt rá egy szürke ház ablakában, hogy aztán, ha ő belépett a mutatós lim-lommal díszített lakásba, csendes szerelemvággyal, félénk kétkedéssel símuljon a melléhez. A télen sodorta össze őket a véletlen a papírkereskedő boltjában, ahol az asszony valami langyos ponyvaregényre alkudott. A gazdátlanság és magányosság szegényes misztériuma vette körül. György barátságosan kivette a könyvet a kezéből — úgy, madártávlatból már ismerték egymást — és másat ajánlott helyette. Izabella zavartan és hálásan köszönte meg az útbaigazítást. Eltelt egy-két hét és viszonyra léptek egymással. Az ilyen kisvárosi viszonyok csendesen szövődnek, mint a pókháló, nagy elhatározások és nagy pillanatok nem tarkítják, egy szép napon csak elkészülnek és a város tudomást vesz róluk. Káprázatok és minden belső kapcsolat nélkül való viszony volt. Baltazár olykor megfogta az asszony beparfümözött, vékony ráncokkal barázdált kezét és szenvedélytelenül magához vonta. S amíg a nő a vállára borulva átadta magát lefojtott, bátortalan szerelmének, ő szórakozottan nézegette a szőnyeg mintáját, vagy a ruhakivágáson át kivillanó női ing csipkeszegélyét. Fogalma sem volt arról, hogy milyen korú lehet a nő és sokáig még a nevét sem tudta igazán. Az ágytakaró huzatjáról olvasta le egyszer, amikor a párnára könyökölve az asszonyt hallgatta, aki érdektelen élményeiről számolt

be. Az ágytakarón ezt a nevet látta: Izabella. Így tudta meg a nevét. A beszélgetéseikből, az egymással váltott szavakból másnap nem sokra emlékezett már. Izabella tett néha egy-egy gyöngé kísérletet, hogy őt a munkájáról, céljairól beszéltesse, de ezt is csak inkább asszonyi ösztönből, mint igazi érdeklődésből. A Baltazár céljai, irodalmi törekvései az elérhetetlenség messzi kódéből pislogtak feléje.

Közeledett a nyár vége és Baltazár betöltötte huszonhatodik évét. Kisvárosban, ha az ember huszonhat éves, a léte körvonalai kezdenek lassankint kirajzolódni az idő síkján. Kibúvik már az alapzat, amelyre kérlelhetetlenül ráakodnak majd a falak, hogy kijelöljék örömeinek, sikereinek, tevékenységének és minden földi mozgásának határait.

Huszonhat éves volt. Ha kereskedő lett volna, talán most nyitná meg üzletét, egy szerény, kisméretű boltot — no, nem éppen a főtéren, hanem mondjuk valamelyik közeli utcában... A boltajtó előtt cirokseprők állának egy ládában. Az ajtó fölött hosszú farúdon napszitta parasztkelmét himbálna a folyó felől beránduló fuvalom, egy másik rúdon vékony ostorbőrök lógnának. Egy serlegalakú üvegtartóban rózsaszínű és fehér giliszta-cukor... a pult mögött egy segéd... és ő, mint derék, szorgalmas kereskedő, a pult végén a magas íróasztal előtt állva gondosan írta egy bevásárló könyvecskébe: negyedkiló dióbél... egy karika cérna... Milyen kellemes fűszerszag, a szorgalomnak és erénynek milyen tiszteletreméltó illata töltene be a kicsi üzletet. A lefedett szilvaízes dézsán nyájas macska dorombolna... A reformátusoknál elüti a nyolcat... Zárunk, Lajos — mondaná a tanulónak — húzd le a rollót. És amíg Lajos a zárás körüli teendőkkal foglalatoskodik, ő felveszi a pénztárkészletet... Milyen szép polgári örömök... Milyen szabatos, rendes élet. Semmi rendetlenség, semmi deus ex machina... Ha orvos lett volna, most várhatná egy kezdetleges, kopárfalú rendelőben, hogy a járókelők közül valaki behozza hozzá megromlott fogát, vagy lopva és szemérmesen bekopogtasson hozzá egy riadt

fiatalember, hogy sápadtan elhebegje neki különös észleleteit... És ha jogot végzett volna, most ott ülhetne Zizevszkyvel, a főjegyzővel, Kléber főorvossal, Moravetz-cel és a többivel a Grand Café főasztalánál és valami fontoskodó számárságot mondana és hallgatná a többiek megfontoltabb, de alapjában véve ép olyan számár kijelentéseit... Kérlek szeretettel, mondaná és oldalt kelles kis pofaszakálla volna, Szerbiát módunkban volna, ezt határozottan állítom, egy hadtesttel térdre kényszeríteni. De Bécs történelmi pillanatokban sohasem tudott a helyzet magaslatára emelkedni. A Ballplatzon agyalágyult, trottyos hivatalnokok keverik a kártyát és képesek olyankor is lepásszolni, amikor tele van aduval a markuk... És Czuczor megyebizottsági pékmester, aki mostanság szintén ott ül a törzsasztal végén, mint legtöbb adót fizető virilista, nagy bosszúságára, mitsem törődve azzal a figyelemmel, amelyet tetszetős kártyahasonlatával keltett, a maga őszinte, kíváncsi modorában oda-röffené neki a kérdést: oztán mi a fene az a Ballplatz? Hárman is akadnak, akik hasonló kíváncsisággal emelik felé az orrukat. A főjegyző elhalássza előle az alkalmat, hogy olvasottságát fitogtassa és diadalmasan vágja ki: Ballplatznak hívják a külügyminisztériumot...

Huszonhat éves. Nem lett kereskedő, sem orvos és a jogi pályát is kellő időben hagyta abba. Az ő létének még nem rajzolódtak ki a körvonalai. Könnyedén lebeg az ürben, sem boltja, sem rendelője, sem irodája, sem hivatala nincsen. Járhat a kertek között, ülhet a nyárfák rezgő árnyékában és nézheti a júliusi ég hályogos kékjét. A fizetése százötven korona. Nem sok, valóban nem sok azért a rengeteg tintapocsékolásért.

A kezdő írók sorsa ijesztően egyforma. Küzdelem, verejtékes erőlködés a közönség, a kiadók bátyái ellen. Nem vesznek észre, félredobnak, elnéznek a nagyságod felett. Azt hiszed zseni vagy, eszméktől lángoló koponya és sértődöttség rotyog benned, hogy a lángjaidnál senki sem akar tisztulni és melegedni. Makacs, hosszas kopácsolás után baltáddal rést hasítasz a bátyákon, bedugod a kezed, benyomod utána a válladat, nagynehezen

bepréseled az egész testedet is. Mire bejutottál, elfáradt a dicsőség után emésztődő vágyad, huszonhat éves tüzed alig pislog már, az alkotás nem hagymázos órák láncolata többé, hanem munka, dolog lett a számodra, hivatali teendő. A dicsőség már csak őszi napfény, úgy találd kellemesnek, ha a felöltöd is rajtad van...

A kertek között sétált és ezek a gondolatok foglalkoztatták. Pagát mellette kullogott. Visszajött, most már véglegesen. A károsult vevőkkel sikerült egyezsége lépní. Lassankint majd visszakapják a pénzüket.

Közel ahhoz a villához, amelyben az elmúlt év őszén Veresy Iona lakott, leült egy fehér kőre, amely mint egy hatalmas metszőfog ugrott ki a talajból. Lejjebb fuldokoltak a házak a sűrű, állott levegőben. Semmi sem mozgott. A villasor végén kis faszerkezettel kendert tilolt egy gyorskezü parasztasszony. Valahol a búzaföldeken kereplővel járt egy ember. Ez volt minden hang, minden mozgás. A falombok lankadtan kókkadtak a nagy hőségtől a kerítésekre. Baltazárnak úgy rémlett, hogy az ég, mint egy kérlelhetetlen fedő, le fog hamarosan süllyedni a völgykatlanra és minden, ami a katlanba szorult, irgalmatlanul porhanyósra fog főni, mint levágott csirke a forró lábosban.

Ostoba sors. Olyan nehézkes, olyan mozdulatlan volt eddig. Itt vesztegelt ebben a katlanban, érdekek, érzések szövevényes indái nem marasztalták, mégsem állott tovább. Minek oxidálódik maga ebben a trágyagödörben? — kérdezte tőle egyszer a fogalmazó. A lábát valami ólmos tehetetlenség tartotta fogva, a kis városok közös betegsége.

Szeptemberben menni fog végre. Most már visszavonhatatlanul eltökélte. Hogy hol fog kikötni, nem tudta még, de menni fog. Elég volt itt, elég volt ebből az oxidálódásból. Elég volt... Elég volt...

A menekülés vágya fogta el, valami lihegő mozgás szükségét érezte. Nekiszaladni, nekirugaszkodni. Futni, futni, futni...

Intett a kutyának és futásnak eredt.

Lihegve, verítékezve ért be a hosszú, kertes utcából a városba. Fenn az égen sárga felhők gomolyogtak, a fülledt levegő vihart ígért. A főtéren szokatlan élénkség izgalma csapódott hozzá. A park vendéglőjének széles tornácán csörgés, láрма uralkodott. Az asztalok körül tisztek állottak, egyik kezükben meztelen kardjukat tartották, a másikkal habzó söröspoharukat emelték a magasba és mámorosan, kipirult arccal kiáltozták:

— Hurrá...

A kis őrnagy, akit párbaja előtt az erődben felkerekedett, pattogó beszédet mondott.

A fogalmazó is ott lábatlankodott valahol az asztalok körül. Messziről emelgette, lengette napszíttá, elsárgult szalmakalapját, amikor őt meglátta. Kigyulladva rohant elébe.

— Hoháháhú, Pjotruska... Hallotta... Hallotta milyen szédítő szenzáció történt?... Kitört a háború!...

Az ujságírónak megrándult a válla. Sokáig nézte szótlánul a fogalmazó mámorban égő arcát. Aztán a hurrázó tisztek csoportjára pillantott.

— Pjotruska... Szédület, mi?... Mi a véleménye? Hosszú ideig állt ott mozdulatlanul, hallgatagon.

— Semmi, — felelte aztán fátyolos hangon.

III

Az első hónapok nagy láza múltófélben volt, a nagyszerű káosz, amelyben át lehetett törni a régi megszokásokat és át lehetett gázolni makacs társadalmi formákon, lassankint kitisztult és az emberek óvatosan a régi kerékyomok felé kezdtek tájékozódni. Keresték a visszavezető utakat a régi világba, régi örömeik, vágyaik, szokásaik és gondolataik tűzhelyéhez. Csermely azt kívánta magában, hogy bár csak örökké tartana ez a káosz. Ez a köd volt az ő eleme, ebben érezte magát otthonosan. Örömmel töltötte el, hogy szabadjára nyargalhat át a társadalom ledöntött korlátain, hogy vígan nyeríthet, mint dús réten a pányvátlan csikó és nem kell tisztelet-

ben tartania dolgokat, amiket az általános babona, vagy közítélet tisztelendőknak tartott. Az események tarkán, hömpölyögve követték egymást, számon sem lehetett tartani és ki sem lehetett méríteni valamennyit. Idegen arcok hemzsegték a korzón és a kávéházakban, idegen autók visítotak a főtéren. A városháza előtt az esti órákban nagy tömeg ácsorgott, várta a hadijelentéseket, amiket egy rendőr piktormeszelővel, tempós mozdulatok kíséretében kiragasztott a városháza kapujára. Óh aztán azok az eseményekben dús napok a pályaudvaron!... Az önként jelentkező férfiakból és nőkből egy diszpanzérnak nevezett szervet létesítettek, amely valami vöröskeresztes szolgálatfélét teljesített a pályaudvaron. Cigaretta és levest osztogatott az átutazó csapatoknak és más fontos teendőket végzett. Tagjait a nagy háborús szervezethez való tartozás jeléül és bizonyítékául, katonai ruhadarabok viselésére jogosította. Karszalagot kaptak, amelyre ráütötték ennek a körülményes nevű, fontos hivatalnak a bélyegzőjét. A fogalmazó tettvágytól égett, hamarosan ő is szolgálatátételre jelentkezett. Ott sétált föl és alá valamelyik diszpanzér bajtársával a pályaudvar perronja előtt, a sínek mentén, a perronon várakozó polgári elemek feje fölött méltóságteljes arccal, hivatalos szavakat váltván az elsiető forgalmi tisztel... Halló... a háromszáztizennégyes hönfutott... Mi van az extraszerelvénnyel?... Később egyensapkát kapott, ami csak fokozta törhetetlen tettvágyát. Lajstromokat vezetett, jegyzőkönyveket írt, jelentéseket tett... határozottan szép napok voltak... Aztán jöttek a kloroformszagú lassú vonatok... Egy éjszaka két hektoliter levest osztott ki galíciai menekülőknek. Vezényelt, kiabált, hadonászott a kanállal, nagyon lelkesen vette ki részét — a maga csekély képességeihez mérten — a nagy felfordulásból.

— Pjt... akarom mondani, György (az orosz hadüzenet óta nem szólította barátját Pjotruskának) két hektoliter levest osztottam ki az éjszaka... Van fogalma?... El tudja képzelni... Valaki megsúgta... Pjt... akarom mondani... idehallgasson... valaki

megsúgta, hogy kitüntetésre fognak felterjeszteni... Mi a véleménye?

Választ rendszerint nem kapott. De már észre sem vette, rohant tovább, a háború szerfelett igénybe vette. Úristen, mennyi dolga volt... szaladgálni... betelefonálni a kórházba... bekísérni a gyalogos betegeket és sebesülteket a városba... aztán az a sok lajstrom, az éjszakai szolgálatok! Nem kicsiség, bizonyísten nem kicsiség... Néhányszor ott nyomta el az álom az elkülönített váróterem valamelyik zugában, annyi ideje sem volt, hogy hazamenjen... A város jobb nőivel is érintkezésbe került, azok is kijárogattak a pályaudvarra cigarettát osztogatni, a könnyű sérüléseket bekötözni, a nehéz sebesülteken sajnálkozni... Ő ott volt mellettük, megszólították, segédkezett nekik, s míg a vonat befutott, a szolgálat belterjesebbé tételén tanácskozott velük. Ledőltek a falak, elmosódtak a különbségek... A városban is másképp lehetett viselkedni, az érintkezési formák engedtek merevségükből. A köd aztán mégis felszállt, a kiöntött temperamentum lassankint visszaszívargott régi medrébe. A fogalmazó, aki azt remélte, hogy most egy új, osztálykerítések és előítéletek nélkül való társadalmi paradicsom fog kivirágzani, csalódást érzett, amikor a dolgok lassú visszafordulását látta.

A levesosztogatások lassankint elmaradtak, az események komolyabb fordulatot vettek és az emberek az áldozatkészség hamvadó bengáli fénye mellett óvatosan haza hátráltak a közszereplés piacáról. A fogalmazó fájó szívvel tette le bélyegzős karszalagját és egyensapkáját. Egy szép napon aztán az történt, hogy őt is a mérce alá állították és besorozták katonának. Valaki megtréfálta és azt mondta neki, hogy nemsokára be is pakkolják és elviszik oda, ahová a többi katonát vitték: a harcterre. Ujságot sohasem olvasott, a helyzetjelentéseket, amelyeket az öreg rendőr kulimászos meszelőjével kiragasztott a városháza kapujára, sohasem nézte meg. Idegen, furesa fogalmazványok voltak; a nagy szenzációnak az a része, amelyet ezek a gépírásos falragaszok tártak fel, nem érdekelte. Nem tudta, mi történik künn

a harctereken. Szorongó aggodalommal sietett Baltazárhoz. Ő nincs abban a helyzetben, hogy életét a monarchia céljaira nélkülözhetné. Ellenkezik az alaptermészetével a háború. Mire jó ez az egész háború, nem igaz? Mire jó? Miért akarják őt kivinni? Még parittyá sem volt soha a kezében. Aztán mi haszna volna, minő eredményre vezetne az egész? Hogy őt egész bizonyosan megvernék. Őt még eddig minden esetben megverték. Semmi kétség, hogy a jövőben is csak ez fog történni. T. i. hogy megverik. Hogy ne menjünk messzire — mondta — itt van az az eset a szurokkal. Ismeri, Baltazár, ugye a szurok esetet? Nem ismeri? Nos. Két suhanc szurokkal mázolta be minap az ipariskolai tanító ablakát. Ő arra ment történetesen. Arra volt dolga... Nos... Mit tett volna Baltazár az ő helyében? Nemde?... Odalépett és azt mondta a suszternövendékeknek: micsoda emeletes szemtelenség... micsoda neveletlenség ez, mélyen tisztelt barátaim?... Ez a dolog ezzel a szurokkal... igen... ha nem hiszitek, lapozzátok fel a büntetőtörvény zsebkönyvét... ez ingatlan vagyon rongálása... Röhögtek... röhögtek... azt mondja az egyik (egészen kicsi suszterek voltak még, alig látszottak ki a földből) azt mondja... nem tanált jobb helyet az orrának bácsi?... Felháborító, nemde?... No, ide hallgasson galambocskám... Dühbe jövök... meg akarom fogni a fülét a bitangnak... erre a másik... elgáncsol hátulról. Pjt... barátom! Hátulról! Társadalmi morálunk megszokott útiránya!... Odakapok, mire az első a fejével nekiugrik a fenekemnek. Puff... ott volt a kanális... bele... bele... Halásztam a zavarosban... Alig tudtam kikecmeregni a poshadt iszapból... A bitangok pedig röhögve futásnak eredtek...

Most képzelje el őt Baltazár ilyen stratégiai és taktikai felkészültséggel... Mi a véleménye?... Helyesen járt-e el a sorozóbizottság, amikor őt alkalmasnak minősítette?... Mert nem szabad elfelejteni, ha őt ott künn, a harctéren megverik, ez a monarchia helyzetét is hátrányosan befolyásolja. Nemde?

Nyugtalanság gyötörte, elkínzottan, vigasztváróan

hunyorgott a barátja arcába. Az ujságíró megnyugtatta. Ilyen előzmények után természetesen szó sem lehet arról, hogy elvigyék...

— Ugy-e? — örvendezett a fogalmazó. — Magának tökéletesen igaza van... Még kompromittálnám a központi hatalmakat... Nem igaz?...

Nem került sor rá, hogy kivigyék. Valami nagyobb-szabású bolondságot csinált, erre megvizsgálták még-egyszer és hazaengedték. Boldogan, rohamléptekben sie-tett az ujságíróhoz, hogy a váratlan hírt megvigye neki.

Baltazárt a szakasza élén teljes harci felkészültség-ben találta. Éppen akkor ért oda, amikor a személyazo-nossági lapocskákat osztotta ki az emberei között. Meg-várta, amíg elvégzi a dolgát, aztán riadtan érintette meg a karját:

— Pjotruska, — kérdezte megindultan — megy?

— Megyek, amint látja. Beosztottak... De mi lelte magát, hogy ilyen siralmas képet vág?

— Hát nem hallotta, Pjotruska? — kérdezte a fo-galmazó halkán — nem hallotta még?... Kidobtak... Azt mondták, menjek a fenébe... Hallott már ilyen szemtelenséget?

IV

Baltazár valamelyik pesti lapban egy eltévedt kis versfiókat pillantott meg. Szokatlan látvány volt, amint a zajló betűtengertől elsodortan egészen hátul, a lap utolsóelőtti oldalán, hirdetések száraz torlaszai között fennakadva, riadtan verdesett törékeny szárnyaival és halkán, segélykérően csipogott. Hogy elveszett ez a finom csipogás az események harsogó, dörgő zivatará-ban! Milyen fölösleges molekula volt a tömegek tombo-lásában! Hogy került oda, ahol a madár sem jár? Ki tudja, a véletlennek milyen furesa összetalálkozása so-dorta ki a szerkesztő asztalfiókjának mélyéből a haragos óceán zátonyára.

A földgömböt most a kollektivitás eszméje ragyogta

be, amely fonnyasztólag hatott mindenre, ami egyéni és emberi volt. A kollektív ösztönök azt parancsolták:

— À Berlin!...

— Nach Paris!...

és e makacs látogatási vággyal szemben el kellett az útból takarodniok mindazoknak, akik a szomszédi látogatást szívesebben elvégezték volna a civilizáció közlekedési módján, tiszta Pullman-kocsiban, vagy gépkocsin, mint drótakadályoktól járhatatlan hegyeken és lövészárkokon keresztül. Akik a civilizáció ellentálló erejében hittek és az emberi ösztönök fokozatos elszelidüléséről fecsegték, megdöbbenve és szégyenkezve hagyták ott az emelvényt és valami hátsó ajtón megszöktek a hallgatóságuk elől, amely már éppen azon volt, hogy higgyen nekik és az ember vándorútját e földön, a társadalmak haladását, a népek jövőjét valami élvezetes, gondtalan sétának képzelje el a tudomány tiszta és derűs parkjában és a művészetek, a bölcsesség árnyékos, fülemilecsattogástól visszhangzó sétányain. A sorozási plakátok, élelmiszergyűjtési tilalmak, diótörőmozsár beszolgáltatására vonatkozó parancsok, a húsevést, a kenyérsütést szabályozó intézkedések, a hivatalos hirdetémények szakadatlanul hömpölygő áradata elmosták ezeket az ábrándokat. A nagy mámor mindent magával sodort.

Az ember bizonytalan kis pondróvá zsugorodott a földön. Porhanyó, apró rögök árnyékában keresett menedéket, de a halálos gránát mindenhol megtalálta és agyonvágta.

... Baltazár fájdalmasan érezte egyre jelentéktelenedő molekula voltát. A kis vidéki lapok dermedten hallgattak el a hatalmas koncertben. A Figyelő is elnémult. Baltazár otthontalanul járt a világban. Az egyensúlyát, vidám kedélyét megbillentették az események. A nagy fordulat napján, amikor a sétatéri kioszk teraszán ujjongó tisztek és felhevült polgári elemek harsogó zeneszó mellett összeborulva, izzó sörözést folytattak, sovány marhahúst kért a pincértől cukrozott tormával és a fogalmazónak, akit valóságos vitustánc fogott el, az

amerikai költőnek, Walt Whitmannak az életéről beszélt. Mázsás bilincseket érzett a végtagjain és a lelkén.

Tavasszal be kellett vonulnia és néhány hónapot tiszti iskolában töltött. Az egyéni élete tökéletesen elmerült abban a szürkére fátyolozott nagy emberfolyóban, amely szakadatlan morajjal hömpölygött a határok felé.

Izabellához már csak ritkán járt. Az asszony kitartó és egyenletes vonzalommal szerette. Nem merte szavakkal megmondani, de a szája mindig áhítatos volt, amikor az ujságíró haját vagy fülét csókolta. A száját sohasem kereste, mintha félt volna, hogy Baltazár felriad egyszer szórakozott merengéséből és fagyosan összeszorítja csókja előtt az ajkát. Az utóbbi hónapokban az ujságíró nélkülözés nyomait vette észre a szerény háztartáson. Hiány volt lisztben és burgonyában, olyan jeleket pedig, amelyek húsfogyasztásra engedtek volna következtetni, már hónapok óta egyáltalában nem látott. Olykor vacsoraidőben érkezett és Izabella mégis azt mondta, hogy már megvacsorázott. Segíteni szeretett volna rajta, de nem tudott. Hogyan is segíthetett volna rajta?

A hareszerű gyakorlatokat távol a várostól, valahol a hegyek között tartották. Hetek múlva tértek vissza és amikor Baltazár egy este kopogtatás nélkül benyitott az asszonyhoz, a nappali szobát üresen találta. Az utcai szoba felől hangokat hallott. Egy szívélyeskedő férfi-hang kergetőzött az asszony édesen nevetgélő szopránjával.

Egy darabig gépies indiszkrécióval hallgatta őket. Kis semmiségekről csicseregtek, de nem volt nehéz kitálatni, hogy csillogó szemekkel mustrálgatják egymást, a férfi valahol az asszony közelében horgonyoz, Izabella pedig fleur d'amour-ral duplán illatosított kezével sűrűn nyúl kibodorított fürtjeihez. Baltazár cigarettára gyújtott, leült egy kézimunkával leterített hintaszékbe és nyugodtan várta a jelenését. Az ajtó nem volt becsukva.

Az ujságíró csendesen himbálózott, később beesett pillantása a keskeny ajtórésen. A tulsó szoba padlóján két összenőtt árnyékot látott.

— No tessék — gondolta harag nélkül — olyan igénytelennek láttam, hogy azt hittem, árnyéka sincsen. Ime kiderül, hogy két árnyéka is van egyszerre. Határozottan rossz emberismerő vagyok.

Izabella később kijött a szobából és elsápadva csukta be maga mögött az ajtót. Baltazár barátságosan köszöntötte. Idestova másfél hónapja, hogy nem látták egymást.

Elbeszélgettek, aztán közömbösen megkérdezte:

— Lakót kapott, Izabella?

— Igen — felelte zavartan az asszony. — Egy tisztet szállásoltak el az utcai szobában.

A hangjában félénkség és mentegetőzés volt. Az ujságíró szelíden megfogta a kezét.

— Régen lakik itt?

— Ötödik hete — hangzott bátoritanul az asszony válasza.

— Nincs semmi baj, Izabella — mosolygott az ujságíró. — Én abszolúte nem haragszom. Maga csak gyöngé nő, mit tehet maga egy beszállásolási rendelet ellen?... Engedelmeskedik ösztöneinek és a hatósági rendeletnek... Én nemsokára úgyis elmegyek...

— Elmegy?

— No nem nagyon, Izabella Csak úgy vonattal...

— Barátságosan megveregette az asszony párnás kezét.

— Igen, elvisznek... Elragadnak magától, Izabella. — Egy kis csalódásféle szivárgott át a hangján. In ultima analísi: megcsalták. Bár kis mértékben, de megcsalták. Néhány hét kellett csak és emlékéit ím elborította a feledés pókhálója. Miután ezt leszögezte és az élet kérése tetlen fejlődésére gondolt, megvigasztalódva folytatta. — Köszönöm magának, Izabella, hogy jó és kedves volt hozzám... Igen, ne szakítson félbe, maga nagyon jó és kedves volt hozzám... Nagy ajándék ez olyan férfi számára, akihez sem jó, sem kedves még nem volt nő...

— György... — tiltakozott az asszony elkínzottan és a férfi kezét forró arcához szorította. — György... kérem ne haragudjon rám.

Nem haragudott. Istenem, gondolta szánakozva, egy

nő, egy gazdátlan teremtés! A világ olyan nagy hodály, a magános ember olyan össze-vissza ténfereg benne... Ő is milyen egyedül bukdácsol itt, hogy szeretne már kikötni valahová, egy meleg zugban, ahol nem érezné az üres világ nyomasztó méreteit. Eszébe jutott a gyermek-kora, amikor a kert végében, vagy a kamra sarkában sátrat épített magának és a sátor homályos mélyébe húzódva, boldog biztonságban hallgatta a távoli élet morajlását, a külvilág zaját. Nem volt-e ez vajjon atavisztikus emlékezés, ösztönös keresése annak a biztonságos hajléknak, amelyben méhmagzat életét élte?

Elbúcsúzott Izabellától. Az asszony némán, megtörtten kísért ki a kapuig. A kapuban az ujságíró a szájához emelte a nő kezét és ismeretségük óta először, gyöngéden megcsókolta. Ez volt az ajándéka és hálája. Más ajándéokra nem futotta.

Az asszonynak szívébe nyilallt a kézesók.

— György... György... — suttogta megsédülve, rekedt izgalommal — miért csókolta meg a kezemet?... Nem érdemeltem meg...

— Mit tudja azt maga, Izabella...

És elköszönt tőle, a viszontlátásra. De a viszontlátást már nem gondolta komolyan. Még azon a héten beosztották egy menetszázadba. Indulás előtt valaki kötekedő hangon kérdezte tőle:

— Füstre tette az elveit, mélyen tisztelt világmegváltó?

Mit feleljen erre? A szemébe mosolygott a kérdezőnek.

— Bevonták, uram, a működési engedélyünket.

De a kérdés pengéje mélyet vágott a kedélyébe. Megy, hömpölyög ő is az esztelen megsemmisülésbe. Mire volt hát jó az eddigi élete, az eddigi készülődése? Mert hiszen valami megváltásféle motoszkált az agyában, valami művészi hitvallás. Szép gondolatai voltak a létről, az elmúlásról. Nem? Itt-ott elhullatott belőlük valamit. Apostoloskodott egy kicsit. Aztán most becsukta a száját, lehúzta az apostoli bolt rollóját?

— Mi az álláspontja, György, ezt az utazást illető-

leg? — kérdezte tőle a fogalmazó a pályaudvaron, ahová a kora hajnali órákban kinyargalt, hogy haretérre távozó barátjával még néhány irodalmi és társadalmi problémát megvitasson.

Az ujságíró mosolyogva fogta meg a nadrágja két szélét és széthúzta. Élcesen festett a rogyadozó, bő nadrágban.

— Ilyen nadrágban nincs az embernek álláspontja. Képzeld el, milyen tréfásan fest az az álláspont, amelyet ilyen nadrágban képvisel az ember.

A fogalmazó kíváncsian nézett a nadrágra.

— Atyuskám... hiszen ezt túlságosan bőre szabták... Mondja csak... nem szoktak mértéket venni róla, mielőtt elkészítik?

A vagonok előtt sétálgattak, messze volt még az indulás ideje. A legénység egy gőzölgő kondér elé vonult, ahol a csajkákat megtöltötték feketekávéval. György a maga csajkáját átnyújtotta a fogalmazónak, aki egy vasúti kocsi mögé vonulva mohón nyelte a párolgó, kellemesen édesített folyadékot. Nagyon ízlett neki, a korai felkelés miatt még nem volt ideje reggelizni.

— Pjotruska — mondta azután, megfélekezve az orosz irodalommal való hadiállapotról... mit is akar-tam... igen... vigyázzon az egészségére.

— Megigérem.

— Nem kell túlságosan sokat harcolnia... kimeríti magát... Inkább az élményekre fektesse a súlyt... Nincs igazam? Naplót kell vezetni... Mindenki naplót vezet... Ah, Pjotruska, mi lesz itt a háború után... Milyen irodalmi termelés... Ha hazajön, magának is hozzá kell fognia... Sikere lesz... hasra fognak esni maga előtt... Erre becsületszavamat adom... Hogy én csak körbe futok itt, mint egy kengyelfutó... és egyre csak csörgök, mint egy buta szarka... az más lapra tartozik... Belőlem már sohasem lesz gálickő... De maga, Kirij... magának, galambocskám, nem szabad dugába dőlnie... Mi a véleménye?

— Semmi — felelte a másik ásitva.

Pagát ott sétált csendesen mellettük. Ha megálltak,

ő is megállott és szimatolóan nézett fel a gazdája arcába. Néhányszor idegesen ásított.

A perronon Kléber Ilona beszélgetett a menetszázad parancsnokával, egy szelídképű, szőke főhadnaggyal. Az újságíró szórakozottan simogatta a kutya bársonyos fejét és elcsöndesedve nézett a perron felé. Az első nő, az első szerelme. Mennyire hasonlít a másik Ilonához!... A tekintete ugyanaz, de az orra mintha határozatlanabb volna és a szája igénytelenebb... Mégis ezt szerette előbb, rügyező, virágba szökkenő álmai ezt illatozták körül az ibolya korai, halk illatával. És csodálatos, hogy most benne is csak a másikat látja, aki nem ajándékozta meg plátói álmodozások drága derűjével, aki félvállról megalázta és gúnyos mosolyával száz sebet szúrt a lelkébe...

Tulajdonképpen úgy illenék, hogy Veresy Ilona már ne jusson az eszébe. A történetnek másfél éve és a színésznő — semmi kétség — már a nevére sem emlékszik.

Hirtelen az elhagyatottság érzése fogta el. Legalább az anyja vagy a huga volna itt. Így elmenni, ilyen gazdátlanul, hozzá nem tartozva senkihez és semmihez...

A fogalmazó óvatosan meghúzta a zubbonyát.

— Egy kérdést, igen tisztelt Pjotruska... Nincs valami... hogy is mondjam csak... valami mondani-valója... arra az esetre, ha... teszem azt... elhalálozna?

— Ugyan ki a fenének üzeniek? — szaladt ki a száján a kérdés. — Aztán megszelídülten fogta meg a fogalmazó karját. — Hálátlan fráter vagyok... Nem búcsúztam el az anyámtól. Nem akartam, hogy kijöjjön... Megkértem a hugomat, hogy ő se jöjjön ki. Gyalogoljon ki hozzánk... Pagátot úgyis átadja nekik... mondion valamit... Valami megnyugtatót. Tud valami megnyugtatót mondani?

— Tudok, Pjotruska...

A vasúti kocsik felől trombita harsogott. Közeledett az indulás ideje. Baltazár a kezét nyújtotta a fogalmazónak.

— Galambocskám — hebegte Csermely fakó hangon

és sápadtan — miért siet úgy?... Szerettem volna a véleményét kikérni néhány irodalmi kérdésben.

Nem volt már semmi kérdeznivalója, csak tartóztatni szerette volna barátját. De Baltazár eleresztette a kezét és megindult.

— Hát alászolgája, Kiriljovics Pjotr... Maga nagyon bátor embernek látszik... Egészen bizonyos, hogy győzni fog... Le fogja tiporni őket... Ide hallgasson...

Az állomás épülete felől a Páter Izidor gömbölyű alakja közeledett feléjük. Tarka zsebkendőjével lihegve törölte arcáról a verítéket.

Szemrehányóan, őszinte megbántottsággal állott meg az újságíró előtt.

— Óh, hogy siettem... Ilyen szívtelen ember... Senkitől sem búcsuzik el, azt sem mondja, hogy befellegzett.

Baltazár barátságos képpel fogadta a jószívű szemrehányásokat. A páter resignált mosollyal nézte. Azért jött, hogy Istenhozzádot mondjon rakoncátlan és javíthatatlan fiatal barátjának, akihez a rokonszenv gyöngéd szálai fűzik... A beosztása körül nyilván valami félreértés történt. Neki is, az öreg Majthényinek is megígérték, hogy egyelőre nem fogják kiküldeni.

— Az öreg Majthényinek? Mi ütött belé? — tudakolta György meglepődve.

Igen, az öreg is közbenjárt. Valami történhetett, hogy egyszerre úgy a szívére vette a György sorsát. Talán a fia beszélhetett valamit...

Baltazár tünődve hallgatta. Aztán megrázta fejét. Köszöni, de nem akart élni az alkalommal. Másvalakit vittek volna ki helyette, akinek talán családja, gyermekei vannak...

A páternek kis Mária-érem volt a kezében. Szerette volna átadni Baltazárnak, de nem tudta, hogyan fogjon hozzá. Sokáig forgatta és szorongatta, amíg kiesúszott a kezéből és a földre esett. Baltazár lehajolt érte, aztán megértően, csendesen rámosolygott a papra és az amulettet a zsebébe csúsztatta.

A fogalmazó egy hordó tetejéről nézte végig a vonat

indulását. Mikor a kerekek mozgásba jöttek, a körülállók nagy derűtségére, hangosan elkiáltotta magát:

— Hoháháhú, Kiriljovics Pjotr...

Valaki meglódította alatta a hordót, a hoháháhú a torkán akadt és ő lebukfencezett a magasból. Nagyon megütötte magát, alig bírt feltápászkodni. Megfogta a Pagát nyakörvét és sántítva vánszorgott be a városba.

V

A lába sokkal súlyosabban megsérült, mintahogy az első percben hitte. Hetek múlva is fájdalmasan vonszolta maga után. Nem tudott már száguldani, nem libgett utána az elnyűhetetlen bolhaszínű felöltő gallérja. Nagy, viharos sebességekhez volt szokva, ez a lassú bicegés nagyon elszomorította. Meg-megállott a főtéren és tekintetét elgondolkozva járatta a zöldmohás cseréptetőkön. Györgytől semmi értesítés nem érkezett. Alig volt már ismerőse a városban, akivel kicserélhette volna gondolatait az irodalom szépségéről és a társadalom elmaradottságáról és gonoszságáról. Nem tréfálták meg és nem akadt senki, aki barátságos szót vetett volna feléje. Egyedül kellett gondolkoznia, önmagával kellett az egyre szaporodó kérdéseket megvitatnia. Egyszer megállott egy plakát előtt, amely a fehérsütés kérdését szabályozta és megtiltotta a pékeknek, hogy kiflit és zsemlyét süsse. Micsoda? Szárájevóban meglöttek tavaly két embert és ezért nem szabad kiflit sütni? Ezt az intézkedést nagy butaságnak tartotta. Szóba is ereszkedett a körülállókkal, hogy velük a kérdést megvitassa. Hol van itt a szerves kapcsolat? A logikának milyen tekervényes útja köti össze ezt a két távolálló dolgot: Szárájevó és a kifli?... Nem igaz?... Nem értették meg. A címtáblafestő, egy fölényes, türelmetlen ember bosszúsan sercintette feléje:

— Ugyan, hagyjon már békét ezzel a hülyeséggel...

...Nyár elején meghalt az apja. Szegény, szélütött telekkönyvi tisztviselő volt, évekig nyomta a lapos szalma-

zsákot, aztán leragadtak a szemei és nem csámesogott többet. Csermely alig érzett valami meghatottságot. Nem volt közöttük semmi kapcsolat, idegenül élt a nyöszörgő, elroncsolt ember mellett. Reggel volt, az anyja felkeltette.

— Kelj fel, János (Jánosnak hívták) — szólott száraz szomorúsággal — eredj be a temetésrendezőhöz, mert meghalt az apád...

Csermely leszállt a diványról és a halott ágyához lépett. Nem volt szemüveg az orrán, rövidlátóan, pislogva hajolt a száraz, élettelen arc fölé és belenézett a halott üveges szemeibe. Nem látott még halottat, nem ismerte még a halál fagyos grimaszát.

— Hű, — gondolta — most árvaságra jutottam...

Felöltözködött és bement a városba, a temetésrendezőhöz. A temetésrendező, csúnya, csépegőszemű örmény fanyar humorral nézett rá.

— Ó, tisztelt uram, hogy gondolhat olyasmit? Szegény megboldogult apja, ha élne, bizonyára tiltakoznék az ellen, hogy hitelbe temessék el.

Tájékozatlanul nézett a koporsókereskedőre... Igen... tehát nem lehet hitelbe... Megjegyzem, — tette hozzá gondolatban — mingyárt sejtettem, hogy a kérdés nem olyan egyszerű. De nem lehetne esetleg ledolgozni? A kereskedő hahotázva emelte ki szájából hosszú szivarját. Ledolgozni? Tréfás dolgokat szavalni a megboldogultak hátramaradottjainak? Hehehe. Nehem. Nehem, igen tisztelt uram. Elég áldozatot követelt tőle az a körülmény, hogy künn a barakokban, amelyek kórházul szolgáltak, bizonyos külpolitikai meggondolatlanságok, hogy ne mondjuk baklövések folyományaképpen olyan halálesetek fordultak elő, amelyeknél neki kellett a hülákat önköltségi áron alul elkaparni.

Persze, persze. Hogyan is tudná ő ledolgozni? Semmi hasznos munkához nem ért... Sejtelve sem volt arról, hogyan kell ezt a dolgot rendbehozni. Lassan kullogott végig a főtéren. Majd csak lesz valami, gondolta biza-kodva...

Az egyik üzlet kirakata előtt nagy csoportosulást látott. A kirakatban, a fűszeres zacskók között eltévedt

egér futkosott. Riadtan keresett valami lyukat vagy kijáratot.

— Ó, a kis ronda, de megijedt — szólalt meg a fogalmazó háta mögött egy erőteljes, kacagó női hang.

Feltűnően díszletezett, természetes hölgy volt, jókora szája pipacsvörösen rikített, szemei alatt barna mélyedések látszottak. Csermely felélénkülve, szimatolva emelte a magasba az orrát. Sűrű, nagyszerű parfümillat csapta meg. A szinek, a szagok, a hölgy széles arcsontjai, crös nyaka, a bő dekoráció megragadták parlag érdeklődését és felpeszgették a vágyait. Egyszerre lüktetni kezdett, mint egy feszülésig felhúzott ébresztőóra. Az idegen nő barátságosan nézett vissza rá. Úgy mosolygott, olyan jóízűen és háziasan, ahogy az előbb az egérre mosolygott.

Tény, hogy az apja meghalt. Ezt nem lehet elvitatni. Nos, de tovább is van. A fejlődés nem ismer megállást. Az öreg ágak korhadni kezdenek, aztán letörnek. A többi ág pedig virul tovább. Halottak fölött robog tova az élet diadalszekere. Satöbbi. Ezek a természet alapszabályai. Alapszabályba ütköző dolgot művelne, ha mint férfi, mint költői lélek most bemutatkoznék az előtte virágzó nőnek? Olyan nagy, olyan méltóságteljes és dekoratív, mint egy virágja teljében pompázó lótosz.

— Csermely, kitessekelt városi fogalmazó, — mutatkozott be mély meghajlással. És amikor meggyőződött róla, hogy az idegen hölgynek nincs semmi kifogása a váratlan ismeretség ellen, sőt azt némi tetszéssel is fogadja, rögtön a tárgyra tért és biztosította a nőt rendíthetetlen hódolatáról.

— Halálosan szeretem az élő tájakat és a festett szájakat — mondta szívretett kézzel, az égre nézve.

Jó mondás volt, a nő szétnyitotta ajkait és hangos nevetésbe kezdett. Tetszett neki a bevezetés és nem titkolta, hogy örömet egyezik bele abba, hogy a fogalmazó őt az erdő körül futó fasorba kalauzolja és hódolatát bemutatassa. Elmondta, hogy látogatóba jött, de akit meg akart látogatni, már elment, nem találta itt. A vőlegénye volt, kivitték a haretérre, mint egy menetzászlóalj parancsnokát.

A fasorban a fogalmazó mámoros szédülést érzett. Párizs megért egy misét, ez a nő megér egy Ady-költeményt. Felborzolta a haját, megigazította a szemüvegét és szavalni kezdett. Piano fogott hozzá, aztán zúgva folytatta, hogy a végén szárnyaszegetten újra lebocsássa a hangját, mint egy bánatosan elhaló harangszó. Bár a versek kissé stílszerűtlenek voltak ebben a környezetben és hallgatója se igen értette meg őket, mégis a lelkét orgonázta bele ezekbe a versekbe. Az arcát szinte ellepte a veriték és a megindulás.

— Jaj, de érdekes alak maga — kacagott az elegáns nő, negédesen lépegetve a szokatlan fiatalember mellett, aki hirtelen fordulattal most a saját olthatatlan szerelméről kezdett beszélni.

— Lázár vagyok a csókok lakomáján — jelezte finom bánattal, amely mindig meghatotta az intelligensebb eseléd lányokat.

A hölgy kitűnően szórakozott. Azt hitte, hogy kísé-rőjét Lázárnak hívják. Csermely eloszlatta a félreértést, megmondta, hogy Csermelynek hívják, a neve ifjabb Csermely János, azaz, e pillanatban már, tekintve a halottat, aki megkülönböztetésül az idősebb nevet viselte, most már csak Csermely János. És bár rövidlátó s kissé sebes beszédű, — gyors hegyi csermely — a lelkében szomjas vágyak vad nászra trombitálnak. Ismeri önagsága a Lohengrin nászindulóját?... Ah, mennyi tűz... mennyi bíboros szépség... Tráramtamtam... tráramtamtam.... Gyönyörű...

A nő határozottan jól érezte magát a szeles fiatalember társaságában. Előszeretettel viseltetett a különleges férfiak iránt. Himbálózva, lassú léptekkel haladt a lovagja mellett, kiálló, domború csípője néha súrolta a fogalmazó sovány csípőcsontját, olyankor sejtelmesen lengette lapos bőrtáskáját és melegen mosolygott. Nem tiltakozott, amikor a kezét a puha férfikéz elkapta és csuklóját ügyetlen csók érte. A szomorúfűz lombja csendesen sóhajtott, a délutáni égen felhők kóboroltak, a fogalmazón önfeledt láz vett erőt és nem sok időbe telt

és ők ketten karonfogva, egymáshoz símulva lépegettek a sóhajtó szomorúfüzek és a kóborló felhők alatt.

Csermely János elesapott városi fogalmazó életében először aznap volt boldog, amikor az apja örök álmra húnnya le szemét.

Amikor harmadnap, a temetés után elvált Páter Izidortól, akinek megesett rajta a szíve és támogatását ígerte, ellenállhatatlan erőnek engedve, mámorosan tárta szét a karjait és mélyet szippantott a fiatal nyár balzsamos esti levegőjéből.

— Kiriljovics Pjotr, — nevetett magában — mire hazajössz... tudod-e, kit találsz itt reménytelen, tévelygő barátod helyett?... Egy férfit, atyuskám... egy komoly, szorgalmas honpolgárt... aki izzad... dolgozik... kenyeret keres... saját kenyerét, Pjotruska!... és akit otthon meleg hitvesi kebel vár.

És ahogy ment, az agya már felpingálta a sötét égboltozatra a kellemes családi otthon képét: ... Nos, ide üljön, Kiriljovics Pjotr... ide, ebbe a puha karosszékbe... Szonjácska (a Rózsit nem lesz nehéz leszoknia)... Szonjácskám... kacagó kis lótoszvirágom... (brávó!!! bravissimó!!! — örvendezett a maga dallamos stílusának)... gyujts alá sebtiben a szamovárnak... úgy, Szonjácska... és most gyorsan egy csészével ennek a mi Pjotr barátunknak... sok rummal... Pjotruska sok rummal szereti... Az ám... Cukrot is bele, illatos lótoszvirágom, négy darabot... a mi Pjotruskánk négy darabbal szereti... Kiriljovics Pjotr... nos, mit szól ehhez a boldogsághoz?... Mi?... Gondolta volna?... Vegye már szemügyre Szonjácskám... az ám, mi?... Nem holmi törékeny nádszál... Van itt bőven feleség... mi?... Idepillantson... Saját feleség!... Ezt csinálja utánam, ha tudja... No, Szonjácska, hát barátkozásokat egy kicsit... melegedjete össze egy kicsit... ez a Pjotruska az én drága jó barátom... úgy bizony... nagyon jó fiú, szerfelett tehetséges... meglásd, Szonjácska, milyen híres ember lesz belőle... No! Még egy csészével, Pjotruska... Milyen jó így hármában... Tudja-e, hol akviráltam Szonjácskát?... Képzeld...

(itt egy nagyot fog nevetni) a vőlegényét jött meglátogatni... Kitünő, mi?... (még egy nevetés). A vőlegényét... Tüzérszázados volt... földbirtokos... Én elűtöttem a kezéről... Gondolta volna?... Szonjácska... no, ne szégyenkezz... mutasd magad a mi Pjotruskának... nézze... ezeket az egészségtől duzzadó gyöngéd ajkakát... egy szivart, Szonjácska, a mi öreg barátunknak... Kiriljovics Pjotrnak... igen... milyen szép így együtt, hármásban... hogy minket az Úristen sokáig éltesse... Éhéljen...

Leküzdhetetlen vágy lobbant fel benne és futva indult a külváros felé, hogy Szonjácskának, aki valami előregedett kávéházi felírónőnél bérelt szállást, beszámoljon a páterrel folytatott beszélgetésről és megmondja neki, hogy mihelyt megkapta a hivatalt, amelyet a páter támogatásával meg fog pályázni, azonnal megtartják az esküvőt.

VI

Baltazár az első év süket káoszában elveszítette magát; az, ami Baltazár György volt benne, elzsibbadt és tetszhalottá dermedt. Most újra érezte az énjét. Gúnyolódott, tréfált, az eseményekkel szemben megőrizte tárgyilagos, higgadt látását. A bajtársai szerették hallgatni. A Mediterranean Club-ban, egy kétméter széles, háromméter hosszú kártyabárlangban, amely a lövészárók jobb-szárnyán feküdt, az ügyvéd azt mondta neki:

— Fiókám, te individuálista vagy. Azt hiszed, te vagy most a legfontosabb személy? Fittyfenét. Ez a sok millió ember itt, ez a legfontosabb személy most.

— Igaza van a fiskálisnak, — gondolta György. — Meg kell próbálnom, tudok-e a közre gondolni és a magam szerénytelen énjét háttérbe tudom-e szorítani e nagyszabású közérdekkel szemben, amit háborúnak neveznek? Kozmikus és történelmi szempontból határozottan kicsinyesség tőlem, hogy a magam lényével foglalkozom.

A feljebbvalói nem szerették. Bár keményen tartotta magát a harcokban, volt benne valami, ami gyanakvóvá tette őket. Talán a nyugalma, a tekintetének átható mo-

solya, néhány odavetett szava, valami, amit nem értettek meg. A gyanújuk később már határozottabb alakot öltött. A tavaszi nagy előnyomulások után berendelték őt is a hadbírószákhoz, ahol egy közkatona fölött kellett ítélni. A katonát, aki a polgári életben a becsületes timáripárt folytatta, szökés miatt golyó általi halálra akarták ítélni.

— Ilyen apróságért? — kérdezte ő, amikor az ítélet meghozatalára került a sor. Nagyot néztek rá. Hogyan érti azt, hogy apróság? ... Bocsánat, neki ez a felfogása. Az a szerény, alázatos felfogása, hogy a timár semmi főbelőni való bűnt el nem követett. Ha büntetni kell, hát adjanak neki egy kis büntetést. De agyonlőni? Mit tett a timár? Csak éppen hazament egy kicsit betakarni a gyermekeket, megújítani váltóját a szövetségi bankban, egyetmást beszerezni a háztartáshoz, kijavítani a disznóól zsindelyét, amit a volhyniai utazás miatt tavaly nem végezhetett el. Hogy megfutott? A timár csak azt tette, hogy átvette maga fölött a parancsnokságot és a helyzettől kellő mérlegelése után visszavonulást rendelt. A hibát legfeljebb csak ott követte el, hogy néhány földrajzi fokkal tovább vonult a kelleténél ...

A timár kivégzéséből semmi sem lett (orosz golyó ölte meg később), de György nagyon elrontotta a dolgát ezzel a szereplésével. Elő kellett volna lépnie, de a kinevezése még mindig késett.

Néhány hónap előtt otthon járt. A szabadságának felét Bécsben töltötte, otthon, az anyjánál alig időzhetett két napot, táviratilag hívták vissza. Ideje sem volt arra, hogy a városban látogatásokat tegyen. Csermellyel sem találkozott már. A bevonulását a térparancsnokságnál is jelentenie kellett. Rothadt káposztától bűzlő kaszárnyaudvaron ment végig. A posztóraktár ajtajában, füle mögött ceruzával, hangos tevékenységben találta Csizi Olivér regényírót. Igen mérsékelt katonai rangot, de igen fontosnak látszó hivatalt viselt.

Mikor kifordult a főtérrre, váratlanul sötét ember-tömeggel találta magát szemközt. Javarészt asszonyok voltak, sötétrongyú, kellemetlen falka, amely visítva menekült a hatósági élelmiszerbódé felől. Néhány rendőr ül-

dözte őket, mert bezúzták a bódé ajtaját és kövekkel hajították meg az elárúsító alkalmazottakat. Kiszáradt fagyókerekhez hasonló piszkos kezük riadtan kapálódzott a levegőben. A szegénység avas, undorító páráját lehelték magukból. A tömeg mögött a rendőrök élén haladva festői egyenruhában ismerős alakot pillantott meg. Ki lehet ez? A kardja, ahogy a rendőrök élén visító asszonyok után nyomult, vakon lesújtott néhányszor a görnyedt hátakra és kopott kendővel takart fejekre. A mellén zománcozott érmek csörömpöltek. Ahogy rohanva a kardját emelte, olyan heroikus volt, mint harcoló hősök régi csataképeken. György egy pillanat alatt mellette termett és acélos mozdulattal ragadta meg a csuklóját.

Hosszú ideig néztek egymás arcába. Zizevszky volt, a vöröskeresztes megbízottak egyenruhájában. György lassan elbocsátotta a karját.

— Ah, ön az, lovag? — kérdezte felderülő arccal.
— Mit művelt itt ezzel a harcias vasdarabbal?

— Hogy merészel hozzám nyúlni? — lihegte a lovag sárgán, tajtékozó felháborodással. A magasba lendítette kardját és a György feje felé sujtott.

Baltazár félrelépett. Az ökle a lovag álla alá szaladt, a másik keze pedig rákapcsolódott a kard markolatára.

— Nyugalom, lovag.

A Zizevszky csuklója keményet roppant, a kardot engedelmesen hullatta a Baltazár kezébe, aki magas ívben messze elhajította magától.

— Ha netalán valami észrevétele volna, Zizevszky úr... remélem, nemsokára itthon leszek...

Sietség nélkül, higgadt léptekkel indult el a pálya-udvar felé.

Künn a parancsnokságnál hamar tudomást szereztek a kalandról. György nem tagadta. Valóban, harképtelenné tette a kis fenevadat. Beismeri. Vállalja érte a felelősséget. A parancsnokság úgy látta, hogy a kérdés lovagias útra tartozik, amit a háború után kell majd elintézniök. Nem mulasztotta el azonban az alkalmat, hogy a Baltazár magatartását bizonyos rosszaló és óvó kijelentésekkel kritika tárgyává ne tegye. Van valami a maga-

tartásában, a modorában, a felfogásában, ami túlkönynyed... túlpolgári... valami, ami szembehelyezkedik a hadviselés komolyságával és erkölcsi követelményeivel...

— Mi a bajuk ezeknek? — kérdezte magától vállat vonva. — Nem tartanak jó katonának? Akkor hát minek akasztották a mellemre ezeket az érmekeket?...

— Hja, barátom, — fütttyentett a fiskális, egy zajos, folyton fecsegő ember — te nagyon lenézed ezt az ipar-ágot. Gögös embernek tartanak. Nem tudsz bánni az arccoddal. Nem mutatsz semmi respektust. Sokat mosolyogsz... Azt kérdik: mit tud ez a zászlós ezeken a komoly dolgokon mosolyogni?... Nagyon a dolgok mögé nézel és nem is titkolod, hogy a világot háború és katonák nélkül is el tudod képzelni...

Ősszel, a nagy hadműveletek alatt Györgyöt az ezred egy este fontos megbízással kiküldte az orosz állások felé. Tombolt már a harc jobbról is, balról is. Az alezre-des kurtán, hidegen közölte vele a parancsot, aztán száraz állat kemény mozdulattal kapta a magasba.

— Indulhat, zászlós úr.

Nem nyujtotta a kezét, a hivatalos parancs nem lágyult a mondat végén bajtársias búcsúvá. Délután mosolyogva ütüözte az ügyvéd vállát. Neki csak annyit mond: indulhat! A szokás az, hogy ilyenkor azt mondják az embernek: no, barátom, aztán semmi számárság, vigyázz a bőrödre, nehogy ott maradj! Valami ilyent... Neki semmit sem mondtak. Csak: indulhat, zászlós úr!

A sötétben felnyilallt egy-egy rakéta és künn a drót-akadályokon túl Baltazár a rakéta sivár fényében néhányszor felemelte a karját, hogy a szakaszának jelt adjon. S ahogy a karját fölemelte, az olvadt égből a kabátja ujjába csurgott a víz. Két napja nem aludtak. A folyó két nap előtt megáradt és elöntötte az árkokat iszappal. Le sem ülhettek, a combjuk tövéig álltak a hideg lében. Kúszák voltak és feketén fénylettek, mint a sárból kitápaszkodó bivalyok. A lábaik elé a meghígult agyagba sűrű szottyánással freccsentek bele a finn lövészek golyói. Baltazár alól néhányszor kiszaladt a sikamlós talaj. A kezéről már csepegett a folyékony sár, cipői nehezek vol-

tak, mint egy bűvár vastalpú cipőí. Sok ideig szótlanul cuppogtak előre.

Túl a tüzéség riadt zenebonába kezdett. A fejük felett gránátok orgonáltak tova. Baltazár megállott. Hal-
kan megszólalt:

— Frost . . .

Az alak nem mozdult. Közelebb lépett hozzá: meg-
csonkított, előrebukó fatörzs volt, olyan, mintha az el-
csigázottság és a hátára nehezülő felszerelés kibírhatatlan
nyomása alatt orra akarna bukni.

Hátrafordult. Jobbra, az elhagyott árok helyén egy
akna dörgött és kátrányfényes tornyot lövelt ki az árok
piszkos vizéből. Az előntött fedezék sártejfelét szétloes-
csantotta az akna. És ahogy a megtörő fénysugárban a
fellövelő vízoszlopot nézte, arra gondolt, hogy egy félórá-
val előbb még azon a helyen állott szakaszának a jobb
szárnya és ott állott az ügyvéd is ferdefekvésű cvikke-
rével és szellemesen káromkodott.

— Frost! — mondta nyomott hangon.

Húsz-huszonöt ember dülöngött a háta mögött.

— Frost, mozogjunk . . .

Tíz-tizenöt ember vontatottan gázolt feléje. A többi
nem mozdult. Fatörzsek voltak.

— Így nem lehet, Frost — szólalt meg Baltazár
tompán. — Hol a többi?

— Hallja ezt a szotyogást, zászlós úr? — kérdezte
az altiszt elcsigázva. Nehányan bizonyára bekapták . . .
A többi magától lepihent a sárba.

Baltazár megfordult. Vakon, tétován, de azért sietve
cuppogott visszafelé. Valami puhára lépett. Egy emberi
has volt. Lehajolt, feltépte az embert a gallérjánál fogva.

— Ne ábrándozzunk, barátom. Ráérünk arra, ha
megdöglöttünk.

Kettőt-hármat még felzavart a puha, álombaringató
iszapból. Aztán összeszámálta őket. A sebesülteket vissza-
küldte egy emberrel, a többinek kurtán, tompa hangon
egy kis beszédfélét rögtönzött. De a beszéd mégis nagyon
határozott volt.

— Figyelem. Frost gondoskodni fog róla, hogy aki-

nek még egyszer kedve támad lefeküdni, az csak a más-világon ébredjen fel. Sebesülés tilos. Öncsonkítás marhaság volna. Csak úgy megemlítem... Azt hiszitek, én nem kötnék különbékét Oroszországgal? Ajajaj... De ma nem lehet... Ma meg kell csinálni ezt a dolgot... Na, mindjárt virradni kezd, gyerünk...

Intett és elindította a társaságot. Meg kellett fogniok egymás kabátja szarát, mint gyermekek az anyjuk kötényt...

Balra tartottak. Baltazár ismerte a terepet, sokszor kémlelte át a megfigyelőhelyről távesövével. Intett az embereinek, hogy ereszkedjenek négykézlábra. Ő is leereszkedett. A kesztyűjét eldobta, undorodott tőle; teleszívódott valami bűzös, rothadt folyadékkal. Most csupasz kezével gázolt az iszapos talajon, rothadt répákon. Frommerpisztolya, amely kemény bőrtokban lógott le szolgálati övéről, barázdát húzott a földön. Sokáig haladtak így. A kilobbanó ágyútűz után az ég palaszürke maradt. Sietni kellett. Nemsokára felrepül a kékszínű rakéta, a hadosztály támadásba megy át s nekik akkorra a tölésérben kell lenniök. György nem érezte, áll-e mozdulatlanul, négykézlábra ereszkedve, beleveszve a megolvadt földbe, vagy cammog ő is a többi néma, elkínzott kuvasz között és lógatja ő is ólommal töltött fölösleges koponyáját, föl, le, föl, le, a mozgások fáradt ütemére.

A gránáttölésérhez érve, felállította a gépfegyvereket, szótlanul, egy-két mozdulattal kiadta az utasításait, aztán leült az egyik gépfegyver elé. Az orosz állások felé már világosodott az ég, sziluettek sejtelmek úsztak, alakultak, gomolyogtak és foszlottak rajta semmivé. Az ágyútűz egyre fokozódott, szakadatlan dőrej remegtette a földet. György mereven nézett előre. Fogsorait keményen egymásra préselte, nehogy erőt vegyen rajta az ólmos álmoság... A modern kritika sokat fecseg, — szaladt át agyán egy gondolat. Öntudata parányi mosollyal pillantott az ismeretlen származású, rejtélyesen előbukkanó mondatocska után. Az agya már ellenőrzés nélkül dolgozik, közel a rövidzárlat, amely homályba borítja az öntudatát. Mögötte és mellette nehéz álomba süllyedve szu-

szognak az emberek. Borzalmas volna, ha ő is elaludna, a parancsnokuk. Halkan szólította Frostot.

— Beszéljen, Frost. Vécet mondjon... amit tud, Frost... mindegy...

És Frost engedelmesen beszélni kezdett. A régi élet-ről, a városról, a fatelepről, a színházról... Emlékszik Baltazár arra a levélre, amit akkor diktált neki?... Nem küldte el... Istenem, egy fakukac! Nagyon reménytelen eset volt... És aztán azt beszélték, hogy a színésznő a Zizevszky szeretője.

— Maga Veresy Ilonát szerette? — kérdezte Baltazár.

Frost lehajtotta a fejét. Veresy Ilonát... Aztán eltompulva nézett maga elé... Óh, csak ne kéne itt a fűbe harapni... Milyen szép volna különben az élet... De ennek már alighanem vége... Csak azt ígérje meg neki Baltazár, hogy nem hagyják itt sebesülten, magukkal viszik, ha nem tudna már sajátlábulag visszamenni.

— Megígérem — mondta György gépiesen. Ahogy maga elé nézett, hirtelen hófehér, habos kéz sugárzott fel a szemei előtt. Fínom női kéz volt, a csuklója körül puhaomlású csipkével, amelyen áttetszett az enyhén árnyékolt csuklócsont. Meleg vágy ömlött végig rajta, hogy az ajkához szorítsa... Hol látta ezt a meleg, gyönyörű kezet?

— Úristen, — mondta Frost — ha még egyszer hazakerülnék ebből a piszokországból!... Koplálnék, disznóólban aludnék, csak mégegyszer ülhetnék a deszkaraktár udvarán és csavarhatnék egy cigarettát...

Az ágyúdőrejbe most élesen kotyogtak bele a gépfegyverek. A cserjék között erős orosz őrzőjárat óvakodott előre. György megnézte őket a látesővével.

— Mondja, Frost, szólalt meg minden izgalom nélkül, tudja-e, mit jelent az, ha ezek visszajutnak az övéikhez?

— Néhány telitalálat és vagdalthús leszünk.

— Körülbelül... — A tölesérben meghúzódó emberekre mutatott. — Ugyebár, ezeknek legtöbbje családapa?

Az altiszt tekintete végigsuhant a kicsi csapaton. Bólintott.

— Nekem elveim vannak, Frost — mondta György fáradt iróniával. — Üljön ide a helyemre és fogja meg ezt a gépfegyvert...

Frost leült a gépfegyver elé és a csövet a lassan előkúszó orosz járőrökre irányította...

Néhány óra múlva már sárga füsttrózsák bimbóztak ki a fejük fölött a magasban. Frost rosszalólag nézte őket.

— Ezt aztán kifogtuk, ezt a komissziót, zászlós úr.

Gránát csapott le előttük. A fellövő sártornyok egyre közelebb jöttek. Az orosz járőr egy részének mégis sikerült visszahúzódnia. A jelentéseik alapján két üteg tűz alá fogta a tölcsért. György kiszáradt torokkal, égő szemmel kereste saját hadosztályának kibukkanó körvonalait.

A hadosztály nem támadott és cserben hagyta őket. Nincs célja a maradásnak, gondolta bizonytalanul. Vissza fog vonulni az embereivel. Megfordult és jelt adott a tölcsérben levőknek. Oldalt, egy kis mélyedésből az altiszt hangját hallotta. Csendes, fakó hang volt.

— Egy kis vizet kérnék, zászlós úr.

Ránézett. Frost sárga volt, zubbonyát fekete vérfolt lepte el. Mellette egy másik ember feküdt mozdulatlanul.

— Frost... mi lelte?

A háta mögött jajgatva gurult le az egyik katonája a tölcsér fenekén meggyült esővízbe. György a palackja után nyúlt. Reccsenést hallott. A kezébe vette a palackot: vastag sugárban ömlött belőle a víz. Ha egy pillanattal hamarabb nyúl utána, a golyó a kezét ronsolja össze. A szemébe valahonnan meleg húscafat freccsent.

— Vissza.

Egy emberrel megfogta az altiszt karját.

— Megyünk, Frost... Nagyon fáj?

— Szomjas vagyok, zászlós úr...

A vérveszteség nagyon elgyöngítette. Rettenetes szomjúság vett erőt rajta. György a zsebében egy apró, piros eperalmát talált, odanyújtotta neki. Frost szomorú mosollyal rázta a fejét... Víz szeretne... Egy korty vizet...

A másik, akivel vitte Frostot, elmaradt mellőlük.

Frost kicsi, vékonytestű ember volt. György óvatosan a hátára vette.

— Vissza kell vinnem őt — mondta magának forró sajnálkozással — vissza kell őt vinnem a deszkarak-tárba... Hadd sodorgassa tovább a cigarettáit... szor-galmas, szomorú vérű kis zsidóka... őt is kizavarták ide, hogy megvédje a veszélyeztetett kultúrát...

Annyi volt a súlya, mint egy gyereknek, de György néhányszor mégis megtántorodott. Vitte a terhét, bukda-csolva, megállás nélkül. A gerincében végtelen fáradtsá-got érzett. Úgy rémlett neki, hogy a lábain egy-egy hosszú drót fut végig, amelyet alul, a talpánál egyre le-felé húz valami erő és ő rogy, rogy, egyre lejjebb, egyre mélyebbre, mint egy lefuvódó harmonika. Frost pedig csak lógatta súlyos bakancsokban végződő gyerekes láb-szárait a tisztje meggörnyedt hátáról, egyre szabadabban, egyre nagyobb könnyűséggel. És közben valamit bele-sóhajtott a Baltazár fülébe. Mintha azt mondta volna:

— Isten vele, kedves zászlós úr... Köszönöm szépen...

— Ne csiklandozza a fületem, — hörögte Baltazár — csak nem akar itt leszállani...

Hosszú ideig vitte még, aztán lerogyott vele egy megtépett fatörzs mellé. Az arca puha mohába temetke-zett. Magához térve, Frostot könnyedén megrázta. Ahogy mozgatta a karját, a bicepsében tűzes szúrást érzett.

— Gyerünk, Frost... Tovább... Messze van még a deszkaraktár...

Messze volt. Olyan messze, hogy Frost már sohasem érhetett el oda. Békésen feküdt a fa tövében, a szája sarkában kis veresség fénylett...

— No, mi az, Frost... Jöjjön hát...

A Baltazár hátán, útközben még érte egy lövés, az halálos volt.

György sárga arccal, elmélyült, sötét szemekkel tér-delt mellette. Rémes kedve támadt volna nevetni.

— Hoháháhú, galambocskám, — szólalt meg hosszú idő után valami rekedt, idegen hangon és piszkos, sáros arcán könnyek gurultak végig — mi a véleménye erről

a háborúról?... Frost úr... hát magának mi a véleménye? He? He?... Kiriljovics Pjotr... én mondom magának... az egész csak egy nagy... nagy tehénpalacsinta...

A felsőkarjából most patakszani kezdett a vér. Lehúzta a zubbonyát, bekötözte a sebét, aztán lehajtotta fejét a földre és föl nézett a szürke, felhős égre. Eszébe jutott, hogy fel sem bontotta az anyja levelét. Akkor cipelték el sátorlapban a tanár nehéz hulláját, amikor a levelet átvette. Ő a tanár után nyult, hogy kilógó karját, amely az árok sarában húzódott utána, mellé fektesse a sátorlapba. Elcsúszott, végighasalt a földön és abban a pillanatban egy robaj szétrúgta az árkot. Mikor feltápázkodott, a levél már nem volt a kezében...

— Űristen, hogy szeretnék neki valami örömet okozni, — kezdett magával félálomban társalogni — a szegény kicsi asszonynak... Hol voltam? Mit csináltam eddig, hogy soha... sohasem okoztam neki semmi örömet?... Senki sem szeretett, Frost — suttogta a halott elesendesült arcába nézve — csak ő... Nem, nem rajongtak értem... Akár itt is maradhatnék... Egy lábnyomnyi emlékem nem maradt azon a hosszú úton, amelyen idáig jöttem. Nem voltam boldog és nem voltam boldogtalan. Körülöttem nem fújt a passzát és nem fújt az antipasszát... Eredmény: nulla! Pardon, mégsem... Néhányan belémtörülték a lábukat... Néhánynak megszereztem azt az örömet, hogy megalázhattak... Mégis, semmi értelme sem volna, ha haragudnék... Nem, bizonyisten, senkire sem haragszom... Gyöngé, szomorú emberek vagyunk mindnyájan... Zizevszky... Moravetz... Csizi... az alezredes... Veresy Ilonára sem haragszom... Nem volna értelme: maholnap ők is belátják... mit is csak?... igen... ők is belátják... Egyszer majd valamennyien visszatérünk a deszkaraktárba, ülni fogunk szelíden az illatos fenyőgerendákon... cigaretta fogunk sodorni egymás dohánytárcájából és szeretni fogjuk egymást...

Eszébe jutott, hogy valami szép zsoltárt kéne most énekelnie, vagy a bethlehemi dalt: Mennyből az angyal

lejött hozzátok, pásztorok... A szájharmonikája ott kell hogy legyen a zubbonya felső zsebében, azzal kísérhetné a dalt... Keresgélni kezdett a zsebében, de a nadrágja zsebében és ahogy üres szemekkel a semmibe meredt, lassankint eltisztult előtte a köd és a tekintete közeli drótsövénnyen akadt fenn. Összeráncolta a szemöldökét, gondolkodni próbált. Persze, drótsövénnyel. Most itt van Volhyniában. Alig száz lépésnyire az ezrede lövészárkától... Igen, itt jobbra van az a téglarom, amely profilban annyira hasonlított az egyiptomi szfinxekhez. Jobbról kell lennie a század vonalának. Onnan indult el tegnap este az embereivel, ahol azt az újságpapírt lengeti a szél valami elszáradt ökörfarkkórón... De hová lettek az emberei?

Fölállott és elindult az árok irányában. Este, ha majd beáll a csend és nyugalom a két tűzvonal között, kiküldi a járőröket Frostért. Frostot tisztességesen el kell temetni, katonazenével, Beethovennel, a koporsójára rá kell tűzni a vitézségi érmeit és jóminőségű koporsót adni neki, mert ő ért hozzá, deszkaraktárban praktizált...

Az árkokat üresen találta. Körülnézett. Seholy egy emberi lényt nem látott. A hadosztály ahelyett, hogy támadott volna, kora hajnalban visszavonult. És talán ugyanabban az órában ugyanazon hadászati eszmétől indítva az orosz parancsnokság is visszarendelte egy hátrábbi vonalba a maga csapatait.

Bukdácsolva, lassan jutott előre. Sokáig ment gondolkodás nélkül, gépiesen, míg egy elhamvadt falu nyomaira bukkant. A leégett házak helyét csak sötét, kiégett foltok jelölték a füves udvarokon. Egy magános téglalapú épület előtt hosszú sorban, szabályos rendben hullák feküdtek. Megállott a ház nyitott ajtajában. Benn a szobában a falakon képek lógtak. Egy tehén, majd egy kővér disznó portréja. Aztán a szorzótábla. Szemben Európa térképe. A tekintete leszállott a térképnek arra a pontjára, ahol Volhynia mocsarait sejtette. Itt van ezen a folton. Ő, Baltazár György, kibicsaklott jogszigorló, a Kárpáti Figyelő című ártatlan lapocskát elcsapott szerkesztője, huszonhétéves, református vallású, nőtlen, egy

apróka anyának a fia, testvérbátyja egy leánynak, manzardvendég a lét zajos hoteljében, sebesült katona és sebesült költő... Mit keres itt? Veszélyben volt a civilizáció? Ki az a szemfényvesztő, aki azt meri állítani, hogy volt civilizáció... Ki látta?... Ki hallotta a hangját?... Ki találkozott vele?... Hol lebzsel?... Amíg az iskolából hazakergetik a nebulókat, hogy helyettük kilyukasztott, lenyúzott, kettéhasított, belekirobbant és szemekifolyt munkás polgárok hulláit ültessék be a tantermekbe, addig nyomorúlt csalás és galád szemfényvesztés civilizációról fecsegni... a legnyomorultabb csalás, amit országos csepürágók csak ki tudnak eszelni...

Benn a tantermekben két rétegben, alul sorban egymás mellé rakva, felül már egymásra dobálva, mintegy harminc halott feküdt. A tarkókra csurgott megszáradt agyvelők, a legyektol ellepert nyitott belek és a rothadó sebek bűzétől, a kimerültségtől, vérveszteségtől és felindultságtól György elvesztette az eszméletét. Sokáig feküdt mozdulatlanul az oszladozó hullák között. Mikor kinyitotta a szemét, az ablaknyíláson beáramló szellő a szomszédságában fekvő orosz muzsiknak meglengette szőke hajfürtjeit. Elfeketült, görcsös kezében bádogkulacsot szorongatott. György tikkasztó szomjúságot érzett. Kihúzta a kulacsot az orosz dermedt ujjai közül és mohó kortyokban nyelte az iszapízű, langyos vizet.

Fölállt és átlépett az egyik halotton. A halottnak nem volt homloka, sem koponyája, mint egy eltört porcellánbabának, csak sárgabarnára pörkölt alsó arca látszott, a homlokesontnak egy hegybefutó, ékalakú darabjával. Nyitott szájából aranyfogak csillogtak ki. György megállt és lenézett rá.

— A fiskális!...

Friss hulla volt, az éjszaka szállíthatták ide. Tegnap, vagy tegnapelőtt volt? Nem tudja már... Az idő összefolyt... Mégis, mintha tegnap lett volna... Tréfálkoztak a Mediterranean Clubban. Kártya után voltak és az ügyvéd tréfásan kérdezte: Te, Baltazár... hiszed-e te, hogy ennek a háborúnak a perköltségeit az ántánt fogja megfizetni?

Az elpusztított falu végén szekeret talált. Süket paraszt volt a szekér gazdája. Pénzt adott neki és elindult a szekérrel a visszavonuló hadosztály nyomában. A csepergő esőben elnyomta az álm.

Hangos ostopattogásra, zűrzavaros kiáltozásra ébredt. A szekér katonai járművek, málhásállatok, tüzérségi löszerkocsik tömkelegébe került. Az öreg paraszt kétségbeesett erőlködéssel próbálta kikormányozni törékeny járművét a fejvesztett, ordító zűrzavarból. A kísérletre revolverdördülés volt a válasz. Baltazár, akit a golyó majdnem halántékon talált, megfordult. A veszteglő löszerkocsik felől füstölgő pisztollyal ordító tüzeraltiszt rúgogatott feléje. A pisztolyt most egyenesen Baltazárra fogta.

— Disznó — pattogott parancsolóan. — Nem hallottad? Állíttasd oldalra a szekeredet.

Oh igen, ő volt az, hajdani osztálytársa, Kelemen György takarékpénztári tisztviselő. És milyen bőszülten hadonászik azzal a füstölgő fegyverrel... Főlnézett rá és valami homályos látomás kezdett bontakozni az emlékei zugából... Ahogy ott feküdt a hullákkal benépesített tanteremben, néhány pillanatra mintha visszanyerte volna az öntudatát... kinyílt kissé a szeme és az ajtóban egy alakot látott, amint lehajolva egy orosz tiszt halottnak tetsző teste fölé, sietve leoldja a válláról az orosz rangjelzést... A kapitány megvonaglik és könnyörögve sóhajt: szánítér... szánítér... És Kelemen György diadalmi trófeáját hirtelen elrejtve, ijedten menekül a haldoklótól...

Kezével eltakarította szakállából a beléragadt szalmaszálakat és felnézett újra hajdani barátjára, aki ráírányozott revolverrel most odafaroltatta ágaskodó lovát a szekér mellé.

— Nem hallottad?

Baltazár felemelkedett. Kelemen most látta meg a rangjelzését. Bocsánatkérően, hebegve engedte le a fegyverét. György fáradtan mosolygott.

— Mintha már találkoztunk volna, Kelemen György!

— Te vagy az, Baltazár? — örvendezett felélénkülve,

kushadt nyájassággal a másik és a kezét nyujtotta hajdani osztálytársa felé.

György nem mozdította bekötött karját.

— Ne fáraszd magad, Gyuri — intett csendesen. — Nem élhetek a ritka alkalommal... Majd máskor... Az én kezem sáros, meg is sérült egy kicsit... A te kezed sem egészen tiszta, Gyuri... Nagyon bepiszkoltad ma abban az iskolában... No, üdvözlöm az otthonvalókat...

Intett a kocsisnak, hogy térjen le az útról és visszakereszkedett a puha szénára. A kötése meglazult és a sebéből lassan csurogni kezdett a vér a zubbony piszkos posztójára...

VII

A kastély előcsarnokában, amely most kórházul szolgált, koponyákat fúrtak, lábakat fűrészelték, kezeket metéltek le, olykor rá sem értek narkotizálni a sebesülteket, akiket most hosszú szekérsorok öntöttek ki a tetőtlen, kormos kastély előtt elterülő piacra. A betegszobákba néha távoli ágyúk lágy dörgése gurult be. György lázban pihegett a véres, piszkos ágyon. Esténként, a gyenge lámpavilágnál hosszú, vékony rovarok bukkantak elő a mennyezet felkunkorodott tapétája mögül, levetették magukat az ágyakba és hosszú, cérnaszálvékony csápjukkal tanakodva eveztek végig a kitakart, meztelen testen... György merev, mozdulatlan szemmel nézte őket. Az előcsarnokban néhány sebesült üvöltött. György berbécsbégetést és lónyérítést hallott. Végtelen prérin lovagolt, ahol berbécesek legeltek és a nap forrón vérzett.

— Ez a Pampas, — suttozta magának és felágaskodott a nyeregben, hogy a beláthatatlan síkon körülhordozza tekintetét. És akkor a magas fűből kinyargalt Kelemen György és pisztolyának csövét a homlokára szegezte.

— A növényteni óra előtt a szivacsot az orromra nyomtad. Igaz-e ez, Baltazár György, zászlós?

— Igaz, — felelte ő barátságosan.

A pisztoly dörrent és ő érezte, amikor a golyó átre-

pült az agyán és kinyílaltt újra a szabadba. Igen, a golyó átsuhant az agy tekervényein, a fehér állományon és a szürke állományon, nem botlott meg agyfodrokban, de elgázolt néhány útjába eső gondolatot... A prérin zavarosan bégettek a nyájak és fájdalmasan nyihorásztak a lovak... Kinyitotta a szemét és mikor újra lecsukta, ott volt megint a tanteremben és a pedellust nézte, aki a csengett rázta. A fiúk leültek a padokba és visszaigazították fejükre levált koponyacsontjukat. Az egyik gumiarabikummal ragasztotta előbb össze az egyes darabokat.

— Baltazár lapszerkesztő — mondta a matematika-tanár — maga már rég nem felelt, jöjjön a táblához... Na... adva van egy szám... érti? Egy szám... — és fölírt a táblára a számot: Frost — ebből a számból... ebből a Frostból gyököt kell vonni...

Frost ott feküdt a katedrán, az osztálykönyv fölött, ő odament, hogy a gyökvonást végrehajtsa rajta... A gyökjel hegyes acélvégét óvatosan benyomta a halott hasába és kihúzta belőle a golyót...

A láza hamar elmúlt, a dobhártyáját kellemes süket-ség fátyolozta. Valamelyik nap megkérdezte a szomszédjától, hogy milyen városban vannak? Csodálkozva hallotta, hogy Lengyelországban van még, alig húsz kilométernyire a tűzvonaltól. Pedig úgy rémlett neki, hogy Miskolcon, vagy Váradon van, közel az otthonához...

Lágy pasztellszínekben kibontakozott az otthona. A két magas jegenyefa, hátul az udvaron a napraforgók... az anyja, a húga... az öreg cseléd... furcsa, hogy erre az öreg cselédre sohasem gondolt... Aztán Pagát... És a város... A Közép-utcában az aszfaltot javítják, meleg kátrányillat rezeg a rozsdás üst felett. A kávéházban egyhangúan csattognak a dominókövek, a lócsiszárok hátrarakott kezekkel álldogálnak a sarkon és teleköpködik a járdát, a kesztyűkészítő ablakában kanárimadár énekel... Csermely... ugyan mit csinálhat szegény? Boldog, elégedett?... Majthényiről azt hallotta, hogy a Dolomitok között harcolt, magas kitüntetést kapott, egy sziklaotlásnál súlyos zúzódásokat szenvedett. Most otthon van, talán le kell majd vágni a lábát... A Kárpáti Figyelő megint

feltámadt és újra Csizi Olivér szerkeszti, akit általános testi gyengeség miatt végleg szabadságoltak...

Az ágya mellett egy széken párolgott a teája. A csészét a szájához emelte és szelíd, síma kortyokban nyelte a jóízű folyadékot. Az otthon emlékének jószagú melege összeolvadt a tea jóleső illatával. A lelke fölvidámodott a kanáritól, a jegenyéktől, a fűszeres teától. Most szabad elvágatnia egy kicsit a képzelet világába, szatirája, ez a mord cerberus, amely máskor szívtelenül gubbaszt a kijáratnál és vicsorgó mosollyal ijeszti vissza fantáziáját a szép, álmodozó sétáktól — most nem ólálkodik a kapuban, ki lehet bátran lépni a tarka virágok közé, bepillantani a színésznő ablakán és elbeszélgetni vele a platánnal és a holdfénnel dekorált parkban, egy padon ülve, szavakat mondani, amiket az életben soha nem mondott senkinek...

— Tudja, akkor... amikor a karjaimba vettem... ha nem kényszerít rá, Ilona, hogy letegyem... hát elvittem volna... borzasztó, milyen nagyon elvittem volna.

— Szeret?

— Szeretem.

— Biztos?

— Biztos.

— Mondd el, hogy történt?... Beszélj el, György...

— Sokszor jöttél, Ilona, a legváratlanabb pillanatokban jöttél mindig és hideg ujjaiddal csak megkopogtatod a lelkem ajtaját: kopp, kopp, itt Veresy Ilona... Én azt kérdeztem: Mi járatban van erre, ahol a madár sem jár... Egy Baltazár nevű mosolygó embert keresek, hangzott a válaszd... Miért? Kísérteni jöttem hozzá. Apróhirdetésben olvastam, hogy benne egy különbejáratú, bútorozatlan lélek magányos nőnek kiadó. Megnézhetem?... Sajnálom, művésznő. Csapongó, megbízhatatlan lakó lenne. Kimaradozik, éjfél után jön haza, magával hozza a lovagot és felferi az éjszakáim csendjét... A lovag nem igaz. A lovag hazugság. Nem voltam a szeretője, György nézz a szemembe és felelj: el tudod hinni, hogy a szeretője voltam ennek a gonosz, undorító embernek?

Nem tudom, Ilona, nem tudom... Szeretsz, György?... Szeretlek... Szenvedtél értem?... Szenvedtem érted...

Igy dongott bizonytalan fantáziával Ilona körül. Nem mert leszállani rája és lerészegedni a csókjaitól, csak szötte a végtelen párbeszédeket megható banálítással. Még ezekben a maga számára kieszt jelenetekben is olyan megfontoltan bujt ki a burkából, mint egy öreg, óvatos csiga.

— Nem kell gyámoltalannak lenni, Pjotruska! Kurtítani a párbeszédeket és hozzálátni a cselekményhez. Az a nő most egészen a tied. A szádat rányomhatod a nyakára. Megcsókolhatod a száját. Magadhoz szoríthatod, ahogy jól esik. Ő vissza fog csókolni. Hozzád fog sümülni. Megfogja a kezéd és kicsi melléhez fogja szorítani. De nem kell hajszálhasogatni, Pjotruska, nem kell olyan óvatosnak lenni. Legalább most nem, elméletben.

Nem sokáig tartott ez így, megérkezett újra a szatirája, ez a morgó, nehézkes cerberus és elugatta őt Ilona mellől. A lelke mélyén sajnálkozva szakadt el ezektől az ábrándoktól, hogy visszatérjen a valóságba. Ez a valóság a régi recepthoz híven komisz és könnyörtelen volt, nem engedte be sorompóin a sok drága, színes kavicsot, amit kórházi lázálmban üveghegyek csúcsán, fellegrország rétjein andalgó lelke magával hozott. A sebe gyorsan gyógyult, a kórház parancsnoki irodájában már jelezték, hogy néhány nap múlva kiengedik. Felkötött karral kísértált néhányszor a városba — katonáktól, szekerektől hemzsegő piszkos fészek volt — egy főhadnagy társaságában. A főhadnagy hideg, parancshoz és engedelmességhez szokott becsületes automata volt, jó katona, szenvedélyes ellensége minden önálló gondolatnak. Az ideáljait, amiket a katonai akadémia adott neki útravalóul, léghmen-tesen elzárva tartotta; a háború szent dolog volt szemében, amit becsület kérdése végigverekedni. György egyszer azzal a kijelentéssel döbbsentette meg, hogy a háborút a történelem szerint rablási ösztönök idézik elő, s ez alól ezt a háborút sem lehet kivételnek tekinteni. Rég nem szagoltunk vért. Rég nem becsstelenítettük meg egymás szűzeit és rég nem fosztottuk ki egymás hombárjait.

— Figyelmeztetlek — jegyezte meg a főhadnagy a lelke mélyéig felháborodva — hogy ilyent nem mondhat hazafias érzületű ember. Ezt a háborút ránk kényszerítették.

A fejük felett ellenséges repülőgép keringett. A város utcáin riadalom keletkezett. A katonai járművek megmozdultak, zűrzavar támadt, fegyverek ropogtak, fejevesztett parancsok lármája töltötte meg az utcákat. Lassankint aztán minden elcsendesedett. A repülőgép néhány bombát hajított le egy kertbe, aztán a nélkül, hogy komolyabb kárt okozott volna, megfordult és sietve távozott.

György, aki a főhadnagy felhevült megjegyzését válasz nélkül hagyta, most újra megszólalt.

— Képzeld el, mit fog ez a gép ötven év múlva produkálni. Ez itten gyöngye kis teljesítmény volt. De ötven év múlva — az lesz még a szép háború.

— Tévedsz. Ez volt az utolsó. Ha győztünk, lehetlenné teszünk a jövőben minden háborút.

— S ha ők győznek?

— Nem fognak győzni.

— Tegyük fel.

— Nincs jogom feltételezni — felelte a főhadnagy őszinte méltatlankodással. — Meggyaláznám vele a hősi halottainkat.

— Makaes katona vagy. És nem is vagy ideális katona; lebecsülöd az ellenséget... Ha elveszítjük a háborút, össze fognak zúzni és meg fognak alázni. Bele nyugszol?

— Soha!

— Akkor fel kell tételeznünk, hogy ők sem nyugodnának bele abba, hogy legyőzöttek legyenek. Húsz-harminc év múlva tehát újra kezdhethjük... Te akkor már tábornok leszel és egész hadosztályokat fogsz vezényelni...

— Egyszer — foglalta össze a vita tanulságait a főhadnagy — te ellensége vagy ennek a háborúnak. Defaitista vagy. Tudod, hogy ezért hadbíróság jár?

— Tudom — bólintott Baltazár. — És változtat ez valamit a dolgon?

Ettől a naptól kezdve a főhadnagy, ha csak lehetett, elkerülte Györgyöt. A köszöntését is alig fogadta.

Egy délután két levelet talált az ágyán. Az egyiket a húga írta. A háborúról szólt ez is, amely ott dül a tűzvonal mögötti messzi falvakban és elnéptelenedett városkákban, egy-egy lisztesbolt előtt, vagy a községházán ácsorgó asszonyok lelkében. Hetek telnek el és a posta semmi hírt sem hoz Györgyről, egy sornyi írást sem, pedig György bizonyára nem felejtkezett meg róluk. Az anyjuk beteg szegény. A mult héten bevitték a városba a főorvoshoz. A főorvos sok fekvést ajánlott, de nem is igen vizsgálta a beteget, egyre csak György felől kérdezősködött. Olyan furcsák voltak ezek a kérdések! Mihez kezd majd György, ha vége lesz a háborúnak? Ott fogja-e folytatni, ahol elhagyta? A semmittevésen, az emberek bosszantásán és kifigurázásán, csínyeken és sok más hasonlón? Háború után dolgos, tisztességes emberekre lesz szüksége a társadalomnak, a heréket és kerékkötőket irgalmatlanul ki fogja vetni magából. Az anyjuk csak hallgatta, beteg és szomorú volt... Szomorú volt, mert a főorvos valami olyant is mondott, hogy a hírek szerint György a harctéren sem becsüli meg magát... Istenem, hát szabad ilyent mondani? Ilyen gonosztságot, hogy György semmirekellő volna!... Hiszen olyan vitézül, olyan bátran harcol! A katonák mondják, akik hazajönnek a faluba. Olyan szeretettel, olyan szépen beszélnek Györgyről... És ami a kicsi boltocskát illeti, bizony már csak hálni jár belé a portéka. Minden kifogyott, újat már alig lehet beszerezni. Jó, hogy megjön pontosan a György fizetése, mert ebből pótolhatnak valamit a megcsappant jövedelemhez... Az anyja tiszteli, azt kérdi, hogy úgy-e nem igaz, amit a főorvos mondott? Beteg szegény, az utóbbi hónapokban nagyon fogyásnak indult, a súlya alig van negyvenhárom kiló...

Elhanyagolta, kétségtelenül nagyon elhanyagolta az anyját. Örökké készült arra, hogy jó legyen hozzá, abban az értelemben, ahogy az anyák titkon sóvárogják: beszéddel, sok otthonulással, érzelmeinek őszinte feltárásával, vígasztváróan, jóéltvággal. E helyett csak azt tette, hogy

amikor nagyritkán hazatévedt, szófukaran behúzódott a viaszkosvászonnal bevont díván szögletébe és sajnálkozva kapta el tekintetét, amikor anyja zavart készülődéssel, kérdezni és szívét kitárni akarón ide-oda tipegett a homályos szobácskában. Sajgás, türelmetlenség, önvád és tűrhetetlen részvét zaklatta, felpattant és menekülve hagyta el a házat. Mire a húga az üzletből bekukkanthatt, hogy megnézze és néhány percig elbeszélgessen vele, már híre-hamva sem volt... Ha az anyja most meghalna, kietlen, üres szívvel, kielégítetlen gyermeki szomjúsággal vágyódna arra, hogy újra életben lássa, minden vissza-riadt, elhallgatott kérdésére megfeleljen és kiöntse elé lelkének színültig telt zavaros medencéjét...

A főorvos? Nem számít. A főorvosok nem számítanak. Ha ő főorvos lett volna, nem mondott volna annyi ostobaságot egy fiában bizakodó szegény, beteg asszonynak, aki nehéz szíve dacára alig nyom negyvenhárom kilót.

A Csermely levelének megbomlott, egymásratorlódo sorain, furesa írásjelein gyakorlott szemmel vágta magát keresztül. A szavai szinte fennhangon puffogtak a nagy feszültségtől, a mondatok végei, mint valami dugattyúk, szinte zajjal lötték ki a fogalmazó elméjének nyugtalan gőzét. György otthonosan mozgott ebben a zürzavarban. Zizevszkyvel kezdte: a lovag levetette már a hadvezéri egyenruhát. Tavaly meghalt a felesége, most a szobalányával él boldog háztartásban. Moravetz? Olvassa el Pjotruska az ide mellékelt sorokat. Néhányan meghaltak, nem emlékszik rá kicsodák. Néhányan életben maradtak. Ő maga a páter közbenjárására most történelmi küldetést teljesít a burgonyaközpontnál. A beváltott krumpli-jegyeket irattározza.

„Pjotrskaaa!!! Értsítsn pstfrdlttával: győzünk-e vagy sem? És mikr fejezik már be? Én nem érek rá hbrúvl fglalkzni, mert + vagyok nősülve. Van sjtlme? Segéd-fglma? Hgy micsoda frenézis 1 ilyen nősülés? Hóháháhú. Persze az állam6alom is bedugta az orrát.

Állam6alom: Csrmly Jns, óhajtja ön az itt jelen-

lévő Bajusz Róza hajadont (képzlje: Szonjeskm nyárs-plgári elnevezése!!! Jó, nemde?) flsgül vni?

Én Csrmly Jns: Én? Mlyen tisztlt állam6almi közeg! Minő tréfás kérdsek ezek. Hiszen azért tettem itt tiszteletemet! Közeg úr! Vagy tlán azt hiszi, ezt a bajuszpedrő illatot jtem ide szagolni?

Pjtrska, ilyen bölények kezelik nálunk az állam6almat... De tovább... mit is... ahá — — figyeljen! Életem nászéjek — násznapok végtelenje. Wagneri akkordok — — pokoli orgonazúgás — — — Szonjeskám utolérhetetln művésze a halálos csóknak — — Gyönyörbánya — — 50 évi dús készlet garantlva. — — Utána mindig: szavalás — — És nézze Moravetzet, e dzsingetájnak nevezett vadszamarat. Idemelléklm! — — Pjtrska! Sokat beszélünk magrl. Jöjjön már. Mikr vetnek már véget ennek a hábrnak? Aprp — — hallotta? Lázadás vlt itt. Eredmény: megverték... A krumplijegyek kapesán... Akkor volt, mikr mga a lovagot lekapta a lábárl..."

A levélhez összehajtott újságlapot mellékelte. György felnyitotta. A három hasábnyi cikk felett nagy betűkkel ez a cím állott: Irodalmunk háborús költészete. Írta: Moravetz Béla főgimn. tanár. Elolvasta a cikket, aztán megérintette a szomszéd ágyban szundikáló bajtársát.

— Ugy-e, Ön is irodalmat tanított?... Megengedi, hogy felolvassam egyik kollegájának a cikkét?

Leült a tanár ágya mellé és olvasni kezdett. A tágas szoba megtelt a hangja zengésével és a sápadt arcok felfigyelve fordultak feléje.

Moravetz előbb a harci líra néhány gyöngyszemét idézte a multból, aztán a jelen háború költészetét méltatta, hogy némi zökkenővel azokra az áldásos hatásokra térjen át, amelyek a harci szellem fellángolásával érték az irodalmat. A háború levegője az, vélte Moravetz, amely a nemzet lelkében szunnyadó erényeket kiváltotta. A háború olvasztókemencéje nélkül sötét üregükben szundikálnának, mint a föld méhében rejlő drágakövek.

— De eljött ez a harc — olvasta György — életnek és halálnak époszi küzdelme, amely a lelkünket borító

dús salak alól ím kiolvasztotta legszebb, legragyogóbb tulajdonainkat...

— Hangosabban — szólott valaki a sarokból.

— A tespedés, a henye kérődzés évei után — folytatta György — bekövetkezett a dicső újjászületés, amely létünket sohasem álmodott magas polcra emelte, költészetünket eddig nem tapasztalt kincsekkel gazdagította, kiterjesztvén áldásos hatását majdan késő utódainkra is...

— Ki ez a vén számár? — kérdezte a tanár megvető mosollyal.

— Hálásak lehetünk a Gondviselésnek — olvasta György emelkedő hangon — hogy elhozta számunkra ezt a megváltó harcot s mi, kiktől a kegyetlen sors megtagadta a dicsőséget, hogy a csatatér fújtató paripái tapossák el harci vágytól izzó testünket...

— Óh, a pizok — nyöszörögte egy fiatal hadapród.

— ... mi, akik az elárvult otthon falai között végezzük csupán hazafias kötelességünket — szomorkodott a Moravetz cikke — élesztve, mint a Veszta-szüzek fiaink lelkesedését, büszke kézzel fonjuk az elismerés koszorúját hős katonáink fejére... akik duzzadó harci vággyal... a hősi halál iránt való olthatatlan szomjúsággal vetik rá magukat bérenclelkű elleneinkre...

— A címét adja ide... a címét, ennek az örült kakadúnak...

— ...hogyan nekik a haladás, a kultúra nevében — trombitálta Moravetz teli tüdővel — a kegyelemdőfést megadják és őket a népek nagy családjából örökre kitörljék... Fel hősök, előre véreink, a végső győzelemre...

— Kész — mondta Baltazár, letevéen az ujságot.

— Óh... — sóhajtott az egyik hitetlenkedve — hát lehetséges ez?

Sárga, elkínzott arcuk az ujságlapra meredt. Csendben voltak, csak a szemük lázas tüze villogott. A fiatal hadapród hörögve emelkedett fel a párnáján, ólmos vigyorral nézett végig a társain és fájdalmasan lihegte:

— Duzzadó harci vággyal... ez az, testvérek... duzzadó... harci... vággyal...

A feje visszahullott párnájára és vérző tüdejéből halálosan tört elő a röhögés...

György lement a kórház kertjébe. Leült a kiszáradt szökőkút kávéjára és elővette a harmonikáját. Kezdetleges szájharmika volt, tavasszal vette... azaz... ejnye...

— Ki sem fizettem az árát, — jutott az eszébe...

Valami lengyel népdalt próbálgatott rajta. Mosolyogva gondolt vissza arra a tavaszi délutánra, amikor erre a lengyel dalra megtanították.

Négyen-öten voltak, a tűzvonal körül szélesendes idők jártak, egy napra kimenőt kaptak egy közeli városkába. Ahogy akkor minden ok nélkül nevetgélve végimentek a szegényes, tisztátlan utcákon, mindenki tudta, hova tartanak. A bő táplálkozás, a semmittevés, kevés mozgás, sűrűvé tette a vérüket. Napbarnított, szakállas arcukon gyerekes őszinteséggel ült a vágy. Falánkok voltak, mint az éhes szarkafiókák. Az ablakokból, az üzletek küszöbéről kuncogva, de pártfogoló mosollyal néztek utánuk a nők. Talán tetszett nekik, hogy ennyi férfi szilaj falkába verődve most szeretni megy, ölelkezni fog és karjai között roppani fog a sikongó női test minden bordája. A járda szélén megállott néhány férfi és szinte helyeslő fejbólintással nézte őket. Az egyik két-három diszkrét mozdulattal útba is igazította a társaságot.

György vidáman lépegetett közöttük. Alapjában véve szégyelte ezt a marsolást, kicsit útálta az egész dolgot, de mennie kellett, mert a fiskális keményen fogta a könyökét. A menet vezére egy durvaszőke hadnagy volt, pattanásig feszült darabos ember, a polgári életben gazdatiszt, akinek vaskos malacságok süstörögtek ki a száján. Mögötte bandukolt a főka, egy lógóhasú, főkabajuszú ember, aki szuszogva, boldog röhögéssel szedte lábait. A György sarkában csetlett-botlott a tanító, egy csámpás pater familias, akinek apró lelkiismeretfurdalások zavarták a jókedvét.

— Előre, taknyosok — vezényelte a gazdatiszt s egy tekervényes malacságot bókolt oda a bámészkodó hölgyeknek.

György egy ponyván tarka játékszereket látott. Megállott és lemutatott a szájharmonikára. Mi az ára?... Az ügyvéd gyanútlanul engedte el a könyökét és tovább haladt a többivel. Mikor már jókora távolság volt közöttük, György visszahullatta a harmonikát a ponyvára és menni készült. Azt nézte, hogy merre szökhethetne el a társaságtól.

— Vegye meg, — szólalt meg a nő a közelében. György eddig még figyelemre sem méltatta. Most ránézett.

— Miért vegyem meg, aranyom? Hiszen nem tudok játszani?

A nő fejről lassan a hátára esúsztatva sötét kendőjét, amely fejét és felsőtestét eltakarta.

— Oh, az nem akadály...

Fiatal, csinos lány állott előtte. A szája szinte gyermekesen kicsiny volt és üde feslésű. A harmonika után nyúlt, a szájához emelte, végighúzta az ajkai előtt és hosszú szempillái mögül Györgyre nevetett.

— Ha akarja, — mondta németül — megtanítom.

Az ujjai vékonyak, hosszúak voltak, könnyedén és várakozóan pihentek a harmonikán. Belelehelt a hangszerbe. Egy bécsi keringő érzéki hangjai zenéltek ki belőle.

— Mást, ha szabad kérnem — indítványozta nevetve György.

— A Prinz Eugent?

— Aber...

— Szereti a szerelmes dalokat?

Nevetve nézett szempillái mögül Györgyre és valami lengyel dalocskát kezdett játszani.

— El vagyok ragadtatva, Fräulein! Nem tanítana meg erre engem is?

— Miért ne? — mondta a lány... Hirtelen megfordult, valamit intett az ott ácsorgó öreg asszonynak, aztán vidáman indult meg Baltazárral. Fecseggve, nevetgélve mentek végig egy téren és sűrű parkba jutottak. Terhes jázminszag csapta meg őket. A fák között tó vize csillogott. Csónakba szálltak, ringtak a hinártól sűrű vízen, a lány elővette a szájharmonikát és játszani kez-

dett. Primitív népballada lehetett, néha lágyan ringott a feje és csintalan nevetéssel nézett Györgyre. Korhadtt híd alatt úsztak tova. György a harmonika után nyúlt.

— Wie heissen Sie?

— Ich habe keinen Namen — rázta fejét a lány élénk jókedvvel.

A csónakjuk keskeny csatornába futott és két jázminbokor között zátonyra ért.

György magához vonta a lányt. Sokáig nézte szótlánul, mosolygó tűnődéssel. (Nem volt gondtalan pillangó lélek, amely sietve dőzsöl és tovaszáll. Két fiatal test — gondolta — két mámoros bogár, akiket egy futó csókra összesodort a kozmosz szellője s akiket holnap újra a Csendes óceán választ majd el egymástól...) Száját rászorította a felhevült ajkakra. A lány fátyolos mosollyal viszonozta a tekintetét és vágyakozva csukta le a szemét...

Mikor kiszálltak a csónakból, György sajnálkozva fogta meg a kezét. — Megcsaltalak kedves — gondolta részvétellel — megcsaltalak... Amíg az arcomkádat néztem, egy másik nő jutott az eszembe... Olyan szép mint te és Veresy Ilonának hívják...

A lány sokáig szorongatta szótlánul a György fehér, finomfogású kezét. Az idő későre járt, el kellett válniuk.

— Auf Nimmerwiedersehen, mein Liebster — mondta a lány. A viszontnémlátásra, kedvesem. Az arcát felemelte, a szája megremegett s olyan mozdulatot tett, mintha búcsúzóul még egyszer oda akarná kínálni az ajkait, aztán mégis mást gondolt, megrázta a fejét és szomorúan nevetve elfutott...

A harmonikáról megfeledkeztek, az Györgynél maradt.

... A vízmedence szélén ülve most szórakozottan keresgélte emlékezetében a lengyel népdal foszlányait. A parancsnoki irodából egy altiszt közeledett feléje. Valami írást tartott a kezében. A menetlevelem — gondolta György.

— Az a parancs, zászlós úr, hogy a könnyebb sebesülteket a szomszéd hadosztályhoz kell utalni. A kórház pakkol, ma este ki kell üríteni a várost.

... A front megmozdult. Valahol léket kapott és sokszáz kilométernyi vonalon fáradt morajlással, sötétén húzódott vissza a határ felé. György szétmarcangolt mezőkön, feltúrt dombokon, járművektől ellepett és széttaposott utakon, kezében bottal és térképpel, egyik parancsnokságtól a másikig vándorolt és az ezrede felől tudakozódott. Itt lesz valahol Volhyniában, igazították útba, keresse. Halott községeken, romokban heverő ház-csoportok között haladt át. A legkócosabb pagonynak, a legsoványabb mezőnek, a leggirhesebb dombnak otthon szebb, lélekkel telibb volt a képe, mint ez a föld itt, ahol csirájába döglött, siváran vergődött a természet. Az elfeketült szalmatetők alól bamba állati arcok meredtek rá. Amikor egyszer konzerváló palackjának lecsavarta a bádognakupakját, hogy szomját csillapítsa, ijedt vonítással menekültek előle.

Napokig poroszkált keresztül-kasul a vidéken, amíg megtalálta az ezredét. Bevonultatták a kórházból, anélkül, hogy hazaengedték volna néhány napra. És most hosszú, céltalan vándorlás kezdődött. Eltolták őket Lengyelországba, onnan tovább, ismeretlen, névtelen vidékeken keresztül, ismeretlen céllal vonatra rakták őket és napokig dideregtek a nyirkos, piszkos vagonokban. Néhányszor tűzvonalba kerültek, harcoltak, megritkultak, valahol pótlást kaptak és ez ideig-óráig újra megduzzasztotta elcsigázott, apatikusan lefogyott soraikat. Hosszas kóválygás után végre megállapodtak valahol. A tűzvonal megint megszilárdult és őket tartalékba küldték, hogy két ország sarát és tetveit eltávolítsák érzéketlenné csigázott testükről.

György a pihenő alatt tintát és papírt szerzett és írni kezdett. Hetekig nem háborgatták, friss lendülettel, mohó alkotókedvvel dolgozott. Valami nyugodt biztonság vitte a tollát; a tapasztalt gazda okosságával és higadtságával szüretelte le agyának és lelkének érett, gazdag termését. Aztán abba kellett hagynia a munkát.

Egy éjszaka sebesen marhavagónokba gyömöszölték a hadosztályát. Valahol nagy robajjal beszakadt a védőgát, sietve odatömték őket, mint élettelen homokzsákokat. A nagy homokszállítmány azonban későn érkezett: a felszakadt résen már gördült és dübörgött befelé az áradat. A Baltazár zászlóaljja még le sem szállott mindkét lábával a vonatról, szemhéján még ólmosan csüngött az éjszakai út nehéz álma s már gördítette őket visszafelé a visszavonulók áradata. A riadt és érthetetlen parancsok kavargásában idejük sem volt tájékozódni, elnyelte őket a fejetlenség, a váratlan visszavonulások végzetes zűrzavara. Baltazár elkeseredve és ordítva kért valami józan parancsot, valami érthető, tájékoztató útmutatást, de elszakították zászlóaljjától s a sürgető kérdésekre csak értelmetlen, vad rikácsolás volt a válasz. Igyekezett összetartani embereit, hogy a bomlott gomolygásból valami szilárd pont felé vezethesse őket, ahonnan jobban áttekinthetik tennivalójukat. S ahogy kiáltozva, lázas odaadással, rekedten és egy kotló féltésével terelte, vitte embereit az idegen pánikból a földrajz, vagy az értelem valamilyen megnyugtató partja felé, egyik altisztje az oldalához kapott és csendesen felbukott. Baltazár körülnézett. Oldalt, egy szénakazal mellett idegen tisztet látott, aki lovassági karabélyával hidegen, mintha csak menekülő patkányokra vadászna, célbavette az embereit és higgadtan beléjük lőtt. Az altiszt után egy szőke, fiatal diák kapott az oldalához. Baltazár otthagytá embereit. A szénaboglya ott volt a közelben; néhány pillanat múlva már a tiszt előtt állott, aki makacs nyugalommal emelte újra vállához a fegyvert. Baltazár látta, hogy céloz, újra célbavett valakit az emberei közül.

— Százados úr — hallotta a maga hangját acélhidegen és fenvegetően, de alázattal, ahogyan a szolgálati szabályok előírják. — Ezek az emberek semmit sem vettek...

Idegennyelvű rikácsolást hallott. Nem értette. Aztán németül ezt a két szót: gyáva csürhe. És utána egy másik szót, amely izzón és megvetően emelkedett ki a szitkok tisztátlan lavinájából... Magyar.... A karabélyos

tiszt a fajtájáról beszélt, amely ime otthagya a harc-
teret, parancs ellenére és fut, dezertál...

— Ön téved, kapitány úr — emeli fel ő is a hang-
ját megbántva, tehetetlen keserőséggel. — És kérem,
hogy hagyja ezt... Ne lövöldözz az embereimet!

— Maulheld — hallja újra a kapitány üvöltését. —
Szájhős. Vezényelje a tűzvonalba a disznócsordáját...

— A tűzvonalba? — kérdezi ő s talán mosolyog,
ahogy a kifakadt, keserű epe tud mosolyogni. — Hol a
tűzvonal?

A kapitány nem felel a kérdésére. Főlemeli a kara-
bélyát és megint célbavesz valakit. Baltazár látja, hogy
valakit az övéi közül. Szeme elsötétedik, kinyújtja a
karját, hidegen, de vad erővel megfogja a kapitány
karabélyának forró csövét és a magasba emeli. A forró
acéleső égeti a markát, fülét kemény szavak horzsolják,
köztük megint néhány idegen szó, amiket nem ért
meg. A tiszt elereszti a karabélyt és a revolveréhez nyúl.
Ő nem fél. A karabély, amellyel az embereit vadászta
ez a fenevad, most az ő kezében van. Nincs vele semmi
szándéka. Csak éppen elébe állott. Nem engedte meg,
hogy a szakaszát gyáván menekülő patkánycsordának
nézzék és lepuffantsák. És áll szótlanul, felindulás nél-
kül, a megdőbbent, sötéten villogó tiszt előtt, nem fél,
nem bán semmit, nem törődik a következményekkel. A
kapitány kinyújtja hosszú mutatóját, jólápolt körmé-
vel megérinti a György egyik ezüst érmét, amely her-
vadtszalagon csüng a mellén, egyet fricskáz rajta és
az arcán kárörvendő mosoly sötétlik.

— Úgy... Hát így vagyunk... Idáig vetemednek...

Baltazár hallgat, nem érdekli a felé irányzott re-
volver, nem hallja többé a kapitány megvadult üvölté-
sét. Csak nézi a szemét. Ezek a főorvos szemei. A Zi-
zevszky szemei. Az emberiség gyarlóbb felének szemei:
a könyörtelen szemek. A kapitány szeméből mintha egy
higgadtan célzó vadászfegyver csöve meredne rá. És jól
ápolat mutatója újra a melléhez közeledik, de most a
nagyobbik ezüst érmet fricskázza meg, azt, amelyet akkor

adtak neki, amikor elfogott szakaszával kivágta magát az ellenséges futóárokból.

— Maulheld — magyarázza a kapitány a fricska jelentőségét. Szájhős. Szájhősnek nem jár kitüntetés.

Neki a szeme se rebben. Halvány mosoly úszik az arcán. Kezével odanyul a saját melléhez, lassan marokra fogja az érmeket, mintha óvni akarná őket a kapitány jól ápolt körmétől. Egy láthatatlan szorítással leválasztja mind a hármat a blúzáról és egyszerű, közömbös mozdulattal a parancsnoka felé nyújtja.

— Tessék kapitány úr...

Másnap amikor a hadosztályhoz kísérik, nyugodtan mondja megzavarodott kísérőjének:

— Sose aggódj miattam. Csalánba nem üt a mennykő... Aztán ha becsuknak, legalább folytathatom a munkámat.

— Tulajdonképen mit akarsz? — kérdezte tőle később a tisztársa részvétellel és szemrehányóan.

— Hogy mit akarok? — Mit akarnék? — Derűsen legyintett. — Ne ijedj meg tőlem. Nem vagyok lázadó, sem forradalmár. Nem szeretem a hazugságot. Az élet egy lélekzet. Időben kifejezve: hatvan év. Ha már eljöttünk ide a földre, hadd vegyünk legalább egyszer lélekzetet... Van már százhuszezer éve, hogy lemásztunk a fáról, mégis elfelejtettünk lekopni, szőrösök és otrombák vagyunk. Pedig az út nyitva áll előttünk, barátom... Odanézz... az a szentjánosbogár ott a sötétben... Látnod mit csinál? Világít, maga világít magának... Saját villanytelep... Mi feltaláltuk a villanyt, de a céljaink, a vágyaink a korlátoltság, az önzés, a durva ostobaság sötétjében tévelyegnek... A világosság, amit feltaláltunk, csak hazug kirakatainkban csillog... bennünk még teljes az éjszaka...

Elhallgatott. Pihenő csapatok szundítottak az út szélén. Este volt. Valahol tücsök röcsögött a fűben. György könnyű léptekkel, könnyű szívvel lépegetett a kísérője mellett. Aztán újra megszólalt.

— És mégis azt hiszem, nincs messze a hajnal... De kár, hogy mi már nem fogjuk megérni...

VIII

Tavasszal hosszabb időre szabadságolták. A háború utolsó éve volt. Ahogy végigment Pest színehagyott utcáin, dermedt házai között, valami megrendülés fogta el. Az üzletek előtt kettősrendekbe préselt, penészes, fakó embersorokat idomított egyenesre pálcájával a rendőr. A lapok kirakatában elnyűtt lelkesedéssel harsogták világgá a pirosra mázolt vezérkari jelentések a foglyul ejtett franciákat és zsákmányolt gépfegyvereket. Néhány járókelő szeme gépiesen megakadt egy pillanatra a zajos betűkön. Gépfegyver... fogoly... a polgári életben ezek már semmit sem jelentettek. A járókelők, akiknek rátévedt a tekintetük ezekre a jelentésekre, közömbösen haladtak tovább.

Általában: az emberek tovább haladtak. Az ország petyhüdt volt és tökéletesen únta a háborús állapotot. Kurta lélekzetű romanticizmusa nem bírta ezt a negyedik éve morajló hőskölteményt, amely egyhangú és nyomasztó volt, mint az ólom.

Délután elindult, hogy egyik elesett ismerősének hozzátartozóit felkeresse. A Filatori gát körül talált rájuk. Úgy hitte, hogy helyénvaló, ha elmondja a halálos roham történetét. A piszkos, rosszszagú szobában gyerekek zsivajogtak, egy belekifolyt diványon kifejezéstelen arcú öreg ember rágesált valami felismerhetetlen dolgot. Később előkerült az asszony is, az elesett katona felesége. Színtelen, szomorú sírással figyelt az elbeszélésre. Kérdeznivalója nem volt, a halál drámai és szubtilis körülményei nem igen érdekelték. Inkább a gyakorlati vonatkozásokkal akart tisztába jönni. A levélben a parancsnokság azt írta neki, hogy az állam gondoskodni fog a hátramaradottakról. De eddig még semmi sem történt. Még az óráját, holmiját sem küldték haza.

— Két rendbeli gatyát vitt magával — mondta az öreg, aki apja volt az elesettnek, maga elé bólintva. — Bieskája is volt, én adtam neki, mikor elment. Az óra duplafedelű volt, ezüstből való...

Megígérte, hogy eljár a dolgukban, néhány bank-

jegyet helyezett el tapintatos mozdulattal az asztal szé-
lére, aztán visszatért a városba.

Rangjától és kitüntetéseitől megfosztva az elmúlt
összel idegen csapattesthez került, amely akkor indult a
francia harcérre. Valami szabadságvesztésre szóló bün-
tetést is kimérték rá, de ezt csak a háború után kellett
kitöltenie. Egy évecske, évődött néha magával, egy
csendes kis évecske Olmützben vagy Komáromban, kaza-
matában, Kiriljovics Pjotr, ha majd beköszönt a várva-
várt béke. Kazamatában fogsz csücsülni, Pjotruska,
amíg mások a békét és a szabadságot éljenzik és zenés
takarodóval, lampionokkal, hurrával végigörvendezik a
várost... Bosszúsak voltak a haditörvényszék bírái, ha-
tározottan rossz hangulatban voltak, ő meg ott állott
előttük, nézegette őket, egykedvűen és elfogultság nél-
kül, mintha csak panoptikumban ácsorogna a rémítő
viaszfigurák előtt, amelyek elvesztették borzongató va-
rázsukat. Udvarias figyelemmel hallgatta a vádakát,
amik függelemsértésről, engedelmesség megtagadásáról,
és más hasonló bűnökről szóltak. Az ügyész nagy
szónoki felkészültséggel fejtegette az elkövetett cselek-
mények erkölcsi súlyát és hatását. György a poros ablak-
közben vastag húslegyet pillantott meg, amely monoton
lármával csicsonkázott végig az ablaküvegen. Elfordí-
totta tekintetét az ügyész felhevült arcáról és a vastag
legyet figyelte. Az elnök felszólítására aztán röviden
és tárgyilagosan előadta a történeteket; a hozzá-
intézett kérdésekre előzékeny felvilágosítással szolgált s
eszébe sem jutott elhallgatni valamit, különösen olyant,
amiről feltételezte, hogy érdekelni fogja az emelvényen
összegyült illusztris hallgatóságot. Semmit sem tagadott,
csak az arcán pihenő nyugalom tanuskodott amellett,
hogy azok a szikkadt, bádogszerű szavak, amik az élet-
ben elő sem fordulnak, mert sehol alkalmazást nem ta-
lálnak, mint függelemsértés és ehhez hasonlók, amiket a
vádbeszédet pattogó ügyészkapitány hol marcona, hol
gyászos hangsúllyal ismételtgetett, sehogysem illenek rá
azokra a mikroszkópikus jelentőségű eseményekre, amik-
nek ő akaratlan szereplője volt. Egy kis halotti sápadt-

ság az arcon, a pofacsontok tájékán, egy kis görnyedtség és alázat a fesztelen tartás helyett és némi riadt döcögés a szavak egyenletes biztonsága és felhőtlen egyszerűsége helyett bizonyára mérsékelte volna az elnöklő ezredes ingerültségét. Nem volt dacos, de az ezredesnek bizonyára jólesett volna, ha György egy kicsit elnézőbben bánik vele és mint ilyenkor szokás, régi érdemek emlegetésével, családfenntartói és más enyhítő dolgokkal igyekszik őt kiengesztelni. Aztán mikor vége volt a tárgyalásnak, egy keményarcú, kékszemű őrnagy fagyos mozdulattal intette magához. Megfogta őszülő bajusza végét és rákiáltott; rákiáltott, de a hangja mégis halk maradt és barátságos.

— Vegye tudomásul... megértette... vegye tudomásul, hogy bevett szokás szerint, ha a békét megkötik... egyszóval érti ugy-e?

— Igen...

— Bizalom, barátom... A király kegyelmére mindig számíthat... Az amnesztia magát is... bizonyára magát is fel fogja oldani a büntetés alól... — A hangja most kemény és recsegő lett. — Megértette? Aztán egy jó mérgezet ordított még rá. — Lelépni — és dühösen elsietett. György azt várta, hogy visszafordul és még egyet káromkodik, egy borzasztó mérgezet.

A francia fronton nem sokáig időztek, visszahozták őket és az olasz haretér egyik rugalmasabb szakaszán helyezték el. A darabját megírta, le is tisztázta, elhozta magával. A Filatori-gátról visszatérve, a körúton megtakarított poros cipőjét és hátán a gömbölyűre tömött hátizsákkal elindult az egyik színházhoz. Az igazgatói szoba ajtaját zárva találta, sokáig ácsorgott a folyosón, aztán elúnta a várakozást és benyitott a titkár szobájába. A titkár sokáig váratta, aztán érdes hangon kérdezte meg, hogy mit akar. György előadta jövetele célját. A titkár felderülve nézett rajta végig. Színdarabot hozott? Aztán ki írta?... Úgy? Ó maga írta?... Tragédia? Nem? Akkor hát népszínmű?

— Egyik sem, titkár úr. Színmű. Mindössze három felvonás.

— No, hát az igazán nem sok — tréfálkozott a titkár. — Eredeti mű lehet. Hát csak tegye le, Baltazár, aztán úgy két-három hónap múlva majd küldjön a válaszáért. Addig az igazgató úr személyesen fogja áttanulmányozni...

Nem értette ezt a buta hangot. Miért beszél ez az ember vele úgy, mint éretlen tacsóval? Visszatette a kéziratot a hátizsákjába és szépen elköszönt. Amikor a lépcsőn leballagva meglátta magát a szemközti tükörben, megértette a titkár elnéző hangját és felderülő képét. Megviselt legénységi ruha volt rajta, hátán a hátizsák. Belátta, hogy a titkár joggal tartotta őt tragédiagyanusnak...

Az eset semmi hatással nem volt rá. E hosszú négy év alatt elmúltak ifjúi robbanásai, az évek elnézővé tették, a lelke rugalmasabb volt és engedékenyebben fogadta be a külvilágot szépségével, gyarlóságaival és az események hatásaként nem villant ki belőle minduntalan az a nagy, színes mosoly, amely szavak nélkül is kifejezte makacs és győzelmes szatiráját. Nem vágyott apró győzelmekre, pillanatnyi felülkerekedésekre és nem akarta az embereket önmagánál gyöngébbeknek és szánandóbbaknak látni. Valami más lakott most benne; a szeme messzebbre révedt, a szíve nem vert már¹ kis gyönyörökért. Valami készült benne csendben. A nevéteése elhalkult, a hangja mélyebb lett. Mire átlépte harmincadik évének küszöbét, a halántéka körül néhány ezüstös hajszál kezdett fényleni, megnőtt homlokán barátságosan hullámozott néhány vízszintes ránevonal... Egyszer a tükörbe nézve magán felejtette a tekintetét. Még semmit sem csináltam — gondolta leverten és ujjai lassan, csodálkozva simogatták halántékán a fehér jövevényeket.

Estefelé valahol a Duna közelében néptelen utcába tévedt, amelyben százesztendőös öreg házak, mint szelid aggastyánok és matrónák sora egy mélabús négyesben, lemondó melankóliával néztek egymásra. Az egyik zöldre olajozott alacsony ház vaskosaras erkélyéről csendes nyikorgással bronzszínűre mázolt hatalmas szőlőfürt

csüngött alá. Az utcáról kikopott kőlépcső vezetett le a vendéglőbe. A külső, bolthajtásos helyiségben néhány bőrkötényes szállítómunkás fogyasztotta szótlanul az ebédjét. Az üvegfallal elválasztott belső szobában kellemes tisztaság honolt. Egy kalitkában feketerigó ugrándozott, a falat két aranykeretbe foglalt színnyomásos kép díszítette, amelyek halászbárkákat ábrázoltak. Ha az ablakon át az ember az utcára tekintett, csak néhány tovalépegető nadrágszárat és tovalebegő sötét szoknyát látott. Györgynek később asztaltársa is akadt, egy vékony, de vidámszemű, sárgahajú, foghíjas emberke személyében, aki belépéskor nyájas szavakkal köszöntötte. Mielőtt helyet foglalt volna az asztalnál, a fogasról leakasztotta az ujságokat, gondosan az ölébe helyezte őket, aztán sebesen és szórakozottan elfogyasztván két tányér savanyútüdőből és három darab sültburgonyából álló ebédjét, várakozásra táruló mosolygó arccal, mint akinek nagyszerű élvezetben lesz része, nekilátott az olvasásnak. A szemei mohón pislogtak, vékony arca, amelyet az ajak alatt kicsi szakállsökevény díszített, megdicsőülten sugárzott. Néha csettintett a nyelvével és elragadtatva csóválta a fejét.

— Kitűnő... nagyon kitűnő... Hehe... na, de most... (a szemöldökei csúcsívbe futottak, a vékony arc nyúlt még egyet, aztán) puff... ezt bekapta az ipse...

Hirtelen vizespohara után nyult és felhajtotta. Aztán örvendezve, mint egy gyermek, Baltazárra nevetett.

— Nagyszerű beszély, uram... Szokott uraságod is beszélyeket olvasni?

Györgynek a fogalmazó jutott eszébe és kedvtelve, érdeklődéssel nézegette a lelkendező emberkét, aki hamarosan második ujságtárcájának is a végére ért és elégedetten hajtotta fel újra vizespoharát.

— Hehehe... Huncut emberek ezek az írók... Pardon — felállott és meghajtotta magát — Kovács Menyhért raktárnok... Nagyon szeretem az olvasmányokat... Uraságod is?... Éppen azon mulatok, kérem,

hogy teszem azt példának okáért, ebben a beszélyben egy fiatal egyén három napig bezárkózott egy szekrénybe... Előfordul az életben... Na már most kérem szépen, felvetem a kérdést... mikor megy ki az ipse — bocsánat — megért engem ugyebár, uraságod... egyszerűen mikor megy ki, ha három napig a szekrényben kotol?... Úgy-e, kérem szépen? A legtöbb író úr figyelmen kívül hagyja ezt a körülményt... Jár kegyed gyakran színházba?

— Most is onnan jövök — világosította őt fel György barátságosan. — Szereti Ön a színházat?

— Én?... Én?... Én?... — Hirtelen felugrott és megbotránkozva tárta fel a külső helyiségbe nyíló üveges ajtót. — Pácsekné kérem, a vitéz úr azt kérdi, hogy szeretem-e a színházat? Hallja ezt Pácsekné kérem? Már minthogy én szeretem-e a színházat? Nyilatkozzék Pácsekné kérem. Nyilatkozzék. Hadd hallja a vitéz úr is.

E szavakra egy házasságnak induló, szendén fészült, pozsgás asszony lépett a szobába, aki nyájasan bólintott Baltazár felé.

— Kovács úr nagy bolondja a színháznak — tanuskodott az asszony és látszott rajta, hogy e pillanatban nagyrabecsüli vendégének ezt a bolondságát.

Györgynek eszébe jutott valami. Fel fogja olvasni ennek az emberkének a darabját. Elővette a kéziratot és kiteregette maga elé.

— Ez egy színdarab — mondta. — Ha ideje van és szórakoztatja, szívesen felolvasom.

Az emberkének leírhatatlan meglepetés tükröződött az arcán. Aztán gyermekes örömmel szétnyílt a szája, hogy fogai között valamennyi sötét hézag meglátszott. — Mi a címe? — kérdezte mohó érdeklődéssel. — Nincs címe — hangzott a válasz.

— Hogy lehet az? — kérdezte a raktárnok csalódottan. Az asszonyra pislogott. — Hallott ilyet, Pácsekné kérem?

György megmagyarázta neki, hogy címet a színház is adhat a darabnak, aztán hozzákezdett az olvasáshoz. A szomszéd asztalnál két értelmesebb arcú, munkás külsejű

férfi komoly figyelemmel fordult feléje. A darab egy cseledelemnőnek és egy hercegnőnek a komédiája volt. Szatíra, derű, könny, álom és valóság.

— Óriási, kérem szépen — lelkesedett a raktárnok. Páceskné egy darabig tanácstalanul állott az ajtóban, aztán leült ő is egy székre és csodálkozva nézett az egyszerű katonára. Később beszivárogtak még néhányan a szobába, közöttük egy okkersárga, gyulladtszemű hivatalnokféle, aki olyan hideg szopránban nevetett a darab ötletein, mint egy vadgerlice; egy másik vadásznak látszott, zergeszőr volt a kalápján, rendkívül hosszú pipáját az asztal alá lógatva rokonszenvvel fordult György felé. György néha felnézett a hallgatóságra, aztán folytatta a felolvasást. A tréfás ballada lavínája vídáman, itt-ott csendes szomorúsággal gördült előre. A vendéglősné, aki nem sokat értett a darabból, megbűvölten nézett a sápadtareű, melegszerű katonára.

— A fészkes fene... — mondta a második felvonás végén a zergegolyó. — De beleizzadtam.

A munkások némán néztek rá. A raktárnok óriásinak találta a dolgot és zajosan lelkesedett. A tovahegyező áradatban értelmük horgán csak néhány fickándozó cigányhal akadt fenn, de ez is tökéletesen kielégítette őket. Nagy volt a siker, a raktárnok nevető szemében könnyek csillogtak, a kezei vad gyorsasággal csattan tak össze és még akkor is tapsolt, amikor György felállva az asztaltól a hátára kerítette vastag hátizsákját. Mikor fizetni akart, a zergegolyó eltolta őt a pult mellől.

— Az én vendégem volt — mondta és parolára nyujtotta túltengő tenyerét. S ahogy tartogatta, dédelgette kezében a György kezét, a szava egyszerre csak elakadt, a tekintete lehullott a György kezére és jóízűt kurjantott. — Hújj, az áldóját, mekkorácska keze van! Evvel a kicsi kézzel firkantotta ezt a szép micsodát?

A munkások is a kezüket nyujtották és némán néztek a György szemébe.

A raktárnok izgatottan csóválta magát körülötte. Olyan volt, mint egy megsímogatott koreskutya, alázatos és boldog, hogy György elfogadta a meghívását éjszakára.

Szűk kis emberkalitka volt a raktárnok szobája, kurta ággyal, piszkos tűzfalra bámuló ablakocskával, pöt-tön lavór vízzel, amely helyszűke miatt mosdásig a szek-rény tetején állott. A raktárnok a padlón vetett magának ágyat és jólelkűen fecsegett. Majd elviszi Györgyöt hol-nap egy színházhoz, van ott egy ismerőse, színházi szabó, avval majd megbeszélik a dolgot.

Másnap délelőtt György az özvegyasszony ügyében járt el, aztán déltájban útrakelt a raktárnokkal az egyik körúti színház felé, amely nemrég nyitotta meg kapuit. Az emberke előbb megkeféltte szürke kemény kalapját és benzinnel kiküszöbölte a pecséteket ódivatú kabátjából. A hátába ünnepélyes rátartiság költözött, testhezfeszülő, bokáiglógó felöltőjében olyan fennhéjázva lépegetett, mint a kakas a szemétdombon. György nem állta meg mosolygás nélkül. A színházhoz érve, azt javasolta, hogy a színházi szabótól, miután színdarabok elfogadása és elő-adása amúgy sem tartozik szorosan véve a hatáskörébe, tekintsenek el, ő majd maga megy föl körülnézni. György a dramaturg rendező szobáját kereste. Az emeleten be-nyitott egy szobába, leült egy székre és körülhordozta te-kintetét. Szemközt a falon fájdalmas arcú Pierettere esett tekintete. Hosszú ideig nézte hullámzó érzésekkel. Aztán letette a kéziratot az asztalra, ceruzát emelt fel és a kéz-iratesomó külső oldalára ezt a néhány sort írta: „Bocsá-nat, sokáig vártam, itt is, máshol is, eredménytelenül. Itt hagyom ezt a darabot. Ha előadják, a kis cseléd sze-repét osszák ki annak a nőnek, aki a szemközti falról ide-tekint.“

IX

Letért az utcára és tekintetével szórakozottan kereste a raktárnokot. A szeme kellemes, élénkszerű foltra esett, amely könnyed ringással, ismerős ritmusú léptekkel köze-ledett. Egyszerre ért össze a szemük, egyszerre nyit ki a szájuk és egyszerre nyomták el ajkukon a viszontlátás önkénytelen örömét. Csak megálltak egymás mellett.

— Maga az? — mosolygott Ilona.

— Én vagyok, művész...

A szemükben derű fénylett, nézték egymást és hallgattak.

— Úgy-e a nevemet keresi művész...

— Nem, mon ami... Nagyon jól emlékszem a nevére. Magát Baltazár Györgynek hívják.

György meghajtotta a derekát. Valami feküdt a mellén, valami boldogan fullasztotta a torkát. Olyan szép volt ez a régen szomjazott hang. És az arc, ez a megváltozott, érett arc, amelyen asszonyosan szemlélődővé enyhült a régi évek villámló szatirája és gyanakvó harckészsége, milyen szép volt és vonzó ezzel a meleg felfigyeléssel! Könnyed tartással állott előtte, fejét bájosan oldalra hajtotta egy kissé, nézte őt és puhán hullottak a kérdései, mint virágról leváló szíromlevelek.

Négy éve, csakugyan négy éve?... Igen, igen, hiszen akkor még nem volt háború... Eszébe jutott még Györgynek?... Hát a lap... a színház... Ó, milyen kedves volt az az utca, az a villa ott a kertek között... És az egész város... a csendes, napsütéses főtér... a dóm... túl a tetőkön a bazaltok... Emlékszik, György? Amikor egyszer a kertek között jöttek végig... valami érdekes, furesa mesét mondott a bazaltokról, a dinozaurusokról és a főjegyzőről... És a főjegyző... meg az az ügyvéd, hogy is hívják csak... Igen, Rodárics... hogy kiment az eszéből minden... megvannak még?... És az a csunya, sárga ember...

— Zizevszky...

— Zizevszky, — kapott a szón Ilona és eltűnődve himbálta kezében színes tavaszi ernyőjét — hogy haragudtam rá...

Lassan lépegettek a kellemes tavaszi napsütésben és önkénytelenül, szinte észrevétlenül tértek le csendesebb mellékutcákba. György keveset beszélt. A Zizevszky nevére felkapta a tekintetét, fellegek szaladtak át a lelke égboltján, de mosolygott. Nem gondol Zizevszkyre, elhátározta, hogy nem gondol arra az őszi éjszakára, nincs joga rágondolni és különben is, hátha tévedett, hátha

nem igaz, semmi nem igaz abból, amit a képzelete hozzáfűzött ahhoz a lépcsőházi találkozáshoz?

— Négy éve, mon ami — mondta Ilona őszinte megindultsággal. — Hiszen akkor nagyon megöregedtünk mind a ketten...

Megállott és Györgyre nézett.

— Megöszült, mon ami... Igen, itt a halántékánál...

Az elmúlt évek alatt a lelke homályában néhányszor átdöngött a György emléke. Ha rágondolt, fénynek és árnyéknak nyugtalan, sejtelmes játékát látta maga előtt. Néhány szavára emlékezett, a hangjának tiszta pengésére, iróniájának derűjére. Néha, különösen az elválásukat követő évben, olyan érzése volt Györggyel kapcsolatban, mint a szomjazónak, aki arra emlékszik, hogy valahol egyszer gyöngyöző, hideg itallal kínálták és ő könnyelműen elhárította magától...

— Mon ami — szólalt meg nevetve, amikor a színház elé értek — nagyon haragudtam ám magára. Ma sem tudom, hogy miért... Ó, hogy haragudtam. És maga olyan udvariatlan volt, észre sem akarta venni, hogy haragszom... Hirtelen végignézett Györgyön. — Miért nem tiszt maga?

— Lefokoztak, parancsára — mondta Baltazár.

— Lefokozták? Magát?... Szent Isten, mit művelt?

Baltazár nevetve vállat vont. Mit? Fellázadt. Megtagadta az engedelmességet. Rossz fiú volt, haszontalan fráter, megpaskolták, elvették a játékszerét, a csillagot, a hosszú kardot, a fényes ezüst tallérokat... És ha majd vége lesz a háborúnak, a sarokba állítják. Egy évet kapott.

Ilona megrökönyödve, részvéttel, hitetlenkedve hallgatta; de a könnyed, vidámságot sugárzó hang mégis arra készítette, hogy tréfásan lássa ő is a történeteket.

— Igen, ez magára vall, Baltazár György... Az ember sohasem bizonyos maga felől.

György derűs arccal nézett maga elé. És mélyről, mintha nagyon mély kútból merítette volna a szavakat azt mondta:

— És mégis, azt hiszem, van bennem valami bizonyosság, művésznő...

Ilona feléje fordította a fejét és rámosolygott. Sokáig várt, aztán azt kérdezte:

— És ez a bizonyosság?

— A szerelem — felelte György könnyedén.

Némán lépkedtek egymás mellett, amíg visszatértek a színház elé.

— Ez a bizonyosság olyan bizonytalan, mon ami — mondta Ilona nevetve.

Benn a színházban megszólalt a próbára hívó csengő. A nő a kezét nyujtotta.

— Meg akar látogatni, Baltazár?... Délután hétig mindig otthon talál... Ha a címet elfelejtené, itt a színháznál megmondják...

György megfogta a feléje nyujtott kicsiny kezét. Még egy tekintet érte, egy ragyogás, egy lágy mosoly és a nő mögött becsukódott a színház ajtaja.

György megállott a járda szélén és nagyot lélezett. Egy órával ezelőtt fakónak és vigasztalannak látszott itt minden. És most a fellocsolt körúti por szaga illat volt, a sínek kanyargóin futó kopott villamos kellemes melódiát csikorgott és az autók sárga és meggyszínű zománca a fickándozó élet örömszínét pettyegtette bele a körút kellemes összevisszájába. Előtte az élet egészséges lármája zakatolt.

A raktárnok is előkerült valahonnan. Mindent látott, ismerte a színpadról Veresy Ilonát és feneketlenül boldog volt. Megdicsőülten vezette be előkelő barátját Pácesknéhez.

— Valami extra ebédet, Páceskné kérem, az író úr tiszteletére. Úgy nézzen rá, Páceskné kérem, a mi előkelő vendégünkre, hogy egy híres színésznőnek udvarolt...

Páceskné hozta az extra ebédet, kolbászt lenesével, amit a háború forgószele régen lesepert már a központi hatalmak minden étlapjáról. A munkások már túl voltak az ebéden, a zergetollas hosszú pipáját tömködté és a háború esélyeit fejtegette valakinek.

— A tölténygyárba ma kiszállt a statáriális bíróság — jegyezte meg oda nem tartozóan az egyik munkás.

— Nem árt a bitangoknak — zörögte a zergetollas.

— Mit nevez ön bitangságnak?

— Mit? — Kiemelte az asztal alól hosszú pipáját és a munkás orra alá kormányozva, nagyot szippantott belőle. — Azt, hogy maradjanak a bőrükben. Mit akarnak? Mit? He? Hogy elveszítsük a háborút? Ez kéne maguknak? Persze, összepaktáltak az ántánttal... Bitangság. Szíveskedjék tudomásul venni, hogy bitangság. Na.

Az egyik munkás szenvedően forgatta nyakát a szét-feslett, puha gallérjában. A másik, aki egy nagy nyomdának volt a munkavezetője, csendesen mondta:

— Hagyjuk, kérem. Nem értenek minket az urak.

— Fészkés fenét — vágott feléjük a zergetollas — maguktól mi semmit sem tanulunk. Tudja? Mit tanuljon a tanult, művelt polgári elem egy vasesztergályostól vagy egy bádogostól? Mi? Mi? Algebrát? Latint? Fizikát?... Höhöhö... Egy fröccsöt kérek, Pácsekné.

A vita nagyon elfajult, a zergetollas dühösen és felháborodva bombázta a két munkavezető gyöngé, védtelen hadállását. György kis kenyérgalacsinokkal játszott. Meg sem emelte a fejét, jobbra-balra gurítgatta a galacsinokat és hallgatta a vitát. Egyszer aztán csendesen ő is közbeszólt.

— Amit Ön mond, uram, az értelmetlen. És nagyon szomorú. Nagyon tipikus és nagyon lehangoló.

— Mi? Hogy tipikus? Amit én mondok, azt Ön tipikusnak nevezi?

— Ne vegye sértésnek. Csak jelezni akartam vele egy általános tünetet. Bérbeadtuk a fejünket tyúkprókátoroknak és generálisoknak. És boldogan nyugszunk bele abba, hogy helyettünk gondolkozzanak.

A zergetollas mérgesen pengette a talpára a vékony fröccsös poharat. A nézése megváltozottan vizsgálgatta a Baltazár arcát. Elmenőben jelentősen hűmmögött néhány Pácsekné felé.

Este, amikor György újra betért a vendéglőbe, az ajtóban katonai őrzéssel találkozott.

— Katonai rendőrség vagyunk — mondták neki kurtán. — Bejön velünk a parancsnokságra.

A parancsnokságnál tartották másnapig, aztán jegyzőkönyvet vettek fel. A zergetollas vádjai túlzottaknak látszottak, estefelé elbocsátották. Az egyik csendes józsefvárosi utcán áthaladva felpillantott a mellette lévő ház kapujára és kíváncsiság nélkül olvasta el a házszám felett az utca nevét.

Ebben az utcában lakik Ilona... Igen, négy számmal feljebb, abban az új, négyemeletes épületben, amelyet elhagyott.

Visszafordult. Felment a lépcsőn és becsöngetett a színésznő lakásán. A csengetésre sovány, magas férfi dugta ki a fejét az előszobába. Átható pillantással nézett végig Baltazáron és száraz hangon kérdezte meg, hogy kit keres.

— A művésznőt keresem...

— A feleségem öt perc előtt ment el itthonról...

— Veresy Ilonát keresem — mondta György, hogy eloszlassa a félreértést.

— Ismétlem, elment itthonról... Valami üzenetet hozott?

A szobalány az előszobában akkor gyujtotta fel a villanyt. György hosszú ideig némán nézett az előtte álló ember barátságtalan, hüvös arcába.

— Nem, nem hoztam üzenetet — felelte csendesen, tompa hangon. — Magam szerettem volna vele beszélni... Megfordult és lassan leballagott a lépcsőn.

Lenn a körút járdáján újra megállott. Sajogva, terhes szívvel nézte a villamosokat, az alig gördülő rozzant bérkocsikat, a város vonagló, lassuló forgalmát, amely olyan volt, mint a nagybeteg egyre ritkuló, egyre halkuló érverése. Az üres üzletek előtt kettősrendekbe préselt, kopott emberek ácsorogtak. Az éhség, a nyomor volt itt az úr. Erőltette magát, hogy erre gondoljon, hangosan el is mondta ezt a mondatot, de a lélekzetvétele mégis olyan nehéz maradt, a gondolatai olyan részegen tántorogtak.

— Kiriljovics Pjotruska, mi a véleménye? — kérdezte

magától aztán felülkerekedő humorral. — Káprázat . . Frenézis . . . Mi?

Úgy határozott, hogy mielőtt végleg megtelepszik Pesten, néhány napra még hazautazik az anyjához és a hűgához.

X

Csermely értesülve a hazaérkezéséről, boldogan száguldott ki a fogadására. Valósággal versenyt futott a berobogó vonattal.

— Kiriljovics Pjotr, — lihegte a koei ajtajában álló barátja felé. Futott a lassuló vonat mellett és a magasba dobta fakó biciklisapkáját. — Hallotta . . . hallotta, hogy meg vagyok nősülve?

György alig tudott kibontakozni a karjaiból. Az úton a fogalmazó Szonjácskáról és arról a borzasztó nagy boldogságról áradozott, amelyben elragadó Szonjácskájának hitvesi oldalán része van. A költészet iránt Szonjácska nem viseltetik ugyan a kijáró tisztelettel, de erős, hatalmas, jóságos asszony, érzéken domború keblekkel, gömbölyű vállakkal, etceterá.

— Etceterá — ismételte meg jelentős röhejjel, amikor látta, hogy György nem szentel kellő figyelmet az etceterá mögött megfigtogatott diszkrét szépségeknek.

Gyalog mentek be a városba és útjuk a Grand Café előtt vezetett el. A kirakatokban emberek ültek, kívül a szálloda kapuja előtt is ismerősök sütkéreztek a langyos májusi napsütésben. A Kesztyűhöz címzett kulturális társaskörből is kiszivárgott néhány alak. Messziről elébe néztek Györgynek, a járomesontjukon kíváncsi, boncolgató és elégedett vigyor ráncosodott. Az egyiknek belekoppant a homloka a kávéház kirakatüvegébe, akkorát szagolt utána. Valaki a botját emelgette és úgy intett megállást nekik. Idősebb ember volt, vastag szemüvege mögött hatalmas lószemek tágultak.

— Azt mondják ott, — és botjával a kávéház felé intett — hogy maga csinált valamit... Zavartan emelte a botját és vékony, csepegő orrát újra a kávéház felé irányította. — Azt mondták nekem... hehehe... na, Macskásy bácsi... kérdezze meg tőle, hogy miért viseli ilyen szép időben is begombolva a kabátját?... Vagy talán olyan büszke a rangjára, hogy senkinek sem mutatja?

György mosolygott és szóltalanul tárta szét a kabátja szárnyát. Diákkorában sokáig arról álmodozott, hogy katonai pályára lép s majd egyszer, mint lovassági kapitány valami sztrájk, vagy lázadás alkalmával lengőfarkú, fehér arab paripán, porzó csapat élén belovagol a főtérré és átveszi a város parancsnokságát. Eszébe jutott, hogy milyen szépnek képzelte el ezt a bevonulást. A bevonulás másképp ütött ki, de ő azért könnyedén és nagy belső derűvel lépegetett végig a főtéren. A fogalmazó elképedve kérdezte:

— Hát igaz volt, Pjotruska?... Igazán lefokozták?

A helyi lapban Csiszlik Olivér koszorús regényíró és szerkesztő pedzette volt a hírt. De csak óvatosan, név nélkül, kerülgette, lúdtalpasan körülkacsázta a nagy szenzációt, hogy egy bizonyos valaki, akit bizonyos szálak fűztek egykor a laphoz, a haza ellen valami gyászos cselekményre vetemedett, amiért méltó büntetés érte...

— Jöjjön, galambocskám, — kapta őt karon a fogalmazó — Szonjácskám már nagyon kíváncsi magára... Ma fogjuk felszentelni a számovárunkat... Valódi tea várja... felvette a selyemruháját a maga tiszteletére... egy kis pénzt szerzett... ide figyeljen, Pjotruska... a maga tiszteletére kiváltotta a nyakláncát és a karkötőjét... Mit szól hozzá, Kiriljovics Pjotruska? Mi a véleménye?...

— Szonja asszony — nevetett Baltazár — igazán nagyon kedves, hogy miattam kiváltotta...

— Úgy-e bár? — kapott a szón boldogan a fogalmazó.

György kíváncsian nézett a barátja lesoványodott arcába. A nagy boldogság egy kicsit megkopasztotta szegényt. A gallérja foszlott volt és végleg kigombolódott.

Az ádámcsutkája alatt vékony zsinór, amelyet női ruhák szegéséhez használnak, apró bogra kötözve a nyakkendőt jelképezte. Menthetetlenül elparlagiasodott a szegény fiú, nem volt nehéz megjósolni, hogy ebben az életben már nem igen lesz belőle elegáns angol gentleman.

— Üdvözlöm Szonja asszonyt — mondta György sajnálkozva — és kérje meg a nevemben, hogy érdeklődését és teáját tartsa fenn számomra más alkalomra.

A fogalmazó sápadtan meredt Györgyre. Hangosan tikácsolt.

— Hogy lehet ez, Pjotruska?... Maga nem jön el hozzám?

— Előbb hazamegyek az anyámhoz, Csermely...

— Az anyjához, Pjotruska? Azt mondja, hogy az anyjához?

György nevetve bólintott. A fogalmazó nagyot fújt.

— Phű, Pjotruska, egy kis baj van — mondotta és sebesen megvakarta a fejét. — Egy kis akadály van, Pjotruska... Nevezetesen az édesanyja... meghalt. Nem tudta, Pjotruska? Két hét előtt temették...

Györgynek még az arcán volt a nevetés. Megállt és a levegőbe bámult. Aztán megfordult és körülnézett. Az egyik ház kapujában gömbölyű sarokkövet látott. A kapuhoz vánszorgott és leült a sarokkőre. A keze bizonytalanul emelkedett fel az öléből és a homlokát kereste. Aztán levette a sapkáját. Istenem, gondolta elgyöngülve. Az úton törékeny, suta bivalyborjakat hajtottak. Talán háromnaposak sem voltak, farukat, amely hegyesen állott ki, oldalra csapta a szél. György mereven nézte őket. Emberek jártak arra és rápillantottak... Űristen, gondolta ő minden porcikájában forró sajgást érezve... Gépiesen kigombolta a blúzá, aztán az ingét. A szétnyíló ing résén ráfújt a szél, rátűzött a májusi nap fehér, csupasz mellére. A kezefejére könnyek hullottak.

— És a húgom, Csermely? — kérdezte halkán.

— Otthon van, Pjotruska. Otthon van.

György elindult hazafelé. A fogalmazó hadarva kullogott mellette. Nem látta és nem hallotta. Kiérték a városból és György nem vette észre az útszéli gesztenyefák

fehér havazását, a magas jegenyék suhogó köszöntését, a téglavető közelében a vadkaesa-tó borzongó ultramarinját, a leborotvált hegyoldalt, melynek gerincén kemény sörte módjára sötét szálfasor húzódott. Ott járt közöttük, valóvá teljesedett a hazafelé kanyargó út, amelyet annyiszor kirajzolt maga elé és most lehajtott fejjel, némán lépegetett előre. A fogalmazó megállította a hegytetőn, hogy kifújják magukat.

— Az én anyám is meghalt a télen — mondta valami veresrépán rágódva. — Szonjácskám nagyon neheztelt rá, mert nem jött el az esküvőnkre... Női pletykák, Pjotruska... Sohse adjon rájuk semmit...

A György makacs némasága őt is elhallgattatta. Csak a falu alatt jutott még valami eszébe.

— Mondja, Pjotruska, igaz, hogy a franciák, mikor jajgatnak, azt mondják: hollálá?

A faluban, közel a házukhoz, az út közepén egy kutya ült a hátsó lábaira ereszkedve és csokoládébarna homlokát összeráncolva, mozdulatlanul figyelte a közeledőket.

— Nézze, Pjotruska, Pagát is kijött maga elé.

György megállott és szemét ráemelte a kutyára. Pagát előrenyújtotta a fejét, aztán lassan közelebb lépett. Györgyre nézett. A szemében hirtelen eszeveszett láng lobogott föl, vonítva, sírva, mámorosan rávetette magát a gazdájára. Valahogy olyan bolondul, bánatosan hatott ez a féktelen öröm. György lehajolt, gyöngéden a kezébe vette a kutya bársonyos fülét és megsímogatta a fejét.

— Hát elment szegény? — kérdezte elfulladva.

A düledező, korhadt kapu előtt a húga állott hervadtan, könnyes szemekkel. Megölelték egymást és kéz a kézben, csendes zokogással betértek a házba...

XI

A napok bánatosan multak, aztán lassan megjött az enyhülés is. A huga tovább vezette a kicsi boltot, bár áru már alig volt benne, dohány, petróleum, cukor, fűszer, minden kifogyott és a városból semmi pótlás nem érke-

zett. Aggodalomra mégsem volt ok, mert pénzzel hosszú időre el voltak látva. A pénzt, amelyet György hazaküldött, az anyjuk egy dobozban gondosan félrerakta, a temetés után a biztosítóból is befolyt néhány ezer korona, szerény beosztás mellett sötét gondok nélkül várhatták be a háború végét és sorsuk jobbrafordulását. Valami történt közben, ami megszilárdította György önbizalmát. A francia harctéren egy fagyos téli éjszakán egy meleg istállóban megosztotta fekhelyét valami idegennel, aki az éjszakában eltévedve és agyonfázva, hálásan fogadta a György meghívását. Mikor másnap elváltak egymástól, az idegen, aki félig civilnek, félig katonának volt öltözve, átadta Györgynek a névjegyét és őszinte szeretetreméltósággal vett tőle búcsút.

— Ha szüksége lesz valamire, — mondta — forduljon hozzám habozás nélkül. Mindent megteszek az érdekében, amit megtehetek.

Egy pesti napilap szerkesztője és tulajdonosa volt. Györgynek itthon a kezébe akadt a névjegye. Egy poros ládából, amelyben írásait és egyéb holniját tartotta, elővette néhány novelláját és kétsoros levél kíséretében felküldte Pestre a szerkesztőnek. Két hét sem telt bele és Csermely csuromvizesre izzadva, zabolátlan lelkesedéssel lobogtatott be hozzájuk egy újsággal. Benne volt a novella.

György kiemelt még néhány írást a poros ládából és postára adta őket. Nemsokára azok is napvilágot láttak. Csermely egyre gyakrabban gyalogolt ki hozzá és sugárzó örömmel számolt be a novellák szokatlan hatásáról. A Kesztyűben az a vélemény alakult ki, hogy György megvesztegette a pesti szerkesztőt. Csiszlik Olivér a Grand Café előtt kijelentette, hogy jelentéktelen kis tákolmányokról van szó, a pesti lapok, különösen most, amikor minden figyelem a háborúra és külpolitikára összpontosul, nem nagyigényűek az irodalmi töltelékek kiválogatásánál. Az egyik trafikban a lapot kiszögezték az ajtó elé és kék ceruzával aláhúzták a György nevét. Györgynek be kell jönnie a városba, körülpillantani egy kicsit az írigyek

és jóakarók soraiban. Szonjácska... Ó, Szonjácska is várja már...

György pipára gyujtott (kurta angol pipa volt, még Strassburgban vásárolta) és mosolyogva rázta a fejét. Regényen dolgozott, jókora regényen, nem kívánczozott a városba. Legkevésbé azért, hogy learassa írásainak sikerét. Csak kis gyalúforgácsok, nincs is tőlük elragadtatva.

Az udvar végén, jázminbokrok előtt állott az asztala és széllámpa mellett sokszor késő éjjelig dolgozott. Ha elgondolkozott, ujjai szórakozottan játszottak a ribizkebokrok színesedő bogyóival, amik odanyúltak az asztala fölé. A húga sokszor ott ült mellette és szótlanul, néma csodálkozással nézte a bátyja derűs, férfias homlokát, amely mögött most ezek számára születtek a gondolatok. Alig ismerte a bátyját eddig, alig látta másként, mint testi megjelenésében, bukdácsolva, mint a többi szegény embert, a gondok és balsikerek torlaszai között. Ritkán járt haza és szűkszavú volt, sem jövedelemmel, sem erkölcsi sikerekkel nem dicsekedhetett, sajgó mosolya reménytelen jövőndőt takart. Most, hogy termékeny zápor öntözte, kihajtott és beszédes lett. A húga csodálkozva hallgatta. És ha a néma figyelésben elálmosodott, nesztelenül kelt fel az asztaltól és lábujjhegyen tért vissza a szobájába, nehogy Györgyöt munkájában megzavarja.

Egy napon a húga fiatal, piruló hölgyet vezetett az asztalához. György, aki ingujjban dolgozott, bocsánatkérően borította magára a kabátját és kíváncsian kutató az ismerős arcvonások között.

— Annyira megváltoztam volna, György? — kérdezte a nő mosolyogva.

— Molnár Anna — mondta a húga.

György hitetlenkedve nézte. Lehetséges? Molnár Anna volna? Akit ő még nemrég az ölében vitt haza?

A keze után nyúlt és leültette maga mellé.

— Férjhez ment talán?

Molnár Anna lehúnyta a szemét és megrázta a fejét. Aztán újra kinyitotta a szemét, összeszedte minden bátorságát és a György szemébe nézett.

— Nem — mondta csendesen. — Nem.

Aztán másról beszélgettek. A városról, a háborúról, Györgyről, az újságokról. A lány olvasta a György elbeszéléseit. Olyan büszke volt rá, hogy ismeri Györgyöt, hogy együtt játszottak a patakmederben... Nagyon szereti a könyveket, de olyan keveset olvasott és annyi idegen szó fordul elő bennük, amiknek nem ismeri az értelmét! György besietett a szobába és néhány könyvvvel tért vissza.

— Ezeken kell kezdenie. Aztán írja ki, amit nem ért, szívesen elmagyarázom. És majd elmondja nekem, hogy milyennek találta őket.

Mikor a húga eltávozott és ők magukra maradtak, Molnár Anna csendesen mondta:

— Azért jöttem, György, mert tanulni akarok magától... Olyan tudatlan vagyok... Úgy szeretnék sokat tudni... Látja, még Pesten sem voltam soha... Maga most Bécsen is megjárta...

Sokáig elbeszélgettek. A lány aztán menni készült. Megfogta a György kezét, a kézfogása símogatásnak is beillett volna és a fejét félrefordítva, csendesen kérdezte:

— Maga nem tudja, György? Nem mondták még meg magának?

— Mit, Anna?

A lány György felé fordította sápadt arcát. A szempilláján könny remegett:

— Gyermeke van...

— Fiú? Lány? — kérdezte György bátorító könnyedséggel.

— Fiú. Istvánnak hívják... Mint az apját.

— Az apját tehát Istvánnak hívják? No és még hogyan?

— Majthényi Istvánnak — mondta a lány és a szája fagyosan lezáródott.

Györgynek villám cikkant meg a szemében. Sokáig nézte hallgatva a lány elkínzott arcát. Aztán meggyújtotta a pipáját. És újra megszorította a lány kezét.

— Hát csak jöjjön el hozzánk bátran, Anna. Akár mindennap is eljöhet. Majd a regényemet is felolvasom

magának. Vitatkozni fogunk. Maga majd megmondja, hogy mi tetszik benne, én meg, hogy mi nem tetszik...

Anna e naptól fogva mindennapos vendég volt Györgyéknél. A városból, ahol gyermekevel a téli hónapokat töltötte, visszatért a faluba az anyjához. György olvasgatva, heverve töltötte az ebédutáni órákat. Ezt az időt most Annának szentelte. Nem volt ez valami iskolás műveltségi óra, hanem csevegés, játék, utazás a szellem tarka panorámájában. Anna csillogó szemekkel figyelt. Olvasmányából kis noteszbe jegyezte ki az ismeretlen szavakat, saját gondolatait, kételyeit és mindama kérdéseket, amik benne egy-egy könyv kapcsán felvetődtek. Olykor a György húga is jelen volt ezeknél a megbeszéléseknél, némán figyelte őket, aztán gyöngéd pillantást vetve bátyjára, úgy, ahogy jött, nesztelenül távozott. Majthényiről nem esett szó közöttük. György nem lett volna jó pszichológus, ha nem olvasott volna a lány lelkében. Ennek a szellemi szomjúságnak is olyan meghatóan egyszerű és világos volt az oka! De úgy tett, mintha semmit sem látott volna. Mély rokonérvzés fűzte a lányhoz, nem akarta a sebért bántani. Elhitte neki, hogy valami állást szeretne vállalni, vagy gyermekek mellé menni jobb családhoz és ezek az órák olyan továbbképző tanfolyamfélét jelentenek a számára. György egy napon a gyermekre terelte a beszélgetést. Kifejezte a kívánságát, hogy látni szeretné a fiúcskát. Anna elpirult és hosszan nézett a György jóindulatú, derűs arcába.

— Azt hittem, — vallotta be — hogy nem kívánja látni.

— Miért hitte ezt? — kérdezte György megütközve.

— Az apja miatt... Tudom, nagyon haragszik rá...

— Én senkire sem haragszom, Anna...

A lány megemelte a szoknyáját és futva ment a gyermekért. György az ölébe vette a fiúcskát. Még sohasem tartott gyermeket a karjai között. Csodálkozva nézgette a fiúcska tiszta, gömbölyű arcocskáját, lehetetlenül apró orrát, csodásrajzú, gyűszűnyi száját, élénken forgolódó, nefelejtskék szemeit és az az érzése volt, hogy egy elbájoló, tehetetlen kis állatkát tart a karjai között. A húga a küszöbről nézte őket és csendesen mondta:

— Meg kéne nősülnöd, György.

Megnősülni? Roppant mulatságos ötletnek találta. Ez még sohasem jutott az eszébe.

Este pipára gyújtott és belenézett a széllámpa lobogó lángjába. Pagát közben lassan előmászott az asztal alól, fejét rátette az asztalra és belenézett a gazdája arcába. Így adott kifejezést annak a kívánságának, hogy társalogni szeretne. György most észre sem vette. A színesznőre gondolt. Ha az ő felesége lett volna? Eszébe jutott az első találkozásuk.

— Makacs fiú vagyok, — mondta magának kesernyésen, — ideje volna már elfelejteni.

Nyár közepére elkészült a regényével. Felküldte Pestre és a lap néhány hét múlva közölni kezdte.

Csermely verítékezve, de megdicsőülten viharzott be a kapun. Minden héten kirándult egyszer hozzájuk, az utóbbi időkben már elesitultan, kevesebb zajjal, mintha valaki hangfogót rakott volna a torkára; de a regény megjelenése oly nagyszabású esemény volt, hogy ettől újra visszanyerte bugyborékoló frissességét és csapongó lendületét.

— Hoháháhú, Kiriljovics Petár — nevetett torkaszakadtából, megállva a kapuban. Egyik kezével felbokrétázott szalmakalapját nyújtotta az ég felé, a másikban egy tintával mázolt, kéregpapírra ragasztott, hatalmas plakátot szorongatott. — Hazám nagy alkotója, Isten hozott e szegény hon számára... Íme az emléktábla...

Az emléktáblán jókora, görbe betűkkel ez a szöveg állott:

PSZT! EGY SZÓRA VÁNDOR!

Vedd tudomásul, hogy itt született, élt,
repdesett, füttyörészett

BALTAZÁR GYÖRGY,

a Csermely barátja,

amíg megúnván, hogy oly kevés félisten
jár e földön, faron rúgott valamennyiünket
és a Parnasszusra költözött.

A táblát kiakasztotta a kapu fölé, aztán megragadta a György kezét.

— Az én szaglószerzem nem csalt meg, Pjotruska!... Én tudtam... tudtam... megálmodtam...

Az arca sápadt volt, de a torkából lelkes zaj tört elő.

— Mit csinál Szonja asszony? — kérdezte György eltűnődve.

Szonjácska?... Ah... Áldott, ábszolut teremtés... Csupa vér, csupa életerő... Micsoda boldogság!... Igen... Nagyon, elszavalhatatlanul boldogok... Csak György jönne már egyszer hozzájuk... Miért nem jön?... Szonjácska kissé rosszalja ezt a barátságot... Igen, igen... Gyakran kérdi: ki ez a te Baltazárnak nevezett barátod? He? Kicsoda?... Mit vagy olyan nagyra vele?... Ha nem volnál olyan marh... helyesebben szólva... ha nem volnál... azt mondja... ha nem volnál olyan rövidlátó... nos, igen... akkor láthatnád, hogy ez a te híres Baltazár barátod... igen... ide se köp mifelénk... Errefelé se pökik... így mondja: pökik... Jó, nemde?... Tájszólás. Provinciálizmus... A nyelve kissé népies... nem mozog egészen irodalmi színvonalon... Ó, de azért áldott, ábszolut nő...

A tornácon foglaltak helyet és György a Páter Izidor látogatásáról számolt be barátjának. Azok a gyerekes, megindító szemrehányások: barátocskám, annyi időn át egy szó írásra sem méltatta öreg barátját! És most hónapok óta itthon van, be sem kocogtat a szegény Páter magányos ajtaján... A háború... ó, igen... olvasta: a gépfegyverek, az aknavetők, a gáztámadások... György is megszenvedett, úgy-e?... És mégis, hogy bántak vele... Betegen, majdnem megrokkanva került haza a szegény lélek és még majd be is börtönzik... Miért szereti úgy őt ez a páter?... Künn a haretéren, ott a Frost kihűlt teste mellett valami érzелgős orációt tartott... Hogy őt senkisé szereti. Túlzott, badarságokat hordott össze. Íme: a pap, a húga, Csermely... ha az embert már hárman is szeretik, ne panaszkodjék...

Amíg beszélt, észrevette, hogy a fogalmazó tekintete az udvar hátsó része felé réved. A kis téglakemencéből a

szolgálólány most húzott ki egy barnára pirult, gömbölyűhátú kenyeret. Meglocsolta vízzel, aztán hűlni tette a tornác könyöklőjére.

— Pjotruska, — szólalt meg később a fogalmazó hal-
kan és zavartan lesütötte a szemeit — volna egy indít-
ványom... Igen... figyeljen... Adjon egy darab ke-
nyeret... egy kicsi darab kenyeret... Elfelejtettem
ugyanis magammal hozni...

György a sápadt, gyerekes arcot nézte. A homloka
körül almazöldbe játszó foltokat látott, a fülén véres nyo-
mok sötétlettek. A pofacsontok alatt homorúra süppedt
a bőre. Hogy megváltozott! És milyen rendetlen volt a
ruhája, milyen gondatlan az egész külseje! A nadrágja
siralom, a cipője rongy.

— Mi lelte magát, Csermely? — kérdezte megütődve.

A fogalmazó ijedten legyintett. Semmi, Pjotruska.
Semmi. Egy kis fűtőanyaghiány. Alaposabb elemzés után
azt is mondhatná, hogy tulajdonképpen nem is éhes.
Csak a megszokás dolgozik benne.

György bevezette a szobába és ebédet adatott neki.
A fogalmazónak szertelenül, felvidulva ugrándozott az
ádámesutkája. Mohón, sebesen evett, de félszemmél fé-
lénken pislogott az ajtó felé, mintha attól tartana, hogy
valaki váratlanul betoppan a szobába és tettenéri, ami-
kor eszik. Ebéd után György egy nadrágot és egy pár ci-
pőt hozott elő.

— Vegye fel, Csermely. Így mégsem járhat.

A fogalmazó nagyot bámult. Mezei liliomnak nézi
őt Protjuska? Mi?... És mi baja az ő ruhájának, ha
szabadna kérdezni? He?

— Aztán biztos benne, hogy lyukas a talpam? —
kérdezte önérzetesen.

Mikor este távozni akart, György pénzt adott neki.
A fogalmazónak ez ellen megint kifogásai voltak. Nem
helyesli ezt a krőzusi bőkezűséget. Mi értelme, mi célja
van? Pénz! Mi a pénz tulajdonképpen?... És mindentől
eltekinthet, közölnie kell Györggyel, hogy akárhogy eről-
ködik, rajta már úgysem segíthet... Neki már befelleg-
zett...

— Mit mond?

— Alászolgája, Pjotruska... Semmit sem mondtam... Kipottyant belőlem... Alászolgája... Szonjácskának egy szót se... Megígéri?

György eltűnődve nézett utána. Mi van ezzel a szegény fiúval?... És Szonjácska!... Emlékezett rá: valaki igen közönséges dolgot mondott Szonjácskáról... Igaza van a fogalmazónak, nem szép, hogy nem látogatta meg őket.

A hét végén Molnár Anna is eljött. A városban töltött néhány napot. Csenedesebb volt, mint máskor, a tekintete fáradtan függött a jegenyék tetején.

György gyöngéd volt hozzá, megsímogatta a kezét.

— Hazajött?

— Kicsoda? — riadt fel a lány.

— Hogy kicsoda? Ki más, mint akire maga gondol, Anna. Majthényi.

Molnár Anna a suhogó, hajladozó jegenyéket nézte.

— Hazajött, György — felelte nagykesőre. — Két hete elmúlt, hogy itthon van.

Elhallgatott s könnyes szemét Györgyre emelte.

Györgyöt szerette valamikor. Évekig álmodozott róla, pirkadó érzései, virradó vágyai az ő vídám alakja köré fontak szivárványos glóriát. Úgy érezte most, hogy áru-lást követett el ellene. Hűtlen lett hozzá, cserbenhagyta.

— Nagyon szereti még? — kérdezte György.

— Ne haragudjon, György, olyan nehezemre esik beszélni erről.

— Nem tudtam. Elárulná, hogy miért?

Anna elfordította a fejét. A zsebkendőjével megtörölte az orrát és az élősövényen át kibámult a tarlóra. György unszolni kezdte.

— Mert én, György... én szerettem... én szerettem magát...

György magasra tolta a szemöldökét. Kidüllesztette a mellkasát és mutatóujjával nagyot bökött a mellére.

— Engem?

Anna zavartan sütötte le a szemét. A cipője orrával egy barackmagot lökdösött ide-oda.

— Igen.

— Ezt az embert itt, Anna? Baltazár Györgyöt?... Nem forog itt fenn valami tévedés?

— Nem.

György jókedvűen füttyentett.

— Ezt nem tudtam... De hát csak most mondja meg nekem, amikor már mult időben beszél róla?

Kiléptek a kapun, bevárták amíg elhalad előttük a legelőről hazatérő juhnyáj, aztán elindultak a falu utcáján a templom felé. A kastély borostyánnal befuttatott erkélyéről Csornainé élénk kíváncsisággal pillantott le rájuk.

— Úgy-e, György, magát nagyon megbántotta? — kérdezte a lány váratlanul visszatérve Majthényire.

A mezei úton állottak, a mély, zsírosfényű keréknyomok között. György nem felelt. Annát nézte. Úgy találta, hogy az arca lélekkel telibb és melegebb, mint amilyen évekkal előbb volt, amikor utoljára megnézte.

— Hogy történt Anna? — kérdezte, kitérve a kérdés elől.

Anna küszködve, szégyenkezve, lassan bontogatni kezdte kis motyóját, amelyben bánatát tartogatta. Elmondta az első találkozást, szívének ijedt, félrevert harangzúgását, vadul, nyezetlenül nőtt vadrózsa álmait, hosszú idő után a második találkozást és ijedelmét, amikor megtudta a Majthényi igazi nevét. Aztán jöttek a tehetetlen vergődések... Istenem, mit is tudhat, mit is gondolhat ebben a forró zűrzavarban egy tapasztalatlan, semmit sem tudó falusi lány? Egy kavicsos úton sétáltak és ő csak ment, ment, merően előrszegezett, elhomályosult szemmel a férfi mellett... Napokon, heteken, hónapokon át egyre magán érezte a Majthényi ismeretlen szépségeket tükröző, verőfényes tekintetét. Aztán az uradalmi kertész házáról beszélt, ahová Majthényi elvitte egy májusi délután. A szoba ablakát vadszőlő függönyözte el... Ebben a szobában ismerte meg a boldogságot, itt érezte meg a kis lény első, bátortalan kocogtatását... A gyer-

meket, amikor a világra jött, a kertész feleségénél hagyták, aki vállalta a tartását és táplálását... Még néhány levél, közömbös, semmitmondó sorok... egy drágaköves gyűrű... az ő levelei, amiket Majthényi válaszatlanul hagyott... És aztán vége volt mindennek. A küldetését befejezte... Majthényi elúnta a hosszú játékot...

— És most, hogy hazajött — mondta elmerülve a fájdalomban — mindennap vártam rá... A kertész kétszer is elment hozzá... Majthényi előbb azt sem tudta, hogy kiről van szó... „Ah, Molnár Anna?... Majd... majd lejövök.“

— És a gyermek? — kérdezte György. — A gyermek sem érdekelte?

— Nem, György, nem érdekelte... Mikor háromhónapos volt, a kertészné egyszer magával vitte a Majthényi házba és úgy ügyeskedett, hogy Majthényi is meglátta... Istvánka akkor már szép volt, nevetgélt, vidáman kapkodott a levegőbe... Majthényi alig pillantott rá, elfintorította a száját és elfordult...

Sokáig haladtak szótlanul egymás mellett. Este volt már, a koromsötét utcán egymáshoz surlódtak néhányszor. György érezte az Anna hajának, fiatal, viruló testének illatát; egy emlék neszelt fel benne és a multból hirtelen eléje suhant a Veresy Ilona előkelő, finom alakja.

— Holnap bemegyek a városba — mondta később és megszorította az Anna kezét. — Felülvizsgálatra kell jelentkeznem... Még beszélni fogunk, Anna...

A Majthényi nevét nem említette. De a kézszerítése határozott volt, a hangja komor eltökéltséget árult el.

XII

György másnap szekérre ült és bezörgött a városba. Az orvosi vizsgálaton egészségesnek találták; a határozat úgy szólt, hogy be kell vonulnia.

A Grand Café előtt tisztek sütkéreztek a napon. A

fodrászüzlet ajtajában egy fehérkötényes, katonaruhás alak zajosan üdvözölte.

— Hű, tekintetes szerkesztőség... A legörvendetesebb szolgálja... Milyen kiváló meglepetés.

Hatalmas lendülettel borította Györgyre a rozsdamarta borotváló kendőt... Hű, milyen nagyszerű meglepetés, zászlós úr... Hát igaz, amit a fáma fecseg? Híres emberek lettünk?... És lábának egy kedélyes mozdulatával, amely enyhe rúgásnak is beillett volna, eltávolította maga mellől az agárképű borbélysegédet, aki borotvájával munkára készen már a hátuk mögött lábatlankodott... Ellépni, segéd úr, avval a maga szerszámmal. Baltazár zászlós úrt én fogok részesíteni egy elsőosztályú borotvágásban...

Két év előtt a haretéren találkoztak. György akkor az ezredéhez tért vissza, valahol az útszélen katonákat látott, akik szalonnát pirítottak, álmos volt, beburkolózott a köpenyébe és ledült a katonák közé. Szendergéséből a Strombolinszky nyájas hangja zavarta fel.

— Gestatten Sie, meine hochgeschätzte Herrschaften, hogy megpirítok itten eztet a libát?

A György feje fölött görbe nyárson félig megkoppasztott libát tolt a parázs fölé. A sovány állat tolla pörkölni kezdett és orrfacsaró szagot árasztott. György kiszólt a köpeny keskeny nyílásán.

— Maga mint fodrász jobban is megborotválhatta volna ezt a dögöt. Mint tűzoltóparancsnok pedig tudhatná, hogy ezen a gyenge parázson sohasem lesz belőle pecsenye.

— A feljebbvalói hangra a borbély meghökkenve eresztette félárbóera döglött zsákmányát. De nagy volt aztán az öröme, amikor a szigorú hang gazdájában felismerte egykori abonensét.

— Ez a liba lopva van, Strombolinszky — nevetett Baltazár.

Mi tagadás, lopva volt. Valami óbégató paraszttól esente. Nagy kár nem érte a parasztot, úgysem ette volna meg. Ha a paraszt libát eszik, érvelt a fodrász, vagy a paraszt, vagy a liba beteg. S minthogy úgy a paraszt, mint a liba egészségesek voltak, nem kellett attól tartania,

hogy a lengyel szája elől veszi el a falatot... A hajnalig tartó beszélgetés során a fogalmazó házassága is szóba került... Ojjé... Az nagyon sikerült mutatvány volt, mesélte Strombolinszky. A fogalmazó kölesönként szalonruhában, a menyasszony, aki azelőtt olesőbb vendéglőkben teljesítet tündéri szolgálatot, fehér ruhában, mirtuszkoszorúval... Ojjé... Karonfogva lejtettek végig a főtéren, a társadalom derűs pillantásai között...

György délután elment Majthényiékhez. Majthényit nem találta a szobájában, az inas átvezette a szalonba, egy rózsaszínnel kárpitozott, teremnek is beillő tágas szobába, amelyet eltolható üvegfal osztott két részre. A szalonban nagy társaságot talált. Néhány asztal körül kártyajáték folyt, az üvegfalon túl valaki zongorázott és három-négy fiatalabb nő és férfi élénk társalgást folytatott. György javarészt ismerte őket, de csak úgy, mint ahogy a jámbor gyalogjáró a magasban kattogó repülőgépet: alulról és csak röptükben. Az egyik asztalnál a bárónő kártyázott néhány magasabbrangú tiszttel. Robusztus, erőteljes nő volt, vastag szivart pöfékelt és olyan hangon dorgálta az ellenfeleit, mintha lóhátról egy zászlóaljat vezényelne. Néha átsandított a lányaira, akik, mint két fiatal elefánt, hatalmasan, ügyetlenül és lomhán ácsorogtak egy élénk taglejtésű kopasz emberke körül és olyan száraz és tárgyilagos érdeklődéssel pillantottak le rá, mintha egy, a lábuk elé tévedt állatocskát néznének. Azt mesélték, hogy otthon nadrágban járnak és a béresekkal birkóznak. Az egyik sarokban exotikus külsejű fiatal nőt pillantott meg. Elvált asszony volt, akiről azt beszélték, hogy gyakori pesti útjáról sohasem szokott egyedül visszatérni. Senki sem tudta, honnan halászta ki hamar múló, olykor egészen bizarr szeretőit. A város hölgyei, akik e szédítő erkölestelenséggel szemben, amely a helyi arányokat messze túlragyogta, elvesztették egészséges előítéleteiket, boldogtalan vágyakozással sóhajtoztak erkölcei, ruhái és szeretői láttán. Gyorsan váltogatta őket. Egy szeszélyes napon csak szélesre tárult a régi kúria vastag tölgyfakapuja és a csukott batár kidübörgött idegen utasával a pályaudvarra. És az asszony a legközelebbi kártyaestén

vidáman állított be a Majthényi-szalomba, nagy szenvedéllyel merült el a kártyajátékba és soha még a nevét sem említette annak a férfinak, akitől talán hidegre hűlt szájjal, talán vad könnyek között — ugyanabban az órában — örökre búcsút vett. A társaságot lebilincselte ez a fölény és megfélemezett erkölcsi aggályairól.

— Úgy fest, mint egy nemi probléma, gondolta György. Habozva állott az ajtónál, a tekintete Majthényit kereste.

Egy kéz érintette a karját.

— Olyan inkvizitor szemekkel kutat valakit.. Majthényi még nem jött haza...

Csornainé állott előtte. A zöldes szemekből kíváncsi, igéző mosoly röppent feléje.

Majthényiné érdeklődő pillantással közeledett feléje. György nem ismerte még, bemutatkozott.

— Baltazár?... A fiam már beszélt magáról — fogadta Majthényiné rokonszenves figyelemmel. — Tudom, haragudott rá, néhányszor meg is támadta...

— Igen, — felelte György mosolyogva — foglalkoztam a személyével. Különös gonddal szoktam megválogatni az ellenfeleimet.

— Örvendek, hogy eljött. Remélem, ezután barátja lesz a családnak.

— Nem egészen bizonyos — mentegetőzött György udvarias sajnálkozással.

Majthényiné gyerekes, kék szemeit riadtan emelte Baltázárra és idegen, lágy akcentusán engesztelően mondta:

— Oh tudom, a férjem más nézeteket vall, mint Ön... De a fiam, higye el, nagyrabecsüli magát... Mindennap felküldi nekem a lapot, melyben a regénye megjelenik...

A György megjelenése meglehetősen érdeklődést váltott ki a jelenlévőkből. Kíváncsi pillantások szegeződtek rá. A fiatal bárónők szóltanul, őszinte figyelemmel állották körül. Várták, hogy megszólaljon és felhajítsa egyikét azoknak a szikrázó rakétáknak, amelyekkel az írók szokták személyes ismerőseiket mulattatni. Györgyöt ez a figyelmes várakozás nem hozta kísértésbe. Semmi kedve nem

volt pirotechnikai mutatványokra és a fiatal hölgyek nagy csalódására, követte Csornainét, aki egy sarokba mutatott neki helyet maga mellett.

— Látja azt a német lányt? — kérdezte Csornainé egy sovány, kellemetlen alakú, szigorú arcú lányra mutatva. — Újságíró és hajadon. Bár, ami az utóbbit illeti, azt hiszem történetek ellentétes kísérletek is a részéről... Osztrák lapokban cikkezik a nő-kérdésről... Mi a véleménye a nő-írókról?

Általában rossz véleménnyel van róluk, volt a György válasza. Óvakodnak attól, hogy bármit is mondjanak...

— És a nőkről? Róluk is ez a véleménye?

György mosolygott.

— Nem ismerem őket. Azt hiszem, elérhetetlenek a számomra.

Csornainé érdeklődve fordította feléje az arcát.

Aztán cigarettára gyújtott és a cigaretta füstjével játszadozva váratlanul azt kérdezte:

— Milyen viszonyban van maga Molnár Annával?

Györgyöt meglepte a kérdés.

— Néhányszor együtt láttam magukat — hangzott a magyarázat. — Azt hittem, maga is észrevette, hogy a lány nagyon megszépült...

— Azt akarja mondani, hogy az anyaság használt neki?

— Az anyaság? Nem tudom... Talán a szerelem...

A beszélgetést a Majthényi érkezése szakította meg, aki csodálkozó pillantást vetett György felé. György felemelkedett.

— Ráér, Majthényi úr?

— Kérem — bólintott Majthényi.

Bocsánatot kértek Csornainétól és átsétáltak a szalon másik felébe, ahol senki sem zavarta őket.

— Régen nem láttuk egymást, Baltazár — kezdte a társalgást Majthényi, széket mutatva Györgynek. — Örömmel látom, hogy jó színben van.

— Nagyon szeretetreméltó... A sérülése, azt mondják, súlyos volt. Örvendek, hogy ilyen szépen megúszta...

— Magát lefokozták?

— Igen, Majthényi úr, lefokoztak...

— Hallottam az esetéről... nagyon eredeti dolog... Különben arról értesültem, hogy vissza fogja kapni a rangját.

György vállat vont. Nem tud róla. Aztán lefojtotta a cigarettáját.

— És most, Majthényi úr — szólalt meg közömbös hangon — miután a diplomáciai szokásokhoz híven illetelmesen kiörvendeztük magunkat, hadd nevezzük nevén a gyereket.

— Paranesoljon — intett Majthényi udvariasan.

— Annak a gyermeknek a neve: István... Molnár István.

Majthényi gondolkozva nézett maga elé. Aztán hanyag mozdulattal leakasztott a falról egy mandolint és az ölébe vette.

— Molnár Anna küldte?

György összevonta a szemöldökét. Néhány másodpercig vizsgálódva nézett a másik arcába.

— Ön jól tudja, Majthényi úr — jegyezte meg csendesen, de igen határozottan — hogy küldönc-szolgálatra nem vállalkozom. — A kérdése fölösleges volt. Engem nem küldtek. Magamtól jöttem.

Majthényi megpengette a gitárját.

— Akkor hát hogyan határozza meg az okot, amely arra készítette, hogy eljöjjön?

György mosolygott.

— Mondhatnám azt is, Majthényi úr, hogy a kegyelet hozott ide. Az első kedves kegyelete. Az, hogy Molnár Anna engem szeretett akkor, amikor maga érdemesnek ítélte őt arra, hogy a szeretőjévé avassa. De ez a maga számára úgy rémlik, túlromantikusan hangzik. Maradjunk hát a realitások mellett. Engem a kíváncsiság hozott ide. Mik a szándékai azzal a gyermekkel?

— És ha nem felelnék a kérdésére?

— Nem lesz olyan könnyelmű, Majthényi úr.

— Mint vádlottnak jogom van hozzá. — Egészséges, hófehér fogsora ragyogva nevetett ki gúnyos ajkai közül. — Jogom van megtagadni a feleletet, Nemde?

György bólintott. Kétségtelenül.

— Akkor hát még egy kérdést, Majthényi úr. Szabad?

Majthényi a szék alatt udvariasan összepengette a sarkantyúját. Tessék.

— A becsület mezején magát igen szépen dekorálták, Majthényi úr. A véleménye szerint hol végződik ez a mező, hol van az a határ, amelyen túl már megváltoznak az erkölcs hadászati szabályai és sem becsületesnek, sem férfinak lenni már nem kötelező?

Majthényinak egy pillanatra elmerevedett a tekintete. Aztán újra megpengette a mandolint... A Barcarollát kezdte játszani.

— Milyen hangszeren játszik? — kérdezte udvariasan.

Györgynek megvonaglott a szája. Felhő suhant el fölötte. Aztán újra derűssé simult az arca.

Nem játszik, felelte közömbösen. De a füle jó és nagy érzékenységgel reagál a hamis hangokra. Akármilyen hangszeren követik is el, Majthényi úr.

Úgy látta, hogy itt nincs már mit keresnie. Fölállott, begombolta a kabátját és megbiccintette a fejét.

— Megy már, Baltazár? — kérdezte Majthényi szeretetreméltóan. — Sajnálom, olyan élénken elesevegtünk itten...

György megfordult.

— Azt hiszem, Majthényi úr, mondta könnyedén, a rovarokat az állattan azért nevezi alsóbbrendű lényeknek, mert petéiket — lepkekorukban — gondtalanul rakják le az útjukba eső első falevélre, aztán továbbrepülnek egy házzal, anélkül, hogy elfogná őket valaha a kíváncsiság, hogy megtudják, mi lett a sorsa annak az életnek, amelyet a vidám és gondtalan sétarepülésük közben produkáltak... Volt idő, Majthényi úr, amikor vágytam a barátságára. Kis fiú voltam akkor... Volt idő, amikor azt hittem, hogy barátok lehetünk. Most látom, Majthényi, hogy a mi útjaink legfeljebb csak olyankor fognak találkozni, amikor keresztezik egymást... Jóestét...

Majthényi felkelt a helyéről és Baltazár elé állott.

— Megálljon — mondta elkomolyodva. — Üljön vissza a helyére...

— Nem sok mondanivalónk van már egymásnak — szabadkozott György.

— Maga alapján véve nagyon kellemetlen ember, Baltazár. Tudja?... Kérem, üljön vissza a helyére... Üljön már le, ha mondom... Úgy... Azonkívül illetlen ember is... Igen. Miért nem gyújt rá az én cigarettáimból?... Tessék, gyújtson rá... Arra kértem, hogy gyújtson rá... Úgy... Ez a beszéd, amit itt elmondott nekem, nagyon hatásos volt... Meg akart sérteni? Meg akart szégyeníteni? Fel akart háborítani?... Pardon... most én beszélek. Nem azért kérdeztem, hogy feleljen rá... Mondom, maga nagyon kellemetlen ember, Baltazár. Egyenesen rokonszenves, annyira kellemetlen. Mióta harcolunk mi már egymással? Mióta haragszik rám? Amióta — majdnem két évtized telt el azóta — mint gőgös, buta kölyök azon a vadászaton megbántottam... Ideje volna már, ha fegyverszünetet kötnénk egymással...

— Nem rólam van szó, Majthényi úr — figyelmeztette György szárazon.

Majthényi széles mozdulatot tett a kezével, mintha minden akadályt el akarna söpörni a barátságuk útjából.

— Mi a teendőm?... Mit csináljak azzal a poronty-tal?

— Nem kell sokáig gondolkoznia és bizonyos, hogy nélkülem is ki fogja találni.

A másik szolgálatkészen pengette össze a sarkantyúját. Aztán gondterhelt, tréfás arccal nézett Baltazárra. Hogy is hívják azokat a micsodákat... igen... pelenkák... Tehát egy tucat pelenka... Egy bölcső, gumikerékkel... Nos... Mi van még?

— Találjon ki már maga is valamit, Baltazár...

György elmosolyodott.

— Legalább megnézte egyszer? Azt hiszem, a pelenkákat illetőleg egy kis tévedésben van.

Egyszer megnézte a gyermeket, felelte Majthényi. Valami ökölnagyságú vörös hústömeg mozgott egy csomó vászon és színes szalag között. Állítólag ez volt a feje az

inkriminált magzatnak. Középuött egy sötét üreg látszott, amiből olyan éktelen hangok törtek elő, mint fiatal vizslakölyökből, ha a farkára hágnak. Egyenesen sértő volt a látvány apai önérzetére. Hogy ő egy ilyen balul sikerült vállalkozáshoz adta volna hozzájárulását? Lehetetlen. Az esztétikai követelményekről nem is beszélve. Nagy a gyanúja, mondta, hogy a Baltazár tovaröpködő lepkéje is egy ilyen látvány miatt határozta el magát a gondtalan csapongásra...

Nevetve nézett Györgyre.

— Ne aggódjon, Baltazár, megadom magam... Rendelkezzék apai szívemmel... Holnap tiszteletemet teszem a fiamnál. Remélem még nincsenek kártyaadósságai... Nem tartana velem?

— Kiről beszélgetnek? — kérdezte Csornainé hozzájuk lépve.

György átengedte a szót Majthényinek, aki udvarias közömbösséggel kezdett beszélni valamiről. Hallgatva nézte őket. A Csornainé szemében és mozdulataiban nem látta már azt a perzselő tüzet, hódítani és hódolni vágyó szenvedélyes nyugtalanságot, amely ott ragyogott és sötétlett az asszony arcán, amikor először állottak itt együtt, hármasan a Majthényi dolgozószobájában. Ezek likvidáltak már, állapította meg György. Közömbösen, majdnem jóllakottan tévedt olykor egymásba a pillantásuk. Csak a tehetetlenség törvénye tartott fenn még közöttük valami laza kapcsolatot.

Othagyta őket, mert Majthényiné szólította. Megmutatta neki néhány románcát és arra kérte, hogy fordítsa őket magyarra.

Az ajtón ebben a pillanatban lépett be a főorvos. A meglepetés, hogy ott látja Baltazárt, egészen megbillentette.

— Valami műkedvelő előadás készül? — hallotta György a kérdését. Úgy képzelte el, hogy az újságíróttal a feladattal rendelték ide, hogy a hölgyeknek segítségére legyen valami jótékonycélú kócevésben és élőkép-rendezésben. Györgynek eszébe jutott, hogy egy orvosi

vizsgálat erejéig négy év előtt beadósodott Klébernél. Holnap valami szép levél kíséretében elküldi neki a pénzt.

Mikor menni készült, Csornainé csatlakozott hozzá. Majthényi lekísérte őket. A lépcsőházban az öreg Majthényivel találkoztak.

— Apám...Baltazár — mutatta be őket egymásnak Majthényi.

Az öreg egy villanylámpa alá vezette Györgyöt. Bele nézett az arcába. Aztán megfogta a kezét. Megszorította.

— Szeretem, hogy ide merészkedett. Sokáig vártam, hogy felkeres. Egy kis vitám volna még magával, mielőtt végkép búcsut mond nekünk.

— A malomárok? — kockáztatta meg a kérdést György, régi harcaikra célozva.

— Az is, más is... Szívesen látom...

Lenn a kapu előtt Csornainé kocsiba szállott. Aztán maga mellé intette Györgyöt.

— Remélem, hazakisér?

Majthényi egy hirtelen mozdulattal megállította őket.

— Tudja, Baltazár, az apám egész bolondja magának. Abban a kellemetlen szerencsében részesülök, hogy magát hánytorgatja élém példának... Mintha egy regényíró jó példa lehetne... Aztán már öreg is vagyok ahhoz, hogy példákkal javítgassanak...

— Nem tudom, lehet-e jó példa egy regényíró, de maga még hasznos lehet egy regényíró számára... Ha egy megtérő bűnösről kell majd írnom, magáról fogom min tázni.

— Köszönöm, — nevetett Majthényi — óriási fantáziára vall.

A kocsiban, amint az erőd fasorán végigrobogtak, Csornainé váratlanul ezzel a megjegyzéssel fordult feléje:

— Tulajdonképpen úgy illett volna, Baltazár, hogy eljöjjön egyszer hozzám.

György megígérte, hogy legközelebb elmegy. A főtéren eszébe jutott, hogy a fogalmazót akarta meglátogatni. Megállította a kocsit és elnézést kérve az asszonytól,

leszállott. Csornainé élénk sajnálkozással nyujtotta a kezét.

— A viszontlátásra, Baltazár... Ne feledkezzék meg az ígéretéről...

A szemük vizsgálódva kereste egymást a sercegő utcai lámpa alatt. György szertartásos csókot lehelt a nő kezére. De a mozdulat, amellyel a kezét a szájához emelte, lassú és jelentős volt.

— Megfeledkezni?... Lebecsüli magát, asszonyom.

Mi volt ez? Elsütött egy lapos bókot. És csodálkozva látta, hogy a Csornainé szája körül meghatványozódik a mosoly, arcán elterebélyesedik az öröm, hogy rögtön szerénykedő kétségnek adjon helyet. Hát ilyen varázsuk van ezeknek az olcsó szavaknak!

— Nono! — fenyegette meg Csornainé pajkos mozdulattal.

Néhány pillanatig az elrobogó kocsi után nézett. Nem volt magától túlságosan elragadtatva. Az a kézesók mintha bőbeszédű lett volna. Nem fecsegett-e vele többet, mint amennyit akart? Nem hangsúlyozott-e súlytalan érzéseket, melyeket a következő perc fuvalma pehelyként sodort a mulandóságba? Nem szerette ezt a felelőtlen szalonstílust: odacsempészni röpke mozdulattal, nyájas csomagolásban, nagy érzések, ünnepélyes vágyak köznapi használatra szánt miniatűr kiadását. Közölni, elhullatni miheztartás és gyors elintézés céljából: maga tetszik nekem, asszonyom. Ó, aki a lét mocsaras problémái felett a vidám ugrásoknak, gondtalan repülésnek volt a híve, idegenkedett az erotika könnyed játékaitól és a szerelem tékozló szavaitól...

Sietve indult el az alváros felé, hogy a fogalmazót felkeresse. Könnyedén, egy szórakozott imaginárius mozdulattal mérlegre dobta a mai délutánját. Hogy ficánkolt volna négy-öt év előtt az ilyen kisded siker mámorában, ezektől az üres, semmitmondó külsőségektől...

A malomhídon túl megmutatták neki a házat, amelyben a fogalmazó lakott. Valaki levezette a sötét udvar végébe, egy alacsony, üveges ajtó elé és vihogva mutatott be a kivilágított ablakon.

— Rosszkor jött uraságod. Csermely urat éppen most adjusztálják.

Megütődve állott meg az ajtóban. A sárgára meszelt helyiségből, amelynek nagyobbik felét agyagosra mázolt búboskemence foglalta el, papagájhangú szitkok, cifrára pödört trágárságok özönlöttek ki az udvarra. Dühödt asszonyi rikoltás volt, amelybe bátoratlan szűkölések és panaszos vinnyogások vegyültek.

György kinyitotta az ajtót és ámulva állott meg a küszöbön. Csermely egy sarokba kuporodva, lekushadt fejjel, fájdalmasan nyöszörgött. Mellette kigombolt blúzú, zilált hajú, meztelen lábszárú természetes asszonyság állott. Hosszú fakanál volt a kezében, azzal kegyetlenül rápaskolt néhányszor a fogalmazó fejére.

— Oh, te bűdös — kiáltotta sötét vigyorgással, — te bűdös ingyenélő... te koszos állat, bepofázod az én túrómat?... Elcsenni a stelázsiról az én túrómat?

A szoba ajtajában egy rútképű öregasszony kéjes élvezettel csipogta:

— Dobd ki, lányom, a szemtelent... Penderítsd ki az utcára...

Csermely a sarokba zsugorodva, szerencsétlenül, didegve tűrte a szívtelen sorscsapásokat.

— Szonjácskám, drága — vonította és suttogetta félelemmel és alázatosan — még ez egyszer könyörülj rajtam... Szonjácskám... Szonjácskám... ne bánts... Szonjácskám...

— Szonjácskám? — vihogott az asszony. — Nesze.

Belérúgott a Csermely hátába. A rúgás hevétől a rongyos papucsból napvilágra lyukadt bütykös lábujja. György belépett a konyhába és megragadta az asszony csuklóját.

— Ebből elég volt, tisztelt asszonyság...

Szonja megfordult. Kiálló arcsontja fölött a sötét szemgödörökben, durva gúny villogott. Az ismeretlen férfi látása egy pillanatra meghökkentette. Végignézett rajta.

— Magát pedig ki kérdezte?... Kicsoda maga? — A farával erőteljesen ellökte Györgyöt. Szedje innen a lábait...

A fogalmazó felemelte dagadt, zúgó fejét. Meglátta Györgyöt és a torkán az örömnél és boldogtalanságnak artikulátlan hangjai csuklottak ki.

— Pjotruska... drága Pjotruska — lihegte széttárt karokkal. — Pjotruska...

Szonjácska csipőre rakta a kezeit és ellenséges vigyorgással mégegyszer végigmérte Györgyöt. — Hát maga az a híres Pjotruska?... Ennek a félkótyának a barátja?... Na, jól néz ki maga is, mondhatom. — Hátat fordított neki. — Ki, — intett az ajtó felé a fogalmazónak — kifelé innen... Tolvajoknak és naplopóknak én nem adok szállást.

A fogalmazó fakó arcán könnyek gördültek végig. Györgyben sajgó részvét vérzett, ahogy elesett, magálázott, szerencsétlen barátja megtört szemeibe nézett. Sohasem látta még sírni, nem is tartotta képesnek rá. Átfogta a vállát, gyöngéden magához szorította.

— Jöjjön barátom... Ha jól értettem, magát innen kidobták. Kítették a szűrét... Gyerünk hát...

A fogalmazó karjai fohászkodva emelkedtek a magasba.

— Ne küldj el, Szonjácska — mondta kérlelően, halványan, nagy szomorúsággal — ne kergess el... Bocsáss meg nekem...

A válasz egy jól irányzott köpés volt, amely a nadrágja szárát érte.

— Ezt ni... — Becsapta Csermely mögött az ajtót. De hirtelen újra feltépte. — Megállj... — Egy szögről leakasztotta a bolhaszín felöltőt. Utána röpítette. — Nesze, vidd a garderobodat... Szolgája... Tiszteltetem az öregapádat...

György visszanézett rá. Hát így festett a gyakorlatban Szonjácska! Az utolérhetetlen, tündéri teremtés. A gyönyörbánya!... (Gyönyörbánya, ötvenévi dús készlet garانتálva...) Miket fuvolázott ez a szegény fiú erről az alantas teremtésről, milyen bomlott tirádákat hadart róla!... És milyen lélekszakadva nyargalt a befutó vonat mellett, amikor ő megérkezett, hogy egy pillanatot se késsen a káprázatos hírről „Pjotruska... hallotta?...

Meg vagyok nősülve... Van fogalma? Sejtelme? Hogy micsoda frenézis?...“ Kétségtelen: alaposan meg van szegény nősülve... És az a díjbirkózónő vagy micsoda ott a küszöbön, azokkal a fenyegető, vaskos kontúrokkal most cherubot játszik, aki éppen most lakoltatja ki a hiszékeny, szerencsétlen Ádámot a paradicsomból. Vagy nem inkább olyan volt-e, mint egy Círcévé avanzsált mosogatólány, aki síró sertéssé változtatja a léprecsalt férfit?

Csermely a sötét utcán lecsuklott fejjel támolygott a barátja mellett.

— Pjotruska — mondta nagyon elesenedesedve — consummatum est... Befejeztetett...

— Fészkes fenét — mérgeskedett György és mély részvétellel nyult a Csermely sovány karja alá. — Legfőbb ideje volt kimászni ebből a paradicsomból. Hogy lehet olyan óriási szavakat használni az ilyen nevetséges eseményekhez... Azt mondja meg inkább, hogy minő túrót emlegetett ez a madonna?

A fogalmazó nagyot sóhajtott. Egy hét előtt kitették a hivatalából. Szonjácska nagyon felbőszült, elkergette otthonról. Két napig kóborolt étlen, szomjan, az éjszakát egy szénaboglyában töltötte. Mikor harmadnap hazament, az ágyában egy idegen férfit talált. Egy pincért, Pjotruska. Rajta volt még a fehér pincérplasztron. Szonjácska szerelmi téren nagyon szabadelvű... Ma délután a konyhában egy kis túrómaradékot talált, Szonjácska nem volt otthon, unatkozott egyedül, egy kicsit éhes is volt, hát elfogyasztotta a túrót... Szonjácska rajong a túróért... Kedvenc eledele... Hazajött, kereste... És erre következett...

Megállott és megfogta a György kezét.

— Ó, hogy szégyenlem magam, drága barátom... Az embert elpüfölik egy fakanállal... egy kis túró kapcsán... Hát ez is dráma?... Ilyent érdemeltem én?... Ilyen drámai megoldást?... Én, aki nagy dolgokra, nagy tragédiákra áhítoztam?... Ha tudná atyuskám, hogy szerettem ezt a nőt... És hogy vártam magára... Egy szamovárt vettem, Pjotruska... Egy szamovárt... valódi

orosz teát... Eltettem... ha majd egyszer ellátogat hozzánk... A kályhában tűz... maga egy karosszékben... petróleumlámpa, meghitt világosság... Szonjácska a teát melegíti... zúúúú... a szamovárban zümmög a víz... az istállóban tehénbögés, künn hó... Orosz éjszakák... Szonjácska aranyosan mosolyog: a tea, uraim... Cukor, rum, illat, szüresölés... Három ember... mi hárman: Kiriljovics Pjotruska, Szonjácska és én, Csermely János... Irodalom, társadalmi problémák... A lelkünkben béke és szeretet... Nagy béke, Pjotruska és nagy szeretet... Nahát, most itt van... Láttá, hogy köpött?... Célzott, barátom... célbavett engem... El is talált... Tudja? Gyakorolta magát a célbaköpésben... Azt mondja, egyszer valami ezüstkészlet miatt bedugták a fogházba... voltak ott még néhányan, jobb hölgyek... Unatkoztak... mit csináljanak... nem igaz? Versenyt köptek a rácson keresztül... Később tisztázódott... Szonjácska ártatlan volt... Bocsánatot kértek tőle, kiengedték... Hallja, Pjotruska? A társadalom a tyúkszemünkre hág, nyomorékká morzsol... és erre azt mondja: pardon, entschuldige, tárgytalan a dolog... — Megállott, megtapogatta dagadt fejébúbját. — Ó, Pjotruska, hogy befellegzett nekem... Az élet?... Fújj, atyuskám, de hányingerem van tőle... És sehol egy vészkijárat, ahol meg lehetne szökni... Végig kell gusztálni ezt a silány előadást... Ah, galamboeskám... Nekem fukarul mérték a földi örömeket... A gyermekkorom?... Beteg voltam, képeskönyvet kértem... Az apám elment egy varrónőhöz és elkérte az ócska divatlapokat... Jó, úgy-e? Aztán az anyám cipőjében jártam... Maga nem ismeri ezt, Pjotruska... Gombok, magas sarok, visszahajló orr... Csibéskollégáimból mindig röhejt csaltam ki ezekkel a cipőkkel... az én gyermekkorom!... Nem ismertem... Hallgassa csak. Vizsgára mentem... a szél lefújta a fejemről a szalmakalapot... Aznap vették... az utcán disznók legeltek... megették a szalmakalapomat, Pjotruska... nem vizsgáztam... Na... Más: akkor avatták fel a vicinális vonatot... Mindenki felszállhatott rá... Kiesi voltam... a karjaimon semmi izom... Hasba rúgtak...

Legurultam a lépcsőn... A vicinális megindult... Én fogtam a hasamat... Néztem, néztem, néztem, Pjotruska, a tovarobogó vonatot, amely a faképnél hagyott... Egy világ dőlt össze... Szimbólikus, nemde?... Ah, mit is akartam... igen... Figyeljen. Figyel, galamboeskám?... Miért olyan hallgatólag? Meg lehetne engem írni, mi?... Milyen címet adna nekem? A csatorna hajótöröttje... Na... mindegy... mit is... igen... leltározom az életemet... Csődnél is így szokták... Úgy-e? Csőd, Pjotruska, Csőd. Na... Ha bemásztam egy kerítésen almát lopni: biztos, hogy fülönragadtak és elnadrágoltak... Egyszer megfogtak és egy fához kötöttek... Tudja ki volt? Zizevszky... „Estig itt máradsz, áztán ágyonlőlek...” Nyolc óráig tartott ott... Akkor jött egy flóberrel... rám emelte... Elájultam... Idegláz... A fejemben akkor nagyon összezavarodtak a dolgok... Hónapokig feküdtem... Gyermekek?... Hoháháhú... Hallgassa csak... A szomszéd fazekasnak két akkora leánya volt, mint én... Ikrek... tizenkét évesek... Egyszer meginvitáltak a padlásra... Hogy mutatnak valamit... Utánuk másztam... Örület, Pjotruska... Hogy micsoda fajtalanságokat tudtak ezek a taknyosok!... Leírhatatlan... A vége az lett, hogy beteg lettem... Igen... a leányok meg voltak fertőzve... Egy fazekassegéd megfertőzte őket... Ez volt az én gyermekkorom... Függöny... Vége az első felvonásnak... Gyujtson rá, Pjotruska... Második felvonás: ifjúság! Ifjúság?... Néhány könyv... néhány cselédlány... Aztán a hivatal... Kidobnak, galamboeskám... A Rend... az Erköles rendetlennek és erkölestelennek talál... Ah, drága barátom!

A dóm tornyában a kontrabasszus harang kilencet kongatott. Fölértek a főtérre és elhaladtak a Grand Café előtt. György megállott. Nem pislognának be a függönynyíláson?... Néné, Moravetznek angolosra nyírták a bajuszát! És a rendőrkapitány! Csak nem lócsiszárokkal feketézik?... És kik ezek a dagadt alakok, nagy szivarral, zsebregyúrt kézzel? Hadiszállítók?... No, nem kukस्कálna be egy kicsit, Csermely?... Nézze, milyen kopottak a plüssdiványok... Mennyi idegen arc... És a

törzsasztal, hogy összeaszott... Lötyög a nyakuk az ócska gallérban... No, barátom, nem kíváncsi rájuk?

A fogalmazó bánatosan intett a fejével. Fakó arcáról elillant minden életkedv. Összedült a gyenge alkotmány.

— Azt mondják, félkegyelmű vagyok — mondta csendesen, míg körüljárták a főteret — Rámfogták... Igen, mert nem tiszteltem a farzsábájukat... Nem estem hasra a butaságaik előtt... Nem az ő törvényeik szerint kötöttem meg a nyakkendőmet... Olykor pedig teljesen mellőztem a nyakkendőviseletet... Ah... de buta dolog... Ami kis szellemi öröm ért... azt magának köszönhetem... A maga élete... a gondolatai... a mosolya, nyílveesszők voltak... mutatták az utat: arra Csermely... arra fölfelé... Ó, maga nagyon derék ember, Kiriljovics Pjotr... Az élete is olyan, mint az írásai... Jó... igaz... becsületes... Könnyű az: a papíron költösködni... igazságokat hazudni... mindig olyan jámbor pofát vágni, mintha most vette volna fel az utolsó kenetet... És otthon, a magánéletben, komisznak lenni... aki maga sem él a saját igazságai szerint... Eszembe jut, Pjotruska... egyszer maga egy cikket olvasott... Olyan hangos, emberszerető áradozás volt, zenekísérettel... Valaki nagyon meghatódott tőle... Maga azt mondta rá: ismerem a cikk szerzőjét... egyszer meglátogattam... az íróasztala előtt ült és az orrát piszkálta. Hoháháhú...

Györgyről kezdett beszélni. Hogy hányszor éhenhalt volna, ha György nem segíti. György egy mozdulattal félbe akarta szakítani, de a fogalmazó konokul folytatta:

— Hagyja, Kiriljovics Pjotr. Maga mindig úgy tesz, mintha süket volna... de tudom... meghallja az én szívzörejeimet... Tudja... Ide figyeljen... A krumplihivatalban, ahonnan most kiebrudaltak... valami krumplirothadás miatt, azt mondja nekem a főszamár: ...Csermely... maga ne kukorékoljon... maga egy erkölcsi hulla... Hallja, galamboeskám?... Eszembe jutott a maga tanítása... Aznap... mikor kidobtak... fölmásztam a tűzoltótoronyba... lenéztem... Figyeljen...

Arra halad a főszamár... kesztyű a kezében... mozgatja a zsíros combjait... Olyan, mint egy ganajturó bogár... Nevetek... Lekiáltok neki... Quo vadis, atyuskám?... Nem hallja... Ó, gondolom magamban... te földszintes ember... te piszok... hát kidobtál a hivatalból?

— Magasabbra kellett volna mennie, barátom — mondta György mosolyogva.

— Igen... Igaza van... Magasabbra... Fel a dóm tornyába... A hegytetőre... A felhők közé... Akkor talán meg tudjuk bocsátani felebarátaink szeretetét... Fel a magasba... lenézni erre a nagy téhénpalacsintára... és megbocsátani mindenkinek... A főnöknek... Zizevszkynek... Szonjácskának... — Megállott. — Pjotruska... Kiriljovics Pjotr... Álljunk meg egy kicsit... Mondok valamit... Egy kérdést előbb... Mi van itt a maga mellénye alatt?... Nem azt... ezt gondolom, ami rajtam van... Igen, mi van alatta?... Egy ing... A maga inge, Pjotruska... És az ing alatt?... Egy szív... A saját szívem, Pjotruska... Tudja mi történik benne e pillanatban?... Szonjácska veri a szívbillentyűket... egészen tisztán ki lehet venni... Gyászindulót kalimpál rajta... Igen... de hát ez csak költészet... A valóság?... A valóság... ide figyeljen... figyel?... — Nagyot sóhajtott, lehúnyta a szemét és halkan, majdnem suttogva mondta. — Fájt a szívem, galamboskám...

György könnyet látott a szeme sarkában. Vigasztalni próbálta.

— Minden hiába... Probálok Szonjácskát tájboneitanilag felfogni... Az a nagy tömeg... amely ott feküdt az ingplasztronos pincérrel az ágyban... tulajdonképpen nem egyéb... nem egyéb, mint vese... máj... lép... tüdő... petefészek... izom... gerincagy... csontok egyesülése egy csipkés hálóing alatt... Hogy ezeknek az anatómiai kellékeknek örömet okoz a pincérrel való dévajkodás... hát mit fájhat az? Nincs igazam? És mégis... Mégis, Kiriljovics Péter...

Későre járt már. György megfogta a karját.

— Jöjjön, — mondta — el fogom szállásolni a páternél. A többiről majd csevegünk még.

Langyos nyári éjszaka vette őket körül. Csendesen baktattak a káptalansor irányában a páter lakása felé és a csillagok távolságáról, fényévekről és évmilliókról beszélgettek. Csermely méla pillantást vetett az égre, megigazította a szemüvegét és leverten mondta:

— Könnyű magának, Pjotruska... ha magának itt nem tetszik valami... egyszerűen a csillagokhoz fellebbez... De mit csináljak én? Rövidlátó vagyok, Pjotruska... én még a csillagokat sem látom...

XIII

A nagy tornádó kilehelte nemtelen párját. De a négy év alatt, amíg végigsepert Európán, leverte a civilizáció minden csinált virágát. Mennyi örültség, mennyi szégyen és mennyi özvegy! — kiáltott fel György rezignáltan a béke fonnyadt olajágacsáját nézegetve. — Mennyi föld alá vezényelt hős, mennyi frivolság, a hazugságoknak milyen roppant zenekara! Hogy elpuskálták ezt a szerencsétlen világot... Párizsban és Londonban bongtak a győzelmi harangok és fülsiketítően orgonáztak a hálaadó istentiszteletek. Európa térképén fák, magtárak, embergenerációk, erkölcsök, hitek, tradíciók és országok félreismerhetetlenül széttépett hullái hevertek szanaszét. Az angol képesújságokban egy bulldog arcképét lehetett látni, amelynek mellét és hátát a harc téren szerzett kiváló érdemek elismerésül a szövetséges hadseregek kitüntetései díszítették...

Októberi köd ereszkedett le az utcákra. A betört kirakatokban a haditechnika vívmánya: pókhálós ür és szívfaesaró papírszövet gyönyörködtette a nézőt. A főteret furesa rikoltás verte fel, lámpák csörömpöltek, lövések pukkantak, a takarékpénztár vasredőnyét riadtan húzták le, aztán dermedt csend következett. Csermely, akit György magához vett, hervadt, nehézmozgású álmodozásából felneszelve, kisietett Pagáttal a főterre, hogy

szemtanúja legyen az eseményeknek. Csalódva állapította meg, hogy az eléje táruló látvány egy cseppet sem hasonlít azokhoz a színpadi jelenetekhez, amelyek olyan lelkesítően ábrázolják a forradalmat. Egy suhanc, hátán keresztbe akasztott karabéllyal, benyomult a Grand Caféba és röhögve reccsentette a törzsasztal felé: tessék oszolni. Tréfás legénykedés volt, de a Grand Café behúzott nyakkal, hanyatt-homlok farolt hazafelé. A fogalmazóból, aki Pagáttal a sarkon élvezte a forradalmat, a suhanci ordréra hazatakaradó polgári társadalom kárörvendő, szomorkás holáháhúkat csalt elő. — Tudja, Pjotruska, — mesélte otthon — hogy menekültek haza, mikor egy gyengeelméjű nyergessegéd közéjük sercintett?... Előli Czuczor megyebizottsági pékmester remegő gerincvelővel... Alig birta hazatolni a hasát ijedtében... Aztán Kléber főorvos és kórházparancsnok... Úgy tett, mintha haldokló beteghez hívták volna... És Zizevszky, feltűrt gallérral... a falhoz lapulva... Elsorolta őket, az egész társaságot, amely feladva biliárdjátékát, feketekávéját és hazafias erényeit, behúzott nyakkal, riadt egércsapattá torlódva, sebesen hazafelé talpalt. A jelenetet szemléltetően be is mutatta Györgynek, behúzta a nyakát, láthatatlanná zsugorodott és nagyokat szuszogva, kétségbeesett menekülést mímelt. — Hátul, Pjotruska... a „haladó társadalom“ legvégén, csepegő orral, nagy lószemekkel, Macskássy házügynök bukdácsolt... Egy kicsit süket az öreg... nem értette, miről van szó... rendőrért kezdett kiabálni... Rendőrkapitány... hol van a rendőrkapitány... Wagneri röhej... Hallja, galambocskám?... Rendőrkapitány!... Hadd lássuk... most mutassa meg, mit tud... Hosszú, göröngyös bőrszívar a szájában... galambszürke... nagyfenekű lovaglónadrág... na, miért nem inti le hát a forradalmat?... Igen... közhirré tétetik, hogy itt mindennemű forradalom rendőrileg tiltva van... Hé, Kovács bácsi... két embert maga mellé... forverc... elővezetni a fogdába az ipséket!... Sebesen... Majd adok én nekik... Kihágási jegyzőkönyvet ellenük, forradalom és trónfosztás miatt!... Micsoda szemtelenség

az... elszakadni Ausztriától? He?... Kovács bácsi, előre velük... A fogdába a disznyókkal... Sebesen...

A fogalmazó szomorkásan nevetett. A nagy lendülete ellohadt, lelkében az izzó zsarátnok hamvadozni kezdett. Nem vágtatott már, az események viharzása nem lobogtatta meg a tettvágyát. Nézelődve járkált az utcákon, duzzadó szóbüsege is elapadt. Ami mondanivalója volt, azt már csak Györgynek és Pagátnak mondta el.

Györgyöt a nagy delírium nem ragadta magával. Barátságatlan víziók uszkáltak a szemei előtt. Levetette az egyenruháját és úgy határozott, hogy a házat eladja, aztán hugával és Csermellyel Pestre költözik. A karavánt Pagát zárná be. Most már megkeres annyit, hogy eltartsa őket. Október első napjaiban a regénye könyvalakban is megjelent. A szerkesztő kérdést intézett hozzá, hogy volna-e kedve belépni a lap rendes munkatársai közé? A várost, a kopott, megrokkant, vergődő várost, most, hogy nyitva állott az útja rózsásabb horizontok felé, egy kissé mintha sajnálta volna. Falairól, amelyek egykor hetykén, cicomásan néztek le rá, most megtörten hullott a vakolat. Szegényen, félénken lehúnyta a szemét. Szenvedett. György részvéttel, bágyadt mosollyal állott fölötte.

— Pjotruska, — javasolta a fogalmazó az utcán megkapaszkodva barátja karjában — emelje föl a köpenye szárnyát, nehogy leseperje vele a templom tornyát.

Úti készülődései közben nyitott be hozzá a páter. Megfogta a kezét és mélyen a szemébe nézett.

— Itt tudna most hagyni minket? — kérdezte felhős arccal. — Ez a város mostoha volt magához, tudom. De Baltazár György még sem fogja bajában cserben hagyni!

— Baltazár György?... Mit tehet itt Baltazár György? — kérdezte ő lekicsinylően.

A pap rosszalóan ingatta a fejét. Hogy mit tehet? Sokat. Igen sokat. A tömeg előtt, amely ura e pillanatban a helyzetnek, rokonszenves a neve. Köztük élt, mulattatta őket, harcolt és nélkülözött értük. A főtéren valaki

elkiáltotta a nevét és a tömeg lelkes éljennel ismételteti...

Az ajtaja előtt a félhomályban feltűrt galléros alakok ácsorogtak. Igen türelmetleneknek látszottak.

— Kik ezek? — kérdezte a pátertől.

— Az egyik a polgármester — mondta a pap pártfogoló hangon, védencei felé pillantva. — A másik a rendőrkapitány... Ők is eljöttek...

— Fáradjanak be — szólott ki hozzájuk György.

Leültette őket. Nem nézett rájuk, úgy tett mintha természetes dolognak találná, hogy eljöttek hozzá. A két zavart ember megkönnyebbülten foglalt helyet. Nem számítottak rá, hogy ilyen zökkenő nélkül megússzák ezt a kínosnak ígérkező találkozást. György cigarettával kínálta őket, aztán figyelmesen a pap felé fordult. Páter Izidor a városban észlelhető zavarokról számolt be. A rendőrkapitányt megszalasztotta a tömeg. A Majthényi-majorban porrá égett minden épület. A városházát megszállta néhány leszerelt katona. A külvárosból rablások híre érkezik. Súlyosabb zavargások vannak keletkezőben, a polgármester háza előtt fegyveres alakok ólálkodnak...

A polgármester, az egykori főjegyző sápadt arccal, rosszul megjátszott nyugalommal vizsgálgatta remegő ujjainak körmét és tárgyilagos hangon igyekezett a helyzetképet kiegészíteni.

— Kész anárchia. A rendőrkapitány úrra rá akarják gyújtani a házat.

A rendőrkapitányból most napvilágra kíváncszott az elnyomott félelem. A polgármester szavaira keserűen felnyögött. De aztán szégyenkezve elretusírozta a nyögését, úgy hogy a jelenlevők egy kis jóakarattal egyszerű sóhajtnak is minősíthették.

— Ön ismer engem, Baltazár úr... Megmondhatja, nem voltam-e világeletemben demokratikus érzületű ember?

György idegesen vont össze a szemöldökét. A demokratikus érzületű emberre vetett egy kihűlt, kurta pillantást. Aztán az ablak felé fordította a fejét... Űristen... Ez a nagy has, két kurta comb, trapézalakú

mészáros fej... Ez volt a Rend, a Hatalom... És most milyen sietve, milyen alázatosan ereszkedik itt négykézlábra... — Ne mondjon ilyent, fölösleges és ostobaság most védekeznie, — akarta neki mondani megbántottan és helyette is szégyenkezve — lám, a polgármester úr megőrzi férfias méltóságát... Ő nem mosakszik.

— Ami azt illeti, — szólalt meg a polgármester — mi valamennyien a népért dolgoztunk... Nem hiszem, hogy akadna valaki, aki ezt kétségbe vonná... Ön emlékszik, Baltazár úr, az én vezéreikre... Egész pályafutásom alatt a demokráciát hangoztattam... A haladásnak vagyok a híve. Szeretném, ha ezt tolmácsolná illetékes helyen.

— Hol? — szaladt ki a száján Györgynek türelmetlenül. — Hol van az az illetékes hely?

A rendőrkapitány nyugtalanul sandított feléje. Ez a tolmácsolás, lám, ez nem jutott hamarjában az eszébe. Izgalmában nem is hallotta a Baltazár kérdését, sietve csatlakozott ő is a polgármester óhajához.

— Lesz szíves, Baltazár úr, helyettem is tolmácsolni...

György elszótlanodva nézte őket. Ez a két ember büntetendő rombolást vitt véghez az illúzióin. Milyen ügyetlen nyájaskodással fogja a rendőrkapitány körbenjáratni valami piszkoskөрmű társaságban a cigarettatárcáját és politikai hitvallását: „egy csempészcigaretét parancsoljanak, uraim, úgy nézzenek rám, hogy én is demokrata vagyok. Abbizony. Izzig-vérig demokrata, vagy minek is híjják...” És a polgármester: „Le a kalappal, uraim, a demokrácia zászlaja előtt!”

Épületes látvány volt, hogyan bolhászott a két ember a multjában, hogy nyakonsípjen valami bizonyítékot a maga haladó gondolkodásának az igazolására. A páter csitítóan símogatta meg a György idegesen zongorázó ujjait. Megértette a barátja lelkében végbemenő dolgokat és a tekintete elnézést kért a két méltóságából kibillent ember számára... Az utcákon, a főtéren irányt és jelszót váró gazdátlan tömeg forrong. Miért habozik hát György?... Miért nem segít rajtuk?

— Dehát hogyan segíthetek én? — kérdezte György meginogva.

— Egyszerűen, — mosolygott a pap — legyen okos és álljon az élükre.

Engedett a rábeszélésnek és felment a városházára. A tömeg, amelyben, várakozása ellenére, megragadt valami emléke annak a csetepaténak, amelyet ő a polgári önzés, bürokratikus butaság és az iskolázott korlátoltság ellen folytatott, arra várt, hogy a duzzadásig feszült mámor szelepeit valaki megnyissa benne. A városháza korhadt erkélyéről György végignézett rajtuk. Beszélni kezdett. A háborúról, a forradalmak tanulságairól, a népek jövőjéről. Hangja öblösen verődött vissza a tér szemközti házsorán, amelynek ablakait lassankint női fejek kezdtek benépesíteni. A szavai józanul és megfontolt előre látással intették mérsékletre a tömeget, de a hangja betöltötte a teret, a várost, amely ijedt ámulattal nézte az egykori tréfacsinálónak, a mellőzött és félrelépett lapszerkesztőnek fellángoló diadalát.

A vállukon vitték le a térre. Aznap kétszer kellett még beszélnie. Bejárta a katonai laktanyákat, kíséretével végigszáguldott a külvárosokon és kérlelhetetlen kézzel elnyomta a zavargásokat. Éjszaka egy gyanús csoport megszállta a városházát. György a tanácsterembe sietett. Sűrű dohányfüstben, asztalokon, székeken vitatkozó, népes társaság fogadta. Egy fiatal altiszt előzékenységgel nyitott neki utat. György néhány kurta, de határozott szóval bejelentette, hogy átveszi a rendesinálás és intézkedés jogát. A hangja keményen pengett. Körülnézett. Van-e valakinek kifogása ellene? Van, — válaszolta néhány hetyke hang. Intett nekik, hogy lépjenek elő. Végignézett rajtuk. Idegenek voltak.

— Egy órán belül eltakarodtok a városból. A pályaudvarig kíséretet adok mellétek. Mehettek.

Napokig nem húnyta le a szemét. A rend, a város élrelmezése, a fosztogatók leverése rengeteg munkát adtak. A hetek lázasan hömpölyögtek, a kiborult ár nem akart visszaszivárogni a medrébe. A forradalom végigsöpört

mindenen, sok mindent elvitt és csak zavaros iszapot hozott, megújulás és megváltás helyett.

György nem ért rá magával foglalkozni. Az utazás gondja és vágya, tervek, álmok, mintha sohasem izgatták volna. Nagy hullámveréssel jöttek az események. Ő személtelenül és önmaga iránt is érzéketlenül, fáradhatatlanul kormányozta a tömegeket a zavaros áradatban. Gép volt, amely nem ismert fáradtságot. De a gépezet kitüzesedett kerekei között olykor homokszem csikorgott: a félelem, hogy lesz-e célja, értelme ennek a nagy iramnak?... Egyszer egy tétova, meleg kéz símult a kezébe: a Kléber Ilona keze. Mire észrevette, mire odafigyelhetett volna, a leány beleolvadt az utca kódébe. Vajjon mit akart?... Utána indult. Valaki sírva állta el az útját. Elhajtották a tehenét. György tegyen igazságot. Intett az embernek, hogy kövesse és a főorvos lányáról megfélemedezett.

Majthényi az első napokban tettekre kész hévvel jelentkezett szolgálattételre. Az uradalom földjeit birtokba vette a parasztság, a vagyon nagy része elúszott. Majthényi nevetve vont vállat. C'est la guerre! Az öreg most gyűjtheti páncélszekrényében a tojásokat. Lesz hely bőven a szekrényében. A részvényei már úgy sem sokat érnek. Vidáman nézett Györgyre: tehetne-e valamit? György megkérte, hogy vegye át a rendfenntartó osztagok fölött a parancsnokságot.

A páter is eljött néhányszor, hogy megdícsérje Györgyöt.

— Még nincs vége — legyintett György fáradt mollyal.

Aztán eljött a karácsony, idegen csapatok jelentek meg a városban és Györgyöt Majthényivel egy határszéli városkába szállították, ahol egy elhagyott, komor kórház-épületbe internálták őket.

XIV

A Györgyék udvarán ültek a jázminbokrok alatt. György egy karosszék karfájáról lóbálta a lábát és szórakozottan játszott egy fűzfavesszővel.

— Mire gondol, Baltazár? — kérdezte Csornainé.

— Amiként az egyes ember életében is előfordulnak butaságok, — mondta György — úgy előfordulnak a népek életében is. De a népek nem szeretik, ha a butaságikat nem nevezzük hősiességnek. S a győzelmük ezért mindig hősie győzelem, a bukásuk mindig hősie elbukás...

Csornainé a cigarettája füstjén át leplezetlen érdeklődéssel nézte.

— Ez a szakáll túlságos tiszteletet ébreszt bennem maga iránt — jegyezte meg mosolyogva. A György állát gyér, puha szakáll keretezte. Az arca megnyúlt, megsoványodott. Az internáló táborból Majthényivel együtt nemrég engedték haza, de megtiltották neki, hogy a városban tartózkodjék. Haza kellett jönnie. Csornainé gyakrabban kereste a vele való együttlétet. Olykor Majthényi is kijött hozzá a városból. A közös sors egymáshoz kötötte őket.

Az ország, mint egy epileptikus, összetörte magát. Új határok képződtek, új sorompókat ácsoltak a gyanutlan országútak fölé. A nagy szenvedés, a végtelen négy év, a Dolomitok, a Piáve, a volhyniai mocsarak, az ágyúkká olvasztott harangok, minden, minden, a roppant áldozati máglya, minden milyen hiábavaló volt!

— És ez nem minden — mondta egy félkarú fiatalember. — Olvassák el Franciaország új hadügyi költségvetését... Nincs vége. Nem akarják, hogy vége legyen.

Fiatal bányamérnök volt, György az internáló táborban ismerkedett meg vele. A táborban vérmérgezést kapott, amputálni kellett a karját. Kiengedték, György magával hozta. A húga ápolta nagy gyöngédséggel és részvéttel.

Később Majthényi is eljött. A zsebéből pesti újságot vett elő. London dőzsölve lakmározott a győzelmi toron.

— Kannibálok — mondta Majthényi.

— Európa disznómód megveszett — hallotta a mér-

nök dühödt kifakadását. — Megverték? Jó, előfordul az ilyesmi. Fát aprítanak a hátunkon? Tegyék. Győztek. Kifizettetik velünk a számlát? Fizetünk. De ne rúgjanak rajtunk, mint a rühös macskán.

— Sajnálom az öreg Angliát — szólalt meg Majthényi — ez a paroxizmus ártalmára lesz elmeszesedő ütőerének.

— Mit akar kérem, hiszen még csak most kezdenek igazán fegyverkezni.

Csornainé Györgyhez lépett és tüzet kért tőle. A tekintete éppúgy felparázslott a György közelében, mint a cigarettája.

— Láttam, dolgozott a délelőtt — mondta halkan. A hálósobám ablakából éppen ide látni...

— ... távcsővel — egészítette ki Majthényi nevetve.

— Igen — felelte György — egy diplomáciai aktán dolgoztam. Jegyzéket intéztem egy leendő francia fiúcskához.

Az asztalon néhány teleírt papírlap hevert. Csornainé beléjük pillantott. Olvasgatta a sorokat, aztán hirtelen kíváncsisággal Györgyre nézett. — Mi ez?

— Elolvassam? — mosolygott György.

A kezébe vette a lapokat és olvasni kezdett:

Kis piu-piu, gyanús dologról értesülök. Azt olvasom az újságban, kis piu-piu, hogy lépések történtek az érdekedben, hogy francia hazád, a hazák leghazábbika 300 frank ösztöndíjjal kecssegteti mamádat arra az esetre, ha a világra hoz téged. Nemzetgyarapítási hadműveletről lévén szó, nem kételkedem abban, hogy te habozás nélkül, az említett előnyös ajánlat nélkül is legsürgősebb feladatodnak tekinted, hogy azonnal, mihelyt az időd megengedi, megszülessél. Mert bő öröme és szép értelme van annak: Franciaországban és Franciaországért megszületni, ingyenc passzió az, egy üde és gloáros reggelen a világra jönni és édes bömböléssel beleköszönteni abba az auvergne-i vagy provence-i tavaszba, amelynél szebbet halandó orr nem szagolt. Ott vagytok mindjárt a forrásnál, ahol a kultúra bő bájitala bugyog, csak le kell hajlnotok és alumínium zsebpocharatok megtelik a kultúra

habzó folyadékával, amiből szellemet, eleganciát, szenvedélyt, lírát és technikai vívmányt hörpinttek magatokba. Oh, én tudom, milyen jó ott nálatok, kis piu-piu, csak úgy átkarikáztok naponként a Diadal Íve alatt, amíg mi itt csak a Pathé Frères filmjein keresztül nyaljuk a párizsi élet mézét. Hányszor irigyeltem tőletek azt a nagy előnyt, amit a „francia“ szócska sűrít magába, hányszor elcseseréltem volna azt a nagy debella kenyérdagasztó fateknőt, amelyben mint csecsemő visítottam, a te bölesöddel kis piu-piu, talán nem is a bölesöd eleganciája okán, mint inkább azért, hogy francia anya törölje meg nedves orromat és hogy első gügyögésemet azon az abszolút lilios nyelven eszközöljem, amelyen egykor Descartes, Goncourt, Rodin és Blériot gügyögött. És mégis, kis piu-piu, e pillanatban súlyos aggályok vannak bennem keletkezében irigyelt sorsod kapesán. Az, hogy a népgyarapítási főgondnok úr 300 franknyi ösztöndíjat készül letenni a mamád részére, ha világra hoz téged, rendben van, sőt én még úgy találom, hogy ez elég fukar tarifa egy újszülött franciáért. Nem is ez a 300 frank ütött szeget a fejembe. Van a sunyi újsághírben egy jelentéktelen kis mondatocska, amely arról szól, kis piu-piu, hogy a kormányt erre a nagylelkű lépésre az a megfontolás vezérelte, hogy a nemzetben beállott nagymérvű emberhiány kérdésessé teheti az állam és nemzet jövő biztonságát. Meg kell születned kis piu-piu, mert a távolmaradásod hazafiatlan cselekedet. Sok kis piu-piu fogyott el az elmúlt években, üresek a raktárak, a többtermelés csak jámbor óhaj, a termelés pang. Nagy volt a kivitel, de mégis, kis piu-piu, nem megy a fejembe, hogyan lehetett a dús készletet annyira elfogyasztani, hogyan engedte meg a népgyarapítási főgondnok úr, hogy ide jusson a dolog?

Ne tekotoriázzunk, kis barátom, nekem az a gyanúm, hogy nem mennek rendjén a dolgok. Az a gyanúm, szegény piu-piu, hogy a hadügyminiszter szép katonás fejében született meg az a gondolat, hogy neked minél gyorsabban és minél nagyobb példányszámban kell megszületned. Mert a sorsharag ropja még fejünk felett a táncot, van még a derült égben a fejünk számára néhány le-

csapni készülő villám. Meg sem született, kis barátom és már készül számodra a kedves kelengye, varrják már neked nyájas hadseregszállító bácsik a földszínű nadrágot, szabják, patkolják már a keceses bakancsot, öntik neked a Creuzot-játékgyárban a bájos kis gyorstüzelőket és nekem itt, túl az óperencián és még azon is túl, belefájdul a szívembe annak a 300 franknak a csengése, amellyel téged a világra fognak csalni és a fiamnak sürgősen megtiltom...

— Ha majd lesz — vetette közbe Csornainé.

— ...ha majd lesz, — folytatta György mosolyogva — hogy boldog francia csecsemő akarjon lenni a Touraine fuvalmas lankáin vagy a normandiai hegyek jószagú árnyékában. Mert azok, akik bőkezűen eltékozolták azt a néhány százezer tonna piu-piut, amelynek hiánya oly sötét gondokat okoz, azok téged is el fognak javíthatatlanul tékozolni, ha nem is vallják be előre, ha nemzetgyarapítási akcióról beszélnek is katonai létszámemelés helyett.

Hideg koponyák eszelték ki a 300 frankot, kancsalul néző fejekben és nem emberbarátok szívében támadt az a szükségérzet, hogy nektek minél nagyobb számban és mentől sebesebben létre kell jönnötök. Nem tehetek róla, de e pillanatban úgy érzem, hogy a diplomácia kaján szatírrjai fogalmazták — és ezúttal nagyon rosszul — azt az újsághírt, nem tehetek róla, nagyon rossz érzésem van, kis piu-piu, ezzel a dologgal kapcsolatban, a helyett, hogy örvendenék annak, hogy megint egy csomó, okosságra és a kultúra megnevesítésére predesztinált bájos francia fog megszületni. Az újsághír mögött megint egy alaposan kigondolt és nagy sztratégiai ügyességgel végrehajtott csapatmozdulat körvonalait sejtem, a születésed szükségességét megint defenzívákkal fogja indokolni a javaslat parlamenti előadója. Lehet, hogy a csömör hagymáza beszél belőlem, de amióta a hagymázás látomásokat is megszégyenítő valóságok vonultak át szétlapító vaskerekeikkel a szívünkön, azóta félszemmel mindig hiszek e látomásoknak. Mert ennyi minden után sem jött senki, aki azt mondta volna, hogy de most már elég, örökre és visszavonhatatlanul elég. Nem jött senki, csak néhány

fájó szívű ember suttog halkan elméleteket arról, hogyan lehetne az eleget a gyakorlatba átültetni, csak néhány szózatbuborék szállt fel a fáradt semmibe. Ezért féltelek, kis piu-piu, ezért adom át most a szót a lázas félrebeszélésnek, mert ő jobban tudja, mint én, ő többször eltalálta az igazat, mint én, aki emberi ígéretek és ünnepélyes miniszteri nyilatkozatok nyomán rendeztem be az erkölcsi fel fogásomat és hitemet.

Féltelek, kis piu-piu, arra az esetre, ha megszületnél, mert te leszel az, aki előreveti az árnyékát, te leszel az, akiről azt fogják mondani, hogy üres kombináció és légből kapott koholmány. Te vagy az, akiből fenyegető statisztikai tétel lesz, te vagy az, akire a külügyminiszteri jegyzék gondol, amikor erélyesen az asztalra üt, te vagy a megszálló fővezér magyarázata, a magas és alacsony valuta indoka, te vagy az, aki megtöltöd a kultúra tartályait: a gyalog- és tűzéraktanyákat, te vagy az, aki a kultúrából csak a gránátbiztos fedezéket és a rögtönülő gázokat fogod ismerni, miközben a szappant végleg elfelejtetted. Te leszel az, akinek szuronyain a diplomácia győzelmes agyréme és a vezérkar babéros rögeszméje fog pihenni, te vagy a kedves kis piu-piu, akiről megható dalokat fognak énekelni, aki mámorosan ki fogsz még egyszer vonulni az Ardennesekbe, hogy ott megvédd az európai és tázmániai civilizáció eddigi vívmányait egy légből kapott támadás ellen, te vagy az, akit — miközben Párizs körútjain a bőség, szépség, szellem és hazafiság kacérul fogja illegetni a derekát, mint egy hisztériás fadjakak — át fognak csoportosítani, akit kivonnak és beledobnak, te vagy az, akit fel fognak göngyölíteni, aki lendülsz, aki eltűnsz, te vagy az, akinek hamuszürke szája folyton a miért-re fog tépelődni, aki élni szeretnél, élni akárhogy és aki meg fogsz halni.

Te vagy az, akiért a polgármester gyászfátyolos cylinderben és fekete ruhában megható beszédet fog tartani, hogy szem nem marad szárazon, te vagy az, aki túl hosszú, vagy túl rövid falábon fogsz a Rue de la Paix-n végigcsikorogni, te vagy az, aki veszélyeztetett kultúrád nógatasára leöled az ellenség nevű emberfiát, mint kará-

csonyi sertést, aki aztán, mint a húsipari és rokonszakmák felvonuló szakszervezete elvonulsz a tribünökön tapsoló plörözös, dekoltált haza és lakkeipőjétől, meg a te győzelmedtől sugárzó Franciaország előtt. Te vagy az, akinek tiszteletére harangok fognak zúgni, ünnepélyeket fognak rendezni és akinek a haza hálával és rokkantsági pótdíjjal fog tartozni. Te vagy a hazaszeretet gyümölese és az emberi szeretet elvetéltje. Te vagy a szegény kis piu-piu, akit 300 judásfrankkal kicsálnak anyád reszkető méhéből, nehogy problematikus legyen a nemzet jövő biztonsága. Megérted úgy-e, kis piu-piu? És én, aki az emberi erkölcsök büntetőtörvénykönyvbe ütköző csalárd bukása után nem tudok hinni hitben, szeretetben és jószágban, nem tudok már hinni a 300 frank nemes szándékában sem, akárhogy csűrjék-csavarják a dolgot, akárhogy fejtegetssék a nemzetgyarapítás eszményi jelentőségét. Nem tudom, mit szól hozzá a mamád, kis piu-piu, de én már most is féltelek, mielőtt megszületnél volna. És bevallom neked, félek is tőled egy keveset. Ó, mert a fülembe nyöszörög még Európa csontos, emberzsiros földje alól tízmillió elkapart piu-piu, francia, orosz, magyar, török, román, belga, német, lengyel, cseh, bolgár, görög, szerb, angol, hindu kis katona és a szívembe fájdul a gyanú, hogy nem cipőt talpalni, földet szántani, cégtáblát pingálni, nem verset írni és asszonyt szeretni hívnak e világra. Bevallom neked, eljövendő kis francia honpolgár, féltem tőled békés kávéházi feketémet, a felhúzott sorompókat, amiken újra átszáguld a gyorsvonal, békés utcáinkat, amelyeken nem bokrétás gépfegyverosztagok, hanem rogyásig telt káposztásszekerek dübörögnék tova, félek a záróráktól és az újságok győzelmes különkiadásaitól, félek a krumplijegytől és acélhálás karkötő-óráktól, a szalagos lobogóktól és a tartós papírspárgától, a Lipót-rendtől és a táperős kenyérpótléktól, a háborús kupléktól és háborus haláltól. Egy nagy félelem vagyok, ha rád gondolok és nem szégyenlem neked azt tanácsolni, ne siess, kis piu-piu, ráérsz még, hiszen olyan jó az úgy háború nélkül. Sötét van még ezen a világon, nem kelt még fel a nap, kis barátom, maradj még, ne hallgass

a hívó szóra. Mert nem tehetek róla, én háborút szagolok ott, ahol a nemzet és állam jövő biztonságaért cselekszenek. A Quai d'Orsayn, a Foreign Officeban még mindig érdekszféráról, orientációról és a béke biztosításáról beszélnek és amíg a békét nem a szívek, hanem diplomaták és jogászok biztosítják, amíg az érdekszféra annyit jelent, hogy valamely idegen lében kanál akarok lenni, amíg a külügyi hivatalok és nem a népek milliói felé fogunk tájékozódni — addig kockázatos lépés lesz megszületni.

Kérd meg a mamád, kis piu-piu, ne pályázza meg egyelőre a 300 frankot.

György befejezte a felolvasást és szomorkás derűvel nézett végig a hallgatóin. A Majthényi szeme csodálkozással függött rajta.

Miközben a kis piu-piunak szóló üzenetet hallgatta, a figyelmét nem kerülte el a Csornainé szomjas pillantása, amely érzéki fellobbanással ölelte magához az író alakját. Az asszony nézte Györgyöt, nézte az ingét, nyakkendőjét, orrát, száját, látszott rajta, hogy csak most tudja igazán élvezni a képet, miután a címét és szövegét a katalógusból kiolvasta. Majthényi diszkréten elfordult, hogy szabaddá tegye az utat az asszony vágyai előtt. Györgynek talán inkább ízlésére lesz ez az illatos vihar — gondolta lemondó nagylelkűséggel — ezek a szüntelen működő, meg nem nyugvó zöldes szemek, ez a vágy, ez a folyton csapongó rapszódia. Régen szakítottak már, (a kapcsolat már sokkal előbb megszakadt közöttük) de Majthényiben volt annyi gavallér készség, hogy egykori szeretőjének nagyszerű asszonyi arzenálját illő megbecsülésben részesítse, habár el is vesztette számára minden értékét és varázsát. S noha nem szerette túlságosan (nem, efféléről nem is igen esett szó közöttük, mert mindketten jól érezték, hogy csak a hely, idő, környezet és illendőség hozta úgy magával, hogy viszonyuk legyen) erre az átszellemült érdeklődésre minden bizonnyal féltékeny lett volna, ha nem Györgyről van szó, akinek lelki fölényét vonzóbbnak látta sok kipróbált fizikai értéknél.

Elfordult és magukra hagyta őket.

A kapun ekkor lépett be a fogalmazó. Egyik kezével

egy szőkehajú fiúcska apró kezecskéjét fogta, a másik kezével a Pagát csokoládébarna fülét szorongatta. A kised karaván öreges lassúsággal totyogott be az udvarra. A tornác előtt Csermely megállította a menetet és üdvözölte a társaságot.

— Köszönjete ti is — mondta nyájasan pártfogoltjai felé fordulva.

A fiúcska felemelte a karját és ujjait mozgatva engedelmesen köszöntötte az udvaron levőket. Pagát is vakkantott egyet, — kicsikét, gépieset — a farkát néhány-szor ide-oda legyintette, aztán meleg, szerető pillantással pihentette meg barna szemét a György arcán.

Csermely elégedetten símogatta meg őket. Ő volt a dadájuk, ez maradt meg földi küldetésének gazdag műsorából. Egy kis emberbimbó — a Molnár Anna gyermeke — és egy öregedő kutya. A gyermek három éveske volt. Aranyhaj, tejszag, roppant bájos körmöcskék, üde, kék szemek, rizskása fogacskák. (Micsoda szenzációs találmány egy ilyen kurta kis poronty, Pjotruska! Meg kell nősznie... én majd felügyelek a pelenkákra... Egy másik alkalommal szemrehányóan a sors felé: Én nem is voltam gyermek, Pjotruska... engem csak kiebrudaltak a nemlétből erre a világra... Ilyen csámpásan, negyvennégyes cipővel szottyantottak ebbe az életbe!) ... Istvánkának hívják. A nadrágja — hoháháhú, galambocskám — alig menne fel a két ujjára. Hogy bontakozik, hogy nyitja a kelyhét: „Miért visel bajuszt a Pagát bácsi? Miért van farka a tehénnek? És ezzel szemben miért nincs farka Csermely bácsinak? Miért nem ad a bivaly fekete tejet? Igen... És miért vannak a házak bekerítve? Kitől félnek? Miért van csillag? És miért hegyes a katona puskája?... Miért?“ Miért? Miért? Nem úgy hangzik-e, mintha azt kérdezné: miért oly értelmetlen ez a micsoda, amit ti világnak és életnek neveztek?

A kutya böles, resignált, ő is ráúnt egy kicsit a sok hókusz-pókuszra. Nem csoda, a kenyere javát már megette. Amikor ő Istvánkának a tehén alkatrészeit magyarázza, vagy a fecskék repülési technikáját fejtegeti, Pagát a hátsó felére ereszkedik és andante ásít kettőt-hár-

mat: túl van már ezeken a látványosságokon, az életet ő is körülbelül így határozza meg: téhénhulladék.

Szonjácska végkép megugrott valami női szabóval. Isten legyen irgalmas szegény szabónak. Ő már nem bánja, Szonjácska alaposan belerúgott, laposra rúgta az egész mindenséget, amit magában hordott... Na, mind-egy... mit is... igen... Ami Pjotruskát illeti... Hogy dolgozott... Mint egy gőzkalapács... És hogyan állott a fergetegben! Mint egy bazaltcsúcs! Száz meg száz honpolgár mekegte a nevét reménykedve... bömbölték elébe és utána a rengeteg sok éljent... Hiszen azért vitték el, azért csukták le Majthényival együtt... egy kicsit veszélytelenné akarták tenni... Két napig tartott az út szekéren, amíg Annával meg Pagáttal odaértek... Szalonnát vittek Pjotrnak és Majthényinek... sonkát... három nagy kenyeret... kölnivizet... rovarport... üdvözeteket Kléber Ilonától, Csornainétól, Strombolinszkitől... ojjé... egy egész mázsa üdvözetet. Egy hétig ácsorogtak hármasban egy ócska kórház előtt, amíg bejutottak... Ott vigyáztak rájuk, Pjotrra és Majthényire... Hát mire való az, így bekasztlizni az embert? Nem igaz? Kalitkába rakni!... Szégyen, gyalázat... Mi a véleménye, Kiriljovics Pjotr? De most már mindegy... György csak valami írásokat vár még a parancsnokságtól... Aztán megy... Annvit készülődött rá... de most végre igazán elmegy... Ő is vele mehetne... ó, hogy menne az ő drága, jó Kiriljovics Pjotrjával... felügyelne, hogy senkise háborgassa, ha alszik... kikefélné a nadrágját... odakészítené a hajkefét... és Pjotruska éjszaka, ha hazajön a klubból... társaságból... elbeszélgetne vele a sikeireiről... a régi-régi sétákról... Közös csintalanságaikról... (Mi az, nedves az orrom?... Könny... Hoháháhú...) De nem megy... Györgynek szabadon kell szárnyalnia... Az övé lesz Pest... a világ... nem vihet magával egy ilyen félkótyát. Minek? Házibolhának?... Nevermore!... Nem, nem megy, akárhogy fogja hívni őt Pjotruska... Majthényiék fogják... izé... alkalmazni... Lakás, fűtés, világítás, ellátás... Ruhát is kap... Ez a nyakkendő... egy kicsit felmászott hátul

a nyakára, igaz, de tiszta selyem... lám ez is Majthényitől van... Két divatmellény... hosszú... térdigérő harisnyák... olyanok, mint a női harisnyák... szintén Majthényitől!... Igen... hát ez az... Addig is sétálgat egyet-kettőt a kis poronttyal és a kutyával... Oktatja őket... Séta után a gyermeket átviszi az anyjához... ha csak Majthényi ki nem jön a városból... Ni, már jön is Majthényi...

Sebesen megigazítja a nyakkendőjét (milyen hiábavaló találmány) és beszámol Majthényinek az Istvánkával folytatott eszmecszeréről. Aztán átadja a gyermeket az apának, aki nevetve emeli a karjára... Összeszoktak már. Igen... És nini... No, de itt meg kell igazítani a szemüveget. (És jó precízen rányergeli a cvikkert az orrára). Csornainé és Pjotraska... Ah, itt nagy szenvedélyek vannak jelen... Az ám. De csak egyik részről... Pjotr nagyon makacs legény... Nem lobog olyan hübele!... De semmi kétség... udvarias fickó... Az ajándékot nem fogja visszautasítani...

A konyha felől a Baltazár huga barnára mázolt tányéron nagy darab vajaskenyeret hoz, mellette egy findzsa bivalytejes kávé. A tányéron szalvéta fehérlik.

— Jöjjön, Csermelyke... itt az ozsonnája...

És jóságos hangon még utána mondja:

— A cukrot már belétettem...

És a fogalmazó letelepszik a findzsa mellé, meghattottan pislog, mondani akar valamit, de csak azt mondja: hoháháhú... — és gyermekesen beleharap a vajaskenyérbe.

XV

Később gyakran eszébe jutottak még elindulásának és pesti inaséveinek balsikerei. Úgy mosolygott vissza ezekre az évekre, mint gyermekkorának kezdetleges mozgóképeire. Láttá magát a szakadozott, ugráló filmen, nagy kalappal, ünnepélyes gallérral, arcán az első szizifuszi nekigyürkőzés elszántságával. Milyen nagy hittel, milyen bizakodva indult neki az érvényesülés meredek-

jének! A Csermely lázálmai őt is átfűtötték. Úgy képzelte, hogy csak néhány tucat alapos cikket kell írnia és figyelnek rá, kitárulnak előtte a siker szárnyas ajtai.

Megérkezése után hónapokig lézengett munkátlanul. Kis novellákat írt, egyik folyóirat el is fogadta őket, de közlésükre csak félév múlva került sor. Régi kapcsolatai révén végre bekerült annak a lapnak a szerkesztőségébe, amely regényét közölte. Nyikorgó, tintafojtos asztalt kapott a mosdófülke közelében. Épp olyan rozoga és tintafojtos volt, mint hajdani asztala a Kárpáti Figyelő nyirkos nyomdájában. A lap fiatal munkatársai leereszkedéssel kezelték a tájékozatlan vidéki jövevényt. Az egyik, aki a nyomdai szerkesztést végezte, egyszer megveregette a vállát s figyelmeztette, hogy máskor ne nyujtsa el az írásműveit, mint az almásbélest.

— A strudlijából lemetéltem egy rőfnyit — adta tudtára Baltazárnak barátságosan. — Rövidebb téstát, bátyuskám.

Az idősebbek nem törődtek vele. A homályos bolyban élte mindenki a maga gépies életét. Néha tüzet kértek tőle, máskor megkérdezték, hogy a rapszodikus szótpével, vagy bével kell-e írni, de más kapcsolat nem igen volt közöttük. Az „alapos cikkek“ szép számmal láttak már napvilágot, de a csermelyi szárnyas ajtók nem akartak megnyílni. Szenvedélyesen, makacs szorgalommal dolgozott. Semmiről sem vett tudomást, semmi sem zavarta. A mosdófülkében egy rögeszmés riporter félóránként a torkát öblögette, a segédszerkesztő a Traviátát fütyürészte, vagy a szerkesztőségi szolgálival veszekedett, a víz folyton szörcsögött és pötyögött a megkopott csapból — s ő írt, írt, szívósan és süketen minden ostoba és gátló lármaival szemben, mint az asztal másik végén az öreg közgazdász, aki szinte végkép elmerült boldog süketségében. Egy éve volt már Pesten és úgy érezte, hogy még mindig csak ott tart, ahol megérkezésének pillanatában.

— Csak annyit haladtam, — állapította meg kissé hitehagyottan — mint kalitkájában a mókus, aki azt hiszi, hogy sebesen száguld a mozgó keréken, holott csak a kerék forog futó lábai alatt.

Nem figyeltek fel rá, nyakonöntötték közömbösségük kijózanító vödrével, csak úgy csorgott róla a jéghideg víz. Vidéken csapong az ember képzelete és önhittén fel-emeli a kabátja szárnyát, nehogy leseperje vele a templomtornyot. Úgy járt az otthoniak között, mint Gulliver a törpék között.

— Hogy hittem benned, Gulliver — rágódott magán savanykás gúnnyal. — Milyen nagyra tartottalak, amíg a törpék között óriás voltál. Most aztán te vagy a törpe. Gulliver az óriások országában...

Kiderült, hogy senkisémm emlékezett a regényre, amelyet a lap folytatásokban közölt. Hamarosan megtudta, hogy a cikkeit és tárcáit sem olvassa el senki a szerkesztőn kívül. Sok időbe telt, amíg megértette, hogy nem voltak rossz emberek a társai, semmivel sem rosszabbak, mint ő, csak elhasználtabbak. A kisvárosi emberben nagy adag kíváncsiság él embertársai iránt. Van benne valami a vademberek gyerekes érdeklődéséből. A nagyvárosi embert nem érdeklik embertársai. Gyűjteménye túlságosan bő ahhoz, hogy kedve volna szaporítani.

A fizetése gyöngye volt s amikor elsején kifizette lakása bérét, szégyenkezve gondolt azokra a hangos ígéretekre, amelyekkel otthon hugát biztatta: a lakbér mindig felére apasztotta földi javait, nem igen futotta nagylelkű adakozásokra. Egy sötét bérház földszintjén lakott, egy világtalan lyukban, amelyet üvegfal választott el az előszobától. Csak olyan embermagasságú üvegfal volt, mint a postahivatalokban. Nappal az előszoba ajtaján beszűrődött hozzá egy kis puha félhomály, amelyet kuckójának elválasztó üvegfa jó gondosan másodszor is átszűrte, mint ahogy a pépet szűrik át hasfájós gyerekek. A kis előszobasikátort, amelyben mindössze egy ágy, egy pléhmosdó és egy asztalka számára volt hely, valamelyik előző bérlő az előszobából kerítette el cselédszobának. A viszonyok megromlottak, az előszobasarkocska „csinosan bútorozott, különbejáratú szobává” lépett elő, kizárólag csak „jobb igényű és pontosan fizető magányos ur emberek részére.” Külön villanyvilágítása nem volt, de

ez, amint a vékony, madárfejű háziasszony felvilágosításiából kiderült, fölöslegesnek is bizonyult.

— Az udvarról este tízig besüt a lámpa — jelezte az elviselt nő ellenségesen. — Ha szolid ember, akkor tízre itthon van s az udvari villany elég ahhoz, hogy levetkőzhessék.

Azt mondta, hogy lámpára van szüksége. Meg kellett ígélnie, hogy tartós albérlő lesz s így elérte, hogy valami petróleumlámpát kerítettek neki. A lámpa elfoglalta az asztal felét, amikor éjszaka az írása fölé hajolt, a rossz petróleum gőzei — ezt a fizikai furcsaságot sokáig esdálta — egyenesen az orrába kanyarodtak; a lámpa tartálya valahol léket kapott, egyre szivárgott belőle az olajos nedv. A lakás többi helyiségeit lompos, kávéházbajáró nők és kereskedősegédek lakták. Ha kiléptek, vagy beléptek az előszoba ajtaján, eltömték egyedüli fényforrását és sötétség borult a kuckóra. A szobája egy fényképezőgép sötétkamrája volt, az előszoba ajtaja a lencse, a lompos nők és kereskedősegédek a lencse fedő kupakja. Éjszaka az előszoba vándorai hangos vitával vonultak el az üvegfal mellett, meg-megálltak és a homályos üvegen át próbálták kilesni, hogy mit mível éjszakánként a lámpa mellett az az elmerült, mozdulatlanul kuporgó férfi. Néha futó toll percegését, papírlapok zizzenését hallották. Kívülről olyannak látszhatott, mint egy középkori barát, aki szívósan, szinte kámzsás hittel írta végtelen kutyanyelveit.

Egyszer távoli külvárosi utcákon ödögött. Csípős szagú, kellemetlen épület előtt haladt el. A szennyes ház szárított állati bőrök raktárául szolgált. A rácson át kilátszottak az egymásra rakott állati bőrök.

— Olyanok, mint az elmúlt évek — gondolta. — Az élet elszállt már belőlük, csak merev irhájuk pihen a sarokban, egyik a másikon.

Ilyen elszáradt állati bőrök voltak az ő évei is, amiket lenyúzott róla az elmulás budlibicskája. Második éve volt már Pesten és nem voltak ismerősei, nem akadtak barátai. A szerkesztőségnek volt egy titkárnője, fiatal, komoly nő, szintelen, mint a legtöbb nő, aki az ilyen nyug-

talán levegőjű, magas feszültségű szellemi üzemek légkörében él. Néha elbeszélgettek. A lány hangja közömbös és nyugodt volt; annak, amit Baltazár mondott neki, látszólag semmi jelentősége, semmi tartalma nem volt a számára. Néha bólintott, néha ő maga is mondott valamit, aztán ugyanúgy, ahogy belépett a szobába, közömbösen és tárgyilagosan távozott.

— Kérem, — szólalt meg egyszer, amikor a mosdókagyló mellett állva mindketten ugyanabba a törülközőbe törölték nedves kezüket, — elolvastam a novelláját...

Baltazár megkérdezte, hogy untatta-e a novella?

— Nem — adta tudtára a lány, szürke szemét a Baltazár ironikus tekintetének szegezve. — Miért ír maga napilapba ilyen novellát?

Baltazár nem értette.

— Miért nem viszi ezeket a novellákat valami folyóirathoz? Maga komoly irodalmat akar adni egy napilap előfizetőinek?

Ez volt az első dícséret, amelyet kapott, ezt is kissé kerülő úton. Megköszönte a figyelmztetést.

— Kérem, értesítsen, ha máshol majd megjelenik valami írása — mondta a lány könnyű fejbiccentéssel búcsúzva. Ettől kezdve gyakrabban elbeszélgettek. Egy-szer megkérdezte tőle a lány, hogy min dolgozik. Az emlékiratait írja, mondta mosolyogva.

— Az emlékiratait?

Miért ne? Mindenki mindig az emlékiratait írja. Minden csak körülöttünk forog. A legszegényebb elárusító-lány is úgy képzei, hogy az ő emlékei remekművek lennének, ha papírra vetné őket. Az emberek — mondta nevetve — roppant büszkék a maguk szenvedéseire, lebilincselő irodalmi anyagot látnak kisded, krajcáros élményekben. Neki is van néhány ilyen kisded krajcárja, miért ne hozhatná őket forgalomba?

A lány, aki eddig szigorúan, szinte összehúnyorított szemekkel nézett Baltazárra, most lassan felemelte a szemhéját. Tágan, szürke szivárványhártyájának teljes figyelmével nézett a mosolygó, kesernyés arcba.

— Megmutatná nekem? — kérdezte barátságosan.

— Ha érdekli, — vonta a vállát Baltazár — megmutathatom...

Néhány nap mulva elvitte a készülő regény kéziratát a titkárnőnek, aki másnapra már el is olvasta. Közömbösnek látszott, a hangja is inkább tárgyilagos volt, mint meleg, amikor értésére adta Baltazárnak:

— Azt hiszem, maga nagyon tehetséges ember, Baltazár...

A szerkesztőségi órák után, a lány a lépcsőházban meglassította a lépteit.

— Az újságírók úgy-e önmagáról mintázta? — kérdezte hirtelen a háta mögött közeledő Baltazárhoz fordulva.

— Nagyjában...

— És a színésznő? Élő alak?

De mennyire élő, nevetett ő, milyen könnyörtelenül élő. Ha belenéz abba a színházi lapba, amelyet például ott a sarkon árulnak, biztosan megtalálja benne a képét...

Betértek egy közeli tejszarnokba. A lány komolyan és tanakodva keverte a kávéját. (Habot nem kért hozzá, nem szerette a nyalánkságokat, nem szerette a könnyű színdarabokat, a súlytalan embereket, flörtöket, a keze vékony volt, finom és értelmes, a szája is, nem torzult el, nem vált egy egészséges evőgép mozgó nyílásává.) Figyelmesen, szívárványhártyájának 360 fokos teljes korongjával nézte Baltazárt, anélkül, hogy ebből a 360 fokból bármit is következtetni lehetett volna. Érdekelték a regény alakjai, a bolhaszínfelöltös elcsapott fogalmazó, a kövér páter, de legfőképpen a színésznő.

— Találkoztak?

Baltazár rázta a fejét. Nem, nem találkoztak. Színpadon sem látta még, amióta Pesten van.

Igaz volt, nem találkoztak, de a mélyebb igazság az volt, hogy látta néhányszor Ilonát. Egyszer egy kis sportkocsin suhant el mellette. Egyszer meg egy belvárosi utcában bukkant elé. A tekintete sólyomsebességgel halászta ki az ismerős alakot a prémek és tollak kavargó sokaságából. Nem kerültek szembe egymással, a színésznő betért egy látszerész üzletébe. Nagy, ijedt lökések jelez-

ték a torkában, hogy nem múlt el a varázs. Vannak ilyen makacs, romantikus fertőzések, amiket évekig cipel az ember, elpihennek és betokosodnak, mint alattomos baktériumok, aztán egyszerre érzed, hogy cserepes az ajkad, itt a láz, szedheted a kinint... Megállott a lámpaoszlop mellett és várt. Rövidlátó lenne? — kérdezte magától. Távolról bepillantott az üzletbe. A színésznő egy lornyont emelt a szeméhez. Az idő mulik — kapcsolta bele a látványba a maga szolgálatkész allegóriáját — a szemek megromlanak, Panta rhei, így a görög böles. (Ki is volt csak?) Feltalálták már a rádiót is, csak az ő szívpitvarában zörög a régi muzsika...

A színésznő kilépett az üzletből. Ránézett. Aztán karsún, előkelően, idegenül tovább ment. Nem ismerte meg, alaposan elfelejtette. Aztán ő is megfordult és elindult az ellenkező irányba. Az ember ne kullogjon csüngő orral a multja után.

Zavaros vágyak zakatoltak benne. Valami nagyot alkotni! Kimászni ebből a patkányoknak való félhomályból! Lenni valaki!

(És odaállni eléje, mi? Az orra alá dörgölni magad, ugyebár, Kiriljovics Pjotr? Igen, igen, ezek azok a pillanatok, amikor vézna szabólegények, oroszánvadászok, vagy banditavezérek, vagy híres írók szeretnének lenni! Álmodozó, öreg galambocskám. Hát ilyen számárságok, ilyen idejétmult ifjúi csacsiságok sisteregnek öreg tepsidben? Te szent, te utolsó bölénye a romantikának, őszül a halántékon!)

Hazament és hajnalig dolgozott a regényen. Néhányszor látta még a színésznőt. S ilyenkor szívpitvarában mindig zörögni kezdett az ócska muzsika. Minden találkozásnál eljátszott valami fakó menüettet. S utána megint minden elcsendesedett.

A regényét egy nap letette a szerkesztő asztalára. A szerkesztő lapozgatta, nézegette, helyeslően bólintott. Igen, igen. Nem kételkedik benne, mondotta, hogy Baltazar kitűnő regényt írt. A titkárnő beszélt róla, tehetséges munkának tartja. A lap azonban, tette hozzá sajnálkozva, bizonyos anyagi súrlódások miatt elsejétől kez-

dődőleg csökkent terjedelemben fog megjelenni. Természetesen csak átmenetileg. Erre az átmeneti időre kénytelenek beszüntetni a szépirodalmat.

Felállt, megfogta a Baltazár könyökét.

— Sajnálom, Baltazár. Én magát igen nagyrabecsülöm. Kovász, élesztő van az írásaiban. Humor, Baltazár. Jó, időszerű, keserű humor. Gondoltam már rá, csinálni kéne magával valamit. Ne beszéljek valamelyik kiadóval?

— Köszönöm — hárította el Baltazár. — Majd magam próbálkozom.

Elment az egyik kiadóhoz. Nagy gyárüzem volt ez a kiadvállalat, tonnaszámra okádtá a piacra a könyveket meg a reklámokat. A legsutább művecske megjelenését is merész reklám-tarackok és vastag ágyúk dörgése kísérte, mint hercegek születését. Akárhová ment az ember, mindenütt a fülébe durrogtak a kiadó fáradhatatlan ütegei. Együgyű szerelmi történetekről a legbecsesebb irodalmi alkotásoknak kijáró jelző bombákat hajigálták szét a vállalat jelzőszó osztagai. S ha történetesen nem egy szerelmet-feltaláló fiatal író-lángész, hanem az irodalom valamelyik öreg hercegének könyvéről volt szó, vége-hossza nem volt a születésnap ágyúzásnak. Érdemes volt ennek a vállalatnak a kiadásában megjelenni; a reklámozástály olyan meggyőző erővel és tékozlással vetette rá magát a könyv dícséretére, hogy maga a szerző is hinni kezdett a saját nagyságában. Csak az elszámolásnál derültek aztán ki kellemetlen dolgok...

A titkár szobájában testes, kitűnően borotvált férfi szivarozott. Kitérta a karjait, hogy magához ölelje Baltazárt.

— Isten hozott, édes barátom — lelkesedett harsogva és percekig szorongatta a Baltazár kezét. — Mi járatban vagy itt?

Baltazár a remekül öltözött emberben alig ismerte fel egykori katonatársát, akivel egy vidéki kórházban találkozott a háború alatt. Átizzadt hátú katonablúzban, amelyet nem ő izzadott át, rongyos bakancsban, amelyet nem ő rongyolt el, mindig a kórház folyosóján lebzselt, hogy a rendszerint váratlanul érkező vizsgáló bizottság

elől kellő időben megugorhasson és a félreeső hely áthatolhatatlan légkörében biztonságba helyezhesse veszélyeztetett bőrét. Hajából mindig szalmaszálak csüngtek. Valami régi tüdőhurutját reaktíválta, hogy ne kelljen a háborúba keverednie. Vállalta a szalmaszálakat, rovarokat, az elhanyagolt illemhely vastag atmoszféráját, csak hogy ne kelljen valóra váltania novellahőseinek harsány bátorságát. Veritékes, rosszszagú szalmazsákokon kuporodott hónapokig, amíg egy törzsvorvos e hősie kintartástól megilletődve szélnek eresztette. Baltazár később gyakran hallotta emlegetni. Munkatársa volt egy lapnak és könyveket írt, amelyekben a férfias bátorságnak emelt tömör obeliszket. Szivarjai egyre illatosabbak, nadrágjai egyre vasaltabbak és novellahősei egyre bátrabbak lettek. Most ott állt előtte, délcegen és hideg szeme sarkából kutató pillantást lövelt a Baltazár hóna alatt szorongó kéziratra.

— No, nézd csak, te írsz? — kérdezte nyájas megütközéssel.

Baltazár biccentett.

— Már azelőtt is írtam.

Hideg, bizalmatlan tekintet matatott végig rajta, mint gyanakvó vámtisztviselő motozó pillantása.

— Nagyon érdekes. Szóval, te írsz, barátom... Ma mindenki ír — tette hozzá és mosolygott. Nyersen, ahogy egy félkiló frissen leszeletelt marhahús tud mosolyogni.

— No, hadd kukkantok bele.

Kivette a Baltazár hóna alól az iratsomót, belenézett. Csóválta a fejét. Aztán kivette szájából a szivarját és elolvasta a regény első mondatát, amely Csermely Jánosról és a bolhaszínű felöltőjéről szólott. Hirtelen letette a kéziratot.

— Bolhaszínű felöltő? — kérdezte megborzongva.
— Nagyon eredeti . . .

A titkár átvette a kéziratot és azt mondta, jelentkezők néhány hét múlva, akkor közlik vele az eredményt.

— Isten veled, drága barátom — lelkesedett még egyszer régi bajtársa és a kezét nyujtotta. Hidegen, mély megvetéssel.

Négy hét múlva értesítették, hogy a regényt nem adják ki. Megdöbbenve bámult a visszaérkezett kéziratra. Kábult émelygés fogta el. Tizenkéthónapi dacos, keserű munkája ott feküdt előtte, mint ijedt, elgömbölytájú gyermek előtt a kipukkadt hólyag. Hogyan? — dadogott át agyán a kérdés. — Hogyan?

Kinyitotta, kihült ujjakkal lapozgatni kezdte, meg-rökönyödött szeme halkán olvasni kezdte az eléje forduló mondatokat. Hogy mosolyogtak még tegnap is ezek a mondatok, hogy virágoztak a szavak, milyen derűs tavaszi kert volt ez a regény! És most, milyen kegyetlenül vége volt mindennek, milyen hétköznapi hangzottak a jelzői, milyen céltalanok és szegények voltak a mondatai! Valami történt vele, valami kegyetlen és gyászos. Eltolta magát. A titkárnő sokáig állott mögötte és szótlanul figyelte. Aztán megérintette a vállát.

— Történt valami, Baltazár?

Sajogva, megalázottan mosolygott fel a lányra. A regényre mutatott.

— Visszaküldték.

A titkárnő gondosan elolvasta a száraz, udvariaskodó kísérőlevelet. „A mű aligha elégítené ki kényesízlésű olvasótáborunk igényeit s így kénytelenek vagyunk lemondani annak kiadásáról.”

— Baltazár, — szólalt meg egy kis idő múlva — volt egy bátyám, ügyvéd, akivel éppen akkor közölték, hogy leégett a háza, amikor egy szegény, ártatlan asszonyt védett a törvényszéken. Elvégezte a kötelességét, mintha misem történt volna...

— Köszönöm — mondta Baltazár és megrázta magát.

A titkárnő néhány nap múlva újra megállt az asztala előtt.

— Magát elfűrészelték, Baltazár — közölte nyugodtan. — Valaki, akinek nagy a befolyása a kiadónál, elolvasta néhány sorát és kijelentette, hogy a regénye rossz és művésztelen... A kéziratot ezek után természetesen el sem olvasták.

Baltazár néhány pillanatig azon gondolkozott, hogy elmegy délceg katonabarátjához és megkéri, olvassa vé-

gig a kéziratot. Aztán legyintett és lemondott tervéről. Ezt az embert úgysem győzheti meg semmiről. Csak azt nem értette meg, miért volt fontos számára, hogy az ő regénye ne lásson napvilágot. Hatalmasság volt, a szivarja már benne volt a lexikonban, mint Shakespeare csipkés gallérja, vagy a Rembrandt kalapjának széles karimája. Miért gáncsolta el őt, az ismeretlent?

A titkárnő, aki igen jártas volt az irodalom vadonjában, megmagyarázta neki.

— Hajdani bajtársa úgy találja, hogy a lexikon már tele van, nincs szükség további létszámemelésre.

Irigy volt a szónak valami szövevényes, beteg értelmében; akire rápercentette szivarjának hamuját, az el volt temetve. Baltazár nem csodálkozott, amikor egy napon azt olvasta, hogy a Nagy Bajtárs milyen kitűnő művészi ösztönnel rendelkezik és nemrég is milyen pompás megérzésről tett tanúságot, amikor olvasatlanul a sarokba dobta egy tehetségtelen, vidéki író kéziratát, a regény egyetlen sorából is szeizmográfszerű finomsággal megérezve, hogy silány utánzóval van dolga...

Nem csodálkozott, de tele volt sajjággal és undorral. A Nagy Szeizmográf kifosztotta, kimetszette a hitét, mint zsebmetsző a gyanutlan vidéki utas kövér pénztárcáját. Nem volna jó, ha bedobnám ezt a paksamétát a Dunába? — kérdezte amint a kézirattal a hóna alatt áthaladt az egyik hídon. Aznap kapta vissza, ezúttal egy másik kiadótól. Valami megokolást is hozzácsaptak, mint ahogy büffékben csapják oda a mustárt a virstlihez a könnyebb emésztés céljából.

— Kit érdekel ma egy vidéki újságíró története? — mondta neki a kiadó egyik embere, a nemkívánatos szerzőket lerázó szakosztály vezetője. — A világ ma tele van lüktető problémákkal és Ön kisdud vidéki meséket termel. Kinek kellenek ezek az ártatlan történetek? Tessék problémát hozni. Itt van a válságoknak ez a ragyogó tömege: társadalmi, gazdasági, családi, lélektani válság. Tessék a mából kiragadni egyet és...

...megoldani — folytatta ő ugyanolyan hangon.

— Kevesebb művészetet és több időszerűséget — hangzott aztán a búcsúztató figyelmeztetés.

Hideg és ellenséges eső esett a nyakába. Olyan bujkáló derűvel néztek rá, mint egy mosolyfakasztó falusi esernyőre. Ilyen rikító, ostoba falusi esernyő volnék? — kérdezte magától. Aztán a problémák jutottak eszébe. Miért várják az írótól, hogy megoldja a problémákat? Az író írjon és ne legyen boldogító-hivatal. Ha nem csak fülbemászó locsogások szerzője, hanem művész is, akkor majdnem mindegy, hogy miről ír. Minden keretben, minden időben, még a legidőszerűtlenebben is el fogja mondani azt, ami a kor zürzavarai vagy túlságos nyugalma miatt a lelkét nyomja...

Kísérletei közben mind lejjebb esúszott a kiadválalatok lépcsőzetén. Amikor a regényét írta, írónak hitte magát, most ezeken a fagyos lépcsőkön lekoppanva leleplezett bűnösnek, aki valami súlyos és szégyenletes ballépést követett el. Nem kellett senkinek és ettől hideg rémület fogta el időnként. Majdnem két évtizeden át készült arra, hogy író legyen. Lehetséges, hogy ennyire tévedett volna magában? Bizonyságot akart. Összeszedte magát, újra nekiindult. Végül valami zúgvállalkozóhoz került, aki addig szaglászta, forgatta ide-oda a regényt, amíg végül szüksézáván tudomására hozta, hogy hajlandó vállalni a roppant kockázatot, ha a szerző úr viszont gondoskodik ezer példány elhelyezéséről.

— Szóval házaljak — kérdezte ő és sötéten ránevetett a sunyi emberre. — Gyűjtőívvel kilincseljek...

— A világirodalomban már előfordult ilyen — vigyorgta a csúnya ember orrát vakargatva. — A közönséget meghatja, ha személyesen látja az írókat nyomorogni... Az ilyenekkel néha jó fogást csinál az ember...

Megfordult, égő szemmel, testben-lélekben a szenny érzésével lekullogott a teleköpködött lépcsőn. Elég volt — határozta el tehetetlenül. Egy cukorkaautomata tükrében meglátta az arcát s halántékán a fehéredő hajszálakat. A kéziratot bedobta egy utcai szemetesládába, leült egy padra és minden ok nélkül az anyjára gondolt. Úgy érezte, hogy valami mennyezet zuhant rá; nagy nehéz-

séggel igyekezett kivonszolni magát a romok alól. Sajgó összezúzott tagjaival a legközelebbi kötözőhelyre, az anyjához menekült. Heteken át üldögélt egy közeli söntésben, ahol kocsisok és hordárok rumos teát fogyasztottak. Nem vagyok már fiatal — gondolta — nem kezdek már semmit előlről... Nézett maga elé, hallgatta a ritkuló kocsisok hattyudalát — a káromkodásokat, amelyekkel az autósokat szidták — kódorgott a hajnali utcákon és elkésve ment be hivatalába. Hivatal volt a szerkesztőség; iktatta a napi eseményeket, gépiesen közölte az előfizetőkkel egy közepes ember közepes észrevételeit a nap beérkezett szenzáció-szállítmányairól. Két hónap múlva elővett egy darab papirost a zsebéből, előszedte ceruzáját, ismét sebesen írni kezdett valamit. Néhány kusza mondat volt, este a petróleumlámpa alatt papírra vetett még néhány mondatot. Hetekig tartott, a feljegyzésekkel telekuszált papírszeletek egyre szaporodtak. Egy nap aztán elrendezte őket, néhány feljegyzést eldobott és írni kezdte új regényét. A keserősége végkép felszívódott, mint jó szervezetben a méreg. Félévig éjtszakázott munkája mellett; néha kielégülve a szellemi kény örömétől, máskor kétkedő, fáradt keserőséggel. A szeme alatt sárgás ráncok képződtek, a látása meggyöngült. A rossz petróleumgázoktól mindennap kábultan és fejfájósan ébredt. A szerkesztőség mosdófülkéjében egyszer meghökkenve nézett a tükörbe: a maga képe helyett egy sárgás aszaltkörte látott. Lemásolta a regényt és egyik példányát postára tette. Irtózott attól, hogy személyesen álljon valami kiadóvállalati titkár elé. Pontosan négy hét múlva visszakapta a kéziratot. Nem várnak tőle kielégítő sikert, nem foglalkoznak vele. Készenlétben volt már a következő kiadónak szóló boríték: a kéziratot áttette az új borítékba és elindította. Négy hét múlva újra ott volt az asztalán. Elővette a következő borítékot. A szerkesztőségben az asztalán volt egy naptár, előrelapozott benne és a következő négy hét utolsó napjára odajegyezte: kézirat visszaérkezése. Tévedett, három hét múlva felkérték, hogy fáradjon el a kiadóhoz. A regény nem rossz, — adták tudtára — de némi tompításokra, némi enyhítésekre

volna szükség. Társadalmi szemlélete erősen szatirikus. Aki nyugodtan akar aludni, az jobban teszi, ha nem nyúl szociális kérdésekhez. A Baltazár hangja ma kockázatot jelent. Le kell tompítani.

Vállat vont. Tompítsák. Ő nem vállalja.

A könyv nemsokára megjelent és a sajtó lelkesedés nélkül, de elég barátságosan fogadta. Csak a Nagy Szivaros, a Kitűnő Szeizmográf környékéről indultak el néhányan, hogy a keletiellenes jövevényt kipróbált talpukkal könnyedén agyonlépjék. A szerkesztőséget felébresztette a sikere. Rendre elolvasták a könyvet és meglepődtek. A csendes, lassan elzárkózó embertől nem vártak ennyi derűt, ilyen szellemi fölényt. A titkárnő, aki hűségesen kitartott mellette s egyszer a söntésbe is beült vele egy csésze rumos teára, felcsillanó szemmel újságolta, hogy az irodalmi rovat szerkesztője maga készül cikket írni róla. Szófukar, tevecarcú ember volt a lap irodalmi kritikusa, aki a félbenmaradt emberek lassú gonoszságával szokta kivégezni áldozatait. Baltazár nagyon meglepődött, amikor a könyvről szóló elismerő cikket elolvasta. A kiadó a cikk megjelenése után a telefonhoz kérte. Igaz-e, kérdezte, hogy Baltazárnak van készen egy másik regénye is? Megkaphatná? Baltazár belenevetett a telefonba. Örömmel. Volt még egy keresztül-kasul javított kéziratpéldánya, elküldte. A titkárnő szárazon mosolygott.

— Gondoltam — bólintott nyugodtan.

A kiadó nemsokára értesítette, hogy ezt a regényét is kiadja. A lektorok igen kedvező jelentést tettek róla.

— Kedvezőt? — kérdezte ő kárörömmel. — Nagyon mulatságos.

— Mit tart olyan mulatságosnak?

— Egy év előtt visszalökték. Úgylátszik a sok állás használt neki, mint a bornak... Kérem, adja át szívélyes üdvözlétemet a lektorainak.

Kesernyés mosollyal tért vissza a szobájába, — a mosdófülke mellől már régen elkerült — és a szerkesztőségi órák után benyitott a titkárnőhöz.

— Nem akar velem vacsorázni? — kérdezte a lány kezét megfogva és fanyar derűvel kifelé biccentett. —

A kiadó telefonált. A lektor urakat egészen elbűvölte a tavalyi regényem... Visszataszító, nem?

A titkárnő felemelte a tekintetét. Sokáig nézte szótlánul az író.

— Örvendek, Baltazár... Ami pedig a vacsorát illeti, nem megyek... Sokáig vártam arra, hogy egyszer megfogja a kezemet, mint most és így hív el vacsorára. Aztán elúntam a várakozást és tegnap eljegyeztem magam...

Baltazár eleresztette a lány kezét és belébámult a szemébe. Igen, bólintott, talán igaza van. Mással volt elfoglalva, nem nézett körül, nem vette észre mi történik a lánnyal. És leverten nézte, hogyan kel fel a helyéről, hogyan veszi fel a kalapját és hogyan indul el a hosszú folyosón. Úgy rémlett neki, hogy pirosszegélyes futószőnyegen halad és megy, távozik tőle, egyre messzebb, egyre véglegesebben. Aztán kivette kis zsebkönyvét és beírta:

„Novellatéma: hosszú futószőnyeg, távozó nővel. Ahogy a nő megy, a szőnyeg lassan utána göngyölődik. Aztán eltűnik a lány, a szőnyeg, eltűnik a pirosszegélyes fiatalság és az élet, amelyet mindennap közömbös lábbal tapostunk.“

XVI

Nem éppen zenekísérettel vonult át a fiatalság évein. Az orra mellett az idő is megnyomta ceruzáját, két vastag vonalat rajzolt a szája széléig. Az arcképrajzolók ezzel a két ceruzavonással azt akarják mondani: sok rossz dolgot nyeltél barátom, amíg idáig jutottál. Sokáig küzdött még rossz petróleumlámpájának kegyetlen gőzeivel, rossz kritikák kegyetlen gázaival, rossz vacsorákkal, keserűen küzdött a Nagy Szeizmográfok gögös nemtörődömségével. Aztán lassan mégis csak elszálltak a gőzök, jobb lakásba jutott, íróasztalán keces porcellánhölgy mosolyogva kínálta villanykörtéjét, nem járt már súrolatlan hátsólépcsőkön, a gondolatai könyvekké alakultak át, a könyvek könnyebb, de táplálóbb vacsorákká, jó angol-

posztóvá és tiszta, széles ággyá. Letöltötte megpróbáltatásainak két évtizedét, a sors kegyesen amnesztiát adott neki, és leszedte kezeiről, lábairól a láncos vasgolyóbisokat... Kisvárosi regénye két év alatt öt kiadást ért meg. A többi könyvei is kielégítően fogytak. Kezdett a személye forgótöke lenni, amely minden évben kihajtotta a maga békés polgári hasznát...

Egyszer vidéki felolvasásról tért vissza és a vonat étkezőkocsijában Csornainéval találkozott. Csornainé maga mellé ültette. Néhány hét múlva Baltazár azon vette észre magát, hogy ügyetlenül bemászott az asszony egérfogójába. Amikor magához tért első kellemes lakomájából, — mint együgyű egérkék — nem találta meg többet a kijáratot. S ha megtalálta volna is, Csornainé vigyázott rá, hogy el ne párologjon. Mindenhová magával cipelte és valósággal rabul ejtette. Büszkén hordta körül a társaságban és boldog volt, ha utcán vagy színházban ismeretlenek is felismerték barátjában az író. Baltazárt nagyon hamar untatni kezdték ezek a társaságok s a szalonokban kavargó hangzavar. Már a forradalom alatt is, amely személyét az események sodrába lökte, rájött arra, hogy a hangos nyilvánosság nem az ő klímája. A nyilvánosság a színpadias dolgokat szerette. Ő nem szerette. A nyilvánosság, a közízlés szívesen látta a talpraesett csalásokat, nagy mozdulatokat, öblös hazugságokat — ő utálta őket. Az irodalom, a politika, a közélet nagy kikiáltói nem voltak ízlésére valók és úgy találta, hogy korántsem olyan iríglylésreméltó fickók, amilyeneknek a panoptikumok deszkáin látszanak. A nagyváros nem tudta magához alakítani. Minél jobban körülzárta a kő, a téglá, a vasbeton, annál jobban veszítette frissességét, rugalmasságát és szatírájának vidám erejét.

Oxidálódott, multak a vágyai és örömei, kezdtek elszürkülni körülötte a vonzó dolgok. A háziasszonya egy délelőtti fiatal újságíró. vezetett be hozzá. Az újságíró arra kérte, hogy nyilatkozzék irodalomról, női divatról, labdarúgásról és valami halfarkú újjélandi csecsemőről. Tanulmányozom a dolgokat, — jelezte ünnepélyesen — egyelőre nem nyilatkozhatom. És hogy vagyunk a kul-

túrával? — tudakolta az újságíró makacsul. — Mi a véleménye Önnek korunk fejlődő kultúrájáról? — Nem rajongok érte — felelte ő nyugodtan. — És miért? — A nagy kultúra és a gépek bőséges áldása mögött sivár félműveltség bontogatja a szárnyait. — Ön individualista? — kérdezte az újságíró. Baltazár bólintott. Igen, individualista, nem szégyenli. A kollektívizmus nem lehet végső cél, csak eszköz a végső cél eléréséhez. S a célkariánál ott áll az ember, az egyén. A kollektívizmus türelmetlen apostolai valami tojáselméletet találtak ki. Azt hirdetik, hogy egyformák vagyunk, mint a tojások, szeretnének egy gigászi kondérban valamennyiünket összekeverni és rántottát készíteni belőlünk. Ez az összességi rendszer egy szép napon szőröstül-bőröstül felfalja a lét legszebb értékeit, az egyént, az egyénit és mindent, ami vele összefügg. S mit fog helyébe adni? Egyformára adagolt vízhatlan boldogságot, fejenként és hetenként húsz deka örömet, préselt kockaalakban, naponta húsz perc kollektív-zenét, két kanál táperős művészetet, szép, ütemes munkatempót és kebedagasztó katonaindulókat. De valljuk be őszintén, a szabadság sem kiskutya. Az egyéniség kialakulásának szabadsága. Van olyan becses ajándék, mint a szép menetoszlopok, vezényszóra lecsapódó esáka nyok, mindent betöltő katonaindulók és az a tudat, hogy grófok és utcaseprők valamennyien ugyanazt a táperős levest kanalazzák, egyformára gyártott alumínium csajkákból...

A nyilatkozat megjelenése után gúnyos támadás érte. Érdeklődve kereste a támadó írás alatt a szerző nevét. Csak két kezdőbetűt talált: M. I. Néhány nap múlva, ahogy a telefonkönyvben lapozgatott, a Majthényi nevére bukkant. Nem voltak kétségei: a cikket Majthényi írta. Évek óta élt ő is Pesten. Amikor először találkoztak, Majthényi nagy örömmel ölelte magához. Apja meghalt, a birtok egy részét eladták, anyja otthonmaradt, ő Pestre jött. Nem voltak határozott tervei; hogy felszínen tartassa magát, valami bizonytalan gazdasági tevékenységbe kezdett, amely hamarosan minden pénzét elvitte. Elfojtott politikai ingerei erre újra feltámadtak. A pénztelenség, a

zavaros viszonyok életre ébresztették érvényesülési vágyát. Baltazár gyakran találkozott vele; lehangoltan vette észre, hogy a mindig balsikerekkel küzdő ember valami hangos, türelmetlen mozgalomba vetette bele magát. Eddig semmire sem vitte, most kezdett valakivé lenni. Fínoman fogalmazott mondatai és udvarképes, síma mozdulatai nevetségesek lettek volna az új környezetben. A kényes diplomata-növendék borízú és hordóhangú kortessé vedlett, aki valamilyen előtte is közömbös cél érdekében odaállott a legzajosabbak közé és kurjongatva ropta a modern karmanlyolt. Baltazár tudta, hogy mi sem áll távolabb ettől a finommá fajult, sápadttá művelődött embertől, mint a tömeg, hogy semmi sem közömbösebb számára, mint a sokaság testi és lelki nyomorúsága. Ő, aki szép pirosra hevült néhány év előtt a polgári szabadságjogok védelmében, most azt bizonyítgatta, hogy a gondolat, a lelkiismeret szabadsága kiöregedett szólamok és aki békéről locsog, azt könnyedén le kell puffantani, mert ellensége a népnek és bomlasztója a társadalomnak.

— Humanizmus! — röppentette fel gúnyosan egy népgyűlési lepuffantási versenyen az áldozati galambot. — Szabadelvűség! Kinek kellene ma ezek a gyászos találmányok! A feltaláló apostol urak eleget lábatlankodtak körülöttük. Végezzünk velük, legyen vége a jóságra és szeretetre intő ósdi fecsegésnek!

Egyre ritkábban találkoztak. Majthényi nem beszélt a munkájáról és sikereiről. Volt még benne egy kis szemérem. De mert terhére volt az író kutató, halkmosolyú tekintete, egy szép napon — szép, őszi nap volt — nyugodtan és közömbösen elnézett a Baltazár feje fölé. Nem akarta többet meglátni.

Baltazár vállat vont. Így is jól van. A cikk megjelenése után néhány hét múlva összetalálkoztak a Csornainé szalonjában. Majthényi néhány pillanatnyi habozás után úgy döntött, hogy nem fordít neki hátat.

— Jó estét, Baltazár — intett felsőbbrendűen. — Örvendek, hogy találkozunk.

Baltazár megállott és megrázta a fejét.

— Én nem tartom olyan örvendetesnek.

— Tudom. Úgy látom, másfél évtized óta semmit sem változott. Maga kissé idejét multa, Baltazár. A regényei avasok. Mit akarnak maguk írók azokkal a humanisztikus badarságokkal... Szelíd birkákká akarják nevelni az emberiséget? A szellem szabadsága!... — Nevetve nézett végig Baltazáron. — „A szeretet építő ereje“... Nem tudom, maga írta ezt valahol, vagy valami együgyű középkori barát...

— Szomorú volna, Majthényi, ha mi sem hinnénk benne.

— Nem találja ezt a mítoszt szemfényvesztésnek? Baltazár tagadólag rázta a fejét.

— Nem. Maguk a gyűlölet mítoszában hisznek, mi a szeretet mítoszában.

Végignézett Majthényin és barátságosan mosolygott.

— A természet pazarolt, Majthényi, amikor magát megteremtette. Szép orrot, kifogástalan családot és megnyerő szellemet adott magának. De valamiről megfeledkezett. Abból az erkölcsi erőből, amit hitnek vagy jellemnek neveznek, túlkeveset juttatott magának... Kérem, ne nyuljon a szablyája után. Nem sértegetni akarom. Sok ember hord ma a fejében és gerincében értéktelen kocsonyát... Olyan korszak köszöntött ránk, amely kedvez az általános elkocsonyásodásnak... Maga Majthényi azt harsogja, hogy van egy új találmány, — szabadalmaztatva is van már — amely az eddigi hibás kísérletektől eltérőleg holtbizonyossággal megteremti az általános boldogságot. Ha nem tévedek, negyvennyolc óra alatt... Majthényi, ne haragudjék, de én nem hiszek ebben a negyvennyolc órában. Igaz, a módszerében sem hiszek. Magának nincs tehetsége ahhoz, hogy boldoggá tegyen másokat... Én tudom, hogy vannak percei, amikor belenéz a tükörbe és utálja magát... És joggal...

Csornainé felszökött a helyéről és sietve közéjük állott.

— Kérem — lihegte panaszosan, a két férfi kezét megragadva. — Ne legyenek ilyen konokak... ilyen kiállhatatlanok... Miért ez az értelmetlen harag... Kérem, béküljenek ki... A kedvemért...

Majthényi megvetően az író arcába nézett.

— Kócevő — mondta fagyosan.

— Valami lovagias kihívást jelent ez a kócevő? — kérdezte az író zavartalanul. — Ha ugyanis szüksége van arra, hogy gaz ellenfeleinek egyikét megszabdálja egy kicsit, én szívesen állok kötélnék. Mindíg a szívemen viseltem a maga érvényesülését...

Majthényi kezét csókolt Csornainénak és feleletre sem méltatva az író ajánlatát, szótlanul elhagyta a szobát. Csornainé szemrehányóan nézett Baltázárra.

— Nem kellett volna megbántania — vélte rosszalólag. — Igen szép sikerei vannak...

— Nem szeretem a szemfényvesztőket. Tudja mit csinál a maga barátja? Paradicsomot ígér minden szavazónak. Többholdas paradicsomot, kolbászból való kerítés-sel és marcipánból való háztetővel... Hol akarják ezt a rengeteg marcipánt előállítani?

Az asztalról fölemelt egy képes újságot. Az egyik oldalról a Veresy Ilona képe mosolygott rá. Alacsony nyírfakerítésen ült és mosolyogva lógatta a lábát. Háta mögött valami hófedte svájci hegycsúcs fehérlett. „Én is Texta harisnyát hordok“ — írta rá a képre szálkamentes egyszerű betűkkel. Baltázár visszatette a füzetet az asztalra. Megyek — mondta szórakozottan. Az asszony sértődötten kapta fel fejét a közömbös, szórakozott hangra. Jó füle és gyakorlott szeme volt. Baltázárnak védekeznie kellett. Valami sürgős megbeszéltnivalója van. És ahogy indulásra készen a kesztyűjét húzta, egy akaratától idegen akarat tekintetét újra a kép felé kormányozta. A Csornainé válla fölött lopva mégegyszer lenézett a képre. A világos szemekben, amelyek makacs mosollyal figyelték a foltos nyírfakerítésről, a kemény száj körül ironia ólálkodott.

— Mi lesz velünk, barátom? — kérdezte a színész nő csúfolódó mosolya.

Igen, mi lesz hát? Meddig tart ez a csendes harc, ez a gyerekes ellentmondás, a szemek nézése és a száj fegyelmezett semmitmondása között? Az évek rakásra múlnak, ha jól összeadjuk, egy tucat esztendő is kitelik

belőlük. S neki még mindig a nyelvén lebzsel ennek a mondatnak a másik fele, amelyet a Sasfiók előadása után, azon az emlékezetes éjszakán ott az Ilona lakásán elkezdett. (Lehajtotta fejét, ujjai egy apró Buddha-szoborral játszadoztak és azt mondta: „Ilona én magát...” Mielőtt kimondta volna a mondat másik felét, egy kis terepszemle okából felemelte a fejét. Ilona a haját bontogatta és ásított: „Azért csak fejezze be, mon ami...”)

A tekintete ezen a svájci képen mintha most is azt mondaná:

— Azért csak fejezze be, barátom...

Kora ifjúságától mindig a szerelemre szomjazott és balvégzete szűkmarkúan csak érzéki vállalkozások szégyenes örömeivel ajándékozta meg. Ahogy a fejére tette kalapját és engesztelő mosollyal mégegyszer Csornainéra nézett, világosan látta, hogy semmi köze ehhez a nőhöz. Egy felhevült perc egymáshoz sodorta őket. És amikor szédület multán kinyitotta a szemét, egy féktelen női testet tartott a karjaiban, amely követelőzve, szilaj feltarajlással fogta el előle a napvilágot. Vannak, akik napvilág és horizont helyett egy hibátlan női test forró látványával is beérik, de az ő szeme nemcsak ezt kereste. Azokat az érzéseket kereste, amelyek valahol a bordák alatt szunnyadnak, amelyek széppé teszik az almafavirágot, a kézfogást, a csillagok villanását, s tűrhetővé teszik az éveket, a körülöttünk lejtő gonoszságot, s a ráncszakadó sötétséget. Csornainé nem hozott semmit ezekből a meglepetésekből, ezekből a sötétséget átvilágító ultrasugarakból. A viszonyuk már tisztos múltra tekintett vissza és Baltazár most lemondó pillantással nézte a csukott kapukat, amelyek szabadságától megfosztották...

A színház, amelyhez évek előtt olyan vidékies romantikával nyújtotta be Bölcső című színjátékát, darabot kért tőle. Előkereste régi darabját, elolvasta és elhúzta a száját. Szűzies kis íráská volt, telve a gyengék bátorságával, sok hittel, kevés színpadi ismerettel. Voltak mondatai, jelenetei, amelyek megkapták. Nyilvánvalóan a színésznőre gondolt, amikor írta és dúsan el-

látta a neki szánt szerepet azokkal a szavakkal, amiket tőle vágyott hallani. Mi történhetett a színháznál a darabja kéziratával? Vajjon olvasta-e a színésznő? Elment a színházhoz, az igazgatónak megígérte, hogy megkísérli, hátha tud valami épkezláb darabot írni. Óvatosan puhatolózott régi darabja felől, de a színháznál semmire sem emlékeztek. Vagóntételekben érkeznek be a vidéki kéziratok — közölték vele. — Ha a szerzőik el nem szállítják, tűzre rakják valamennyit. Olvasatlanul? Legtöbbször. Ez megnyugtatta. Megkönnyebbülést érzett. Távozóban a folyosón Ilonát pillantotta meg, aki néhány kollágájával a színpadról jött. Mély althangon és megrázóan mulatságos arckifejezéssel valamelyik drámai hősnő játékát karikírozta, amitől társai hangosan felnevettek. Baltazár egy pillanatra megállott. Ilona ránézett — arca visszanyerte nyugodt, derűs kifejezését — aztán könnyedén újra elfordította a fejét. Nem ismerte meg. Lenn a földszinten Baltazár belenézett egy nagy állótükörbe. Nyolc év előtt, amikor a színház előtt találkoztak — arcán elnyúltak a vonások, mint valami tapaszt szalagjai. Éhes, megnyúzott, kicseszett vonások voltak. Fakó, nem egészen tiszta katonaruha. Most jól szabott sötét kabát volt rajta, puha olasz kalap. A kalap alól, oldalt néhány szürkülő hajszál lebeg. Az arca telt, nem túlságosan egyéni. A könnyen felejtethető, sőt elfelejtett arcok egyike a sok ezer közül.

A szerkesztőségben levél várta. Megindultan nézegette a régnemlátott, gondos macskakaparást.

„Merre járhat most Pjotruszka — írta a hajdani fogalmazó — amíg én itt ülök egy kis zsámolyon a kertész házában és a kertész lányának magáról mesélek. (Ejnye, gondolta az író, hiszen ezt a mondatot egészen tűrhetően írta le! Meg is kapta nemsokára a szokatlan türelemény magyarázatát.) Pjotruszkám, galambocskám, de nehéz így egyedül, maga nélkül... Hatodik éve, hogy elment s azt mondta: au revoir... Figyeli az írásomat? Vonalas írkába írok mindennap... Gyakorolok... Magának nincs ideje arra, hogy átrágja magát az én sűrű zagyvaságaimon. Ezért... Ezért, Kiriljovics

Pjtr, galamboeskám... Itt? Semmi. Csak a létszám csökken... Az emberek kezdenek elpatkolni... Czuczor megyebizottsági pékmester, gyomrában két nagy adag töltöttkáposztával gutaütés következtében váratlanul eltávozott körünkéből. Csiszlik Olivér, városunk koszorúsa megrendítő nekrológot írt, tizenegy nyelvtani hibával, két germanizmussal. A vadszamár végezte a vonatkozó népszámlálást... Igen, mit is... Megvan: Kléber városi főorvos szintén távozott... És Ön, mélyen tisztelt galamboeskám? Ó, de alaposan elment... Valaki látta, azt mondja 5 pár cipője van... Lehetséges?... Elképzelem az 5 pár cipőt s lelkem dagadozva szökken a magasba... Látja, K. Pj. Megmondtam. Megmondtam... Olvastam a könyveit, amiket elfelejtett megküldeni nekem. Azt is, amiben én is előfordulok... Pjotruskám, fájdalmas galamboeskám... A szívem összeszorult, hogy milyen szép volt, a mi barátságunk. Mi a barátság?... Álom... Mi a szerelem?... Mély álom, Kiriljovics Pjtr... S az ember?... Röhej, galambom. Végzetes tévedés embernek lenni... Kecsegeda szerettem volna lenni, ugrálni és ha a szívem megtelt a mezők örömeivel, egy nagyot, egy szépet mekegni... Puff! nemde?... Bolondgomba... Igen, olykor már zavarosakat mekegek... Olvastam, magasztalták, K. Pj. Úgy emelkedik, mint egy elszabadult léggömb a nagyvásárban. A népek nyerítenek az örömtől. Csak a Csiszlik Olivérek óvatosak. Csiszlikén hatalmas repedések mutatkoznak. Napok kérdése, hogy irigységében végleg megrepedjen... Itt? Csend van... Nagy csend. Zúzmara. Szakállt eresztettem, Pj. Esténként Főtér... Magány... Kop... Kop... Kop... A szakállam zúzmara... Csend... Semmi hoháhu... Igen nagy magány... Régi séták... A Grand Café... A színház... Most?... Szakáll, zúzmara... Lélek... Mi a lélek?... Mi a lélek, Kiriljovics Pjotr?... Feleljen... Nem tud... Nem tud!... Senkise tud!... Hoháhu, tegnap felboncoltak itt egy embert, nem találtak benne semmit, nyoma sem volt benne léleknek... Bocsánat, hogy elröhögtem magam... Kell... Kell, hogy néha kinyissa az ember, a biztosító szelepet...

Mit is? Igen... A pénzből, amit küldött, télikabátot vettem. Gallérján döglött nyúlőr. Gyapjúkesztyű. Cipő is rendben... Testileg minden rendben... Mégis, Pjotruska... Csak a testem meleg. Belül: 0°. Fagypont. Bedöglött a fekete zongora... Éjjél... Gyerünk... A kontrabasszus harang... Gyerünk... Haza... Pagát vár... Beteg... Mozdulni sem tud már... Haza... Csosz... (Lento) Csosz... (Lentissimo) Csosz... Ugy-e milyen olvashatóan írok?... Igen, mit is? Egy kérdést. Jól van? S még egy kérdést. Eszébe jut néha Csermly elcsptt vrsi fglmzó? Aki a maga életét olyan szépen fogalmazta meg, de amikor kikerült a nyomdából, tele volt értelmetlen sajtóhibákkal?... Mindegy... Nem lehet már kijavítani... Tudja? A repülés problémájával foglalkozom... Nagy tolongás van itt a földön... Egymás tyúkszemére hágnak... Nincs értelme itt tolongani... Nem igaz?... Az emberek elhagyták Krisztust... A keresztfán felejtették... Mi a véleménye? Azt mondják, motor nélkül is lehet már repülni... Mit hallott róla Pjotruska?"

Baltazár sokáig nézegette a levelet. Aztán csendesen összecuska. Meghatottságot érzett. Éjjél után otthon leült az írógépjéhez és írni kezdett:

„Aljasság, Csermely, az ember hamar elfelejti a lyukas cipőit...”

XVII

A darabja próbái javában folytak, amikor először ment el a színházhoz. Beült a sötét nézőtérre. A rendező egyik zenekari ülésből vezényelte a zavaros színpadi mutatványt. Amikor a próbának vége volt s ő a sötét széksorok között kifelé tartott, az egyik székről felemelkedett a színésznő és a karjára tette a kezét.

— Maga az, Baltazár — mondta és mosolyogva nézett az író homályos arcába. — Jöjjön, nem látom tisztán, valóban maga az? — Kivezette a megvilágított folyosóra és újra az arcába nézett. — Tehát mégis, maga az...

Néhány fürgé és szemrehányó kérdés következett. Kedves, semmitmondó sértődöttséggel vetette a Baltazár

szemére, hogy hűtlenül elfelejtette. Lám, milyen rútak és megbízhatatlanok ezek a nagy szerelmek. Ime, az érdeklődésnek még egy kis pernyéje sem marad meg. Aztán megkérdezte, hogy Baltazár mióta él Pesten? Hét éve? No ez igazán elszomorító. Nem is tartóztatja ezek után Baltazárt. Hiszen akkor Baltazár őt végleg és már nagyon régen kikapcsolta...

— Ilyen hálátlan! Pedig én annyiszor beszéltem magáról a férjemnek... Mért nem jött fel egyszer a színpadra, felvonásközben, ha már otthon nem akart meglátogatni?

Baltazár felemelte a karját, mint valami nehéz és mulatságos pelikán a szárnyát, aztán lemondóan mosolygott és a karját újra lehullatta.

— Magam sem tudom... (S mert sohasem jöttem el a színházba, amikor játszottál — fűzte hozzá gondolatban.)

Lementek a színház elé, a tavaszi napsütésbe. A színésznő emlékezett rá, hogy a Baltazár nevét többször hallotta; olvasott is róla nem egyszer, legutóbb egy érdekes regénnyel kapcsolatban, de nem tudta, hogy róla — az ő régi ismerőséről van szó. Most látta a képét egy színházi lapban és olvasta a nyilatkozatát is s hirtelen átvillant rajta, hogy nem lehet másról szó, csak arról a kedves, ötletes vidéki lapszerkesztőről, aki sok év előtt annyi mulatságos órát szerzett neki...

Baltazár nézte, hallgatta és mindennel leszámolt. Az érett, meleg arc semmi személyeset, semmi biztatót nem sugárzott a számára. Meleg élénksége, felragyogása, sértődött elborulása, mozgékony pillantásának érdeklődő megállása, mindez csak megszokott játéka volt egy színésznő arcának. De neki, Baltazárnak semmit sem mondott, sem a multról, sem a jelenről.

Beszáradt a torka egy kicsit a fojtott, csendes izgalmaktól. Nem tartott sokáig, hamar visszanyerte a hangja tisztaságát. Semmitmondó szavakat váltottak egymással előadásokról, írókról, színdarabokról és fáradtságot nem kímélő könnyedséggel a színházi pletyka tropikusan termékeny ültetvényeire is elkalandoztak.

— Alapjában véve meg kéne bántódnom — mondta a színésznő. — Ezúttal komolyan és engesztelhetetlenül, amennyire csak egy mellőzött színésznőnek lehet oka megbántódnia... Miért nem játszom én a maga darabjában?

Baltazár vállat vont. Miért? Oldalra pillantott. A gyalogjáró szélén könnyű sportkocsi állott. A kormánykerék mellett egy férfi ült és feléjük emelte a kezét. A színésznő is észrevette.

— Jöjjön, — szólott Baltazárhoz — megismertetem a férjemmel. A kis gépkocsihoz léptek és a színésznő bemutatatta. Sovány, hidegarcú férfi ült a kormánykerék mellett. Lecsüngő sárga bajuszt viselt. Az ajkai is olyanok voltak, mint egész arca: hidegek és soványak. Szikár, figyelő, kellemetlen ember benyomását tette.

— Á — szólalt meg, kezét sem nyujtva az írónak — Baltazár... A régi tisztelő, nemde?

Bő részletességgel vette szemügyre Baltazárt, mint valami műtárgyat, amelynek története van.

— Igen... Volt szerencsém, csak úgy távolról... Felhúzta sovány felsőajkát és jelezte, hogy ennél a pontnál nevetés következne, ha elég derűkészség állana rendelkezésére. — A művésznő volt szíves elmondani nekem néhány eredeti epizódot... Remekül mulattam... Különösen... Mi is volt az csak, kedves Ilona?... Megvan... Egyszer vacsorával is megtisztelte a feleségemet, ugyebár? Igen kitűnő volt, ahogy a feleségem elbeszélte...

A sovány ajkak közül két rendezetlen fogsor kandikált Baltazárra. A kandikáló fogsor figyelmeztette, hogy amit hallott, az kihívó, érdes tréfálkozás volt, ügyetlen kísérlet arra, hogy nevetségessé tegyék. Nem értette. Nem értette, miért köt bele ilyen hirtelen ez az ember, akit életében csak egyszer látott egy futó pillanatig. Nem értette a hang hetvenkedő magasságát, a mozdulatok, a bajusz, a sovány száj támadó iróniáját. Mindig ezek a félénk, nyugtalan emberek, akik, mint a gyerekek, hangosan és hősiesen kiabálnak a sötétben. Ez is... Fél ez az ember tőle, hogy olyan harciasan kiabál a sötétben?

Felelni akart, de a soványfejű ember nyájasan fordult Ilonához.

— Velem tart? — S már ki is nyitotta a koci ajtaját, besegítette Ilonát, becsapta az ajtót, sebesen megnyomta az indítót és odabiccentett Baltazárnak:

— Hálás köszönet a vacsoráért, Baltazár úr...

Baltazár tájékozatlanul nézett az elrohanó koci után. Mi volt ez? Vagy rosszul értelmezte az egész jelenetet?

A mályvaszínű sportkoci ettől kezdve mindennap ott várt Ilonára a színház előtt. Baltazár látta néhányszor a soványfejű embert a kormánykerék mellett nyugalmas várakozásban. Ilonát elkerülte. Egy nap aztán elmaradt a darabja próbáiról is. Fölöslegesnek érezte magát. Még a legjelentéktelenebb színész is jóakaró leereszkedéssel kezelte. A betanult szavak, böles gondolatok szelleme azután is sziporkázott néhányukból, mikor vége volt már a szerepüknek, mintahogy a foszfor is villózik még a doboz oldalán, noha a gyufa már régen elaludt. Mások ötletének, mások nagyságának foszforát villózták ezek az üres dobozok. Veregették kegyesen a vállát és többször is megragadták az alkalmat, hogy megbocsássák neki tudatlanságát és hozzánemértését. Tartózkodását és szükséztelenségét a színpadra merészkedett műkedvelő félénkségének látták. Csodálatos tehetség volt bennük az írói tehetség fel nem ismerésére. György kiérezte az eldarált szöveg futó hangsúlyából, hogy únják, félreértik a darabot, nem lelkesednek érte. Csöndesen eltávozott a nézőtérről és nem járt be többet a próbákra. Végre is a rendezőnek kellett érte mennie, hogy az egyik jelenet részleteit megbeszéljék. Valami átírást kívánt Györgytől. Engedett a rendező rábeszélésének, megnézte a kifogásolt jelenetet és igazat adott a rendezőnek. Másnap, amikor bevitte az átalakított szöveget, Ilonával találkozott. A színésznő elkomolyodva kért elnézést a férje tapintatlanságáért. György megnyugtatta, hogy semmi oka a neheztelésre.

— A férjének joga van hozzá, hogy takarékoskodjék a kézfogásával.

— Meg kell magyaráznom magának, Baltazár, — mondta a színésznő mosolyogva. — A férjem makacs ember. Azt hiszi, hogy közöttünk valami kapcsolat állott

fenn... — Kissé évődve megnyomta a szó hangsúlyát. — Valami mélyebb kapcsolat...

— Félti tőlem?

— Valószínűleg — bólintott a színésznő. — Nem vallja be, de nyilván ez nyugtalanítja. El kell nézni az ilyen gyöngéket. Ami őt illeti, kissé szégyenli az esetet. És kissé ostobának tartja.

— A férjem, szegény, nem tehet róla. A féltékenysége olykor kínos helyzetbe hoz — tette hozzá és a hangja most váratlanul közlékeny volt. A férjéről beszélt, mentegette, de nem meggyőződéssel. Az arcára hirtelen kiült valami száraz unalom. Elfordította a fejét és a padlóra nézett.

— Nyugtassa meg, hogy a rablást tiltják az alapszabályaim — szólott György tréfás fordulattal.

— A rablást?

Az izlése és felfogása, magyarázta György udvariasan, megóvják attól, hogy hím akarjon lenni, aki szőrös kézzel szokott zsákmánya után nyúlni, hogy kiemelje a kettős hitvesi ágy melegéből.

— Ah — nevetett a színésznő — ez nagyon erkölcsösen hangzik... — Kedves kihívással oldalra hajtotta a fejét, úgy nézett Györgyre. — Borzasztó megnyugtató... És mit mondanak az alapszabályai arra az esetre, ha az a nő nem tiltakozik a rablás ellen?... Ha például beleegyeznék?... Mert ilyen is van. Bizonyára hallott már olyan nőkről is, akik szívesen lemondanak a kettős hitvesi ágy úgynevezett melegéről?

Lenn voltak az utcán, György a mályvaszínű kocsit kereste.

— Javítóban van? — kérdezte kifogástalan iróniával. — A színésznő intett. Nem. Nincsen javítóban. De fölöslegesnek látta, hogy mindennap várjon a színház előtt... Elkomolyodott, aztán hirtelen megállott.

— Olvastam a napokban egyik regényét. Előfordul benne egy makrancos kis színésznő is. Azt hiszem, Kéki Ilonának hívják. Lemenekül vidékre. Ott találkozik egy arcátlan és felbőszítő ujságíróval... Bűbajos két csacsi... Nagyon mulattatott. Miért nem hozta őket össze,

kegyetlen ember?... Egy jószívű vígjátékíró összehozta volna őket...

György bólintott.

— Igen. De én nem értek a vígjátékokhoz. Haszon-talan drámákat eszelek ki, amikben egyetlen szereplőnek sem telik öröme...

A gyalogjáró szélén most bérautó jelent meg, pontosan ott, ahol a mályvaszínű kocsi szokott várakozni. A kocsi ablaka mögött egy női fej figyelte őket. A színésznő kíváncsian viszonzta a rájukszegzett pillantást. Meg-érezte és megértette, hogy amíg ők ketten gondtalanul és kellemesen sütkéreznek a napfényben, a tavaszvég bizsergő melegében, benn a kocsi homályában valaki elborul-tan és keserűen fogja a szívét, s visszafojtott féltékenységgel követi minden mozdulatukat.

— Várják — figyelmeztette Györgyöt.

György meglátta a kocsiban ülő Csornainét. Habozva, ügyetlenül nézett a színésznőre. Olyan szépen süt itt a nap — gondolta. Aztán megemelte kalapját, elköszönt a színésznőtől és beült a kocsiba, Csornainé mellé. Már a Lánchíd közelében jártak, amikor az asszony megszólalt.

— Még mindig nagyon csinos. Szereti?

— Ne gyötörje magát — nyugtatta meg György. — Semmi sincs közöttünk.

— Semmi? Téved — jegyezte meg az asszony. — Maga rossz megfigyelő...

Elhallgatott. Aztán idegesen cigarettára gyújtott.

— Különben, — mondta és haragosan benyomta az égő cigarettát a kocsi falán függő hamutartóba, — nekem tökéletesen mindegy, hogy maga hol igyekszik vigasztalódni azért a félóráért, amelyet nekem áldoz... Nem ragaszkodom a félóráihoz.

Nem akarok vigasztalódni, szerettem volna mondani, nem akarok semmit, legkevésbé ilyen ádáz kis dialógokat, amelyekből olyan fáradtnak és olyan tisztátalannak érzi magát az ember. Nem szeretem magát, szerettem volna közömbösen kijelenteni és nagyon étvágyrontónak tartom, hogy veszekszünk. És nagyon lealázónak találtam, ahogy

az előbb figyelt bennünket. Igen, figyelt... Figyelt... Mennyi keserű, mennyi szenvedélyes, mennyi piszkos és kínzó gondolat lehet egy ilyen figyelésben! Hogy megaláz vele három embert, akik egy pillanattal előbb még azt hitték, hogy a nap derűsen süt és az ibolyák édesen illatoznak...

— Ha szabadulni akar tőlem, csak szóljon — figyelmeztette az asszony rekedten és fennhéjázó mosolya mögé gondosan eldugta dühét és szerencsétlensége pillanatnyi illúzióját.

György lehajtotta a fejét és nem felelt. Néhány nap múlva Csornainé közölte vele, hogy valami exotikus festővel ismerkedett meg, aki arra kérte, hogy lefesthesse. Hetek múlva a klubból hazamenet, Györgynek eszébe jutott a festő. A műterme előtt haladt el, megfordult, felsetált hozzá és megnézte a képet.

— Türelem — veregette meg felderülve a maga vállát. — Ha nem tévedek, kedves Baltazár, rövidesen kiadják az útleveledet. A piktor úgy látom gyorsan halad... Persze ilyenkor a portré késik egy kicsit...

Nem tévedett. A marconahajú, kávébőrű festő egyre reményteljesebben haladt előre. Csornainé nem titkolta, hogy torkig van az író szótlanásával, s örvend, hogy a festőben annyi mozgékonyt és viharos nyugtalanságot talált. Már csak a szakítás apró alakiságai voltak hátra. Ezek az apró alakiságok abban állottak, hogy az asszony sértett önérzete ragaszkodott az emelt fővel való szakításhoz. Színpadiasan és győztesen szerette volna faképnél hagyni az író. S hogy emelt fővel távozhassék, szüksége volt arra, hogy Györgyöt megalázhassa. Felkereste a lakásán, még egy utolsó kéjes összeveszésben reménykedve. György elnézően és gyöngéden fogadta; elmaradt a nagy vihar, az összecsapás kéje, az író, mint egy engedelmes gitár, panaszos hangokat ütött meg, a fejét fájlalta és sajnálkozva simogatta meg az asszony karját. Csornainé elégtétellel hárította el magát a félreértett gyöngédséget. Ahogy szerelmük csödtömegét likvidálta, szivárványhártyája visszanyerte a kecskeszemek hideg szürkességét, szája a jóllakottság közömbös és kemény vonalait. György szinte

hallotta, ahogy — vasuti fékezők módjára — megemelte és eleresztette a kapcsolót, amely a kettőjük Pullmann-kocsiját annyi ideig egymáshoz kapcsolta. Aztán hallotta még azt a félvállról elhullatott, célzatos jóéjtszakát, amelylyel nyomatékosan elbúcsúzott tőle, hogy a kapu előtt a festő karjaiba kapaszkodva végleg ellibbenjen a láthatárról.

György eltűnődve nézett utána. Volt ebben az eltűnődésben egy kis csodálkozás is, amely mindig elfogta az ilyen kérlelhetetlen változások láttán. Vannak kegyeletes lelkek — állapította meg — akiknek minden változás szomorújáték. Akik elérzékenykednek, ha a lángból hamu lesz, konflislóból hulla, vagy szalámi, a susogó falevélből őszi avar.

Megkönnyebbülve emelte ki lábát a meggyült, mély avarból.

A darabját, amely az idényvégi bemutatók langyos légkörében került színre, a közönség meglepő érdeklődéssel fogadta. A felvonásvégeken, a színpad mögött állva újra hallotta azt a távoli lapos csattanást, amelyet gyermekkorában hallott odahaza, amikor homlokát és orrát izgatott kíváncsisággal odanyomta a rozoga színházépület falrepedéséhez. Tessék a színpadra menni — kiáltott ki hozzá néhányszor az ügyelő. Nyirkos kezek fogdosták a kezét, ismeretlen mosolyok üdvözölték. Tanácsokat adtak neki következő darabjához és megmagyarázták neki, hogyan kell jó darabot írni. A második felvonás után feljött a Nagy Szeizmográf is dühösen szétrágott történelmi szivarral a szája sarkában és igen hétköznapi irígységtől pislogó tengerimalac-szemekkel. Arról igyekezett Györgyöt meggyőzni, hogy alapjában véve igen rossz drámaíró és semmi keresnivalója a színpadon.

— Nem mondom, jó epikus vagy — rőfögte barátian. — De a színpad nem neked való.

A nézőtérén a nevét kiáltozták. Baltazár megkérdezte tőle, hogy mi az a makacs lárma ott a vasfüggönyön túl. A Nagy Szeizmográf a beavatottak unalmával legyintett.

— Édes barátom, a közönség: szamarak összessége...

Nem volt senki, aki közel állott volna hozzá. A Nagy Szeizmográf és a többi úgy állták körül, mint betegkonzilium a készülő hullát. A szerkesztője ragadta ki ebből a gyászpompává fajuló baráti ünneplésből.

A tekintete hiába kereste Ilonát. Lenn a portásfülke előtt megállott, valami üzenetet várt, egy borítékba zárt névjegyet. A portás lelkesedve vigyorgott, gratulált, de a keze üres volt.

Együtt ült hajnalig egy kicsi vendéglőben a szerkesztővel. Szótlanul kortyolta a feketéjét. Nem így gondolta, nem ilyen illúziótlanul, ilyen szegényesen és majdnem árván. Leltárt, mérleget csinált és úgy döntött, hogy nem sok értelme van a dolognak. Gyerekesen áltatta magát két évtizedig; ha szégyelte is magának bevallani, az az igazság, hogy nagyon vágyott a sikerre és arra a másik, népmesékben előforduló öröme, amit dicsőségnek neveznek. Most ott volt a kezében a két szó, mint két aranyfüsttel befuttatott dió, forgatta, a fogához nyomta, mint a majmok, aztán feltörte: öreg diók voltak, kiszáradt belőlük a dióbél. Az est izgalmai elmúltak és üresen, fanyarul közeledett a vendéglő ablakához a hajnal. Amikor indulni készültek, valaki nagyokat szuszogva állotta el az útjukat.

— Az összes klubokat és kávéházakat végigjártam, — kiabálta szemrehányóan.

— Miért bujt el? ... Jó, szimpatikus reklámanyag. A diadalmas szerző szerényen elbujdosik az ünneplés elől... Ezt meg fogom íratni... No firkantsa alá ezt a micsodát.

— Ha olyan nagyon fontos Önnek — mosolygott György átvéve a töltőtollat. Aláírta a micsodának nevezett hosszú írást és megkérdezte, hogy mi az. Az ügynök ezt is reklám-szerénységnek vélte és helyeslően veregette meg az író vállát.

— Remek — jelentette ki elragadtatva. — Nagyon jól csinálja. Ezt is megíratjuk majd. Összeszedte a papírjait és nevetve ódalgott ki az ajtón. György a szerkesztőtől tudta meg, hogy darabját egy külföldi színpadi ügynökségnek adta el.

Néhány hét múlva szabadságot kért a laptól és kül-

földre utazott. A pesti lapokból körülbelül ugyanakkor értesült arról, hogy Ilona Berchtesgadenben tölti a nyarat, amikor az Ilona szeme akadt meg a rövid ujsághíren: „Baltazár György értesülésünk szerint Svájcban keres üdülést.” Valószínűleg egyszerre tették le az újságot és nem lehetetlen, hogy egyszerre néztek a levegőbe.

XVIII

György néhányszor végigsétált a genfi tó partján, szórakozottan beledobott néhány kavicsot a vízbe, este megírta a cikkét a lapja számára, aztán tovább utazott. Tisztára sepiert városokon haladt keresztül, ódon szállodákban aludt, puritán kocsimákban ebédelt. A vendéglő ormán cserkoszorúba foglalt pléhbárányt vagy egyszarvú szörnyet himbált a nyári szellő. A technika nagy ajándékait alig vette észre, mintahogy a közömbös szót ereszti el az ember a füle mellett. Nézte alkalmi utitársait, akik fáradhatatlan kézzel dobálták be hátizsákjukba uti élményeiket, hogy otthon aztán mindent elrendezzenek és gondos szisztéma szerint bármikor felkérőzhessenek. Az ő hátizsákja üresen fityegett, elfelejtette tapasztalatait beléjedobálni. Nem jött soha kísértésbe, hogy betérjen egy könyvkereskedésbe térképet vagy utikalauzt vásárolni. Járt céltalanul, csavargott és nem próbált sem földrajzilag, sem kultúrailag tájékozódni. Nagy gyalogutakat tett meg, olykor maga cipelte bőröndjét egyik községből a másikba. Szép és ismeretlen útszéli patakokban fürdött, békésen üldögélő vak koldusokkal beszélgetett, tömött teherautók saroglyájából lógatta a lábát. Kiesett az összefüggések pókhálójából és megmenekülésének örömeire olykor régi kis dalokat füttyörészett. Egy este, egy patkolókovács háza előtt üldögélt, éppen a szétfreccsenő szikrákat nézegetve; egy embert látott az úton elhaladni. Fehérre koppasztott fűzfavessző volt a kezében, suhogtatta és vidáman énekelt hozzá. Messziről jött és látszott rajta, hogy nem fog megállni. Elgondolkozva nézett utána. A

furcsa ember valamit megmozgatott benne, mintahogy a felrebbenő madár mozgatja meg a hegy ormán az apró hógöröngyöt. A hógöröngy aztán megindul a hegyoldalon, hozzátapad a lejtők hava és mire a völgybe ér, lavinának hívják. Előkaparta a jegyzőkönyvét és beleírta: „Robinson“. A regény főalakját Robinsonnak hívják. Kimegy a víz partjára ujságot olvasni. Elnyomja az álom, befordul a vízbe, a víz egy szigetre sodorja...

Néhány nap múlva — fejében az új regény egyre szélesedő, fejlődő meséjével — hazautazott. Megint hajnalig dolgozott mindennap. Mindíg valami félelem sarkalta, hogy nem tudja befejezni a munkáját. Nem volt kire hagyakoznia és mégis harmadik sebességre állította be a motortját, nehogy elkéssen, nehogy befejezetlenül maradjon valami írása. A színház előtt egyszer Ilonával találkozott. A színésznő éppen elindította már a kocsiját — fekete, karcsútestű kocsi volt, nem a régi mályvaszínű — amikor megpillantotta Györgyöt. A lába, anélkül, hogy számot adhatott volna magának róla, hirtelen megnyomta a féket és a kocsi hőkkenve megállott. Egy-másra néztek. Ilona mélyebb lélekzetet vett, kesztyűs ujjai a kormánykeréken könnyedén meggrezzentek. György meghajtotta a fejét, udvarias derűvel.

— Hogy van, Baltazár?

— Köszönöm, változatlanul jól — jelezte fejének és vállának könnyed mozdulatával, nyugodtan állva a színésznő erős, kutató pillantását. Nyugalma a lezárt akták nyugalma volt. Hallgattak és nézték egymást. A színésznő tekintete ellágyult.

— Nem tart velem?

Biccentett és beült a kocsiba, a színésznő mellé. Átmentek a budai oldalra. Ilona tárgyilagosan nézett maga elé és hidegvérűen forgatta a kormánykereket. Nem beszéltek, ültek egymás mellett. Kiérték az országútra és lassan suhantak a fák között. Később lekaszált nyers fű szagát sodorta feléjük a szél. Az árkok szélén vadmuhar kalásza himbálózott.

— Tudja — kérdezte a színésznő — hogy egy éjszaka ugyanabban a szállodában aludtunk?

Az író elgondolkozott.

— Nem tudok róla.

A learatott földeken piros virág dugta ki a fejét. A színésznő szótlanul vezette tovább a kocsiját. A könyökük összeért; György udvariasan elhúzta a karját, nehogy félreértés támadjon belőle.

— Visszaforduljunk? — kérdezte később Ilona szórakozottan.

— Ahogy akarja — intette a György keze könyvedén.

Megfordultak. Ilona megnyomta a gázpedált, a kocsi szokatlan sebességgel nekiberregett az országútnak. Nem néztek egymásra, ültek szótlanul, lefékezve, az országút rohanó fáit s az ég alján habzó nyári felhőket bámulva. Nyugtalanul lobogott a hajuk és az ereikben valami kínzó édesség folydogált. Töprengve, szinte ellenségesen ültek egymás mellett, és vágyódtak arra, hogy egymás szemébe nézzenek, hogy megérintsék egymás kezét. A színésznő türelmét veszve megnyomta a gázpedált. A sebességmutató lassan megindult a számlap fölött. Keskeny, alacsonykorlátú híd következett, a motor zúgva röppent át rajta, mögöttük egy rúd, vagy deszka magas ívben a víz partjára röpült. Aztán egy szétterpedt szénásszekér jött. A széna oldalát lesodorták. György rátette kezét a kormánykerékre.

— Nem bánom, — mondta — ha kárt akar tenni magunkban, de a másét ne bántsuk... Tiszteljük a magántulajdont...

A színésznő most ránézett.

— Fél? — kérdezte elégedetten. Mosolyogva nyomott egyet a pedálon és a sebességmutató fenyegetően tovább rezzen a számlap felett. A motor már barátságatlanul s egyre élesebben nyöszörgött, alkonyi szűnyogfelhők csapódtak az arcukba, elsuhanó kerékpárosok leszálltak, utánuk figyeltek, hogy melyik árokban fognak szénné füstölögni. György nem nyúlt újra a kormánykerékhez. Nem értette Ilonát, kegyetlen szeszélynek látta ezt az esztelen iramlást. Mindíg szeszélyes volt.

Közel jártak már Óbudához. Ilona hirtelen fékezni kezdett és egy nyári vendéglő előtt megállította a gépet.

— Megéheztem — mondta és egy váratlanul megszélidülő mosollyal bocsánatot kért meg gondolatlanságáért. Betértek a vendéglőbe és beültek egy vadszőlős sarokba. Ilona élénken rendelkezett.

— Én zöld salátát rendelek és fiatal kacsát. A maga vendége leszek, mon ami... Mi a véleménye a fiatal kacsáról?

György bevallotta, hogy nincs még kialakult véleménye a fiatal kacsáról, amit Ilona a legnagyobb mértékben elítélendőnek tartott. Az adott esetben, jelentette ki megrovóan, sokkal hangulatosabb lett volna, ha Baltazár azt mondja:

— Fiatal kacsá? És még hozzá salátával? Grandiozus!

De Baltazár nehézkes barnamedve, tette hozzá rosszszalóan. Töprengő, lassú, megfontolt. Miért ilyen kétségbeejtően óvatosnak lenni? Ilyen szörnyen józannak. Ilyen bosszantóan fegyelmezettnak!... Olyan, mint egy totyakos telekkönyvi díjnok. Csak a szemüveg és karvédő klott hiányzik róla... Nevetett, mutatta a fogát és egészséges száját. Aztán meglátta a György elkomolyodó tekintetét és hirtelen megfogta a kezét.

— Kérem... Nehogy félreértsen... Nem szerepet akarok kérni magától... Nem... Higyje el, hogy nem ez járt most az eszembe... Nyugtasson meg, Baltazár.

György megnyugtatta. Különben is, eszébe sincs most darabot írni. Nem szereti a színpadot. Rossz színházi szabónak érzi magát, nem tud hiú kanduroknak és hisztériás mimózáknak szerepeket szabni. Ilona megkérdezte, hogy min dolgozik. Regényt ír?

— Szeretem a regényeit — mondta váratlanul. György ránevetett. Nagyon kedves. Sokszor mondták neki. És ő ilyenkor bólintott, mosolygott és azt mondta: nagyon kedves. Mint most. Voltak már beidegzett szavai és mozdulatai, amikkel az üres locsogókat szokta távol tartani magától. Általában nem hitt az ilyen személyes dicséretekben. Savanykás tapasztalatai voltak ezen a téren. Sok

dícsérgető olvasó nem olvasta a könyvét, sok dícséret csak társalgási fordulat volt, illedelmes gépiesség, semmi egyéb. Láttá, hogy könyve nem túlságosan érdekelte ezeket a nyájaskodó olvasókat. Elzárkózott előlük, másról kezdett beszélni. Ilonában sem bízott. Kisvárosi regényét talán érdeklődéssel olvasta végig — ő is előfordult benne — de nem érezte arcán, hangján és szavaiban az igazi olvasók, a megértők rezonáló melegét. Hallgatta és néhányszor előékenyen bölintott.

— Azt hiszem, nem nagyon érdekli, amit mondok — fenyegette meg a színésznő gyanakodva. Ellenkezőleg, biztosította ő, éppen ellenkezőleg. Nagyon örvend, hogy Ilona ilyen jobb ügyszökhöz méltó odaadással foglalkozik a könyveivel. Nagyon büszke rá...

A városból kimenekülve szőlőindák és hársfalombok alatt néhány szerelmes pár üldögélt. A tilosban legelészve éppen rántott esírkéjüket és cukrozott salátájukat fogyasztották. A színésznőt felismerték és egyetértő, diszkrét mosollyal szolidaritásukról biztosították.

— Tulajdonképpen mire gondol, amíg én magáról beszélek? — kérdezte a színésznő egyre gyanakvóbban. — Úntatom? ... Mondja meg, ha untatom ... Vagy haragszik rám? ...

György rázta a fejét, erélyesen rázta a fejét és mosolygott. Szó sincs róla. Néhány pillanatig ezt a falragaszt nézegette itt az Ilona feje fölött. Ismerős nevet látott a tavalyi, napszitta plakát alján, egy régi ismerőse nevét, hát elolvasta.

— Nézze csak — mutatta felderülve. A történelem ítélőszékéről mond itt valamit. Azt állítja ez a Majthényi nevű úr, hogy a történelem ítélőszéke nekik fog igazat adni. Neki és pártjának. Valami eszméről is beszél. Nem mulatságos, hogy a megszorult emberiség minden bajának orvoslását és minden érdemének elismerését a történelem ítélőszékétől várja? Bukott drámaírók, félreismerett diplomata, rossz polgármesterek, kifosztottak és fosztogatók, mind a történelem ítélőszéke felé sandítanak. A történelem ítélőszéke? — Fölhajtotta a poharát és vidáman bölintott. — Nevezük talán a történelem sóhivatalának.

Mert csak arra kell gondolni, hogy ötven év múlva elfakulnak a falragaszaink, ötszáz év múlva elporladnak a könyveink, ezer év múlva elporlad minden igazságunk és ötezer év múlva? Porba hanyatlott már ennek a századnak minden elmúlhatatlan alkotása. Az emberi szellem szélesedik és szublimálódik. Alkotást alkotás követ, feltalálók, gondolkodók, művészek és hadvezérek gombamódra lepik el a földet, nem beszélve a megváltó eszmék apostolairól. Kinek támad majd kedve és ideje elővenni a mi szürke és semmitmondó periratainkat a mulandóság süllyesztőjéből és ítélőszéket ülni ennek a kornak éretlen torzsalkodásai, törpe nagyságai és elsápadt ígéi felett? Tökéletes elmúlásra vagyunk ítélve. A mi halhatatlanságunk már csak néhány év, vagy néhány évtized, az utókor a maga lázas és elfoglalt napjaiban nem ér rá majd annyi halhatatlant számon tartani és annyi jogkeresőnek igazságot szolgáltatni.

A hársfán, amely lombjait az asztalukig nyújtotta, egy macska játszadozott. Ilona elcsendesedve nézegette. Hallgatta a György fejtegetéseit. Nem akar beszélni — gondolta megbántottan. — Nem akar beszélni velem...

Hirtelen az íróra nézett. Szellő támadt és meglibegtette az író őszi haját. Most értette meg, hogy alapjában véve ismeretségük első pillanatától fogva érdekelte ez a maka csul zárkózott, furcsa, maga elé mosolygó, nyugodt ember. Hányszor elindultak már egymás felé s hányszor tértek ki mégis egymás útjából. Sokszor érezte szorongva és vágyakozva az összeütközés kellemes katasztrófáját s amikor már-már egymásnak rohantak, kiderült, hogy más-más sineken fut a vonatjuk. Szelet és vágyat kavarva száguldottak el egymás mellett. Elégedetlenség, harag fogta el. Villájával megszurta magát, keserű nevetéssel nézte a kibuggyanó vércseppet.

— A fejtegetései nagyon tanulságosak voltak, mon ami — jelentette ki rövid ingadozás után a könnyed ironia hangját választva. — Fizessen és menjünk. Egyébként fölösleges volt ilyen nagy kerülőt csinálnia, kedves Baltazár... Nagyon fárasztó lehetett... — Megigazította a kalapját, felállott. Én a nélkül is megértettem volna...

Elhagyták a vendéglőt, Ilona előkereste a gépkocsi kulcsát.

— Azt hittem, — mondta váratlan szelídséggel — azt hittem...

Nem fejezte be és felszállott a kocsiba. György mellé ült. Megindultak.

— Mit hitt, Ilona?

— Ne kérdezze, Baltazár... És ne nézzen rám... Kissé rendetlen vagyok... Nagyon váratlanul jött ez a dolog... Nem tudom, mi van velem. Kétségbeesem, ha rágondolok... Ez a kor, Baltazár. Az idő... Szeszélyes vagyok, elérzékenyedem... Ne nézzen rám... Most nagyon furesán érzem magam...

A kocsi lassan haladt velük. Egy gyalogló munkás elhagyta őket.

— Úgy-e, Baltazár, ezelőtt tizenhárom évvel maga szeretett engem?

Az író bólintott.

— Igen...

A kocsi nesztelenül, szinte elgondolkozva gördült velük tovább. Igen — ismételte a színésznő forrón és mégis tartózkodva. Úgy nézett rá erre az igenre, mint egy hűvös műértő, megtapogatta, megsimogatta, gyönyörködött benne, felmelegedett és felforrt tőle, aztán nyugodtan újra elejtette. Igen? Szerette? Valóban szerette? — nevette el a kérdést könnyedén. És a pillanatnyi játék mélyén az a gyerekes vágy lapult meg, hogy hallja az író szájából, az író hangján a feleletet. De nem azt, hogy igen, nem a megerősítő szócskát, hanem a szót, amelyet ő belopott a kérdésbe, hogy György ajkán feleletté váljon: „szerettem.“ Az író nem értette, nem is érthette meg e halk vágyakozást. Évek óta nevelte magát erre a hitetlenségre, arra, hogy valami értelmetlen és szégyenletes balszerencse üldözi. Nehéz volt most őt kicsábítani hitetlensége csigaházából. Csak engedelmesség és udvarias őszinteség volt a feleletében, amikor azt mondta: igen, szerettem.

— És egyszer, éjszaka — tette hozzá egyszerűen —

abban a házban, amelyben maga lakott, Zizevszkyvel találkoztam.

— Zizevszkyvel? — nézett vissza a multba Ilona gyanutlanul. — Zizevszky? Ki is volt az?... Oh — elmosolyogta magát — emlékszem már rá... S maga, úgy-e azt hitte, hogy a szeretője vagyok?... Persze, mit is hihetett mást... Ez a maguk Zizevszkyje közönséges tolvaj volt. Jóкаи valamelyik regényéből kilopott egy ötletet, hogy elhitesse a kisváros publikumával azt az ostobaságot, hogy a drámai hősnő kegyeibe fogadta... Szobát bérelt abban a házban, amelyben én laktam...

György bevallotta, hogy erre nem gondolt. Valami jóleső derű kezdett pitymallani az érzései horizontján. Ilona is felderült. Szívesen röppent vissza a multba, mert a multban volt végre egy fix, kétségtelen pont, az, hogy Baltazár szerette.

— Én is hibás voltam — vallotta be büntudattal. — Kacérkodtam a lovagjukkal. Valami féktelen harag tombolt bennem... Pestről mentem le oda... Letörve, gyalázatos eszmőrrel... Utáltam mindent, legfőképpen a férfiakat. A lovag arcátlan vakmerőséggel nyúlt utánam, elhatároztam, hogy megleckéztetem... Aztán túlhamar lehiggadtam, lehült a haragom, a lovagot egyszerűen kikergettem...

És gyorsan, egy vidám fecske kecsességével végigcikkázott a feledésbe merült városka felett.

— Tudja, hogy megint lehívtak? — jutott eszébe hirtelen. — Néhány nap előtt itt járt onnan valaki. Meg sem kérdeztem kiesoda. Talán a társulat titkára volt... Nagyon mulatságos volt szegény...

A régi társulatról beszéltek, Fuszekliről, a ketyegőfejű komikusról és az ügyvéd ázalékjairól. Ilona sajnálkozva gondolt arra, hogy néhányszor ok nélkül megbántotta őket.

— Magát is megbántottam, Baltazár... Magának berzenkedtem, mint egy esztelen kis jérce a macskának... És maga, szegény, olyan megadóan állott ott a parapléja alatt!... Olyan mulatságos és olyan böles volt!... Szívesen hallgattam... Aztán egyre kíváncsibb lettem

magára... Vártam, sértett, bántott, hogy nem jön... És nem jött, nem akart jönni... Miért nem jött, ha szeretett...

— Nem lehetett engem komolyan venni — mondta György. — Éreztem ezt és jobbnak láttam távol tartani magam minden balesettől...

Ilona sajnálkozva nézett maga elé. Kár. S Baltazárnak talán igaza volt. Ő akkor még másképpen érzett és sok dologról másképpen gondolkozott. Ma már bizonyára minden másképpen volna — tette hozzá csendesen. Az ember változik. Kigyógyul az ifjúságból...

— Az én állapotom — jegyezte meg György — azt hiszem, nem sokat javult azóta...

A színésznőnek megrándult a keze a kormánykeréken. Györgyre nézett. Az író cigarettájának parazsa szomorkás mosolyra világított.

— Jól értettem? — kérdezte a színésznő halkán.

— Igen, Ilona. Én kigyógyultam az ifjúságból. De a gyógyulás nem tökéletes... Magából azt hiszem, nem tudtam kigyógyulni...

A kocsi egyenletesen haladt, egy igásszekér lassúságával. Beérték már a városba, néptelenebb kültelki utcákon gördültek tova. A színésznő valahol, egy bekerített üres telek előtt megállította a gépet.

— Köszönöm — mondta megindultan. — Jól fogok ma aludni... — Ránevetett az íróra. — Tudniillik hetek óta nem alszom... Valami történt velem... S tudja, kedves Baltazár, a mi korunkban fontos, hogy kialudjuk magunkat...

A gép motorja halkán zümmögött az estben.

— Úgy-e komolyan mondta — kérdezte aztán hirtelen aggodalommal. — Ne haragudjék, kételkedő vagyok... A nyáron, amikor megtudtam, hogy ugyanabba a szállodába szállt, amelyben laktam, olyan jókedvű és optimista voltam, mint egy boldog gimnázista-lány... Másnap hallottam, hogy elutazott... — Megakadt, valami kéjes gyöngeség borzongott át rajta. — Furesa nap volt...

György lehajtotta a fejét, a színésznő kezére.

— Megfeledekzik az alapszabályokról — mondta esendesen.

Alapszabályok? Oh igen, mosolygott most a színésznő. A rablást tiltják a György alapszabályai... Rablásról már szó sem lehet. Hogy miért?... Ejnye, hát ilyen viharosan érdeklik őt a külvilág eseményei? Hogy mi volna az a külvilági esemény? Igazán nem tud róla?

Egyre kevésbbé értette Györgyöt. A lapok részletesen megírták, hogy a házassága felbomlott, néhány tapirorrú riporter az esemény minden zugába beszagolt és dús körítéssel tálalta a közönség elé észleleteit. És György a távollevők, a más világban élők, nyugodt tájékoztatlanságával kérdezi: mi történt? Kedvetlenül megvonta a vállát. Semmi lényeges. Elváltak... Igazán nem tudott róla?... Hogy miért váltak el?... Nehezen tudná az okot meghatározni... Rájött arra, hogy semmi oka ezt a társasviszonyt tovább folytatni. Az ember lassan meglát maga körül dolgokat, amik nem tartoznak hozzá a boldogsághoz. S egy idő múlva eszébe jut, hogy segíthet magán, ha akar...

György feje fölött kinyílt valami zuhany és anyagtalan, meleg sugarakban csapott le rá a sors ajándéka. Nem mozdult, hogy a zuhany sokáig mossa és paskolja. Éveinek száma is tartózkodást parancsolt: egy év választotta el a negyventől, deres idő, az ember ne ugráljon, mint balga kecskegida. Magába húzódott, hallgatta a zuhany szimfonikus neszezését és tűrte lehúnyt szemmel a rászitáló öröm gyönyörű melegét. Hallotta az Ilona kérdését — haza vigyem? — De csak ült lehúnyt szemmel, mozdulatlanul. Csak akkor szedte össze magát, amikor a gépkocsi megállott a lakása előtt.

— Maga, Ilona, tudta hogy én itt lakom? — kérdezte csodálkozva.

— Tudtam — bólintott a színésznő kedvesen. Egy kicsit tudatlanul, egy kicsit felhősen nézett Györgyre. Nem tudta, mi a helyzet, mit mutat a légsúlymérő. Félt, hogy elkésett; hogy későn volt már őszintének lenni és szerelmesnek. Az író ránevetett. Aztán egy mozdulattal magához ölelte a kormánykerék mellől. Addig el sem

eresztette, amíg valaki meg nem állott a gépkocsi ablaka előtt. Zsibbadtan, részegen bámultak egymásra. — György — mondta Ilona. Egy darabig még fogták egymás kezét. Göresösen és makacsul tartották egymást. Az írón átvilant néhány kritikai megjegyzés — értelmének régi házőrző kutyája ugatott — de nem törődött vele. Ha nem kotródsz, nevetett rá, versenyt csaholok veled.

— Aludjon jól — búcsúzott Ilonától.

— Aludni fogok — intett Ilona a szempillájával. Soha ennyire rossz színésznőnek és boldognak nem érezte magát. Lábát lassan, egy szélütött lassúságával az indító pedálra helyezte. Az író mégegyszer behajolt a kocsi ajtaján.

— S ha kialudta magát, határozzon: lerándul velem Erdélybe?

— Megyek — intette ő gondolkozás nélkül — bárhová útrakészen. — Mosolyogva bólogatott, mint egy feléledt orgonaág, a kezét is megemelte, lebegtette, aztan elindította a gépet. Ösztönös biztonsággal rohant át a kocsik, villamosok, emberek örvényén. Csak a szája égett rettenetesen. És csak benn a lelke mélyén sistergett valami forró gomolyag. Nem tudta, mi lehet ez a forró gomolyag, ezért — az egyszerűség okáért — tökéletes boldogságnak nevezte...

XIX

Csermely János elcsapott városi fogalmazó szakítva a női problémákkal észrevétlenül elvonult a közélet piacáról, amely meleg nyári napokon és csikorgó téli estéken annyszor visszhangzotta gyöngytyúkhangú furesa nevetését, búcsút mondott a Társadalomnak, amely oly sokszor lépett a lábára elnézést sem kérve udvariatlan cselekedetéért, — hogy életének hátralékos esztendőit a repülés nagyszerű problémájának szentelje. A Társadalom mostoha volt hozzá, meggondolatlanul mostoha. Kinévelte, mint pimasz suszterinas a kárvallott járó-kelőt, aki míg az eget nézte, loccs! belecuppant a legremekebb

pocsolyába. Társadalom. Emberek — csóválta a fejét a fogalmazó rosszalóan. Miért e röhej? Hogy belemásztam a nyitott kanálisba? Rövidlátó vagyok barátaim. De csak fizikailag rövidlátó. Lelkileg, ojjé! Lelkileg én az Androméda csillagképet is látom. A tejutat, mindent. A ti mikroszkópikus kicsinységeket is. Szeplősök, ápólatlanok vagytok, nagy kolbászok rotyognak a tepsitekben, de a lelketek, oh, a lelketek, barátaim! Lenéztek engem, mert tepsimben nem rotyog félméteres kolbász, kabátom bolhaszín, szemüvegem törött, szellemem diadalmas röhejjel veri szárnyalási rekordjaitokat... Nem törődöm veletek, barátaim, lenézhettek, lesercinthettek, köpéseket mit sem számít többé...

Javaslatait, amik abból a bizonyos tehéntermékből való kievickélés lehetőségeit tárták fel, az emberek könnyelműen visszautasították és továbbra is konokul ragaszkodtak eddigi szokásaikhoz, egészségtelen kolbászaikhoz, disszonáns tűzoltózenéjükhöz, merev keménygallérjukhoz, csökönyös fogalmaikhoz, újságjaik hazugságaihoz, zavaros törvényeikhez, nevetséges intézményeikhez, amik mind e koros század agydaganatainak gennyes válladéakai voltak. Követelték tőle, hogy nagyságos, vagy méltóságos úrnak szólítsa őket és felejtse el, hogy 1789 július 14-e óta egyenlők vagyunk.

— Hallja, barátom — indítványozták türelmetlenül, ha az emberek vaksága iránt való szánalomból a szebb jövő titkát akarta előttük feltárni — hallja, barátom, menjen a fenébe.

Amikor a háborúról beszélt nekik, meg arról, hogy távoli gázok szagát érzi, amelyek észrevétlenül áradnak, törnek előre, elborítják a Főteret, behatolnak a Grand Caféba és micsoda szédítő, nagy patkányirtás következik, milyen nagy létszámcsökkenés lesz itten, ha a gázok majd szépen bemásznak a főpincér, a főszámvevő, az állatorvos és a többi békebeli nagy hadvezér kopoltyújába! Hohó, akkor jöjjenek, akkor mondják majd neki: hé, maga lüke alak, pucoljon innen, nem vagyunk kíváncsiak a maga Ady verseire meg békeszózatára!

És mikor azt fejtegette, hogy Gorkij Éjjeli menedék-

helye külön színdarab, mint a Fehér bivaly című zenés operett, amelyet hét eredeti zeneszámmal és három vadonatúj táncbetéttel hirdetett a diadalmasan ott állomásozó színtársulat, kinevették, egyszerűen és rútul kinevették.

Valaki a körülállók nagy multságára rothadt retket tett a zsebébe. Kinevették, megcsúfolták. Egy nap valami pofátlan suhanc döglött macska farkát akasztotta a kabátja szárnyára. Lassan sétálgatott a téren, meg-megállott, töprengett a maga szép, szárnyaló gondolatain. Az emberek vihogva nézték, a könyvkereskedésből kiperdült egy apró csirkefogó, úgy tett, mintha a gyalogjárót akarná felloesolni és a bádogedény egész tartalmát a fogalmazó nadrágjára öntötte.

Félrelökték, szívtelenül és megfontolás nélkül megfosztották legelemibb polgári jogaitól. Emberi méltóságától, emberi hitelétől. Úgy vélték, hogy eleget kukorékolt már a fülükbe, ideje, hogy elkotródják bolond maszlagjaival a láthatárról.

— Bolond maszlagok? — Kérdezte ő elszomorodva. — Ó ti szegények... Mi az én bolondságom? Hogy ki merem mondani, amit gondolok... Egy kérdést... mindössze egy kérdést még, ha szabad? Miért jöttetek? Miért vagytok itt a földön?... Igen, tisztelt galamboeskáim... pöffeszkedő, mulandó golyvásmadaraim: miért jöttetek? Erre feleljetek: mire e fennhéjázó golyva? Mondjátok szegénykéim, mire jó?... Ha én Krisztus volnék... mielőtt méltónak ítélnék a bocsánatra, előbb suszterkézre adnálak valamennyieteket egy kis friss fejelésre...

Nehéz lélekzettel még egyszer felkapaszkodott a tűzoltótoronyba (a lábai elsúlyosodtak, a dóm tornyába már csak nagy fáradság árán juthatott fel) hogy végigtekintsen meddő küzdelmeinek arénáján.

— Az ott a Grand Café — böngészte vastag szemüvegén át a város elmosódó képét. — Az az alvadtvér színű bádogtető a Kesztyű teteje... Az a kormos, piszkos fal: a városháza hátulja... Kitaszítottak... Miért? Néhány kijavított helyesírási hibáért... Ott egy eperfa... alatta egy kötélén lyukas harisnyákat szárítanak. A

Csiszlik Olivér udvara... És az a pindurka kis vályog-odu ott... emlékszik Krljves Pjtr... emlékszik? Ott voltunk mi fiatalok és boldogok... Igen Pjtr... mi tagadás, elröpült minden... elszállott minden... barátság... álom... Maga is... Csak én maradtam itt... Csermely János végleg elcsapott fogalmazó...

Valaki munkát ígért neki, el is ment az illetőhöz, kiderült, hogy az illető a kutyája szőrszálaait akarta vele megszámoltatni. Semmirekellők, jutott eszébe. A főtér kövezetén fakó napfény feküdt végig, a kőkockák közül csenevész fűsávok serkedtek elő, a korhadó villanypózna alatt egy régi rendőr ácsorgott melancholikusan ásítózva (csak ruhájának és sapkájának friss barnasága beszélt háborúról, békéről, gazdát cserélt államhatalomról), a sétatér kerítése mellett gyümölcsös kofák kucorogtak alacsony zsámolyaikon, a bútorkereskedés előtt ládát szögeztek... Valakinek zongorát küldtek egy környékbeli faluba... Itt még voltak zongorák, még vettek zongorákat... A daliás polgármester elsoványodva, ócska sétabottal a szőlők felé baktatott, hogy peronoszporás szőlőjét gálíccal permetezze... A rendőrkapitány szemérehúzott sárga zsirárdi kalappal céltalanul üldögélt a városi parkban... A háttérben a Maros vize folydogált csendesen... Hoháháhú... Csendes kis képeslap... Gruss aus der Heimat...

A fogalmazó nagyot sóhajtott, szórakozottan leköppött a tűzoltótorony ablakából (nem volt ebben semmi célzatosság, e pillanatban távol állott minden célzatoságtól) aztán utána pislogott, mint a gyermekek, hogy hová köpött. És vigyorogva, valami belső fénytől felragyogva lebotorkált a lépcsőn, hogy örökre hátat fordítson a városnak, amely őt oly megfontolatlanul sutba dobta.

A bútorszállító szekéren aranykeretes, hatalmas képet látott, amikor leért az utcára. A kép egy tizián-szakállu, fehérgunyás férfit ábrázolt. Ahogy zörgött vele a szekér az utca kegyetlen kövezetén, dióbarna szemét kíváncsian járatta körül a házakon, a nehéz igába fogott ökrökön, az arrafelé kullogó embereken, benézett

a mészárossorra, amely előtt karjukon szegény gyékénykosárral szegény asszonyok és törődött, rongyosnadrágú férfiak olesó tüdőre és más hulladékra várakoztak, bepillantott a Grand Café ablakán és elolvasta a takarékpénztár napszitta cégtábláját. Fáradt száján szomorkás mosoly pirkadt ki.

— Ismerős arc — gondolta a fogalmazó és követte a szekeket.

Az idegen férfi rápillantott, a tekintete sokáig függött rajta, aztán barátságosan feléje bólintott. Csermely megigazította szemüvegét. Úgy rémlett neki, hogy a szeretetreméltó idegen mondani szeretne valamit.

— Csermely János, elcsapott városi fogalmazó — mutatkozott be előzékenyen. — És ha szabad kérdenem... nem a Názáretihez van szerencsém?

A tiziánszakállú idegen jólelkűen, vidáman mosolygott. Dióbarna szemei kíváncsian és bátorítólag mustrálgatták a fogalmazó sovány arcát, elferdült nyakkendőjét, trottyos nadrágját. Nem volt a tekintetében árnya sem a lenézésnek. Csermely felélénkülve igazította meg a szemüvegét. Olyan régen nem akadt össze senkivel, aki szóba állt volna vele, aki nem förmedt rá, hogy hallja, öreg bikfié, eriggyen a fészkes micsodába. A szemüvegét másodszor is megigazította.

— Kérem szépen — hadarta közlékeny hangon — nem tetszik emlékezni erre a névre: Csermely... Igen... én vagyok az... Éppen az előbb szakítottam a társadalommal... Tetszett látni az előbb azt az asztalost ott a Grand Café kirakatában... Műbútorgyára van... És azt a másik alakot, aki a takarékpénztárból jött ki... Ő az elnök... a nagy elnök... És tetszett látni ott a kutyák között a mészárossoron azokat az embereket... Nagy szabálytalanságok vannak itt, Uram, nagyon nagy szabálytalanságok... Nem tetszik olvasni ugy-e az újságokat... Zűr-zavar... drágaság... szegénység... Az emberek sokat beszélnek Önről... igen... mindennap emlegetik Önt... Hajaj... Emlegetik... Emlegetik... De bár ne tennék. Sokszor hallottam Önről... mit is akartam mondani... Sok reklámot csinálnak Önnek,

uram... sok reklámot... de semmi szív... semmi szeretet... Hazudnak, uram... csálnak, uram... az Ön nevében... Én azt hiszem, kérem szépen... azt hiszem... hogy Önnek nem volt rentábilis... igen... nem volt rentábilis meghalni ezért az emberiségért... Mi a véleménye?

Az idegen férfi kezeit irgalmasan összefogva meleg rokonszenvvel nézett az utána siető fogalmazóra.

Csermely, hogy ilyen barátságosan szóbaállottak vele, előadta szándékait a repülés problémájának megoldását illetően. Aztán hirtelen eszébe jutott, hogy nagy illetlenséget követett el tolakodásával és megkérdezte:

— Apropos... megengedi, uram, hogy kövessem?

Az élénk fecsegésre a bakon ülő kocsis és szállítómunkás hátrafordultak. A kocsis tréfás vigyorral emelte meg az ostorát és a fogalmazó felé pattintott.

— Hopp... hopp... távolodjék csak arrébb egy kicsit a szekértől...

Viccelődve elzavarták a szekér mellől. A fogalmazó megállott és felocsudva hunyorgott a távozó Názáreti után. Igen, egészen jól elbeszélgettek. De kár, hogy ettől is eltiltották... Igen, hát már a Megváltóval sem szabad eldiskurálgatnia...

Csalódott, szomorú szemeire ráigazította a cvikkerét, megfordult és hazaballagott.

... A kertész udvarán az árnyékos eresz alá támasztott létrán üldögélve a csókák, seregélyek, libák és egyéb szárnyasok repülését figyelte; észleleteit jegyzőkönyvbe foglalta, hogy a téli hónapokban, amikor a repülés terén egy kis pangás áll be, kiépíthesse tudományos rendszerét. Tanulmányai azonban nem mozogtak csupán az elmélet bizonytalan, dudvás területein. Beható szemlélődései a baromfiudvaron arra a meggyőződésre vezették, hogy a fejlődés rendjén az emberi testből oly tökéletes repülőszervek fognak képződni, amelyek lehetővé teszik majd az embernek, hogy a golyák és darvak példájára a tél unalma, a csalódás fájdalma és a társadalom mostohasága elől szárnyain egy szebb hazába költözzék. Kivándulhat a felhők közé, lepkéket kergethet az azuros

levegőben, etcetera. Valami kifürkészhetetlen logikai láncolatot követve, reaktiválta nyugdíjba vonult bolhaszín felöltőjét, a felöltő körgallérját bádoglemezekkel bélelte ki, a gallért a felöltő ujjához erősítette és ha senki sem látta, felkapaszkodott a disznóól tetejére és szárnyaival néhány madárszerű mozdulatot csinált. Érezte a levegő ellenállását és egyszer-kétszer a magasba ugorva rábízta elsoványodott, földhözragadt testét a levegőre. A kísérletek biztatóan haladtak. Csak sovány karizmait kellett még gyorsabb mozgáshoz edzenie, hogy a benne szunnyadó szárnyösztönök felébredjenek és felragadják őt a disznóól tetejéről, kiemeljék a rögök porladó, céltalan világából, fel az éterbe, az embermentes, szabad végtelenbe. A szabadság és végtelenség utáni vágy, a Földdel szemben érzett egyre fokozódó idegenkedése megnövelték szorgalmát, karjait mozgatva sokáig sétálgatott a baromfiudvaron s ha belefáradt, leült újra a létra fokára, hogy elmerüljön az arra kószáló madarak repülésébe. Anna gyakran lejött hozzá, hogy kutatásainak eredményéről meghallgassa. Magával hozta a kicsi Istvánt, az Anna gyermekét, akit szerfölött szórakoztattak öreg barátjának furesa történetei. Anna is vidáman hallgatta ezeket a meséket, de a szeme mélyén csöndes részvét sötétlett, ahogy a fogalmazó zavart, bomladozó lelkébe pillantott.

Nyár végén megérkeztek Györgyék. Anna lement a gazdasági udvarba, hogy Csermelyt a barátja megérkezéséről értesítse. A fogalmazó tágra meredt, könnyes szemekkel hallgatta a hírt.

— Igaz ez? — kérdezte elfulladva — Pjotruska... az én Pjotruskám... itt? Lehetséges?

Anna megfogta a kezét.

— Miért ne volna lehetséges, kedves pilótánk? György itt van a városban és nemsokára eljön magához.

A fogalmazó maga elé nevetett. Jól van, nagyon jól van. Majd itt fogja fogadni Pjotruskát.

Felmászott a létrára, hogy a szelekjárásáról tájékoztadjék. Aztán magára öltötte bolhaszín felöltőjét és felkapaszkodott a disznóól tetejére. A lelkét gyönyör és

édes izgalom járta át. Oh igen, most hát repülni fog. Az izmai edzettek már, a szelek kitűnően működnek. Fel fog emelkedni a magasba és úszni fog az azur óceánban, mint egy sas, egy királyi sas. Hadd lássa Pjotruska, hogy ő sem vesztegette zabhegyezéssel az idejét. Pjotruska a szellem ózondús, napsütötte birodalmában kóvályog, de ő is, Cserinely János elcsapott fogalmazó sem ragadt bele a degeszbe. De nem ám... Hoháháhu... de mennyire nem.

Mikor megnyílt a kerítés ajtaja és az ajtónyílásban megjelent a György alakja, a fogalmazó átszellemült mosollyal meglibbentette szárnyait és a magasba rugaszkodva megdicsőülten zengte ámuló barátja felé:

— Ave...

Bolhaszín felöltőjének kiterjesztett szárnyaival olyan volt, mint egy óriásira nőtt sötét denevér. Nekilendülve néhány arasznyira a levegőbe emelkedett — talán a tiszta éter felé sóvárgó vágyainak ereje emelte a magasba — de a Föld kérlelhetetlenül visszaparancsolta s ő, aki bégetve öltött nyelvet minden parancsra, most engedelmeskedve a nehézkedés oktan paragrafusainak, sebesen lezuhant a baromfiudvar tisztátlan porába. Ikarus is lezuhant, mások is lezuhantak már, de talán mégsem ilyen sebesen. Ez a nagy gyorsaság — amely egy pillanatig őt magát is fájdalmas csodálkozásba ejtette — teljesen érthetetlen volt lehervadt, megapadt testsúlyának és a Föld vonzóerejének fizikai viszonyát tekintve.

György dermedten nézte néhány másodpercig, aztán hozzásietett és felemelte szerencsétlen barátja fejét.

— Láttá, Pjotruska? — nyöszörögte a fogalmazó mosolyogva. — Láttá Pjotruska?... Egy kissé... mintha gyorsan tértem volna vissza...

Aztán eszméletlenül lehúnyta szemét.

György és a kertész óvatosan felemelték és bevitték a szobájába. Lefektették és Anna gondosan lehúzta ruháit. A bolhaszínű felöltő bádoglemezei a hasába furódtak, a meginduló belső vérzéstől elfakulva, alélt mozdulatlansággal feküdt sokáig az ágyon. Orvost hívtak, aki magához térítette. A vizsgálat nem sok jót ígért. Ilona

és György egész nap ágya mellett ültek. A fogalmazót nagy belső fájdalmak gyötörték, de nem törődött a fájdalmaival, mellette volt most Pjotruska... Pjotruska... az ő egyetlen, kimondhatatlan barátja és osztályos társa, az egyetlen szív a szívek e zuzmarás jégkorszakában, amelyben bibliai szeretet lakozott iránta.

— Pjotruskám — suttogta megindultan — adja ide a kezét... hiszen még kezét sem szorítottunk...

György megfogta a kezét.

— Nem mondaná meg — kérdezte fátyolos hangon, nevetést erőltetve — hogy tulajdonképpen hová akart elrepülni?

A fogalmazó száján néhány vércsepp szivárgott ki.

— Hová? — kérdezte erőtlenül. — Hová? — Főlnézett a mennyezetre. — Majd... majd benne lesz a menetrendben... Aztán... ha majd ott leszek, Pjotruska... megüzenem magának... Magának és... — Ilonára nézett és a fejét meghajlás jeléül gyöngén megmozdította. Bemutatkozott. — Bocsánat... Csermely vagyok... lezuhant pilóta... és szerencsétlen flótás... Sokszor gyönyörködtem a művészetében... de sajnos... a számomra most már nemsokára legördülnek a függönyök... Igen... Igen... nem lesz szerencsém többé...

György tiltó mozdulatot tett a kezével.

— Hagyja, Pjotruska — mondta a fogalmazó. — Én most lepasszolok... Úgy sem volt igen sok keresnivalóm itt... Elfelejtettem iránytűt hozni magammal... Igen... Hiszen tudja... Csak ugrándoztam itt... lábatlankodtam... mint bohócok a cirkuszban... amikor a szőnyeg kitergetésénél akarnak segédkezni... Megbotlottam a saját lábamban... Mindegy... Mit is... Igen... Boldog vagyok, Pjotruska... hogy itt van... Sohasem gondoltam... hogy ilyen dekoratív környezetben fogok elpatkolni...

— Ne tréfáljon, Csermely — korholta György fájó szívvel. — Ninesenek fájdalmai?

— Fájdalmak, galamboeskám?... Csak voltak... Sok-sok fájdalom... Két mázsával... vagy két tonnával... már nem igen emlékszem rá... Elmúltak... Ide

figyeljen... Mikor a nagymemberek meghalnak... akkor... ugye... alapszabályok szerint mindenkinek valami nagyot... valami szépet kell mondania?... „Több világozást...” Én, Pjotruska... én igen kicsi ember vagyok... Engem nem köteleznek az alapszabályok... hát csak azt mondom, hogy: hoháháhu... Figyeljen, galambocskám... Pagátot a kertben... egy ezüstfenyő alá temettem... Nem lehetne az... hogy mondjuk... melléje temessenek?... Ne haragudjon... Pjotruska... csak ideiglenesen gondolom... Ideiglenesen... Amíg feltámadunk... Nem lehetne?... A táblát is elkészítettem már... ott van a szekrény háta mögött... szíveskedjék, Pjotruska, megtekinteni...

Ilona kihúzta a táblát a szekrény háta mögül és résztvevő mosollyal olvasta a rajta levő írást. Aztán átnyújtotta Györgynek. A táblán ez állott.

PSZT! EGY SZÓRA VÁNDOR!

Itt alszik és álmodik

CSERMELY JÁNOS

elcsapott fogalmazó egy Pagát nevű vizsla társaságában, akik elúnván, hogy oly kevés igaz kutya és oly sok ember lakja e földet, fölszedték a sátorfájukat és egy vidámabb hazába költöztek.

— Meg fog gyógyulni — mondta György tehetetlenül s akkor magunkkal visszük... Velünk jön... Ugy-e?

A fogalmazó ujjai görcsösen kapaszkodtak a György kezébe. Elhomályosuló szemei forró szeretettel tapadtak az író arcára.

— Szeretnék, Pjotruska — suttogta csendesen, lehúnyva síró szemeit — nagyon szeretnék... de most már nem lehet... Most már végleg itt maradok... Igen... Belső vérzés... tudom... Belső vérzés, galambocskám... Mintha nem lett volna egész életemen át belső vérzésem... Na... mindegy, Kiriljovics Pjotr... Hát csak rajta...

Maga csak folytassa... Irjon... Minden írását el fogom olvasni... és Pagáttal ketten... igen... majd megtárgyaljuk a dolgot... És semmi temetés, galambocskám... Ne verje magát költségekbe...

Éjfél felé sűrű vérhullám bugyant ki a száján. Kinyitotta a szemét és halványan derengő mosollyal az íróra nézett. Megsímogatta a kezét.

— Na... hát most... alászolgája, Kiriljovics Pjotr... És Önnek is madame... hálás köszönet...

Páter Izidor még idejében érkezett, hogy lefogja a fogalmazó elfáradt szemeit.

György sokáig állott megtépett szívvel szerencsétlen barátja kihűlt teste mellett. Ilona gyöngéden megérintette a vállát.

— Reggel van, György... keljen fel, kedves...

És nagy szeretettel szorította magához György sapadt arcát, amelyen mély árnyékokat hagyott a fájdalom.

A temetést csendben tartották meg. Résztvevő, vagy kíváncsi tömegekről nem igen lehetett beszélni. Györgyén, Annán és a kertészen kívül alig érdekelt valakit a fogalmazó távozása. Eljött a György huga is férjével, a félkarú mérnökkel, aki benn a hegyek között, egy aranybányánál kapott vezetőmérnöki állást. Egy rövidke darabig a halottas koesi tájékán kullogott egy-két össze-ment alak is a Grand Caféból. Inkább Györgyre és Ilonára voltak kíváncsiak, mint a félbolond fogalmazóra, aki hűen eddigi kótyagosságaihoz egy sertésől tetejéről akart a mennyországba startolni. A gyér publikum soraiban hemzsegett Csizi Olivér regényíró is, aki a temetés végeztével György mellé furakodva közölte nagynevű kollegájával, hogy a napokban ő is befejezte egyik regényét, amely igen nagyszabású irodalmi eseménynek ígérkezik. Minthogy a helybeli nyomdaviszonyok igen kezdetlegesek, a könyvét Pesten akarja kihozni és nem ajánlana neki György egy jól fizető kiadót? György, hogy szabaduljon a fennhéjázó emberke fecsegéseitől, valami olyanfélét mondott, hogy majd érdeklődni fog, ami Csizit nagyobb közlékenységre villanyozta. El-

mondta a regénye tartalmát, széles ecsetkezeléssel méltatta hőseinek jellemét, aztán úgy melleleg a György írásairól is megemlékezett, amelyeket néhány hibás mondszerkezetől eltekintve, általában elég jónak talált.

— Csak a mondszerkezet, Kolléga úr... És az irány... Nem fordít kellő gondot az irányára.

György megköszönte a figyelmeztetést, megígérte, hogy a jövőben jobban fog vigyázni az irányára és elbúcsúzott a regényírótól.

A fogalmazó halála mélyen megzavarta otthoni örömeit. Egy este elmentek a színházba. Az előadás és a nyomában felbuggyanó emlékek felüdítették. Viszontlátta a régi szufitákat, a dülöngélő színfalakat, az elferdült bajuszú segédszínészeket és éneklő csizmákat. Milyen angyalian, milyen ártatlanul játszottak! Egy körömfeketényi tehetség sem volt bennük. Látta magát is, zsebében a Kárpáti Figyelő tiszteletjegyével, a fal mellett állani, karbatett kézzel, homloka fölött fekete hajtömeggel és a nagy szellemek komor iróniájával. Elnevette magát. Ó, mindentudó fölényes ifjúság. Ó, álmok, ó, fekete hajtömeg. Az élet apró balesetek füzére. Minden balesetnél kihull néhány szál hajunk... A harmadik felvonás megkezdésekor Ilona indítványozta, hogy menjenek fel az öltözőkbe. Keressék meg az ő régi öltözőjét. Óvatosan elhagyták a nézőteret — mindenki őket figyelte, a színészek is abbahagyták a játékot — szóval feltűnés nélkül sikerült távoznunk, nevetett György, aztán kiléptek a nedves udvarra, végigbotorkáltak a szálloda folyosóján és tapogatózva benyitottak egy ajtón. A folyosó lámpája haldoklott és verdesett, mint egy agonizáló lepke. A kamraszerű szobában ott állott még a rossz karosszék, a zöld tükör, a cigarettavégektől összeégett asztalka. Beteg és foltos volt, mintha feketehimlőben feküdne. A fogason néhány színpadi ruhadarab csüngött. Olesó rizspor, olesó kölnivíz, olesó vidéki vergődések illata kavargott a levegőben. Ilona meghatottan nézett körül. Szeret? — kérdezte Györgytől halkan. György magához szorította. Megcsókolták egymást és

utána terhesen lélekzettek. Ilona hirtelen a tükör elé állt, magára szedett valami fehér leplet, a haját fúszra fésülte, leült a karosszékre és csendesen idézni kezdte a Sasfiók haldoklásának jelenetét. Sok évvel ezelőtt is így állottak itt, Ilona fehérén, gyöngéd mosollyal, búcsúzkodva, ő hősi erőfeszítéssel, sajgó szívvel. Talán mégis jobb, hogy akkor semmi sem történt. Ma már nem állának itt ilyen megindultan és napsütötten. Nem nyulnának egymás felé, nem serkedne minden porusukon vágy és régen fakó kalandként szerepelnének egymás emlékeinek lomtárában. Hallgatva és örömtől zsongva surrantak végig a csúnya folyosón. Fogták egymás kezét, hogy a sikos deszkalépcsőn meg ne csúszszanak s talán azért is, mert rosszul esett volna elereszteniök egymás kezét. Előadás után a színtársulattal vacsoráztak a Grand Caféban. Ilona fáradt volt, hamar visszavonult a szobájába. György csak hajnal felé ment fel a maga szobájába. Az asztalon az Ilona üzenete várta: „Nehogy megfeledkezzen rólam. Az ajtót nyitva felejtettem“. Óvatosan benyitott az Ilona szobájába. Nem értette meg, miért kell óvatosnak lennie. Tulajdonképpen szeretik egymást, nem? Minek és kinek szól ez az óvatosság? — akarta Ilonától kérdezni. De a színésznő aludt. Válláról lecsúszott az ing és a takaró alól kihabzott rózsabimbós melle. Alatta halvány kicsi forradás látszott. Ujját vigyázva a sebhelyre tette, amelyet régen, egy elhirtelenkedett, dacos golyó ejtett a bársonyos bőrön. Ugy-e nem fog elhagyni? — kérdezte tőle Ilona néhány nap előtt. — Nem — rázta most a fejét György és száját odanyomta a sebhelyhez...

Kissé elesodálkozva járt-kelt a városban. Apró kortyokban akarta élvezni a viszontlátás örömét, mint gyermekek az édes málnalét. Úgy odanőtt ezekhez a gyomfelverte utcákhoz, ezekhez az alacsony házakhoz és most mégis ködösnek és távolinak látszott minden. Emelkedésének és sikereinek tarka panorámákkal szegélyezett útján, a megszépült lét déli verőjén sütkérezve, vagy otthonában könyvek és folyóiratok között, amelyek a képét hozták vagy cikket közöltek róla, olykor-olykor

szórakozottan fennakadt a pillantása a levegőben. Egy régi sikátor, rozoga fahidaeska, vagy utilapuval benőtt udvar képét vetítette elé egy rejtett laterna-magica. Álmában mindúntalan ezeken az utcákon kóborolt, nagyokat nevetet a fogalmazó szerelmes cselédhistóriáin, vidáman fickándozó strófákat faragott a vöröskeresztes matrónák, vagy a polgári lövölde báljáról, párbajozott Zizevszkyvel, vagy közröhejtől kísérve zeneesztétikai előadást tartott a tűzoltózenéről. Ha messze is sodródott ettől a világtól, a gondolatai, faképnél hagyva esapot, papot, egy-egy őrizetlen pillanatban mindegyre visszaszöktek ebbe a környezetbe. Svájcban történt, hogy egy fiatal hölgy, aki szokatlanul érdekesnek találta a szemeit, kíváncsian megkérdezte tőle:

— Szabad tudnom, mit nézett olyan sokáig ezen a falon?

— Egy Kárpáti nevű pék jutott eszembe, akinél én sok év előtt cipókat vásároltam hitelbe. Azt a nagy fekete táblát láttam ott a falon, amelyre felírta tartozásomat...

Járt, kutatott szomjasan, betért emlékeinek kocsmáiba, felhajtott egy fröccsöt és szomjasan folytatta útját. A sok fröccs semmit sem használt, szomjas és nyugtalan maradt; szívósan kutatott tovább, kereste azt az érthetetlenül elbújt csapszéket, amely lecsillapíthatná. Valamelyik nap színes kreppapírtekercsek, elegánsan bélelt levélborítékok és ócska Verne-kötetek között a könyvkereskedés kirakatában megpillantotta legelső regényét. Gyűrött, napszítta fedelét légypiszok élénkítette. Nem nyújtott valami hízelgő látványt. Aki megvette, csak néhány lapját vágta fel, szörnyen únhatta és sietve adta vissza a könyvkereskedőnek, antikváriusi áron. Mosolyogva nézegette elsőszülött gyermekét, amelyet szülőföldje ilyen gyöngédtelen bánásmódban részesített. No, Pjotruska — évődött magával — mennyi kellemes dolgot fecsegték össze az ujságok a tehetségedről. Látod-e? Itt nem sokat adnak az efféle mendemondákra. A kutyának sem kellesz. Betért az üzletbe és beszédbe ereszkedett a kereskedővel. Elhízott, zajos emberke volt

a kereskedő, aki papíron és az irodalom napszíttá hulladékaik kívül virágmagvakkal és gabonával is foglalkozott. A könyvek csak futólag érdekelték, irodalomban nem csinált nagy forgalmat, a gabonaüzletek nehézségeiről panaszkodott, aztán hirtelen végignézett Györgyön, ujjával szakértően végigtapogatta a kabátja szövetét és gyanakvó elismeréssel mondta:

— Finom ruhája van, Baltazár úr. Hol vette?

György — maga sem tudta miért — bevétette a kirakattól az elrongyolódott könyvet, kifizette az árát, aztán a hóna alá véve megindult vele. Az ajtóban megfordult. Szerette volna mégis tudni, hogy mennyit adtak el belőle. Mert ha szigorúan megfontolja, mindenél ez érdekelte a legjobban. Ez volt a cél, a végső cél: itt lenni, ebben a kirakattban, ragyogó könyvtáblába kötve, hogy mikor eljönnek az esték és szülővárosa elkorzozik a kirakat előtt, tizenkét vagy húsz, de legfeljebb harminc ember, a világ legfontosabb és legerdőtöbbség harminc embere megálljon néhány percre és elolvassa könyveinek címtábláját:

Örökös Könyvtár

Regény.

Irtá Baltazár György.

Ezért volt minden. Ezért akart, ezért vergődött, ezért szürkült meg szépen a haja, hogy ezt megkapja. Ezt a nagy, vagy mikroszkópikusan kicsi ajándékot. A pult mögött ábrándosszemű, maszatoskezű elárusítólány állott. A tekintete érdeklődéssel követte az író. Megkérdezte tőle, hogy mennyit adtak el a könyveiből.

— Kettőt — felelte a lány elpirulva. — Egyet Majthényiné nagyságos asszony vett meg, a másikat Kléber Ilona. Tetszik ugy-e ismerni?... A Kléber főorvos lánya... Minden új könyvét megrendeli...

Lám, hát mégis valaki. Kléber Ilona... Hogy elfelejtkezett róla... Mennyi minden fűződött egykor ehhez a névhez... Mennyi gyermekes ábránd, mennyi csaló-

dás... És nem ment férjhez... Ott üldögél most is az Apaffi-utcai házban, a könyveit olvasgatja és álmodik... Lám, lám...

Megenyhülve hagyta el a boltot. Az ajtóban Páter Izidorral találkozott. Nehezen, szuszogva szedte izületi bántalmaktól elgyötört lábait. A szeme már homályos volt, az emlékezete is el-elbóbiskolt, ahogy lassan, totyogva meg-megfogta az író karját, hogy valami semmitmondó kérdést tegyen fel. Nem tudott már emlékezni, fájt a lába, meg is mutatta, hol, aztán Majthényi felől kérdezősködött. Rég nem írt már haza az anyjának. György semmi hírrel nem szolgálhatott, Majthényit régen nem látta. A pártja elejtette, a nagy mentőakcióban még egyikek voltak, de amikor osztozkodni kellett, akkor kitört a torzsalkodás... Páter Izidor aztán megkérdezte az írótól, hogy mivel foglalkozik. György sajnálkozva vett búcsút régi jóakarójától. Főlnézett a háztetőkre, amelyeknek egykor friss zsindelyén vastagon zöldült a moha. Bepillantott az udvarokra, megállott egy-egy csalános sikátorban, kíváncsian betűzgette hajdani plakátok színehagyott maradványait. Aztán szünni nem akaró nosztalgiával folytatta útját. Ahogy végigkoppant a néptelen utcákon, a léptei zajára kitolódott néhány fazsalu és feledésbe merült hervadt arcok pillantottak utána. Egy vedlettfalú ház előtt megállott. A kapu mellett valamikor lóca kuporgott és fölötte hatalmaslombú eperfa szolgáltatta az árnyékot. Nagy, fekete eprek termettek rajta. Jóízű, leveses eprek voltak, egyszer tele-szedte velük vadonatúj szalmakalapját és a fekete gyümölcslé szép tarkára pettyezte a fehér kalapot. A fogalmazó is eljárt ide néha legelészni, ha hevenyészett ebédje után megkívánta a csemegét.

Kiért a városból és leült egy útszéli kavicsdombra. A tekintete elkószált a távoli puszkaporostorony felé, egy darabig tétován libegett az erdős hegyoldalon, aztán le-szállott egy sötétebb foltra, ahol régi emlékek helyét sejtette. Nézegetett jobbra-balra, de a lelkében makacsul tátogatta csőrét a névtelen szomjúság. Tréfás hangon, de kissé kiábrándultan számolt be Ilonának ered-

ménytelen expedíciójáról. Ilona megértően figyelmeztette:

— Maga nem a régi otthonát keresi, mon ami. Maga a fiatalságát kutatja.

Igen. Az ifjúságát. Elért mindent, amiről elköltözött barátjával annyit álmodozott a város elöregedett falai között, szundikáló utcáin, havas téli estéken és reménydús nyári éjszakákon. Amíg ő a malomárok fölött a köhíd megrepedt mellvédjére dülve a hápogó kacskákat nézi, vagy öreg szabóját hallgatja, távoli városokban a hirdetőoszlopok plakátjai és kirakatai a nevét szórják világgá. De mindez már nem sokat jelent. Ellobbantak a könnyelmű évek, elnémult a fogalmazó kárörvendő nevetése, a Pagát vidám csaholása, a Strombolinszky hajvágó ollójának meleg csattogása, besüppedt a városi kút, amelyből cikkeinek fürge humorát merítette, mögötte szaporodnak, előtte fogynak az évek... mi lesz ebből, hová fog ez fejlődni?

— Megöregszünk — felelte Ilona a melléhez símulva. — Ha jól megy minden, megöregszünk, drága barátom... Mon ami...

Belátta, hogy semmi keresnivalója már itt. Kisietett a Csermely sírjához, elkészönt tőle, megrázta az Anna kezét, megölelte a húgát, sietve kifizette a szállodai számlájukat és türelmetlenül kezébe kapta a bőröndjét.

A fekete, karesútestű gépkocsi ott várt rájuk a Grand Café előtt. Néhány ember ácsorgott körülötte, az egyik a fényszóróját vizsgálgatta, a másik a gép nagyszerűségét méltatta. Benn a kávéházban néhányan odanyomták orrukat az ablak üvegéhez, úgy figyelték feszülten a történendőket. A gép közelében ácsorgott Zizevszky is. Amikor észrevette a szállóból kilépő Györgyöt és Ilnát, sietve fordult meg és ingadozó, nehéz léptekkel igyekezett lőtávolon kívül érni. Elsoványodott, hajlott hátán zöldre öregedett kabát, két szára mélyen előrecsüngött, tehetetlen hosszú karjai szomorúan harangoztak a levegőben. Az arcán nem ült már fiatalos gőg, monokli nem villogott a szemén, repedt alsóajka öregén, elhagyottan csüngött az álla fölött. György sajnálkozva pil-

lantott feléje. Aztán felült Ilonával a gépre. Ilona a lábával könnyedén megnyomta az indító pedált. . .

A park szöges drótkerítése előtt a gyümölcsárus kofák szundikálva szívták sötét cseréppipájukat, valahol a vászonkereskedő üzlete előtt ládákat szegeztek, a zárda-templom frizei között galambok turbékoltak. A sóáruda falára egy rongyoskás suhanc sötétzöld plakátot ragasztott, amely a Kesztyűben megtartandó tekeverseny napjáról és körülményeiről adott hírt a nagyérdemű közönségnek. A mészárossor felől egy lomha kuvasz közeledett, beleszagolt a gesztenyefák törzsébe és unatkozva talpalt el a patak irányában. Meghitt, szendergő csend feküdt végig, téren, parkon, utcákon.

Aztán fenn a dóm tornyában a kontrabasszus hang történelmi méltósággal hármat kongatott.

